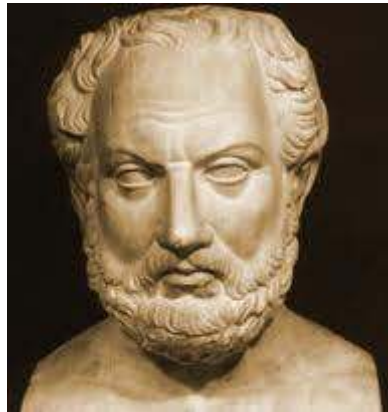

Thoukudides

Boek A

van de Peloponnesische oorlog

Inhoud

Het leven van Thoukudides.	3
ΘΟΥΚΙΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ Α.....	19

Het leven van Thoukudides.

Over zijn leven is weinig bekend. Zelf vertelt hij niet veel over zichzelf in zijn werk. Er zijn wel drie biografieën, maar deze zijn indirect en spreken elkaar vaak tegen.

Waarschijnlijk is hij rond 472 geboren. Hij was de zoon van de Athener Oloros en was waarschijnlijk via hem familie van Kimoon en Miltiades. Hij had aandeel aan de goudmijnen in Thracië en zijn floruit was tijdens de Peloponnesische oorlog. Hij was opgegroeid toen Perikles aan de macht was. Hij had grote bewondering voor hem. Hij had te lijden van de pest (430-428) en was een strateeg van de vloot bij Thracië 424. Het lukte hem niet Amphipolis, dat belegerd werd door Brasidas, te ontzetten. Wel had hij succes in het redden van Eion. Hij leefde in ballingschap van 423 tot 403 waarschijnlijk vanwege het verlies van Amphipolis vermoedelijk opanklacht van verraad op instigatie van Kleon. Tijdens die ballingschap kon hij de ontwikkelingen van de Peloponnesische oorlog aan beide kanten volgen.

Tijdens zijn ballingschap bleef hij buiten de intellectuele ontwikkelingen van Athene, ook die op taalkundig gebied, zoals die van de retorica. Hij zou vermoord zijn. Het feit dat zijn boek midden in de Dekeleïsche oorlog afbreekt, wijst daar wel op. Waarschijnlijk is hij voor 396 gestorven.

Pamphylie

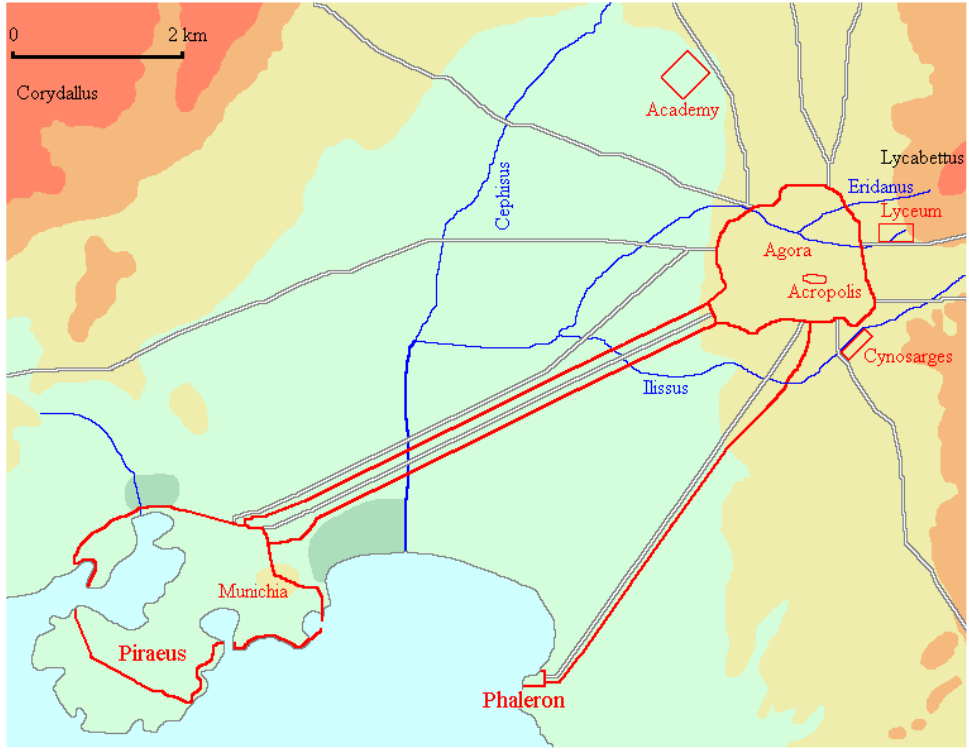

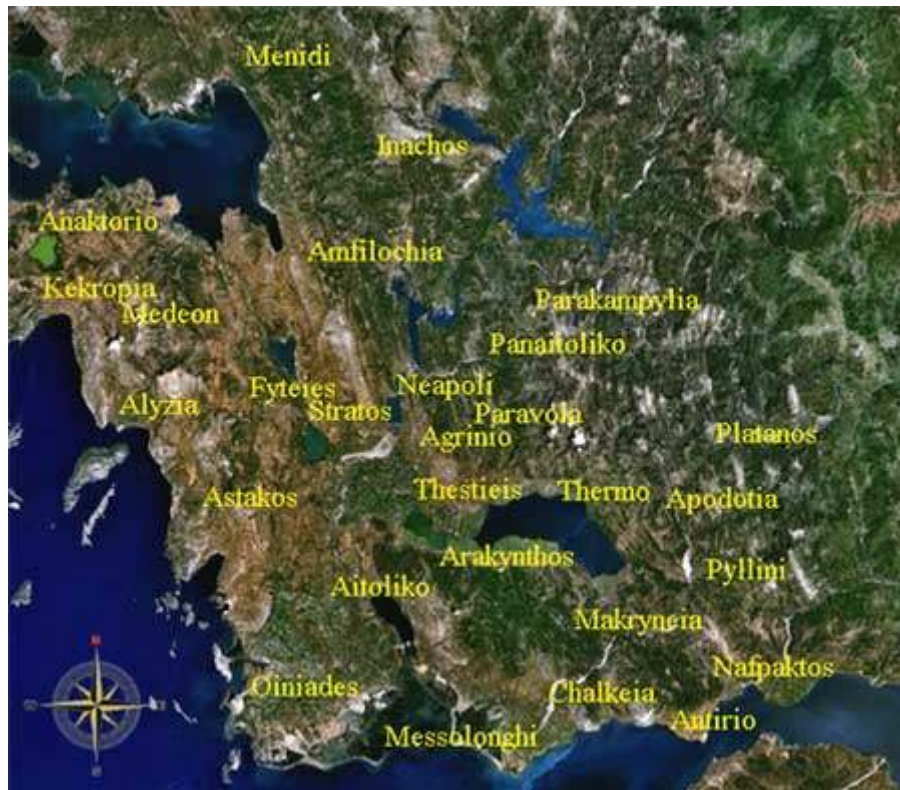

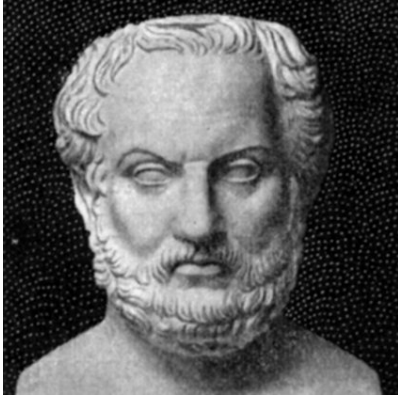
ΘΟΥΚΙΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ Α

1. Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθύς καθισταμένου¹ καὶ ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον² τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος³ ὅτι ἀκμάζοντές⁴ τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῆ⁵ τῆ πάσης καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὄρων ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους, τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον⁶. κίνησις⁷ γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἑλλησιν ἐγένετο καὶ μέρει⁸ τινὶ τῶν βαρβάρων, ὡς δὲ εἰπεῖν⁹ καὶ ἐπὶ¹⁰ πλεῖστον ἀνθρώπων. τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν καὶ τὰ ἔτι παλαιότερα¹¹ σαφῶς μὲν εὐρεῖν διὰ

¹ καθίσταμαι	beginnen; <i>vul aan τοῦ πολέμου</i>
² ἀξιόλογος	vermeldenswaard, belangrijk
³ τεκμαίρομαι	opmaken, concluderen
⁴ ἀκμάζω	op het toppunt zijn
⁵ παρασκευή	legermacht, militaire macht
⁶ διανοέομαι	van plan zijn
⁷ κίνησις ἢ	beweging
⁸ μέρος τό	deel
⁹ ὡς εἰπεῖν	<i>inf. finalis</i> : om zo te zeggen
¹⁰ ἐπί + acc.	<i>voor</i>
¹¹ παλαιός	oud

Van Thoukydides

Het eerste boek van zijn geschiedenis.

Thoukydides van Athene heeft de oorlog van de Peloponnesiërs en van de Atheners beschreven, namelijk hoe zij met elkaar oorlog hebben gevoerd. Hij is daarmee begonnen direct bij het begin van de oorlog en wel omdat hij verwachtte dat het een grote oorlog zou zijn en dat het de belangrijkste van de oorlogen, die voor die tijd geweest zijn, zou zijn. Hij maakte dat op uit het feit dat beide partijen, op het hoogtepunt

met heel hun militaire macht, ten strijde trokken en hij zag dat de rest van Griekeland zich achter één van de twee schaarde, het ene deel direct en terwijl het andere deel dat van plan was. Want dat is voor de Grieken de grootste beweging geweest en voor een deel van de barbaren en voor een zeer groot deel van de mensen. Het was immers onmogelijk wat daarvoor gebeurd is en wat nog ouder is met zekerheid

χρόνου πλήθος¹² ἀδύνατα ἦν, ἐκ δὲ τεκμηρίων¹³ ὧν¹⁴ ἐπὶ μακρό-
 τατον¹⁵ σκοποῦντί μοι πιστεῦσαι ξυμβαίνει¹⁶ οὐ μεγάλα νομίζω
 γενέσθαι οὔτε κατὰ τοὺς πολέμους οὔτε ἐς τὰ ἄλλα. **2.** φαί-
 νεται γὰρ ἡ νῦν Ἑλλάς καλουμένη οὐ πάλαι βεβαίως¹⁷
 οἰκουμένη, ἀλλὰ μεταναστάσεις¹⁸ τε οὔσαι τὰ πρότερα καὶ
 ῥαδίως ἕκαστοι τὴν ἑαυτῶν ἀπολείποντες βιαζόμενοι¹⁹ ὑπό-
 τινων αἰεὶ πλειόνων. τῆς γὰρ ἐμπορίας²⁰ οὐκ οὔσης, οὐδ'
 ἐπιμειγνύντες ἀδεῶς²¹ ἀλλήλοις οὔτε κατὰ γῆν οὔτε διὰ θα-
 λάσσης, νεμόμενοι²² τε τὰ αὐτῶν ἕκαστοι ὅσον²³ ἀποζῆν²⁴ καὶ
 περιουσίαν²⁵ χρημάτων οὐκ ἔχοντες οὐδὲ γῆν φυτεύοντες²⁶,

¹² πλήθος τό	menigte, omvang
¹³ τεκμήριον	bewijs
¹⁴ <i>casusassimilatie, lees ᾗ</i>	
¹⁵ ἐπί + acc.	naar de ... tijd
¹⁶ μοι ξυμβαίνει	het treft/overkomt mij
¹⁷ βεβαίως	zeker, vast
¹⁸ μετανάστασις	volksverhuizing
¹⁹ βιάζω	overweldigen
²⁰ ἐμπορία ἢ	handelsverkeer, zeehandel
²¹ ἀδεῶς	zonder angst
²² νέμομαι	voor zichzelf beheren
²³ = ὥστε	
²⁴ ἀποζάω	in armoede leven
²⁵ περιουσία	overvloed
²⁶ φυτεύω	bepplanten

te achterhalen en op grond van bewijzen, waarvan het treft, dat ik, wanneer ik tot het de verste tijd onderzoek doe, ze geloof, denk ik niet dat die gebeurtenissen groot geweest zijn, noch voor zover het de oorlogen betreft noch wat betreft de rest. **2.** Want het blijkt, dat wat nu Hellas heet niet in oude tijden een vaste bewoning had, maar dat er voorheen volksverhuizingen waren en dat iedere groep makkelijk het eigen gebied verliet, overweldigd door steeds weer mensen die in de meerderheid waren. Want omdat er nog geen zeehandel was en men niet zonder angst met elkaar omging, noch te land noch over zee en ieder volk zijn eigen gebied beheerde, zodat men armelijk leefde en omdat men geen materiele overvloed had en het land niet bebouwde

ἄδηλον ὄν ὅποτε τις ἐπελθὼν καὶ ἀτειχίστων²⁷ ἅμα ὄντων ἄλλος ἀφαιρήσεται, τῆς τε καθ' ἡμέραν ἀναγκαίου τροφῆς²⁸ πανταχοῦ²⁹ ἂν ἡγούμενοι ἐπικρατεῖν, οὐ χαλεπῶς ἀπανίσταντο, καὶ δι' αὐτὸ οὔτε μεγέθει πόλεων ἴσχυον³⁰ οὔτε τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ. μάλιστα δὲ τῆς γῆς ἡ ἀρίστη αἰεὶ τὰς μεταβολὰς³¹ τῶν οἰκητόρων³² εἶχεν, ἢ τε νῦν Θεσσαλία καλουμένη καὶ Βοιωτία Πελοποννήσου τε τὰ πολλὰ πλὴν Ἀρκαδίας, τῆς τε ἄλλης ὅσα ἦν κράτιστα. διὰ γὰρ ἀρετὴν γῆς αἶ τε δυνάμεις³³ τισὶ μείζους ἐγγιγνόμεναι στάσεις³⁴ ἐνεποιοῦν ἐξ ὧν ἐφθείροντο, καὶ ἅμα ὑπὸ ἀλλοφύλων³⁵ μᾶλλον ἐπεβουλεύοντο. τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον³⁶ διὰ τὸ λεπτόγεων³⁷ ἀστασίαστον³⁸ οὔσαν ἄνθρωποι ᾤκουν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ. καὶ παράδειγμα³⁹ τόδε τοῦ λόγου οὐκ ἐλάχιστόν ἐστι διὰ τὰς

²⁷ ἀτειχιστος	zonder ommuring
²⁸ τροφή	voeding
²⁹ πανταχοῦ	overal
³⁰ ἰσχύω	machtig zijn
³¹ μεταβολή	verandering
³² οἰκήτωρ, -ορος ὁ	bewonder
³³ δύναμις ἡ	macht
³⁴ στάσις ἡ	opstand, twist
³⁵ ἀλλόφυλος	van een andere stam
³⁶ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον	van oudsher
³⁷ λεπτόγεως	onvruchtbaar
³⁸ ἀστασίαστος	zonder twist

omdat het onduidelijk was, wanneer een ander zou aanvallen en van hen, omdat zij geen muren hadden, het bezit zou plunderen, men zonder veel problemen, in de mening dat men wel overal zich meester zou maken van de dagelijks noodzakelijke kost, verhuisde en men daarom noch door de omvang van de steden noch door de rest van de toerusting machtig was. Vooral het beste land kende continu veranderingen van bewoners: wat nu Thessalië heet en Boiotia en het merendeel van de Peloponnesos afgezien van Arkadia en al wat er van de rest het beste was. Want door de vruchtbaarheid van de grond kregen sommigen macht en dat veroorzaakte onder hen twisten, zodat

men daardoor ten onder gingen en tegelijk werden ze door vreemde volken meer belaagd. Attika is vanoudsher in ieder geval, omdat het onvruchtbaar is, gevrijwaard van twist en wordt altijd door dezelfde mensen bewoond en niet het minste bewijs voor mijn theorie is het feit, dat door die verhuizingen men in de overige aspecten niet evenzeer als Attica

³⁹ παράδειγμα τό voorbeeld als bewijs
24

μετοικίας⁴⁰ ἐς τὰ ἄλλα μὴ ὁμοίως αὐξηθῆναι⁴¹. ἐκ γὰρ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος οἱ πολέμῳ ἢ στάσει ἐκπίπτοντες⁴² παρ' Ἀθηναίους οἱ δυνατώτατοι ὡς⁴³ βέβαιον ὄν ἀνεχώρουν, καὶ πολῖται γιγνόμενοι εὐθύς ἀπὸ παλαιοῦ⁴⁴ μείζω ἔτι ἐποίησαν πλήθει ἀνθρώπων τὴν πόλιν, ὥστε καὶ ἐς Ἴωνίαν ὕστερον ὡς οὐχ ἰκανῆς⁴⁵ οὔσης τῆς Ἀττικῆς ἀποικίας⁴⁶ ἐξέπεμψαν.

3. Δηλοῖ δέ μοι καὶ τόδε τῶν παλαιῶν ἀσθένειαν⁴⁷ οὐχ ἥκιστα· πρὸ γὰρ τῶν Τρωικῶν⁴⁸ οὐδὲν φαίνεται πρότερον κοινῆ⁴⁹ ἐργασαμένη ἢ Ἑλλάς· δοκεῖ δέ μοι, οὐδὲ τοῦνομα τοῦτο ξύμπασά πω εἶχεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸ Ἑλλήνων⁵⁰ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ πάνου οὐδὲ εἶναι ἢ ἐπικλήσις⁵¹ αὕτη, κατὰ ἔθνη δὲ ἄλλα τε καὶ τὸ Πελασγικόν⁵² ἐπὶ πλεῖστον⁵³ ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἐπωνυμίαν

⁴⁰ μετοικία ἢ	verhuizing.
⁴¹ αὐξάνω	vergroten
⁴² ἐκπίπτω	verdreven worden
⁴³ ὡς + acc. asbs.	aangezien
⁴⁴ ἐκ παλαιοῦ	sinds oudher
⁴⁵ ἰκανός	voldoende
⁴⁶ ἀποικία ἢ	kolonie
⁴⁷ ἀσθένεια	zwakte
⁴⁸ τὰ Τρωίκα	Trojaanse oorlog
⁴⁹ κοινῆ	gezamenlijk
⁵⁰ Ἑλλήνων	Hellen, <i>de mythische stamvader van de Hellenen, zoon van Deukalion</i>
⁵¹ ἐπικλήσις	(bij)naam

groeide. Want uit de rest van Griekenland kwamen de machtigsten die door oorlog of twist verdreven werden naar de Atheners, omdat het daar zeker was en omdat ze direct van oudsher burger werden, maakten ze qua mensen- menigte de stad nog groter, zodat ze ook later naar Ionië kolonies uitstuurden, omdat Athene niet voldoende was. **3.** Voor mij maakt ook het volgende niet het minst de zwakte van de mensen van vroeger duidelijk. Want voor de Trojaanse oorlog blijkt Griekenland eerder niets gemeenschappelijk gedaan te hebben. Mij schijnt –want heel Griekenland samen had die naam nog niet- dat echter voor Hellen de zoon van Deukalion ook absoluut niet die naam bestond en dat per volk en het Pelasgische in het bijzonder naar henzelf aan de districten

⁵² τὸ Πελασγικὸν ἔθνος het Pelasgische volk; de naam die in de Griekse geschiedenis traditioneel gegeven wordt aan het vóór-Griekse volk (of volkeren?), over wie men niet veel meer weet dan dat zij woonden op het Griekse schiereiland en op enkele andere plaatsen van het noordelijke Middellandse Zeegebied, vóór de komst van de eigenlijke Hellenen.

⁵³ ἐπὶ πλεῖστον vooral

παρέχεσθαι, Ἕλληνας δὲ καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ ἐν τῇ Φθιώ-
τιδι⁵⁴ ἰσχυσάντων⁵⁵, καὶ ἐπαγομένων⁵⁶ αὐτοὺς ἐπ' ὠφελίᾳ⁵⁷ ἐς τὰς
ἄλλας πόλεις, καθ' ἑκάστους μὲν ἤδη τῇ ὁμιλίᾳ⁵⁸ μᾶλλον
καλεῖσθαι Ἕλληνας, οὐ μέντοι πολλοῦ γε χρόνου⁵⁹ [ἐδύνατο]
καὶ ἅπασιν ἐκνικῆσαι⁶⁰. τεκμηριῶ⁶¹ δὲ μάλιστα Ὅμηρος· πολλῶ
γὰρ ὕστερον ἔτι καὶ τῶν Τρωικῶν γενόμενος οὐδαμοῦ τοὺς
ξύμπαντας ὠνόμασεν, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετ' Ἀχιλλέως ἐκ
τῆς Φθιώτιδος, οἵπερ καὶ πρῶτοι Ἕλληνες ἦσαν, Δαναοὺς
δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι καὶ Ἀργείους καὶ Ἀχαιοὺς ἀνακαλεῖ. οὐ μὴν
οὐδὲ⁶² βαρβάρους εἶρηκε διὰ τὸ μηδὲ Ἕλληνάς πω, ὡς ἐμοὶ
δοκεῖ, ἀντίπαλον⁶³ ἐς ἐν ὄνομα ἀποκεκρίσθαι⁶⁴. οἱ δ' οὖν ὡς
ἕκαστοι Ἕλληνες κατὰ πόλεις τε ὅσοι ἀλλήλων ξυνίεσαν⁶⁵
καὶ ξύμπαντες ὕστερον κληθέντες οὐδὲν πρὸ τῶν Τρωικῶν

⁵⁴ Φθιώτις, ἰδος

Phthia, gebied in centraal Griekenland

⁵⁵ ἰσχύω

machtig zijn

⁵⁶ *νύλσασσ τινων*

⁵⁷ ὠφελία ἢ

hulp

⁵⁸ ὁμιλία

omgang

⁵⁹ πολλοῦ γε χρόνου

binnen veel tijd

⁶⁰ ἐκνικάω + *dat.*

een overwinning behalen op

⁶¹ τεκμηριῶ

bewijzen

⁶² οὐ μὴν οὐδὲ

maar ook niet

⁶³ ἀντίπαλος

contrasterend

⁶⁴ ἀποκρίνω

afscheiden

⁶⁵ συνίημι + *gen.*

verstaan

de naam werd gegeven, maar toen Hellen en zijn kinderen machtig waren geworden in Phthia en men hen naar zich naar de overige steden toehaalde om te helpen, werden zij, schijnt mij, iedere groep apart, nu door de omgang meer Hellenen genoemd en dat ze Hellenen genoemd werden schijnt mij binnen niet lange tijd ook allen veroverd te hebben. Vooral Homeros bewijst dat. Want ook als is hij nog veel later dan de Trojaanse oorlog geboren, heeft hen nergens allen Hellenen genoemd en hij geeft niemand anders een aparte naam dan die met Achilleus, juist degenen die ook de eerste Hellenen⁶⁶ waren, en hij gebruikt in zijn epen namen als Danaoi en Argeioi en Achaioi. Maar ook heeft hij niet van barbaren gesproken, omdat ook nog niet Hellenen, naar mij toeschijnt, met een naam tegenover hen gesteld waren. Zij, die dus ieder apart en allen, stad voor stad, die elkaar verstonden en allen tezamen later Hellenen genoemd zijn, hebben niets voor de tijd van

⁶⁶ Hellas is bij Homeros een Phthiotis.

δι' ἀσθένειαν καὶ ἀμειξίαν⁶⁷ ἀλλήλων ἀθρόοι ἔπραξαν. ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν στρατείαν⁶⁸ θαλάσση ἤδη πλείω⁶⁹ χρώμενοι ξυνεξήλθον.

4. Μίνως γὰρ παλαιάτος ὢν ἀκοῆ⁷⁰ ἴσμεν ναυτικόν⁷¹ ἐκτήσατο καὶ τῆς νῦν Ἑλληνικῆς θαλάσσης ἐπὶ πλείστον⁷² ἐκράτησε καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ἤρξέ τε καὶ οἰκιστῆς⁷³ πρῶτος τῶν πλείστων ἐγένετο, Κάρως⁷⁴ ἐξελάσας καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἡγεμόνας ἐγκαταστήσας⁷⁵. τό τε ληστικόν⁷⁶, ὡς εἰκός⁷⁷, καθήρει⁷⁸ ἐκ τῆς θαλάσσης ἐφ' ὅσον⁷⁹ ἐδύνατο, τοῦ⁸⁰ τὰς προσόδους⁸¹ μᾶλλον

⁶⁷ ἀμειξία ἡ

het niet omgaan

⁶⁸ στρατεία

expeditie; *hier inw. obj.*

⁶⁹ πλείω *adv.*

meer

⁷⁰ ἀκοή

horen

⁷¹ ναυτικόν τό

vloot

⁷² ἐπὶ πλείστον

voor een zeer groot deel

⁷³ οἰκιστῆς ὁ

kolonisator

⁷⁴ Κάρ

Kariër; *was in de Klassieke Oudheid een landstreek in het zuidwesten van Klein-Azië. De belangrijkste stad in Karië was Halicarnassus, het huidige Bodrum, van waaruit het geregeerd werd. In Halicarnassus stond ook het Mausoleum van Halicarnassus, een van zeven wereldwonderen van de antieke wereld.*

⁷⁵ ἐγκαθίστημι

aan het hoofd stellen

⁷⁶ ληστικόν τό

piraterij

⁷⁷ εἰκός *vul aan* ἐστίν

het is logisch, natuurlijk

⁷⁸ καθαιρέω

verwijderen

⁷⁹ ἐφ' ὅσον

voor zover als

⁸⁰ τοῦ + *inf.*

gen. caus.: om te

van de Trojaanse oorlog, omdat ze zwak waren en niet met elkaar omgingen, gezamenlijk gedaan. Maar op die expeditie zijn ze allen tegelijk uitgetrokken, ookal gebruikten ze nu meerde zee.

4. Minos is de eerste geweest, van wie wij van horen zeggen weten, dat hij een vloot bijeen heeft gebracht en grotendeels de macht over de huidige Helleense zee veroverd heeft en de heerschappij over de Cycladen verkregen heeft en de eerste kolonisator van die zeer velen is

geweest: hij verdreef de Kariërs en stelde zijn eigen zoons als leiders aan het hoofd. Het piratengilde veegde hij, zoals logisch is, van de zee, voor zover hij dat kon, opdat zijn inkomsten hem meer bereikten.

de Cycladen

⁸¹ πρόσδοδος ή

in komsten

ιέναι αὐτῶ. 5. οἱ γὰρ Ἕλληνες τὸ πάλαι καὶ τῶν βαρβάρων οἷ τε ἐν τῇ ἠπείρῳ παραθαλάσσιοι⁸² καὶ ὅσοι νήσους εἶχον, ἐπειδὴ ἤρξαντο μᾶλλον περαιοῦσθαι⁸³ ναυσὶν ἐπ' ἀλλήλους, ἐτρέποντο πρὸς ληστείαν⁸⁴, ἡγουμένων ἀνδρῶν οὐ τῶν ἀδυνατωτάτων κέρδους⁸⁵ τοῦ σφετέρου αὐτῶν ἕνεκα καὶ τοῖς ἀσθενέσι⁸⁶ τροφῆς⁸⁷, καὶ προσπίπτοντες⁸⁸ πόλεσιν ἀτειχίστοις καὶ κατὰ κώμας⁸⁹ οἰκουμέναις ἤρπαζον καὶ τὸν πλεῖστον τοῦ βίου⁹⁰ ἐντεῦθεν ἐποιοῦντο, οὐκ ἔχοντός πω αἰσχύνην⁹¹ τούτου τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τι καὶ δόξης⁹² μᾶλλον· δηλοῦσι δὲ τῶν τε ἠπειρωτῶν⁹³ τινὲς ἔτι καὶ νῦν, οἷς κόσμος καλῶς τοῦτο δρᾶν, καὶ οἱ παλαιοὶ τῶν ποιητῶν τὰς πύστεις⁹⁴ τῶν καταπλεόντων πανταχοῦ ὁμοίως ἐρωτῶντες εἰ λησταί⁹⁵ εἰσιν, ὡς οὔτε ὧν πυνθά-

⁸² παραθαλάσσιος	bij de zee
⁸³ πειραόομαι	oversteken
⁸⁴ ληστεία	piraterij
⁸⁵ κέρδος τό	winst
⁸⁶ ἀσθενής	zwak
⁸⁷ τροφή	voeding
⁸⁸ προσπίπτω + <i>dat.</i>	aanvallen
⁸⁹ κώμη	dorp
⁹⁰ βίος	leven, have
⁹¹ αἰσχύνη	schaamte
⁹² δόξη	roem
⁹³ ἠπειρώτης ὁ	bewoner van het vaste land
⁹⁴ πύστις ἡ	

5. Want toen de Grieken eertijds en diegenen van de barbaren, die op het vasteland aan de zee woonden en allen die eilanden hadden, begonnen waren meer met schepen naar elkaar over te steken, wendden zij zich tot roof, terwijl niet degenen met de minste macht hen aanvoerden wegens hun eigen winst om voeding voor de zwakken: ze vielen steden die niet ommuurd waren aan en de steden waarvan de bewoning over dorpen verdeeld was en plunderden die en daarvandaan haalden ze het merendeel van hun levenshave: hun daad kende nog geen schande, maar leverde wel nog eerder iets van eer op. Ook nu nog maken sommigen van de vastelanders dat duidelijk, omdat het voor hen een sier is dat goed te doen en de dichters van weleer maken dat ook duidelijk, omdat ze overal zonder uitzondering navraag doen naar informatie van hen die binnenvaren, of zij piraten zijn in de mening dat noch degenen die zij ondervragen het werk verachten en degenen

⁹⁵ ληστής ὁ

rover

νονται¹ ἀπαξιούντων² τὸ ἔργον, οἷς τε ἐπιμελές³ εἶη εἰδέναι οὐκ ὄνειδιζόντων⁴. ἐλήζοντο⁵ δὲ καὶ κατ' ἥπειρον ἀλλήλους, καὶ μέχρι τοῦδε⁶ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ παλαιῷ τρόπῳ νέμεται⁷ περὶ τε Λοκρούς⁸ τοὺς Ὀζόλας⁹ καὶ Αἰτωλοὺς¹⁰ καὶ Ἀκαρνᾶνας¹¹ καὶ τὴν ταύτη¹² ἥπειρον. τό τε σιδηροφορεῖσθαι¹³ τούτοις τοῖς ἠπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας ἐμμεμένηκεν¹⁴. **6.** πᾶσα γὰρ ἡ Ἑλλὰς ἐσιδηροφόρει διὰ τὰς ἀφάρκτους¹⁵ τε οἰκίσεις¹⁶ καὶ οὐκ ἀσφαλεῖς παρ' ἀλλήλους ἐφόδους¹⁷, καὶ

¹ πυνθάνομαι	vernemen
² ἀπαξιόω	afkeuren
³ ἐπιμελής	ter harte gaand
⁴ ὄνειδίζω	laken
⁵ λῆζομαι	roven
⁶ τόδε	dit moment
⁷ νέμομαι	bewoond worden
⁸ Λοκροί	Lokri
⁹ Ὀζόλαι	de Ozolai, <i>stam der Lokri in het midden van Griekenland</i>
<i>Griekenland</i>	
¹⁰ Αἰτωλοί	Aitoliërs
¹¹ Ἀκαρνᾶνες	Akarnaniërs
¹² ταύτη	daar
¹³ σιδηροφορέομαι	wapens dragen
¹⁴ ἐμμένω + <i>dat.</i>	blijven bij
¹⁵ ἄφαρκτος	onbeschut
¹⁶ οἰκήσις ἢ	bewoning
¹⁷ ἐφόδος ἢ	toegangswegen

ξυνήθη¹ τὴν δίαιταν² μεθ' ὄπλων ἐποίησαντο ὡσπερ οἱ βάρ-

¹ ξυνήθης

² δίαιτα ἢ

gewoon

levenswijze

die het ter harte gaat dat te weten, dat niet afkeuren. Zij beroofden ook op het vasteland elkaar en tot op de dag van vandaag worden grote delen van Griekenland op die oude wijze bewoond, namelijk rond de Lokrische Ozolai en Aitoli en de Akarnaniërs en het vaste land daar. Het dragen van ijzeren wapens is bij die vastelanders vanaf die piraterij van toen gebleven. **6.** Want heel Griekenland droeg ijzeren wapens, omdat hun woonplaatsen onbeschut waren en de toegangswegen naar elkaar niet veilig waren en zij maakten het tot gewoonte te leven met wapens

βαροι. σημεῖον¹ δ' ἐστὶ ταῦτα τῆς Ἑλλάδος ἔτι οὕτω
νεμόμενα τῶν ποτὲ καὶ ἐς πάντας ὁμοίων διαιτημάτων².

Ἐν τοῖς πρώτοι δὲ Ἀθηναῖοι τὸν τε σίδηρον κατέθεντο
καὶ ἀνειμένη³ τῇ διαίτῃ⁴ ἐς τὸ τρυφερώτερον⁵ μετέστησαν. καὶ
οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῖς τῶν εὐδαιμόνων⁶ διὰ τὸ ἀβροδίατον⁷ οὐ
πολὺς χρόνος ἐπειδὴ χιτῶνάς τε λινοῦς⁸ ἐπαύσαντο φοροῦντες
καὶ χρυσῶν τεττίγων⁹ ἐνέρσει¹⁰ κρωβύλον¹¹ ἀναδούμενοι¹² τῶν ἐν
τῇ κεφαλῇ τριχῶν¹³. ἀφ' οὗ καὶ Ἰώνων τοὺς πρεσβυτέρους
κατὰ τὸ ξυγγενὲς ἐπὶ πολὺ¹⁴ αὕτη ἡ σκευὴ κατέσχευεν. μετρία¹⁵
δ' αὖ ἐσθῆτι καὶ ἐς¹ τὸν νῦν τρόπον πρώτοι Λακεδαιμόνιοι

¹ σημεῖον τό	teken
² διαίτημα τό	levenswijze, -middel
³ ἀνειμένος	verslapt
⁴ διαίτη	levenswijze
⁵ τρυφερός	weelderig, verwijfd
⁶ εὐδαιμόνων	rijk
⁷ ἀβροδίατος	verwijfd levend
⁸ λινέος	van linnen
⁹ τεττίξ	krekel
¹⁰ ἐνέρσις ἡ	sluiting
¹¹ κρωβύλος	haarwring
¹² ἀναδέομαι	opbinden
¹³ θρίξ ἡ	haar
¹⁴ ἐπὶ πολὺ	lange tijd
¹⁵ μέτριος	eenvoudig

precies zoals de barbaren. Een bewijs voor die levensgewoonten, die ooit ook voor allen gelijk waren zijn de delen van Griekenland, die nog zo bewoond worden.

Onder hen hebben als eersten de Atheners de wapens afgedaan en zijn zij door hun veslachte levenswijze verwekelijker geworden. En het is niet lang geleden dat de ouderen van hun rijken door hun verwijfde levenswijze opgehouden zijn linnen chitons te dragen en een wrong hoofdhaar op te binden met een sluiting van gouden krekels. Sindsdien beheerste die kleding ook de oudere Ioniërs, omdat ze met hen verwant waren, lange tijd. En de Lakedaimoniërs gebruikten als eerste gewone kleding vergeleken met de huidige mode en degenen met het grootste

ἐχρήσαντο καὶ ἐς τὰ ἄλλα πρὸς τοὺς πολλοὺς οἱ τὰ μείζω
κεκτημένοι ἰσοδίατοι¹ μάλιστα κατέστησαν². ἐγυμνώθησάν³
τε πρῶτοι καὶ ἐς τὸ φανερόν⁴ ἀποδύντες⁵ λίπα⁶ μετὰ τοῦ
γυμνάζεσθαι ἠλείψαντο⁷. τὸ δὲ πάλαι καὶ ἐν τῷ Ὀλυμπικῷ
ἀγῶνι διαζώματα⁸ ἔχοντες περὶ τὰ αἰδοῖα⁹ οἱ ἀθληταὶ ἠγωνί-
ζοντο, καὶ οὐ πολλὰ ἔτη ἐπειδὴ πέπαυται. ἔτι δὲ καὶ ἐν
τοῖς βαρβάροις ἔστιν οἷς¹⁰ νῦν, καὶ μάλιστα τοῖς Ἀσιανοῖς¹¹,
πυγμῆς¹² καὶ πάλης¹³ ἄθλα¹⁴ τίθεται, καὶ διεζωμένοι¹⁵ τοῦτο δρῶσιν.
πολλὰ δ' ἂν καὶ ἄλλα τις ἀποδείξειε τὸ παλαιὸν Ἑλληνικὸν
ὁμοίωτροπα¹ τῷ νῦν βαρβαρικῷ διαιτώμενον².

¹ ἰσοδίατος	op gelijke wijze levend
² καθίσταμαι	worden
³ γυμνόομαι	zich ontbloten
⁴ τὸ φανερόν	het duidelijke
⁵ ἀποδύομαι	zich uitkleden
⁶ λίπα <i>adv.</i>	glanzend
⁷ ἀλείφομαι	zich zalven
⁸ διαζώμα τό	gordel
⁹ αἰδοῖα τά	schaamdelen
¹⁰ ἔστιν οἷ	sommige, <i>versteende uitdrukking</i>
¹¹ Ἀσιανός	uit Klein-Azië
¹² πυγμή	boksen
¹³ πάλη	worstelen
¹⁴ ἄθλον	wedstrijd
¹⁵ διαζώννυμι	omgorden

bezig kregen met name dezelfde levenswijze in de overige aspecten vergeleken met de massa. Als eersten ontblootten zij zich en openlijk uit de kleren gegaan smeerden zij zich bij het trainen met glanzende olie in. Oorspronkelijk streden de atleten ook op de Olympische spelen met gordels rond de schaamdelen en dat is nog niet veel jaren opgehouden. Nog worden ook onder sommige barbaren nu en vooral onder de inwoners Asia boks- en worstelwedstrijden georganiseerd en zij doen dat gegord. Men kan aantonen, dat het vroegere Griekse volk ook in vele andere facetten op dezelfde wijze leefde als het barbaarse volk.

¹ ὁμοίωτροπος op gelijke wijze
² διαίταμα leven

7. Τῶν δὲ πόλεων ὅσαι μὲν νεώτατα¹ ὤκισθησαν² καὶ ἤδη πλωμιωτέρων³ ὄντων, περιουσίας⁴ μᾶλλον ἔχουσαι χρημάτων ἐπ' αὐτοῖς τοῖς αἰγιαλοῖς⁵ τείχεσιν ἐκτίζοντο καὶ τοὺς ἰσθμοὺς ἀπελάμβανον ἐμπορίας⁶ τε ἔνεκα καὶ τῆς πρὸς τοὺς προσοίκους⁷ ἕκαστοι ἰσχύος· αἱ δὲ παλαιαὶ⁸ διὰ τὴν ληστείαν⁹ ἐπὶ πολὺ ἀντίσχουσαν¹⁰ ἀπὸ θαλάσσης μᾶλλον ὤκισθησαν, αἱ τε ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν ταῖς ἠπείροις (ἔφερον¹¹ γὰρ ἀλλήλους τε καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ὄντες οὐ θαλάσσιοι¹² κάτω ὤκουν), καὶ μέχρι τοῦδε ἔτι ἀνωκισμένοι¹³ εἰσίν. 8. καὶ οὐχ ἦσσαν λησταὶ ἦσαν οἱ νησιῶται, Κᾶρές¹⁴ τε ὄντες καὶ Φοίνικες· οὗτοι γὰρ δὴ τὰς πλείστας τῶν νήσων ὤκησαν. μαρτύριον δέ· Δήλου

-
¹ νεώτατα	het laatst
² οἰκίζω	stichten
³ πλώμιος	bevaarbaar; <i>onpersoonlijke gen. abs.</i>
⁴ περιουσία	overschot
⁵ αἰγιαλός	kust
⁶ ἐμπορία	handelsverkeer
⁷ πρόσοικος	buur
⁸ παλαιός	oud
⁹ ληστεία	piraterij
¹⁰ ἀντίσχω	het uithouden
¹¹ φέρω	plunderen
¹² θαλάσσιος	zeevarend
¹³ ἀνοικίζω	landinwaarts stichten
¹⁴ <i>Alleen de aanwezigheid van de Kariërs op de eilanden was niet zeker.</i>	

7. Al de steden, die het laatst gebouwd zijn en toen er al meer zeevaart was, werden meer in het bezit van overvloed aan bezittingen bij de stranden zelf met muren gebouwd en zij scheidden stuk voor stuk landengten omwille van zeehandel en om kracht te hebben tegen de burenen. De oude steden waren verder van de zee gesticht doordat de piraterij lange tijd bleef bestaan en de steden op de eilanden en het vasteland (want ze plunderden elkaar en al de anderen, die niet zeevarend waren, maar wel aan zee woonden), zijn ook nu nog landinwaarts gebouwd. 8. En niet waren de eilandbewoners in mindere mate piraten; het waren Kariërs en Phoeniciërs. Want zij bewoonden de meeste eilanden. Het bewijs: toen Delos namelijk gereinigd werd door

γὰρ καθαιρομένης¹ ὑπὸ Ἀθηναίων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ καὶ τῶν θηκῶν² ἀναιρεθειῶν ὅσαι ἦσαν τῶν τεθνεώτων ἐν τῇ νήσῳ, ὑπὲρ³ ἡμισυ Κᾶρες ἐφάνησαν, γνωσθέντες τῇ τε σκευῇ⁴ τῶν ὀπλων ξυντεθαμμένη καὶ τῷ τρόπῳ ᾧ νῦν ἔτι θάπτουσιν. καταστάντος⁵ δὲ τοῦ Μίνω ναυτικοῦ πλωιμώτερα ἐγένετο παρ' ἀλλήλους (οἱ γὰρ ἐκ τῶν νήσων κακοῦργοι ἀνέστησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὅτεπερ καὶ τὰς πολλὰς αὐτῶν κατώκιζε⁶), καὶ οἱ παρὰ θάλασσαν ἄνθρωποι μᾶλλον ἤδη τὴν κτῆσιν⁷ τῶν χρημάτων ποιούμενοι βεβαιότερον⁸ ὥκουν, καὶ τινες καὶ τείχη περιεβάλλοντο ὡς πλουσιώτεροι ἑαυτῶν γιγνόμενοι· ἐφίε-
μενοι⁹ γὰρ τῶν κερδῶν οἳ τε ἤσους ὑπέμενον τὴν τῶν κρεισσόνων δουλείαν, οἳ τε δυνατώτεροι περιουσίας ἔχοντες προσεποιούντο ὑπηκόους¹⁰ τὰς ἐλάσσους πόλεις. καὶ ἐν τούτῳ τῷ τρόπῳ μᾶλλον ἤδη ὄντες ὕστερον χρόνῳ ἐπὶ

¹ καθαίρω	reinigen
² θήκη	grafkist
³ ὑπὲρ + <i>acc.</i>	meer dan
⁴ σκευή	uitrusting
⁵ καθίσταμαι	ingesteld worden
⁶ κατοικίζω	koloniseren, bevolken
⁷ κτῆσις ἢ	het verwerven
⁸ βεβαιότερον <i>adv.</i>	veiliger
⁹ ἐφίεμαι + <i>gen.</i>	verlangen naar
¹⁰ ὑπήκοος	onderdanig

de Atheners in deze oorlog en toen al de zerken, die van de doden op het eiland waren, opgenomen waren, bleek meer dan de helft Kariër; ze werden herkend aan hun wapenrusting, die met hen begraven was en aan de wijze, waarop ze nu nog steeds begraven. Toen Minos een vloot in het leven geroepen had, werd onderling scheepvaart meer mogelijk (want van de eilanden werden door hem schurken verdreven, juist toen hij ook het merendeel van die eilanden koloniseerde) en de mensen aan zee woonden veiliger, hoewel zij nu meer bezit verwieven en sommigen legden ook ringmuren aan omdat zij voor hen ongekend rijk werden. Want omdat ze uit waren op voordeel, verdroegen de minderen de

slavernij van de sterkeren en de machtigeren maakten in het bezit van hun rijkdom de mindere steden onderdanig. En terwijl ze er al meer zo voor stonden, trokken ze een tijd later ten velde tegen Troje.

Rhadamanthys, Minos en Aiakos

Τροίαν ἐστράτευσαν.

9. Ἄγαμέμνων τέ μοι δοκεῖ τῶν τότε δυνάμει προύχων¹ καὶ οὐ τοσοῦτον τοῖς Τυνδάρεω² ὄρκοις κατελιημένους³ τοὺς Ἑλένης μνηστῆρας ἄγων τὸν στόλον ἀγεῖραι. λέγουσι δὲ καὶ οἱ τὰ σαφέστατα Πελοποννησίων μνήμη⁴ παρὰ τῶν πρότερον δεδεδυμένοι Πέλοπά τε πρῶτον πλήθει χρημάτων, ἃ ἦλθεν ἐκ τῆς Ἀσίας ἔχων ἐς ἀνθρώπους ἀπόρους⁵, δύναμιν περιποιησάμενον⁶ τὴν ἐπωνυμίαν⁷ τῆς χώρας ἔπηλυν⁸ ὄντα ὁμως σχεῖν, καὶ ὕστερον τοῖς ἐκγόνοις⁹ ἔτι μείζω ξυνενεχθῆναι¹⁰, Εὐρυσθέως¹¹ μὲν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπὸ Ἡρακλειδῶν ἀποθανόντος,

¹ προέχω + dat + gen. in iets uitsteken boven

² *Toen de uit een ei geboren Helena door haar stiefvader Tyndareos uitgehuwelijkt werd, liet die haar vrijers zweren om te hulp te snellen, als Helena later na haar huwelijk iets zou overkomen.*

³ καταλαμβάνω vastgrijpen, binden

⁴ μνήμη herinnering

⁵ ἄπορος onbemiddeld

⁶ περιποιέομαι zich verwerven

⁷ ἐπωνυμία naamgeving

⁸ ἔπηλυν vreemde

⁹ ἔκγονος afstammeling

¹⁰ συμφέρομαι te beurt vallen

¹¹ *Na de dood van Herakles wilde Eurystheus diens nakomelingen, de Herakliden doden. Zij waren naar Athene gevlucht en hij belegerde die stad. Hij en zijn zoons werden daar gedood en begraven.*

9. Het schijnt mij toe, dat Agamemnon, omdat hij van de mensen in die tijd in macht uitstak en niet zozeer omdat hij de vrijers van Helena aanvoerde, terwijl die door de eed van Tyndareos daartoe verplicht waren, de expeditie bijeengebracht te hebben. En diegenen van de Peloponnesiërs, die het 't duidelijkst van hun voorgangers overgeleverd hebben gekregen, zeggen, dat Pelops eerst door de hoeveelheid geld, waarmee hij uit Asia naar onbemiddelde mensen gekomen was, macht verworven heeft en ondanks het feit dat hij een vreemde was, toch het gebied zijn naam gegeven heeft en dat daarna aan zijn afstammelingen een nog grotere macht te beurt gevallen was, toen Eurystheus in Attika door de Herakliden gedood was,

Pelops als wagenmenner

Ἄτρεως δὲ μητρὸς ἀδελφοῦ ὄντος αὐτῷ, καὶ ἐπιτρέψαντος¹ Εὐρυσθέως, ὅτ' ἐστράτευε, Μυκῆνας τε καὶ τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ οἰκεῖον² Ἄτρεϊ (τυγχάνειν δὲ αὐτὸν φεύγοντα τὸν πατέρα διὰ τὸν Χρυσίππου θάνατον), καὶ ὡς οὐκέτι ἀνεχώρησεν Εὐρυσθεὺς, βουλομένων καὶ τῶν Μυκηναίων φόβῳ τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ ἅμα δυνατὸν δοκοῦντα εἶναι καὶ τὸ πλῆθος τεθεραπευκότα³ τῶν Μυκηναίων τε καὶ ὄσων Εὐρυσθεὺς ἤρχε τὴν βασιλείαν Ἄτρεα παραλαβεῖν, καὶ τῶν Περσειδῶν τοὺς Πελοπίδας μείζους καταστῆναι⁴. ἅ μοι δοκεῖ Ἀγαμέμνων παραλαβὼν καὶ ναυτικῶ [τε] ἅμα ἐπὶ πλέον⁵ τῶν ἄλλων ἰσχύσας, τὴν στρατείαν οὐ χάριτι⁶ τὸ πλέον ἢ φόβῳ ξυναγαγὼν ποιήσασθαι. φαίνεται γὰρ ναυσί τε πλείσταις αὐτὸς ἀφικόμενος καὶ Ἀρκάσι προσπαρασχών, ὡς Ὀμηρος τοῦτο δεδήλωκεν, εἴ τῳ ἰκανὸς⁷ τεκμηριῶσαι⁸. καὶ ἐν τοῦ σκῆπτρου ἅμα τῇ παραδόσει⁹ εἴρηκεν αὐτὸν πολλῆσι νήσοισι καὶ Ἄργεϊ

¹ ἐπιτρέπω	toevertrouwen
² τὸ οἰκεῖον	het huiselijke, verwantschap
³ θεραπεύω	in het gevele komen bij
⁴ καθίσταμαι	worden
⁵ ἐπὶ πλέον	in hogere mate
⁶ χάρις ἢ	dienst
⁷ ἰκανὸς	geschikt
⁸ τεκμηριῶ	opmaken
⁹ παράδοσις ἢ	overhandiging

- Atreus was de broer van zijn moeder en Eurystheus had hem, toen hij te velde trok, Mykene en de macht op grond van verwantschap met Atreus toevertrouwd (want die Atreus was op de vlucht voor zijn vader wegens de dood van Chrysispos)- en men vertelt, dat Atreus, toen Eurystheus niet meer teruggekeerd was, zowel omdat de Myceners dat wilden uit angst voor de Herakliden als ook tegelijkertijd omdat hij machtig scheen te zijn en in het gevele was gekomen van de menigte van de Myceners, het koningschap heeft overgenomen over al, waarover Eurystheus heerste en dat hij de Pelopiden machtiger heeft gemaakt dan de Perseiden. Volgens mij heeft Agamemnon toen hij deze macht had geërfd en tevens qua zeemacht sterker dan de rest geworden was, die expeditie niet niet meer uit gunst dan uit angst op de been gebracht en gehouden. Want hij blijkt zelf met zeer veel schepen aangekomen te zijn en nog eens schepen aan de Arkadische toegevoegd te hebben, zoals Homeros¹ dat duidelijk heeft gemaakt, als hij in de ogen van iemand geschikt is om aan hem conclusies te verbinden. En in de passage² van het overhandigen van de scepter heeft hij gezegd, dat hij

¹ Homeros, *Il.B.576 en 612*

² *Voordat men de epen van Homeros in boeken had ingedeeld, verwees men zo naar passages. Hom.II.B.101ff.*

παντὶ ἀνάσσειν¹. οὐκ ἂν οὖν νήσων ἔξω τῶν περιοικίδων² (αὗται δὲ οὐκ ἂν πολλαὶ εἶεν) ἠπειρώτης ὧν ἐκράτει, εἰ μὴ τι καὶ ναυτικὸν εἶχεν. εἰκάζειν³ δὲ χρῆ καὶ ταύτη τῇ στρατεία οἷα ἦν τὰ πρὸ αὐτῆς.

10. Καὶ ὅτι μὲν Μυκῆναι μικρὸν ἦν, ἢ εἴ τι τῶν τότε πόλισμα νῦν μὴ ἀξιόχρεων⁴ δοκεῖ εἶναι, οὐκ ἀκριβεῖς⁵ ἂν τις σημείω χρώμενος ἀπιστοίη μὴ γενέσθαι τὸν στόλον τοσοῦτον ὅσον οἷ τε ποιηταὶ εἰρήκασι καὶ ὁ λόγος⁶ κατέχει⁷. Λακεδαιμονίων γὰρ εἰ ἢ πόλις ἐρημωθεῖη⁸, λειφθεῖη δὲ τὰ τε ἱερὰ καὶ τῆς κατασκευῆς τὰ ἐδάφη, πολλὴν ἂν οἶμαι ἀπιστίαν τῆς δυνάμεως προελθόντος πολλοῦ χρόνου τοῖς ἔπειτα πρὸς⁹ τὸ κλέος αὐτῶν εἶναι (καίτοι Πελοποννήσου τῶν πέντε τὰς δύο μοῖρας νέμονται, τῆς τε ξυμπάσης ἡγοῦνται καὶ τῶν ἔξω ξυμμάχων πολλῶν· ὅμως δὲ οὔτε ξυνοικισθείσης¹⁰ πόλεως οὔτε ἱεροῖς

¹ ἀνάσσω

heersen

² περιοικίς

omliggend

³ εἰκάζω

gissen, opmaken

⁴ ἀξιόχρεως

behoorlijk, belangrijk

⁵ ἀκριβής

spitsvondig, precies

⁶ λόγος

traditie

⁷ κατέχω

bevestigen

⁸ ἐρημόω

ontvolken

⁹ πρὸς + *acc.*

in vergelijking met

¹⁰ συνοικίζω

als een geheel stichten

over vele eilanden en heel Argos heerste. Niet zou hij dan bij de omliggende eilanden (en dat zouden er niet veel zijn) als vastelander heersen, als hij niet ook iets van een vloot had. En men moet ook op grond van die expeditie opmaken, hoe de situatie voor die tijd was.

10. En dat Mycene iets kleins was, of als een stad van die toenmalige steden nu niet belangrijk schijnt te zijn, zul je nu niet dat als exact bewijs kunen gebruiken en kunnen geloven dat de expeditie niet zo groot was, als dichters hebben gezegd en de traditie bevestigt. Want stel dat de stad der Lakedaimoniërs verlaten wordt en de heiligdommen en de oppervlakten der gebouwen verlaten worden, dan denk ik, dat na verloop van veel tijd de mensen later weinig geloof hebben in de macht

Sparta

van die Lakedaimoniërs, dat die in verhouding met hun roem is (en toch beheersen ze twee van de vijf deel van de Peloponnesos en leiden zij heel de Peloponnesos en veel bondgenoten daarbuiten. Toch gezien het feit

καὶ κατασκευαῖς¹ πολυτελέσι² χρησαμένης, κατὰ κώμας³ δὲ τῶ παλαιῷ τῆς Ἑλλάδος τρόπῳ οἰκισθείσης, φαίνοιτ' ἂν ὑποδεεστέρα⁴), Ἀθηναίων δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο παθόντων διπλασίαν⁵ ἂν τὴν δύναμιν εἰκάζεσθαι⁶ ἀπὸ τῆς φανεραῦς ὄψεως⁷ τῆς πόλεως ἢ ἔστιν. οὐκ οὐκ ἀπιστεῖν εἰκός, οὐδὲ τὰς ὄψεις τῶν πόλεων μᾶλλον σκοπεῖν ἢ τὰς δυνάμεις, νομίζειν δὲ τὴν στρατείαν ἐκείνην μεγίστην μὲν γενέσθαι τῶν πρὸ αὐτῆς, λειπομένην⁸ δὲ τῶν νῦν, τῇ Ὀμήρου αὖ ποιήσει⁹ εἴ τι χρὴ κἀνταῦθα πιστεύειν, ἦν εἰκὸς ἐπὶ τὸ μείζον μὲν ποιητὴν ὄντα κοσμήσαι¹⁰, ὅμως δὲ φαίνεται καὶ οὕτως ἐνδεεστέρα¹¹. πεποίηκε γὰρ χιλίων καὶ διακοσίων νεῶν τὰς μὲν Βοιωτῶν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν, τὰς δὲ Φιλοκτῆτου πεντήκοντα, δηλῶν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὰς μεγίστας καὶ ἐλαχίστας· ἄλλων γοῦν μεγέθους περὶ¹ ἐν νεῶν καταλόγῳ οὐκ

¹ κατασκευή

gebouwen

² πολυτελής

duur

³ κώμη

dorp

⁴ ὑποδεής

gebrekkig

⁵ διπλασίος

tweevoudig, twee keer groter

⁶ εἰκάζω

vermoeden, opmaken

⁷ ὄψις ἢ

de aanblik

⁸ λείπομαι + *gen.*

achterblijven bij

⁹ ποιήσις ἢ

dichtwerk

¹⁰ κοσμέω

opsmukken

¹¹ ἐνδεής

gebrekkig

dat de stad noch als één geheel gesticht is, noch dure heiligdommen en gebouwen gebruikt en dat ze in dorpen op de oude manier van Griekenland gesticht is, zal ze wel te gebrekkig schijnen), maar ik denk, dat als de Atheners datzelfde meemaken, dat hun macht wel twee keer zo groot, als zij werkelijk is, ingeschat zal worden op grond van de duidelijke aanblik van de stad. Dus is het logisch die niet te geloven en niet meer de aanblik van steden in ogeschouw te nemen dan hun macht en wel te menen dat die expeditie de grootste van de expeditie voor die is geweest, maar achterblijft bij de hedendaagse, als het weer nodig is enigszins het dichtwerk van Homeros ook op dit gebied te geloven, welk werk hij als dichter, zoals logisch is, wel overdreven verfraaid heeft, terwijl die expeditie toch ook relatief onbeduidend schijnt te zijn. Van van de 1200 schepen heeft hij die van de Boiotiërs op

120 mannen gesteld, die van Philoktetes op 50, terwijl hij daarmee, naar mij toeschijnt, de grootste en kleinste schepen duidelijk maakt . Over de grootte van de overige schepen in de scheepskatalogus

¹ *in postpositie*

ἐμνήσθη¹. αὐτερέται² δὲ ὅτι ἦσαν καὶ μάχιμοι πάντες, ἐν ταῖς Φιλοκτῆτου ναυσὶ δεδήλωκεν· τοξότας γὰρ πάντας πεποίηκε τοὺς προσκώπους³. περινεως⁴ δὲ οὐκ εἰκὸς πολλοὺς ξυμπλεῖν ἔξω τῶν βασιλέων καὶ τῶν μάλιστα ἐν τέλει⁵, ἄλλως τε καὶ μέλλοντας πέλαγος περαιώσεσθαι⁶ μετὰ σκευῶν⁷ πολεμικῶν, οὐδ' αὖ τὰ πλοῖα κατάφαρκα⁸ ἔχοντας, ἀλλὰ τῷ παλαιῷ τρόπῳ ληστικώτερον⁹ παρεσκευασμένα. πρὸς τὰς μεγίστας δ' οὖν καὶ ἐλαχίστας ναῦς τὸ μέσον σκοποῦντι οὐ πολλοὶ φαίνονται ἐλθόντες, ὡς¹⁰ ἀπὸ πάσης τῆς Ἑλλάδος κοινῇ¹¹ πεμπόμενοι.

11. Αἴτιον δ' ἦν οὐχ ἡ ὀλιγανθρωπία τοσοῦτον ὅσον ἡ ἀχρηματία¹². τῆς γὰρ τροφῆς ἀπορία¹³ τὸν τε στρατὸν ἐλάσσω

¹ μμνήσκομαι + *gen.*

zich herinneren, melding maken van

² αὐτερέτης

zelf roeiend

³ πρόσκωπος

aan de roeiriemen zittend

⁴ περινεως ὁ

passagier

⁵ τέλος τό

functie

⁶ περαιόομαι

oversteken

⁷ σκεῦος τό

tuig

⁸ κατάφαρκτος

met dekking voorzien

⁹ ληστικός

als een rover, beheorend bij het roven

¹⁰ ὡς + *part.*

aangezien

¹¹ κοινῇ

gemeenschappelijk

¹² ἀχρηματία

gebrek aan geld/bezit

¹³ ἀπορία

gebrek

maakte hij geen melding. Dat allen zelf roeiden en streden, heeft hij in de schepen van Philoktetes duidelijk gemaakt. Want allen, die aan de riemen zaten, heeft hij als boogschutters voorgesteld. Het is niet logisch, dat er veel passagiers behalve de koningen en de grootste gezagdragers meevoeren, maar wel in het bijzonder mensen die bestemd waren om met oorlogsmaterieel de zee over te steken en schepen hadden die niet met dekking voorzien waren, maar op de oude zeeroverswijze in gereedheid waren gebracht. Als je met het oog op de grootste en kleinste schepen dus naar het gemiddelde kijkt, dan blijken er niet velen gekomen te zijn, aangezien ze vanuit heel Griekenland gemeenschappelijk gestuurd werden.

11. Schuldig daaraan was niet zozeer het gebrek aan mannen als wel dat aan geld. Door het tekort aan eten namen ze een kleiner leger

ἤγαγον καὶ ὅσον ἤλιζον αὐτόθεν πολεμοῦντα βιοτεύσειν¹,
ἐπειδὴ δὲ ἀφικόμενοι μάχη ἐκράτησαν (δῆλον δέ· τὸ γὰρ
ἔρυμα² τῷ στρατοπέδῳ οὐκ ἂν ἐτειχίσαντο), φαίνονται δ'
οὐδ' ἐνταῦθα πάση τῇ δυνάμει χρησάμενοι, ἀλλὰ πρὸς
γεωργίαν³ τῆς Χερσονήσου τραπόμενοι καὶ ληστείαν τῆς
τροφῆς ἀπορία. ἤ⁴ καὶ⁵ μᾶλλον οἱ Τρῶες αὐτῶν διεσπαρ-
μένων⁶ τὰ δέκα ἔτη ἀντεῖχον⁷ βία, τοῖς αἰεὶ ὑπολειπομένοις
ἀντίπαλοι⁸ ὄντες. περιουσίαν⁹ δὲ εἰ ἤλθον ἔχοντες τροφῆς
καὶ ὄντες ἀθρόοι¹⁰ ἄνευ ληστείας καὶ γεωργίας ξυνεχῶς¹¹ τὸν
πόλεμον διέφερον¹², ῥαδίως ἂν μάχη κρατοῦντες εἶλον, οἳ
γε καὶ οὐχ ἀθρόοι, ἀλλὰ μέρει τῷ αἰεὶ παρόντι ἀντεῖχον,
πολιορκία¹³ δ' ἂν προσκαθεζόμενοι¹ ἐν ἐλάσσονί τε χρόνῳ καὶ

¹ βιοτεύω	leven
² ἔρυμα τό	bolwerk, verschansing
³ γεωργία	landbouw
⁴ ἤ	en zo; <i>rel. aansluiting</i>
⁵ καὶ + <i>compar.</i>	nog
⁶ διασπείρω	verspreiden
⁷ ἀντέχω	uithouden
⁸ ἀντίπαλος	vijandig, gelijk
⁹ περιουσία	overschot
¹⁰ ἀθρόος	verzameld
¹¹ ξυνεχῶς	ononderbroken
¹² διαφέρω	tot het einde toebrengen
¹³ πολιορκία	belegering

mee en zo groot als dat ze verwachtten dat het van de grond daar tijdens het oorlog voeren zou leven en toen ze na aankomst in de strijd de overhand hadden gekregen (dat is namelijk duidelijk, want anders zouden ze niet een bolwerk voor het leger gebouwd hebben), blijken ze echter ook niet daar heel de legermacht gebruikt te hebben, maar ingezet te hebben voor de landbouw op de Chersonesos en rooftocht wegens het tekort aan eten. En zo nog meer hebben de Trojanen het, omdat zij verspreid waren, die tien jaren in de krachtsmeting uitgehouden, omdat zij opgewassen waren tegen degenen die achter bleven. Als zij met een overschot aan voeding gekomen waren en bij elkaar verblijvend zonder rooftochten en landbouw zonder onderbreking de oorlog tot het einde zouden voeren, dan zouden ze Troje met gemak overwinnend ingenomen hebben, aangezien zij ook niet verzameld, maar met het deel, dat er was, standhielden en dan zouden zij met een beleg Troje belegerend in minder tijd en met minder

¹ προσκαθέζομαι

belegeren

ἀπονώτερον¹ τὴν Τροίαν εἶλον. ἀλλὰ δι' ἀχρηματίαν τὰ τε πρὸ τούτων ἀσθενῆ² ἦν καὶ αὐτὰ γε δὴ ταῦτα, ὀνομαστότατα³ τῶν πρὶν γενόμενα, δηλοῦται τοῖς ἔργοις ὑποδεέστερα ὄντα τῆς φήμης καὶ τοῦ νῦν περὶ αὐτῶν διὰ τοὺς ποιητὰς λόγου κατεσχηκότος⁴. **12.** ἐπεὶ καὶ μετὰ τὰ Τρωικὰ ἢ Ἑλλάς ἔτι μετανίστατο⁵ τε καὶ κατωκίζετο, ὥστε μὴ ἠσυχάσασαν⁶ ἀύξηθῆναι⁷. ἢ τε γὰρ ἀναχώρησις⁸ τῶν Ἑλλήνων ἐξ Ἰλίου χρονία⁹ γενομένη πολλὰ ἐνεόχμωσε¹⁰, καὶ στάσεις¹¹ ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἐπὶ πολὺ¹² ἐγίνοντο, ἀφ' ὧν ἐκπίπτοντες¹³ τὰς πόλεις ἔκτιζον. Βοιωτοὶ τε γὰρ οἱ νῦν ἐξηκοστῷ ἔτει μετὰ Ἰλίου ἄλωσιν¹⁴ ἐξ Ἄρνης ἀναστάντες ὑπὸ Θεσσαλῶν τὴν νῦν μὲν Βοιωτίαν,

¹ ἀπονός	zonder inspanning
² ἀσθενής	zwak
³ ὀνομαστός	genoemd
⁴ κατέχω	bestaan
⁵ μετανίσταμαι	naar elders verhuizen
⁶ ἠσυχάζω	rustig zijn
⁷ αὐξάνομαι	groeien
⁸ ἀναχώρησις ἢ	terugkeer
⁹ χρονίος	na lange tijd
¹⁰ νεοχμός	veranderingen veroorzaken
¹¹ στάσις ἢ	opstand
¹² ὡς ἐπὶ πολὺ	in de meeste gevallen
¹³ ἐκπίπτω	verbannen worden
¹⁴ ἄλωσις ἢ	vernietiging

moeite hebben ingenomen. Maar door het gebrek aan geld waren de ondernemingen voordien zwak en blijkt juist die onderneming, die de beroemdste is van de de acties voor die tijd, in daden minder dan haar roem en het verhaal dat nu daarover de ronde doet door de dichters.

12. Want ook na de Trojaanse oorlog kende Griekenland nog verhuizingen en volksverhuizingen, zodat het niet tot rust kwam en het in bevolking toenam. De terugkeer van de Grieken van Troje geschiedde na lange tijd en veroorzaakte vele veranderingen en er vonden in de meeste gevallen veel opstanden plaats in de steden, waaruit mensen vebannen werden en weer steden stichtten. De huidige Boiotiërs immers, die in het zestigste jaar na de inname van Troje uit Arnè verdreven waren door de Thessaliërs, lieten zich neer in het huidige

πρότερον δὲ Καδμηίδα¹ γῆν καλουμένην ᾠκισαν (ἦν δὲ αὐτῶν καὶ ἀποδασμὸς² πρότερον ἐν τῇ γῆ ταύτῃ, ἀφ' ὧν καὶ ἐς Ἴλιον ἐστράτευσαν), Δωριῆς³ τε ὀγδοηκοστῶ ἔτει ζῦν Ἑρακλείδαις Πελοπόννησον ἔσχον. μόλις⁴ τε ἐν πολλῶ χρόνῳ ἠσυχάσασα ἡ Ἑλλάς βεβαίως⁵ καὶ οὐκέτι ἀνισταμένη ἀποικίας⁶ ἐξέπεμψε, καὶ Ἴωνας μὲν Ἀθηναῖοι καὶ νησιωτῶν⁷ τοὺς πολλοὺς ᾠκισαν⁸, Ἰταλίας δὲ καὶ Σικελίας τὸ πλεῖστον Πελοποννήσιοι τῆς τε ἄλλης Ἑλλάδος ἔστιν ἄ⁹ χωρία. πάντα δὲ ταῦτα ὕστερον τῶν Τρωικῶν ἐκτίσθη.

13. Δυνατωτέρας δὲ γιγνομένης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν χρημάτων τὴν κτῆσιν¹⁰ ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ποιουμένης τὰ πολλὰ¹¹ τυραννίδες ἐν ταῖς πόλεσι καθίσταντο, τῶν προσόδων¹² μειζόνων γιγνομένων (πρότερον δὲ ἦσαν ἐπὶ ῥητοῖς¹ γέρασι²

¹ Καδμηίς	van Kadmos
² ἀποδασμὸς	afgescheiden deel
³ Δωριέες	Doriërs
⁴ μόλις	met moeite, ternauwernood
⁵ βεβαίως	zeker
⁶ ἀποικία	kolonie
⁷ νησιώτης	eilander
⁸ οἰκίζω	doen wonen, vestigen
⁹ ἔστιν ἄ	sommige (<i>n.pl.</i>)
¹⁰ κτῆσις ἢ	het verwerven
¹¹ τὰ πολλὰ	meestal
¹² πρόσσοδος ἢ	inkomsten

Boiotië, maar voorheen het Kadmeïsche land genoemd (er was van hen ook eerder een afscheiding in dat land, van wie er ook naar Troje te velde zijn getrokken) en Doriërs hebben in het 80^e jaar samen met Herakles de Peloponnesos in handen gekregen. Toen Griekenland met moeite in lange tijd zekere rust had bereikt en geen volksverhuizingen meer kende, zond het kolonies uit en de Atheners gaven de Ioniërs een woonplaats en de meeste van de eilandbewoners en de Peloponnesiërs bevolkten het meerendeel van Italië en Sicilië en sommige gebieden van de rest van Griekenland. Al die gebieden zijn later dan de Trojaanse oorlog gekoloniseerd.

13. Toen Griekenland machtiger werd en nog meer geld dan voorheen in bezit kreeg, werden er meestal in de steden tyrannieën ingesteld, toen de inkomsten toenamen (voor die tijd behoorden tot de vastgestelde eergeschenken erfelijke koningschappen),

¹ ῥητός

vastgesteld

² γέρας τό

eergeschenk

πατρικαί¹ βασιλείαι²), ναυτικά³ τε ἐξηρτύετο⁴ ἡ Ἑλλάς, καὶ τῆς θαλάσσης μᾶλλον ἀντείχοντο⁵. πρῶτοι δὲ Κορίνθιοι λέγονται ἐγγύτατα τοῦ νῦν τρόπου μεταχειρίσαι⁶ τὰ περιτὰς ναῦς, καὶ τριήρεις ἐν Κορίνθῳ πρῶτον τῆς Ἑλλάδος ναυπηγηθῆναι⁷. φαίνεται δὲ καὶ Σαμίους Ἀμεινοκλῆς Κορίνθιος ναυπηγὸς ναῦς ποιήσας τέσσαρας· ἔτη δ' ἐστὶ μάλιστα τριακόσια ἐς τὴν τελευταίαν τοῦδε τοῦ πολέμου ὅτε Ἀμεινοκλῆς Σαμίους ἤλθεν. ναυμαχία τε παλαιτάτη ὣν ἴσμεν γίνεται Κορινθίων πρὸς Κερκυραίους· ἔτη δὲ μάλιστα καὶ ταύτη ἐξήκοντα καὶ διακόσια ἐστὶ μέχρι τοῦ αὐτοῦ χρόνου. οἰκοῦντες γὰρ τὴν πόλιν οἱ Κορίνθιοι ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ αἰεὶ δὴ ποτε ἐμπόριον⁸ εἶχον, τῶν Ἑλλήνων τὸ πάλαι κατὰ γῆν τὰ πλείω ἢ κατὰ θάλασσαν, τῶν τε ἐντὸς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἔξω, διὰ τῆς ἐκείνων παρ' ἀλλήλους ἐπιμισγόντων⁹, χρήμασί τε δυνατοὶ ἦσαν, ὡς καὶ τοῖς παλαιοῖς ποιηταῖς

¹ πατρικός

van de vader geërfd

² βασιλεία

koningschap

³ ναυτικά τά

zeemacht

⁴ ἐξαρτύομαι

gereed maken

⁵ ἀντέχομαι + *gen.*

zich wijden aan

⁶ μεταχειρίζω

ter hand nemen

⁷ ναυπηγέω

schepen bouwen

⁸ ἐμπόριον τό

handelscentrum

⁹ ἐπιμίσγω *intr.*

omgaan

en Griekenland maakte een zeemacht gereed en ze wijdden zich meer aan de zee. Men zegt dat de Korinthiërs als eersten het meest in de buurt, zoals ze het nu doen, dat wat te maken heeft met de schepen ter hand hebben genomen en dat voor het eerst in Griekenland driერიemers in Korinthe zijn gemaakt. Het blijkt dat ook voor de Korinthiërs Ameinokles van Korinthe als scheepsbouwer vier schepen heeft gemaakt. Het zijn ongeveer driehonderd jaren tot het einde van deze oorlog sinds Ameinokles bij de Samiërs is gekomen. Als oudste zeeslag van die elke wij kennen vond die plaatsen van de Korinthiërs tegen de Kerkuraiers. Ook voor die zijn het ongeveer 260 jaren tot dezelfde tijd.

Want al de tijd dat de Korinthiërs de stad aan de Isthmos bewoonden, hadden ze een handelscentrum, terwijl de Grieken oorspronkelijk meer op het land dan over zee, zowel de Grieken op de Peloponnesos als die daarbuiten, via de stad van hen met elkaar omgingen, zoals ook door de oude dichters duidelijk is gemaakt.

δεδήλωται· ἀφνειὸν¹ γὰρ ἐπωνόμασαν τὸ χωρίον· ἐπειδὴ
τε οἱ Ἕλληνες μᾶλλον ἔπλωζον, τὰς ναῦς κτησάμενοι τὸ
ληστικὸν² καθήρουν, καὶ ἐμπόριον παρέχοντες ἀμφοτέρα³ δυνα-
τὴν ἔσχον χρημάτων προσόδω⁴ τὴν πόλιν· καὶ Ἴωσιν ὕστερον
πολὺ γίγνεται ναυτικὸν ἐπὶ⁵ Κύρου⁶ Περσῶν πρώτου βασιλεύ-
οντος καὶ Καμβύσου τοῦ υἱέος αὐτοῦ, τῆς τε καθ' ἑαυτοῦς
θαλάσσης Κύρω πολεμοῦντες ἐκράτησάν τινα χρόνον· καὶ
Πολυκράτης⁷ Σάμου τυραννῶν ἐπὶ Καμβύσου ναυτικῶ ἰσχύων⁸
ἄλλας τε τῶν νήσων ὑπηκόους⁹ ἐποίησατο καὶ Ῥήνειαν¹⁰ ἐλῶν

¹ ἀφνειός

rijk

² τὸ ληστικόν

piraterij

³ ἀμφοτέρα

op beide gebieden (te land en ter zee)

⁴ προσόδος ἢ

inkomsten

⁵ ἐπί+ gen.

ten tijde van

⁶ *Afgaande op het verslag van de Griekse auteur Herodotus van Halicarnassus volgde Cyrus in 559 v.Chr. zijn grootvader Astyages op als vorst in de gebieden die door de Perzen werden bewoond, en waarover zijn familieleden vermoedelijk al een aantal generaties regeerden. Zij deden dat als vazal van het machtige rijk van de Meden.*

⁷ *Cambyses II (Grieks Καμβύσης / Kambyses, Oud-Perzisch Kambūdschiya), uit het huis der Achaemeniden, was koning van het Perzische Rijk van 529 tot aan zijn dood in 522 v.Chr. Hij was één van de twee zonen van Cyrus II, de grondlegger van het Oud-Perzische Rijk. De andere zoon was Bardiya, die in de Griekse bronnen ook Smerdis genoemd werd.*

⁸ ἰσχύω

de macht hebben

⁹ ὑπήκοος

onderdanig

¹⁰ *Rhèneia was een klein eiland bij Delos.*

Want ze noemden het gebied rijk. Toen dan de Grieken meer aan de zeevaart deden en schepen hadden verworven, ruimden ze de piraterij uit de weg en door de stad als handelscentrum aan te bieden voor handel over zee en land maakten ze de stad machtig doordat er geld binnenkwam. Ook de Ioniërs kregen later een grote vloot in de tijd dat

Kyros als eerste koning van de Perzen was en zijn zoon Kambyses en toen ze oorlog voerden met Kyros, kregen ze een tijd de macht over de zee ter hoogte van hen. En toen Polykrates de alleenheerser van Samos was ten tijde van Kambyses en door een vloot de macht had, maakte hij andere eilanden onderdanig en nam hij Rhenia in en wijdde hij het aan

ἀνέθηκε¹ τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δηλίῳ. Φωκαῆς² τε Μασσαλίαν³ οἰκίζοντες Καρχηδονίους ἐνίκων ναυμαχοῦντες· **14.** δυνατώτατα γὰρ ταῦτα τῶν ναυτικῶν ἦν. φαίνεται δὲ καὶ ταῦτα πολλαῖς γενεαῖς⁴ ὕστερα γενόμενα τῶν Τρωικῶν τριήρεσι μὲν ὀλίγαις χρώμενα, πεντηκοντόροις⁵ δ' ἔτι καὶ πλοίοις μακροῖς⁶ ἐξηρτυμένα⁷ ὥσπερ ἐκεῖνα. ὀλίγον τε πρὸ τῶν Μηδικῶν καὶ τοῦ Δαρείου θανάτου, ὃς μετὰ Καμβύσην Περσῶν ἐβασίλευσε, τριήρεις περὶ τε Σικελίαν⁸ τοῖς τυράννοις ἐς πλῆθος⁹ ἐγένοντο καὶ Κερκυραίοις· ταῦτα γὰρ τελευταῖα¹⁰ πρὸ τῆς Ξέρξου στρατείας ναυτικὰ ἀξιόλογα¹¹ ἐν τῇ Ἑλλάδι κατέστη. Αἰγινῆται γὰρ καὶ Ἀθηναῖοι, καὶ εἴ τινες ἄλλοι, βραχέα¹² ἐκέκτηντο¹³, καὶ

¹ ἀνατίθημι

wijden

² Φωκαῆς οἱ

bewoners van de Ionische stad Phokaia op de kust van Anatolia; zij hebben rond 600 v.Chr Marseille gesticht.

³ Marseille

⁴ γενεά

generatie

⁵ πεντηκόντερος

vijftigriemer

⁶ πλοῖον μακρόν

oorlogsschip

⁷ ἐξαρτύω

uitrusten (met)

⁸ περὶ + acc.

(verspreid) op

⁹ πλῆθος τό

(behoorlijk) aantal

¹⁰ τελευταῖος

uiteerst, sterkst, uiteindelijk

¹¹ ἀξιόλογος

vermeldenswaard

¹² βραχύς

gering, klein

¹³ κτάομαι

verwerven

Apollo van Delos. De Phookaiers, die in Marseille woonden, overwonnen in een zeeslag de Carthagers. **14.** Dat waren de machtigste vloten, maar ook zij blijken vele generaties na de Trojaanse oorlog ontstaan een paar drieriemers te gebruiken en nog uitgerust te zijn met vijftigriemers en oorlogsschepen, zoals die in de tijd van de Trojaanse oorlog. Kort voor de Perzische oorlogen en de dood van Dareios, die na Kambyses koning van de Perzen was, hadden de alleenheersers op Sicilië en de Kerkyraiers drieriemers in behoorlijk aantal. Want die vloten hadden

zich als laatste voor de veldtocht van Xerxes als vermeldenswaard in Griekenland gemanifesteerd. Want de inwoners van Aegina en de Atheners en als anderen al een vloot hadden, bezaten een kleine vloot

τούτων τὰ πολλὰ πεντηκοντόρους· ὀψέ¹ τε ἀφ' οὔ² Ἀθηναίους
Θεμιστοκλῆς ἔπεισεν Αἰγινήταις πολεμοῦντας, καὶ ἅμα τοῦ
βαρβάρου προσδοκίμου³ ὄντος, τὰς ναῦς ποιήσασθαι αἴσπερ
καὶ ἐναυμάχησαν· καὶ αὗται οὐπω εἶχον διὰ πάσης κατα-
στρώματα⁴.

15. Τὰ μὲν οὖν ναυτικά τῶν Ἑλλήνων τοιαῦτα ἦν, τὰ τε
παλαιὰ καὶ τὰ ὕστερον γενόμενα. ἰσχὺν δὲ περιεποιήσαντο⁵
ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες⁶ αὐτοῖς χρημάτων τε
προσόδω καὶ ἄλλων ἀρχῇ· ἐπιπλέοντες γὰρ τὰς νήσους
κατεστρέφοντο⁷, καὶ μάλιστα ὅσοι μὴ διαρκῆ⁸ εἶχον χώραν.
κατὰ γῆν δὲ πόλεμος, ὅθεν τις καὶ δύναμις παρεγένετο,
οὐδεὶς ξυνέστη· πάντες δὲ ἦσαν, ὅσοι καὶ ἐγένοντο, πρὸς
ὁμόρους⁹ τοὺς σφετέρους ἐκάστοις, καὶ ἐκδήμους¹⁰ στρατείας

¹ ὀψέ	laat
² ἀφ' οὔ	sinds
³ προσδοκίμος	verwacht
⁴ κατάστρωμα τό	dek
⁵ περιποιέομαι	verwerven
⁶ προσέχω + <i>dat.</i>	letten op
⁷ καταστρέφομαι	onderwerpen
⁸ διαρκής	voldoende
⁹ ὄμορος	aangrenzend
¹⁰ ἔκδημος	buitenlands

πολὸν ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ἐπ' ἄλλων καταστροφῆ¹ οὐκ ἐξῆσαν
en daarin vooral vijftigriemers. Laat, vanaf het moment dat
Themistokles de Atheners had overreed, toen ze met de Aigineten in
oorlog waren verwickeld en tegelijkertijd de barbaar verwacht was, de
schepen te bouwen juist waarmee ze ook gestreden hebben. En die
hadden nog niet over de het hele schip dekken.

15. De vloten van de Grieken waren zodanig, zowel de oude als die er
later geweest zijn. Toch hebben zij die zich daarop hebben toegelegd
met die vloten niet eer zeer geringe macht verworven, doordat er geld
binnenkwam en door de macht over anderen. Want door op de eilande
af te varen onderwierpen ze die en met name al diegenen dat die niet
voldoende land hadden. Op het land ontstond geen oorlog, waaruit ook
enige macht werd verworven. Immers, ieder had oorlogen, zovele
oorlogen als er ook plaatsvonden, met hun eigen bureu en de Grieken
gingen niet op buitenlandse expedities ver van hun eigen land om
anderen te onderwerpen.

¹ καταστροφή

vernietiging

οἱ Ἕλληνες. οὐ γὰρ ξυνειστήκεσαν¹ πρὸς τὰς μεγίστας πόλεις ὑπήκοοι, οὐδ' αὖ αὐτοὶ ἀπὸ τῆς ἴσης² κοινὰς στρατείας ἐποιοῦντο, κατ' ἀλλήλους δὲ μᾶλλον ὡς³ ἕκαστοι οἱ ἀστυγεῖ-
τονες ἐπολέμουν. μάλιστα δὲ ἐς τὸν πάλαι ποτὲ γενόμενον πόλεμον Χαλκιδέων καὶ Ἐρετριῶν⁴ καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ἐς
ξυμμαχίαν⁵ ἐκατέρων διέστη⁶. **16.** ἐπεγένετο δὲ ἄλλοις τε ἄλλοθι
κωλύματα⁷ μὴ αὐξηθῆναι, καὶ Ἴωσι προχωρησάντων⁸ ἐπὶ μέγα
τῶν πραγμάτων Κῦρος καὶ ἡ Περσικὴ βασιλεία Κροῖσον⁹
καθελοῦσα καὶ ὅσα ἐντὸς Ἄλυος ποταμοῦ πρὸς θάλασσαν
ἐπεστράτευσεν¹⁰ καὶ τὰς ἐν τῇ ἠπείρῳ πόλεις ἐδούλωσε,
Δαρεῖός τε ὕστερον τῷ Φοινίκῳ ναυτικῷ κρατῶν καὶ τὰς
νήσους. **17.** τύραννοί τε ὅσοι ἦσαν ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι,

¹ ξυνίσταμαι

zich scharen

² ἴση

gelijk deel

³ ὡς ἕκαστος

ieder afzonderlijk

⁴ *Chalcis en Eretria vochten om de Lelantische vlakte op Euboia. Wanneer die oorlog gevoerd is weet men niet.*

⁵ ξυμμαχία

bondgenootschap

⁶ δίσταμαι

uiteengaan

⁷ κώλυμα τό

belemmering

⁸ προχωρέω

zich ontwikkelen

⁹ *Kroisos; Nederlands ook wel Cesus; ca. 595 v.Chr.- ca. 546 v.Chr.)^[1] was koning van Lydië van 560 v.Chr. tot 546 v.Chr.^[1]*

¹⁰ ἐπιστρατεύω

te velde trekken

Want niet hadden zij zich onderdankelijk geschaard bij de machtigste steden en niet daarentegen hielden zij op voe van gelijkheid gemeenschappelijke expedities, maar eerder voerden de burens ieder groep apart tegen elkaar oorlog. Vooral voor de oorlog die ooit heeft plaats gevonden tussen Chalkideërs en Eretriërs ging ook de rest van het Griekse volk uiteen om bondgenoot te worden met een van beide partijen. **16.** Sommigen werden in dit gebied, anderen in dat gebied belemmerd te groeien en toen de Ioniërs zich tot een grote macht hadden ontwikkeld, brachten Kyros en het Perzische koninkrijk Kroisos ten val en hij maakte alles tot slaaf waartegen hij optrok aan deze kant van de rivier Halys tot aan de zee en de steden op het vasteland en Dareios onderwierp later ook de eilanden door ze met de Phoinikische vloot te overwinnen. **17.** Al de alleenheersers, die er in de Griekse

τὸ ἐφ'¹ ἐαυτῶν μόνον προορώμενοι² ἕς τε τὸ σῶμα καὶ ἕς τὸ τὸν ἴδιον οἶκον αὖξιν δι' ἀσφαλείας³ ὅσον ἐδύνατο μάλιστα τὰς πόλεις ὥκουν⁴, ἐπράχθη δὲ οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν ἔργον ἀξιόλογον, εἰ μὴ εἴ τι πρὸς περιοίκους τοὺς αὐτῶν ἐκάστοις· οἱ γὰρ ἐν Σικελίᾳ ἐπὶ πλεῖστον ἐχώρησαν δυνάμεως. οὕτω πανταχόθεν ἢ Ἑλλάς ἐπὶ πολὺν χρόνον κατείχετο⁵ μήτε κοινῆ φανερόν μηδὲν κατεργάζεσθαι, κατὰ πόλεις τε ἀτολμοτέρα εἶναι.

18. Ἐπειδὴ⁶ δὲ οἱ τε Ἀθηναίων τύραννοι καὶ οἱ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐπὶ πολὺ⁷ καὶ πρὶν⁸ τυραννευθείσης οἱ πλεῖστοι καὶ τελευταῖοι πλὴν τῶν ἐν Σικελίᾳ ὑπὸ Λακεδαιμονίων⁹ κατελύθησαν¹⁰ (ἢ γὰρ Λακεδαίμων μετὰ τὴν κτίσιν¹¹ τῶν νῦν ἐνοικούντων αὐτὴν Δωριῶν ἐπὶ πλεῖστον ὧν¹ ἴσμεν χρόνον στασιάσασα

¹ ἐπί + <i>gen.</i>	ten aanzien van
² προοράομαι	zorgen voor
³ ἀσφάλεια	zekerheid
⁴ οἰκέω	besturen
⁵ κατέχω μη	weerhouden te
⁶ ἐπειδή	want
⁷ ἐπὶ πολὺ	gedurende lange tijd
⁸ <i>sc. eerder dan de Atheners</i>	
⁹ <i>De Lakedaïmoniërs stonden bekend als tyrannenhaters.</i>	
¹⁰ καταλύω	ten val brengen
¹¹ κτίσις ἢ	het in bezit nemen

steden waren, zorgden voor hun eigen belang zowel voor hun lichaam als ook met als doel dat hun eigen huis groeide en zo bestuurden hun steden in de grootst mogelijke veiligheid en geen enkele noemenswaardige daad werd door hen verricht, tenzij als er iets door hen gedaan is tegen hun omwonenden. Die op Sicilië bereikten de grootste macht. Zo werd Griekenland van alle kanten gedurende lange tijd ervan weerhouden gemeenschappelijk iets openlijk te doen en werd ertoe gebracht per stad minder te durven.

18. Toen de alleenheersers van de Atheners en die van de rest van Griekenland, terwijl dat al lange tijd ook eerder dan Athene alleenheersers had gehad, de meesten ook als laatsten afgezien die op Sicilië, door de Spartanen ten val waren gebracht (want Lakedaimon was, nadat die Doriërs, die het nu bewonen, het in bezit genomen hadden, hoewel zij gedurende de langste tijd van wie wij weten,

¹ = ἐκεῖνων, οὐς

ὅμως ἐκ παλαιάτου¹ καὶ ἠύνομήθη² καὶ αἰεὶ ἀτυράννευτος ἦν·
ἔτη γάρ ἐστι μάλιστα τετρακόσια καὶ ὀλίγω πλείω ἐς τὴν
τελευτὴν τοῦδε τοῦ πολέμου ἀφ' οὗ Λακεδαιμόνιοι τῇ αὐτῇ
πολιτείᾳ³ χρῶνται, καὶ δι' αὐτὸ δυνάμενοι καὶ τὰ ἐν ταῖς
ἄλλαις πόλεσι καθίστασαν), μετὰ δὲ τὴν τῶν τυράννων
κατάλυσιν⁴ ἐκ τῆς Ἑλλάδος οὐ πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον καὶ
ἢ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ Μήδων πρὸς Ἀθηναίους ἐγένετο.
δεκάτῳ δὲ ἔτει μετ' αὐτὴν αὖθις ὁ βάρβαρος τῷ μεγάλῳ
στόλῳ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα δουλωσόμενος ἦλθεν. καὶ μεγάλου
κινδύνου ἐπικρεμασθέντος⁵ οἱ τε Λακεδαιμόνιοι τῶν ξυμπολε-
μησάντων Ἑλλήνων ἠγήσαντο δυνάμει προύχοντες⁶, καὶ οἱ
Ἀθηναῖοι ἐπιόντων τῶν Μήδων διανοηθέντες⁷ ἐκλιπεῖν τὴν
πόλιν καὶ ἀνασκευασάμενοι ἐς τὰς ναῦς ἐσβάντες ναυτικοὶ
ἐγένοντο. κοινῇ τε ἀπώσάμενοι τὸν βάρβαρον, ὕστερον οὐ
πολλῶ διεκρίθησαν¹ πρὸς τε Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους

¹ παλαιός

oud

² εὐνομέω

goed besturen (volgens wetten)

³ πολιτεία ἢ

staatsvorm

⁴ κατάλυσις ἢ

het ten val brengen

⁵ ἐπικρεμάννυμι

dreigen met

⁶ προέχω

uitsteken

⁷ διανοέω

besluiten

partijtwisten hadden, toch sinds zeer oude tijd zowel goed bestuurd als ook was het altijd zonder alleenheerser. Want het is ongeveer 400 jaar en nog een beetje meer tot het einde van deze oorlog, sinds de Spartanen dezelfde staatsvorm gebruiken en daardoor zijn ze machtig en regelen zij de zaken in de rest van de steden). Nadat die alleenheersers verwijderd waren uit Griekenland, vond niet veel jaren later ook de strijd van de Meden in Marathon plaats tegen de Atheners. In het tiende jaar daarna kwam de barbaar weer met die grote troepenmacht om Griekenland tot slaaf te maken. En omdat er een groot gevaar dreigde, hadden de Lakedaimoniërs van de Grieken die samen ten oorlog waren getrokken de leiding, omdat ze in legermacht uitstaken en toen de Atheners besloten hadden, toen de Meden eraan kwamen, hun stad te verlaten en toen zij na hun spullen gepakt te hebben, aan boord waren gegaan van de schepen en zijn ze zeevarend geworden. Toen zij de barbaar gemeenschappelijk hadden afgeslagen, raakten die Grieken, die van de koning afgevallen waren en diegenen, die mee opgetrokken waren, niet veel later verdeeld tussen de Atheners

¹ διακρίνομαι

zich opsplitsen

οἷ τε ἀποστάντες βασιλέως ῥ Ἕλληνες καὶ οἱ ξυμπολεμήσαν-
 τες. δυνάμει γὰρ ταῦτα μέγιστα διεφάνη¹. ἴσχυον² γὰρ οἱ
 μὲν κατὰ γῆν, οἱ δὲ ναυσίν. καὶ ὀλίγον μὲν χρόνον ξυν-
 ἔμεινεν ἡ ὁμαιχμία³, ἔπειτα διενεχθέντες⁴ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ
 Ἄθηναῖοι ἐπολέμησαν μετὰ τῶν ξυμμάχων πρὸς ἀλλήλους·
 καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εἷ τινές που διασταῖεν⁵, πρὸς τού-
 τους ἤδη ἐχώρουν. ὥστε ἀπὸ τῶν Μηδικῶν ἐς τόνδε αἰεὶ
 τὸν πόλεμον τὰ μὲν σπενδόμενοι⁶, τὰ δὲ πολεμοῦντες ἢ
 ἀλλήλοις ἢ τοῖς ἑαυτῶν ξυμμάχοις ἀφισταμένοις εἷ παρε-
 σκευάσαντο τὰ πολέμια καὶ ἐμπειρότεροι ἐγένοντο μετὰ
 κινδύνων τὰς μελέτας⁷ ποιούμενοι. **19.** καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι
 οὐχ ὑποτελεῖς⁸ ἔχοντες φόρου τοὺς ξυμμάχους ἡγοῦντο, κατ'
 ὀλιγαρχίαν δὲ σφίσιν αὐτοῖς μόνον ἐπιτηδεῖως⁹ ὅπως πολι-
 τεύσουσι¹ θεραπεύοντες, Ἄθηναῖοι δὲ ναῦς τε τῶν πόλεων

¹ διαφαίνομαι

blijken

² ἰσχύω

macht hebben

³ ὁμαιχμία

bondgenootschap

⁴ διαφέρομαι

een geschil krijgen

⁵ δίσταμαι

vijanden worden

⁶ σπένδομαι

een verdrag sluiten

⁷ μελέτη

oefening

⁸ ὑποτελής φόρου

schatplichtig

⁹ ἐπιτηδεῖως

nuttig

en de Lakedaimoniërs. Want die bleken qua macht de grootsten. De ene groep had immers de macht op het land en de andere op het gebied van schepen. En het bondgenootschap handhaafde zich korte tijd, maar toen ze daarna een geschil gekregen hadden, streden de Lakedaimoniërs en de Atheners met hun bondgenoten tegen elkaar. En telkens als er van de overige Grieken enkelen ergens ruzie kregen, keerden zij zich nu tot hen. Zodoende sloten ze vanaf de Perzische oorlogen tot aan deze oorlog continu aan de ene kant verdragen en voerden ze aan de andere kant oorlog of met elkaar of met hun bondgenoten, wanneer die van hen afvielen en bereidden zij het krijgswezen goed voor en kregen ze meer ervaring, doordat zij zich tegelijk met de gevaren trainten. **19.** De Lakedaimoniërs enerzijds hadden de leiding zondar dat ze hun bondgenoten als belastingplichtigen hadden, maar ervoor zorgenddoel dat zij in de vorm van een oligarchie slechts voor de Lakedaimoniërs zelf nuttig hun staat bestuurden. De Atheners daarentegen hadden de leiding, terwijl zij op

¹ πολιτεύω

de staat besturen

metterijd van de steden schepen over hadden genomen behalve van de Chiërs en Lesbiërs en die allen hadden opgedragen geld te leveren. En tot aan deze oorlog was hun eigen materieel omvangrijker dan toen ze ooit het meest bloeiden toen het bondgenootschap intact was. **20.** Dat de situatie van vroeger ooit zo was, is mijn bevinding. Met betrekking tot die situatie is het moeilijk ieder bewijs zonder uitzondering te geloven. Want de mensen nemen wat ze horen van hun voorgangers, ook als het zaken uit eigen gebied zijn, evenzeer klakkeloos van elkaar aan. De massa der Atheners menen, dat Hipparchos door Harmodios en

De moordaanslag was niet ingegeven door politieke motieven, maar was gewoon een crime passionel. Toch werden beide moordenaars na hun dood als bevrijders gehuldigd door de bevolking van Athene.

¹ zie vorige not.

ὄντα ἀποθανεῖν, καὶ οὐκ ἴσασιν ὅτι Ἴππίας μὲν πρεσβύτατος ὢν ἦρχε τῶν Πεισιστράτου υἱέων, Ἴππαρχος δὲ καὶ Θεσσαλὸς ἀδελφοὶ ἦσαν αὐτοῦ, ὑποτοπήσαντες¹ δέ τι ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ καὶ παραχρῆμα² Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων ἐκ τῶν ξυνειδότην σφίσις Ἴππία μεμνηῦσθαι³ τοῦ μὲν ἀπέσχοντο⁴ ὡς⁵ προειδότης, βουλόμενοι δὲ πρὶν ξυλληφθῆναι δράσαντές τι καὶ κινδυνεῦσαι, τῷ Ἰππάρχῳ περιτυχόντες⁶ περὶ τὸ Λεωκόρειον⁷ καλούμενον τὴν Παναθηναϊκὴν πομπὴν⁸ διακοσμοῦντι⁹ ἀπέκτειναν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἔτι καὶ νῦν ὄντα καὶ οὐ χρόνῳ ἀμνηστούμενα¹⁰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες οὐκ ὀρθῶς οἴονται, ὥσπερ¹¹ τοὺς τε Λακεδαιμονίων βασιλέας μὴ μιᾶ ψήφῳ προστίθεσθαι¹ ἑκάτερον, ἀλλὰ δυοῖν, καὶ τὸν Πιτα-

¹ ὑποτοπέω

vermoeden

² παραχρῆμα

onmiddellijk, op dit ogenblik

³ μηνύω

mededelen

⁴ ἀπέχομαι + gen.

zich onthouden van

⁵ ὡς + part.

in de mening dat

⁶ περιτυγχάνω + dat.

ontmoeten

⁷ *Het Leokoreion is de tempel van de 3 dochters van koning Leos. Deze dochters waren Pallas geofferd om de hongersnood van Athene af te weren.*

⁸ πομπή

processie

⁹ διακοσμέω

organiseren, regelen

¹⁰ ἀμνηστέω

vergeten

¹¹ ὥσπερ

precies zoals, bv.

Aristogeiton gedood is, omdat hij alleenheerser was en ze weten niet dat Hippias als oudste van de zonen van Peisistratos de leiding had en dat Hipparchos en Thessalos zijn broers waren en dat Harmodios en Aristogeiton, omdat ze vermoeden dat iets op die dag en op dat moment door degenen die hun medeplichtigen waren aan Hippias gelekt was, hem met rust hebben gelaten, omdat hij er al van wist, maar dat zij omdat zij alvorens gegerepen te worden door een daad ook gevaar wilden lopen, Hipparchos hebben gedood, toen ze op hem gestuit zijn bij het zogeheten Leokoreion, toen die de processie van de Panathenaien aan het regelen was. Over vele andere dingen, terwijl die er ook nu nog zijn en niet mettertijd vergeten zijn hebben ook de res van de Grieken een verkeerde mening, precies zoalsze denken dat de koningen van de Lakedaimoniërs ieder niet met één stem hun mening te kennen geven, maar met twee en dat zij een garnizoen uit Pitane²,

¹ προστίθεμαι zijn mening te kennen geven

² Stad in Laconië aan de Eurotas

νάτην λόχον αὐτοῖς εἶναι, ὅς οὐδ' ἐγένετο πώποτε. οὕτως ἀταλαίπωρος¹ τοῖς πολλοῖς ἢ ζήτησις² τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ τὰ ἐτοῖμα μᾶλλον τρέπονται. **21.** ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων τεκμηρίων ὅμως τοιαῦτα ἂν τις νομίζων μάλιστα ἅ διήλθον οὐχ ἁμαρτάνοι, καὶ οὔτε ὡς ποιηταὶ ὑμνήκασι³ περὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ μεῖζον κοσμοῦντες μᾶλλον πιστεύων, οὔτε ὡς λογογράφοι⁴ ξυνέθεσαν ἐπὶ τὸ προσαγωγότερον⁵ τῇ ἀκροάσει⁶ ἢ ἀληθέστερον, ὄντα ἀνεξέλεγκτα⁷ καὶ τὰ πολλὰ ὑπὸ χρόνου αὐτῶν ἀπίστως ἐπὶ τὸ μυθῶδες⁸ ἐκνεκικηκότα⁹, ἠύρησθαι δὲ ἠγησάμενος ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων σημείων ὡς παλαιὰ εἶναι ἀποχρώντως¹⁰. καὶ ὁ πόλεμος οὗτος, καίπερ τῶν ἀνθρώπων ἐν ᾧ μὲν ἂν πολεμῶσι τὸν παρόντα αἰεὶ μέγιστον κρινόντων, παυσαμένων δὲ τὰ ἀρχαῖα¹¹ μᾶλλον θαυμαζόντων, ἀπ' αὐτῶν

¹ ἀταλαίπωρος	niet nauwkeurig
² ζήτησις ἢ	het zoeken
³ ὑμνέω	bezingen, roemen
⁴ λογογράφος	schrijver van redevoeringen
⁵ προσαγωγός	aantrekkelijk
⁶ ἀκροάσις ἢ	het horen
⁷ ἀνέξελεγκτος	niet onderzocht
⁸ μυθώδης	fabelachtig
⁹ ἐκνικῶ ἐπὶ + acc.	uitlopen op
¹⁰ ἀποχρώντως	voldoende
¹¹ τὰ ἀρχαῖα	de oude verrichtingen

die er zelfs nooit geweest is. Onnauwkeurig zoekt de massa naar de waarheid en veerlaat men zich meer op wat voor het grijpen ligt. 21. Op grond van de besproken bewijzen zal men toch wel zo denken als ik behandeld heb en men zal het dan wel niet fout hebben en noch zal men wel geloven zoals de dichters daarover hebben gezongen, terwijl ze het meer opsmukken noch zoals schrijvers van redevoeringen het op papier hebben gesteld om het aantrekkelijker te maken om ernaar te luisteren, meer dan dat het waar is, zonder dat het onderzocht is en het meerendeel daarvan door de tijd ongeloofwaardig is uitgelopen op iets fabelachtigs en men zal wel denken dat die gedachten voldoende gebaseerd zijn op de duidelijkste aanwijzingen, wanneer men hun oudheid in acht neemt. Ookal vinden de mensen de oorlog van dat moment, waarin zij eventueel strijden, de grootste is en men na een eind gemaakt te hebben aan hun oorlog meer bewondering heeft voor

τῶν ἔργων σκοποῦσι δηλώσει ὅμως μείζων γεγενημένος αὐτῶν.

22. Καὶ ὅσα μὲν λόγῳ εἶπον ἕκαστοι ἢ μέλλοντες πολεμήσειν ἢ ἐν αὐτῷ ἤδη ὄντες, χαλεπὸν τὴν ἀκρίβειαν¹ αὐτὴν τῶν λεχθέντων διαμνημονεῦσαι² ἦν ἐμοὶ τε ὧν αὐτὸς ἤκουσα καὶ τοῖς ἄλλοθεν ποθεν ἐμοὶ ἀπαγγέλλουσιν· ὡς δ' ἂν ἐδόκουν ἐμοὶ ἕκαστοι περὶ τῶν αἰεὶ παρόντων³ τὰ δέοντα μάλιστ' εἰπεῖν, ἐχομένῳ ὅτι ἐγγύτατα τῆς ξυμπάσης⁴ γνώμης τῶν ἀληθῶς λεχθέντων, οὕτως εἴρηται. τὰ δ' ἔργα⁵ τῶν πραχθέντων ἐν τῷ πολέμῳ οὐκ ἐκ τοῦ παρατυχόντος⁶ πυνθανόμενος ἠξίωσα γράφειν, οὐδ' ὡς ἐμοὶ ἐδόκει, ἀλλ' οἷς τε αὐτὸς παρῆν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὅσον δυνατὸν ἀκριβείᾳ περὶ ἐκάστου ἐπεξελεθῶν. ἐπιπόνως⁷ δὲ ηὔρισκετο, διότι⁸ οἱ παρόντες τοῖς ἔργοις ἐκάστοις οὐ ταυτὰ περὶ τῶν αὐτῶν

¹ ἀκρίβεια ἢ

precisie

² διαμνημονεύω

vermelden

³ πάρειμι + *dat.*

aanwezig zijn bij

⁴ συμπᾶς

algemeen heersend

⁵ ἔργον τό

oorlogswerk

⁶ ὁ παρατύχων

de eerste de beste

⁷ ἐπιπόνως

met moeite, inspanning

⁸ διότι

omdat

ἔλεγον, ἀλλ' ὡς ἑκατέρων τις εὐνοίας¹ ἢ μνήμης ἔχοι². καὶ

¹ εὐνοία ἢ welgezindheid; *gen. part. bij* ὡς

² ἔχω *intr. met bijwoord* zijn

de daden van vroeger, dan toch zal deze oorlog hun, wanneer ze kijken, op grond van de daden zelf duidelijk maken, dat deze oorlog groter is geweest dan die.

22. En van al wat zij ieder in debat gezegd hebben, hetzij toen ze op het punt stonden oorlog te voeren, hetzij toen zij al daarin verwickeld waren, was het moeilijk honderd procent zeker te vertellen wat gezegd is, zowel voor mij, wat ik zelf had gehoord, als ook voor degene, die het mij van ergens anders vandaan berichtten. Zoals alle mensen afzonderlijk mij schenen wel over al de onderhavige kwesties vooral het noodzakelijke te vertellen, heb ik het in die trant opgeschreven terwijl ik me zo veel mogelijk hield aan heel de betekenis van wat werkelijk gezegd was. Wanneer ik de feiten van wat er in de oorlog gedaan was niet van de eerste de beste vernam, vond ik het juist ze op te schrijven en dat niet zols het mij toeschijn, maar terwijl ik dat waarbij ik zelf aanwezig was en de berichten van de anderen met zo groot mogelijke precisie betreffende iedere kwestie behandelde. Met moeite kwam ik tot bevindingen, omdat allen die bij de daden aanwezig waren niet hetzelfde daarover vertelden, maar alnaargelang men positief stond tegenover ieder van beide partijen of het zich herinnerde.

ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον¹ φανεῖται· ὅσοι δὲ βουλήσονται τῶν τε γενομένων τὸ σαφὲς σκοπεῖν καὶ τῶν μελλόντων ποτὲ αὔθις κατὰ τὸ ἀνθρώπινον² τοιοῦτων καὶ παραπλησίων ἔσεσθαι, ὠφέλιμα³ κρίνειν αὐτὰ ἀρκούντως⁴ ἔξει. κτῆμά τε ἐς αἰεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα⁵ ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ξύγκειται⁶.

23. Τῶν δὲ πρότερον ἔργων μέγιστον ἐπράχθη τὸ Μηδικόν, καὶ τοῦτο ὅμως δυοῖν ναυμαχίαιν καὶ πεζομαχίαιν ταχεῖαν τὴν κρίσιν⁷ ἔσχεν. τούτου δὲ τοῦ πολέμου μῆκος⁸ τε μέγα προύβη, παθήματά⁹ τε ξυνηνέχθη¹⁰ γενέσθαι ἐν αὐτῷ τῇ Ἑλλάδι οἷα οὐχ ἕτερα ἐν ἴσῳ¹¹ χρόνῳ. οὔτε γὰρ πόλεις τοσαύδε ληφθεῖσαι ἡρημώθησαν¹², αἱ μὲν ὑπὸ βαρβάρων, αἱ δ' ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀντιπολεμούντων (εἰσὶ δ' αἱ καὶ οἰκήτορας¹ μετέβαλον²

¹ ἀτερπής	onverkwikkelijk, afschuwelijk
² τὸ ἀνθρώπινον	de mensheid
³ ὠφέλιμος	voordelig
⁴ ἀρκούντως	voldoende
⁵ ἀγώνισμα τὸ	prijswerk (<i>die mededingt naar een prijs</i>)
⁶ σύγκειμαι	samengesteld zijn
⁷ κρίσις ἢ	beslissing
⁸ μῆκος τό	lengte, duur
⁹ πάθημα τό	gebeurtenis
¹⁰ συμφέρεται	gebeuren
¹¹ ἴσος	gelijk, even groot
¹² ἐρημώω	ontvolken

En misschien zal het feit dat ze niet fabelachtig zijn wel minder aantrekkelijk om te horen zijn. Het is voor mij voldoende, dat zij, die echter de waarheid willen zien van wat er gebeurd is en van wat er ooit weer overeenkomstig de menselijke aard zo en ongeveer zo zal gebeuren, dat als voordelig oordelen. Mijn werk is samengesteld eerder als bezit voor altijd dan als een prijswerk om daarnaar voor het moment te luisteren.

23. Van de vroegere oorlogen is als grootste de Perzische gevoerd en toch werd die snel beslist in twee zeeslagen en veldslagen. Maar die oorlog duurde lang en het gebeurde dat in die oorlog Griekenland dingen overkwamen zoals geen andere in een zelfde tijd. Want noch zijn er zoveel steden ingenomen en ontvolkt, sommige door de barbaren en sommige door henzelf in onderlinge oorlogen (er zijn er ook, die van

¹ οικήτωρ

bewoner

² μεταβάλλω

doen veranderen

άλισκόμενοι), οὔτε φυγαὶ τοσαίδε ἀνθρώπων καὶ φόνος, ὁ μὲν κατ' αὐτὸν τὸν πόλεμον, ὁ δὲ διὰ τὸ στασιάζειν¹. τὰ τε πρότερον ἀκοῆ μὲν λεγόμενα, ἔργω δὲ σπανιώτερον² βεβαιούμενα³ οὐκ ἄπιστα κατέστη⁴, σεισμῶν τε πέρι⁵, οἱ ἐπὶ πλεῖστον ἅμα μέρος γῆς καὶ ἰσχυρότατοι οἱ αὐτοὶ⁶ ἐπέσχον⁷, ἡλίου τε ἐκλείψεις⁸, αἱ πυκνότεραι⁹ παρὰ¹⁰ τὰ ἐκ τοῦ πρὶν χρόνου μνημονευόμενα ξυνέβησαν, αὐχμοὶ τε ἔστι παρ' οἷς¹¹ μεγάλοι καὶ ἀπ' αὐτῶν καὶ λιμοὶ¹² καὶ ἡ οὐχ ἥκιστα βλάβασα καὶ μέρος τι φθειράσα ἢ λοιμώδης¹³ νόσος· ταῦτα γὰρ πάντα μετὰ τοῦδε τοῦ πολέμου ἅμα ξυνεπέθετο¹⁴. ἦρξαντο δὲ αὐτοῦ Ἀθηναῖοι

-
- ¹ στασιάζω partijtwesten hebben
² σπάνιος zeldzaam
³ βεβαιώω bevestigen
⁴ καθίσταμαι worden
⁵ *de constructie met πέρι wordt niet volgehouden, maar er wordt overgegaan naar de nominativus ἐκλείψεις.*
⁶ οἱ αὐτοὶ dezelfden, bovendien
⁷ ἐπέχω ἐπί de overhand krijgen over
⁸ ἐκλείψεις ἢ achterwege blijven
⁹ πυκνός talrijk
¹⁰ παρὰ + acc. langs, dan
¹¹ ἔστ οἷς sommigen
¹² λιμός ὁ honger
¹³ λοιμώδης pestachtig
¹⁴ συνεπιτίθεμαι samen aanvallen

bewoners veranderden, wanneer ze ingenomen werden), noch zijn er zoveel ballingschappen van mensen geweest en moord, deels in de oorlog zelf, deels doordat er partijtwesten gevoerd werden. De dingen, die eerder gebaseerd op horenzeggen gezegd werden, maar door daden minder vaak bevestigd werden, werden betrouwbaar; het betreft hier aardbevingen, die tegelijk een zeer groot deel van de aarde hebben betroffen als ook bovendien zeer krachtig zijn geweest en zonsverduisteringen, die talrijker zijn voorgekomen dan die welke uit de tijd daarvoor herinnerd worden en grote droogten bij sommigen en dientengevolge ook hongerplagen en een pestachtige ziekte, die niet de minste schade heeft aangericht en een deel heeft vernietigd. Want al die dingen vielen samen met deze oorlog aan. Die oorlog begonnen de

Atheners en de Peloponnesiërs door een eind te maken aan het dertigjarige verdrag, dat zij hadden gesloten na de inname van Euboia. Waarom ze dat hadden ontbonden, daarvan heb ik de redenen al eerder opgeschreven en ook de geschilpunten opdat nooit iemand ooit ernaar zou zoeken waarom zo'n grote oorlog de Grieken te beurt gevallen is. Het meest ware motief, dat echter in woord het minst duidelijk is, is volgens mij het feit dat de Atheners, doordat ze groot werden en zo de Lakedaimoniërs angst bezorgden, hen ertoe dwongen oorlog te voeren. De redenen die echter openbaar werden aangehaald waren van beide partijen de volgende, op grond waarvan zij het verdrag beëindigden en in de oorlog verzeild raakten.

24. Wanneer men de Ionische Golf binnen vaart ligt de stad Epidamnos

¹ dat. van omstandigheid: als je ..

κόλπον¹. προσοικοῦσι δ' αὐτὴν Ταυλάντιοι βάρβαροι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος. ταύτην ἀπώκισαν² μὲν Κερκυραῖοι, οἰκιστῆς³ δ' ἐγένετο Φαλῖος Ἐρατοκλείδου Κορίνθιος γένος τῶν ἀφ' Ἡρακλέους, κατὰ δὴ τὸν παλαιὸν νόμον ἐκ τῆς μητροπόλεως κατακληθείς⁴. ξυνώκισαν δὲ καὶ Κορινθίων τινὲς καὶ τοῦ ἄλλου Δωρικοῦ γένους. προελθόντος δὲ τοῦ χρόνου ἐγένετο ἢ τῶν Ἐπιδαμνίων δύναμις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος· στασιάσαντες δὲ ἐν ἀλλήλοις ἔτη πολλά, ὡς λέγεται, ἀπὸ πολέμου τινὸς τῶν προσοίκων βαρβάρων ἐφθάρησαν καὶ τῆς δυναμέως τῆς πολλῆς ἐστερήθησαν⁵. τὰ δὲ τελευταῖα⁶ πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ὁ δῆμος αὐτῶν ἐξεδίωξε τοὺς δυνατοὺς, οἱ δὲ ἐπελθόντες μετὰ τῶν βαρβάρων ἐλήζοντο⁷ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει ὄντες Ἐπιδάμνιοι ἐπειδὴ ἐπιέζοντο⁸, πέμπουσιν ἐς τὴν Κέρκυραν πρέσβεις ὡς μητρόπολιν οὔσαν, δεόμενοι μὴ σφᾶς περιορᾶν¹ φθειρομένους, ἀλλὰ τοὺς τε φεύγοντας ξυναλλάξαι²

¹ κόλπος

baai

² ἀποικίζω

kolonisten uitsturen, een stad stichten

³ οἰκιστῆς ὁ

kolonisator, stichter

⁴ κατακαλέω

ontbieden

⁵ στερέω + *gen.*

beroven van

⁶ τὰ τελευταῖα *acc. adv.*

tenslotte

⁷ λήζομαι

(be)plunderen

⁸ πιέζω

in het nauw brengen

aan de rechterkant . Bij die stad wonen Talantische barbaren, een Illyrisch volk. De stad is gesticht door Kerkyraïers en hun stichter is Phalios de zoon van Eratokleides, Korinthiër van afkomst, een van de afstammelingen van Herakles, volgens aloude gewoonte uit de moederstad ontboden. Medestichters waren ook enkelen van de Korinthiërs en van de rest van het Dorische geslacht. Toen de tijd verstreken was, was de macht van de Epidamniërs groot en rijk aan mensen. Nadat ze vele jaren partijtwesten met elkaar hadden gehad, zijn ze, zoals verteld wordt, ten onder gegaan aan een oorlog met de naburige barbaren en zijn ze van het grootste deel van hun macht beroofd. Tenslotte heeft het volk van hen voor deze oorlog de machthebbers verjaagd en degenen die met de barbaren meegekomen waren plunderden de mensen in de stad, op het land en op de zee. Toen de Epidamniërs , die in de stad waren, in het nauw gebracht werden, zonden ze gezanten naar Kerkyra, omdat dat volgens hen hun moederstad was en zij vroegen niet lijdelijk toe te kijken hoe zij te gronde gericht werden, maar om de vluchtelingen met hen

¹ περιοράω + *part.*

leidelijk toezien hoe

² συναλλάσσω + *dat.*

verzoenen met

σφίσι καὶ τὸν τῶν βαρβάρων πόλεμον καταλύσαι. ταῦτα δὲ ἰκέται¹ καθεζόμενοι ἐς τὸ Ἡραῖον² ἐδέοντο. οἱ δὲ Κερκυραῖοι τὴν ἰκετείαν³ οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ' ἀπράκτους⁴ ἀπέπεμψαν. **25.** Γνόντες δὲ οἱ Ἐπιδάμνιοι οὐδεμίαν σφίσιν ἀπὸ Κερκύρας τιμωρίαν⁵ οὔσαν ἐν ἀπόρῳ εἶχοντο θέσθαι τὸ παρόν, καὶ πέμψαντες ἐς Δελφοὺς τὸν θεὸν ἐπήροντο⁶ εἰ παραδοῖεν Κορινθίοις τὴν πόλιν ὡς οἰκισταῖς καὶ τιμωρίαν τινὰ πειρῶντ' ἀπ' αὐτῶν ποιεῖσθαι. ὁ δ' αὐτοῖς ἀνεῖλε⁷ παραδοῦναι καὶ ἡγεμόνας ποιεῖσθαι. ἐλθόντες δὲ οἱ Ἐπιδάμνιοι ἐς τὴν Κόρινθον κατὰ τὸ μαντεῖον⁸ παρέδοσαν τὴν ἀποικίαν, τὸν τε οἰκιστὴν ἀποδεικνύντες σφῶν ἐκ Κορίνθου ὄντα καὶ τὸ χρηστήριον⁹ δηλοῦντες, ἐδέοντό τε μὴ σφᾶς περιορᾶν φθειρομένους, ἀλλ' ἐπαμῦναι. Κορινθιοὶ δὲ κατὰ τε τὸ δίκαιον ὑπεδέξαντο¹⁰ τὴν τιμωρίαν, νομίζοντες οὐχ ἦσσαν ἑαυτῶν εἶναι τὴν ἀποι-

¹ ἰκέτης ὁ	smekeling
² τὸ Ἡραῖον	het Heraion, tempel van Hera
³ ἰκετεία ἢ	het smeken
⁴ ἀπράκτος	onverrichterzake
⁵ τιμωρία	hulp, wraak
⁶ ἐπερωτάω	vragen
⁷ ἀναιρέω	antwoorden
⁸ τὸ μαντεῖον	orakel
⁹ χρηστήριον	orakel
¹⁰ ὑποδέχομαι	beloven

te verzoenen en om de oorlog met de barbaren te beëindigen. Dat vroegen de smekelingen, toen zij gingen zitten in het Heraion. De Kerkyraïers stonden niet open voor de smeekbede, maar zonden hen onverrichterzake terug.

25. Toen de Epidamniërs begrepen hadden, dat er voor hen geen hulp uit Kerkyra was, zagen ze geen mogelijkheid de situatie te regelen en zonden zij gezanten naar Delphi en vroegen zij de god of zij de Korintheïers de stad zouden geven als stichters en zouden proberen enige hulp van hen te krijgen. Hij antwoordde hun de stad te overhandigen en hen tot leiders te maken. Toen de Epidamniërs naar Korinthe waren gegaan, gaven ze overeenkomstig het orakel de kolonie over, terwijl zij lieten zien dat hun stichter uit Korinthe stamde en ze het orakel openbaarden en ze vroegen niet toe te kijken hoe ze te gronde werden gericht, maar om te helpen. De Korintheïers beloofden, zoals rechtvaardig was, de hulp, omdat ze meenden dat die kolonie

κίαν ἢ Κερκυραίων, ἅμα δὲ καὶ μίσει¹ τῶν Κερκυραίων, ὅτι αὐτῶν παρημέλουν² ὄντες ἄποικοι· οὔτε γὰρ ἐν πανηγύρεσι³ ταῖς κοιναῖς διδόντες γέρα⁴ τὰ νομιζόμενα οὔτε Κορινθίῳ ἀνδρὶ προκαταρχόμενοι⁵ τῶν ἱερῶν ὥσπερ αἱ ἄλλαι ἀποικίαι, περιφρονοῦντες δὲ αὐτοὺς καὶ χρημάτων δυνάμει ὄντες κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁμοῖα⁶ τοῖς Ἑλλήνων πλουσιωτάτοις καὶ τῇ ἐς πόλεμον παρασκευῇ δυνατώτεροι, ναυτικῶ δὲ καὶ πολὺ προὔχειν⁷ ἔστιν ὅτε⁸ ἐπαίρομενοι⁹ καὶ κατὰ τὴν Φαιάκων προενοίκησιν¹⁰ τῆς Κερκύρας κλέος ἐχόντων τὰ περι τὰς ναῦς (ἧ καὶ μᾶλλον ἐξηρτύοντο¹¹ τὸ ναυτικὸν καὶ ἦσαν οὐκ ἀδύνατοι· τριῆρεις γὰρ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ὑπῆρχον¹² αὐτοῖς ὅτε ἦρχοντο πολεμεῖν), **26.** πάντων οὖν τούτων ἐγκλήματα¹ ἔχοντες οἱ Κορίνθιοι

¹ μῖσος τό	haat
² παραμέλω+ gen.	niet zorgen voor
³ πανήγυρις ἢ	(feest)vergadering
⁴ γέρας τό	eergeschenk, eerbewijs
⁵ προκατάρχομαι	iemand bedelen met het eerste/beste deel
⁶ = ὁμοῖοι <i>probleem is het neutrum, maar zou je misschien kunnen verklaren met: zo iets als = gelijk aan</i>	
⁷ προέχω	uitsteken boven
⁸ ἔστιν ὅτε	soms zelfs
⁹ ἐπαίρομαι	pochen
¹⁰ προενοίκησις ἢ	het voor die tijd bewonen
¹¹ ἐξαρτύομαι	gereedmaken
¹² ὑπάρχω	voor handen zijn, ter beschikking staan

niet minder van hen was dan van de Kerkyraiers en tegelijk ook uit haat jegens de Kerkyraiers, omdat zij zich niet om hen bekommerden, terwijl ze hun kolonisten waren. Want noch gaven ze hun op de gemeenschappelijke feestvergaderingen hun de gebruikelijke eerbewijzen noch bedeeden ze een man uit Korinthe met het beste deel van de offers, precies zoals de andere kolonies, maar ze keken op hen neer zowel omdat ze door hun financiële vermogen in die tijd gelijk aan de rijksten van de Grieken waren en qua uitrusting voor de oorlog machtiger en terwijl ze soms ook er pat op gingen, dat zij op marinegebied nog veel meer er boven uit staken, omdat Kerkyra eerder bewoond was door de Phaiaken, die beroemd waren op scheepvaartgebied (en daarom maakten zij nog meer hun vloot gereed en waren ze niet zonder macht, want hun stonden 120 drieriemers ter beschikking, toen ze begonnen oorlog te voeren). **26.** In het bezit dus van verwijten op al die gebieden zonden de Korinthiërs graag hulp

¹ ἔγκλημα τό

verwijt

ἔπεμπον ἐς τὴν Ἐπίδαμνον ἄσμενοι τὴν ὠφελίαν, οἰκήτορά τε τὸν βουλόμενον ἰέναι κελεύοντες καὶ Ἀμπρακιωτῶν καὶ Λευκαδίων καὶ ἑαυτῶν φρουρούς¹. ἔπορεύθησαν δὲ πεζῆ ἐς Ἀπολλωνίαν², Κορινθίων οὔσαν ἀποικίαν, δέει³ τῶν Κερκυραίων μὴ κωλύωνται⁴ ὑπ' αὐτῶν κατὰ θάλασσαν περαιούμενοι⁵.

Κερκυραῖοι δὲ ἐπειδὴ ἦσθοντο τοὺς τε οἰκήτορας καὶ φρουροὺς ἦκοντας ἐς τὴν Ἐπίδαμνον τὴν τε ἀποικίαν Κορινθίοις δεδομένην, ἐχαλέπαινον· καὶ πλεύσαντες εὐθύς πέντε καὶ εἴκοσι ναυσὶ καὶ ὕστερον ἐτέρω στόλῳ⁶ τοὺς τε φεύγοντας ἐκέλευον κατ' ἐπήρειαν⁷ δέχεσθαι αὐτούς (ἦλθον γὰρ ἐς τὴν Κέρκυραν οἱ τῶν Ἐπιδαμνίων φυγάδες, τάφους τε ἀποδεικνύντες καὶ ξυγγένειαν⁸, ἣν προῖσχόμενοι⁹ ἐδέοντο σφᾶς καταγειν) τοὺς τε φρουροὺς οὓς Κορίνθιοι ἔπεμψαν καὶ τοὺς οἰκήτορας ἀποπέμπειν. οἱ δὲ Ἐπιδάμνιοι οὐδὲν αὐτῶν ὑπήκουσαν¹, ἀλλὰ στρατεύουσιν ἐπ' αὐτούς οἱ Κερκυραῖοι

¹ φρουρός wacht, bewaker

² *Apollonia stad bij Epidamnos.*

³ δέος τό angst

⁴ κωλύω beletten

⁵ περαιόομαι oversteken

⁶ στόλος vloot

⁷ ἐπήρεια kwaadwilligheid

⁸ ξυγγένεια verwantschap

⁹ προῖσχομαι voorhouden

naar Epidamnos, terwijl zij vroegen dat wie wilde als bewoner daarheen ging en wachters van de Amprakioten en Leukadiërs en van zichzelf. Ze vertrokken te voet naar Apollonia, een kolonie van de Korinthiërs, uit angst voor de Kerkyraiers, dat zij door hen op zee werden tegengehouden, wanneer ze die probeerden over te steken. Toen de Kerkyraiers vernomen hadden, dat die bewoners en wachters naar Epidamnos kwamen en dat de kolonie aan de Korinthiërs gegeven was, waren ze boos. En onmiddellijk voeren ze met 25 schepen en later met nog een vloot en uit kwaadwilligheid bevalen ze hun de ballingen op te nemen (want naar Kerkyra waren de ballingen van de Epidamniërs gekomen, terwijl die op de graven en de verwantschap wezen en terwijl ze die voorhielden, vroegen ze hen terug te brengen) en om de wachters die de Korinthiërs gestuurd hadden en de bewoners weg te sturen. De Epidamniërs luisterden in niets naar hen, maar de Kerkyraiers

¹ ὑπακαούω + *gen.* luisteren naar

τεσσαράκοντα ναυσὶ μετὰ τῶν φυγάδων ὡς κατάζοντες¹, καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς προσλαβόντες. προσκαθεζόμενοι² δὲ τὴν πόλιν προεῖπον Ἐπιδαμνίων τε τὸν βουλόμενον καὶ τοὺς ξένους ἀπαθεῖς³ ἀπιέναι· εἰ δὲ μή, ὡς πολεμίους χρήσασθαι⁴. ὡς δ' οὐκ ἐπέιθοντο, οἱ μὲν Κερκυραῖοι (ἔστι δ' ἰσθμὸς τὸ χωρίον) ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν. **27.** Κορίνθιοι δ', ὡς αὐτοῖς ἐκ τῆς Ἐπιδάμνου ἦλθον ἄγγελοι ὅτι πολιορκοῦνται, παρεσκευάζοντο στρατεῖαν, καὶ ἅμα ἀποικίαν ἐς τὴν Ἐπιδάμνον ἐκήρυσσον⁵ ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ τὸν βουλόμενον ἰέναι· εἰ δὲ τις τὸ παραυτίκα μὲν μὴ ἐθέλει ξυμπλεῖν, μετέχειν δὲ βούλεται τῆς ἀποικίας, πεντήκοντα δραχμὰς καταθέντα⁶ Κορινθίας μένειν. ἦσαν δὲ καὶ οἱ πλείοντες πολλοὶ καὶ οἱ τάργυριον καταβάλλοντες. ἐδεήθησαν δὲ καὶ τῶν Μεγαρέων ναυσὶ σφᾶς ξυμπροπέμψαι, εἰ ἄρα κωλύοιντο ὑπὸ Κερκυραίων πλεῖν· οἱ δὲ παρεσκευάζοντο αὐτοῖς ὀκτὼ ναυσὶ ξυμπλεῖν, καὶ Παλῆς⁷ Κεφαλλήνων τέσσαρσιν. καὶ Ἐπι-

¹ κατάγω	terugbrengen
² προσκαθεζομαι.	belegeren
³ ἀπαθής	zonder leed
⁴ χράομαι + 2 dat.	iemand behandelen als
⁵ κηρύσσω	bekend laten maken
⁶ κατατίθημι	neertellen
⁷ Παλεύς	bewoner van Palè; <i>Kephalenia bestond uit 4 poleis; een daarvan was Palè</i>

trokken tegen hen op met 40 schepen samen met de ballingen om ze terug te brengen en daarbij hadden ze de Illyriërs genomen. Toen ze de stad belegerden, bevalen ze wie van van de Epidamniërs wilde en de vreemdelingen ongedeerd weg te gaan. Zo niet dan zouden ze hen als vijanden behandelen. Toen ze geen gehoor gaven, belegerden de Kerkyraïers (het gebied is een landengte) de stad. **27.** De Korinthiërs maakten, toen er naar hen uit Epidamnos boden kwamen met het bericht, dat ze belegerd werden, een expeditie gereed en tegelijk lieten ze bekend maken dat wie wilde naar Epidamnos moest gaan om op gelijke en zelfde voet daar een kolonie te vormen. Als iemand niet onmiddellijk wilde meevaren, maar wel aan de kolonie wilde deelnemen, moest hij na vijftig Korinthische drachmen neergeteld te hebben blijven. Zowel zij, die voeren, waren velen als degenen, die dat geld neerlegden en ze vroegen ook de Megarenzers hen met schepen te begeleiden voor het geval dat zij dan door de Kerkyraïers belet werden te varen. Zij maakten zich gereed om met hen met acht schepen mee te varen en de bewoners van Palè van de Kephallèniërs met vier.

δαυρίων ἐδεήθησαν, οἳ παρέσχον πέντε, Ἑρμιονῆς¹ δὲ μίαν καὶ Τροιζήνιοι δύο, Λευκάδιοι δὲ δέκα καὶ Ἀμπρακιῶται ὀκτώ. Θηβαίους δὲ χρήματα ἤτησαν καὶ Φλειασίους, Ἡλείους δὲ ναῦς τε κενὰς² καὶ χρήματα. αὐτῶν δὲ Κορινθίων νῆες παρεσκευάζοντο τριάκοντα καὶ τρισχίλιοι ὀπλῖται.

28. Ἐπειδὴ δὲ ἐπύθοντο οἱ Κερκυραῖοι τὴν παρασκευὴν, ἐλθόντες ἐς Κόρινθον μετὰ Λακεδαιμονίων καὶ Σικυωνίων πρέσβεων, οὓς παρέλαβον, ἐκέλευον Κορινθίους τοὺς ἐν Ἐπιδάμνῳ φρουροὺς τε καὶ οἰκήτορας ἀπάγειν, ὥς³ οὐ μετὸν⁴ αὐτοῖς Ἐπιδάμνου. εἰ δέ τι ἀντιποιοῦνται⁵, δίκας⁶ ἤθελον δοῦναι ἐν Πελοποννήσῳ παρὰ πόλεσιν αἷς ἂν ἀμφοτέρω ξυμβῶσιν⁷. ὁποτέρων δ' ἂν δικασθῆ⁸ εἶναι τὴν ἀποικίαν, τούτους κρατεῖν. ἤθελον δὲ καὶ τῷ ἐν Δελφοῖς μαντεῖῳ ἐπιτρέψαι. πόλεμον δὲ οὐκ εἶων ποιεῖν· εἰ δὲ μή, καὶ αὐτοὶ ἀναγκασθήσονται ἔφασαν, ἐκείνων βιαζομένων⁹, φί-

¹ Ἑρμιονεύς

Hermioniër

² κενός

leeg

³ ὥς + *acc. abs.*

omdat

⁴ μέτεστι μοι + *gen.*

ik heb recht op

⁵ ἀντιποιέομαι

zich verzetten

⁶ δίκας δίδωμι

de zaak onderwerpen aan arbitrage

⁷ συμβαίνω

het eens worden

⁸ δικάζω

vonnissen

⁹ βιάζομαι

dwingen

en ze vroegen de Epidauriërs, die vijf schepen leverden en de Hermioniërs leverden één en de bewoners van Leukas tien en de Amprakiooten acht. Ze vroegen ook de Phleiasiërs en de Eleiers om lege schepen en geld. Van de Korintheërs zelf werden dertig schepen en 3000 hoplieten geleverd.

28. Toen de Kerkyraïers van de voorbereiding gehoord hadden, gingen ze met Lakedaimonische en Sikoonische gezanten, die zij hadden opgenomen en zij bevalen de Korintheërs de wachten in Epidamos en de bewoners weg te brengen, omdat zij volgens hen geen recht op Epidamos hadden. Als ze enigszins protesteerden, wilden ze de zaak aan arbitrage onderwerpen op de Peloponnesos bij die steden, waarover ze het eventueel beiden eens zouden worden. Diegenen, van wie van beiden de kolonie zou zijn volgens het vonnis, zouden macht over de kolonie hebben. Ze wilden het ook aan het orakel in Delphi toevertrouwen. Ze stonden niet toe oorlog te voeren. Ze zeiden dat ze zelf anders genoodzaakt zouden zijn, omdat zij hen dwongen, vrienden

te maken, die zij niet wilden, naast de vrienden van nu, meer omwille van het nut. De Korinthiërs antwoordden hun, dat als zij de schepen en de barbaren van Epidamnos weg zouden brengen, zij daartoe zouden besluiten. Eerder deugde het niet, zeiden ze, dat de ene groep belegerd werd en de ander groep arbitrage aanging. De Kerkyraiers zeiden daarentegen, dat zij dat zouden doen, mits ook zij hun mensen in Epidamnos zouden wegbrengen. Zij gingen ook ermee akkoord dat beiden in het land bleven en dat ze een verdrag sloten totdat de arbitrage plaats zou vinden.

29. De Korinthiërs luisterden in niets naar hen, maar toen hun schepen vol waren en de bondgenoten aanwezig waren, stuurden zij een gezant vooruit om de Kerkyraiers de oorlog te verklaren. Ze staken in zee met 75 schepen en voeren met 2000 hoplieten naar Epidamnos om tegen de Kerkyraiers te vechten. Commandanten van de schepen waren Aristeus, de zoon van Pellichos en Kallikrates, de zoon van Kallias en Timanoor, de zoon van Timanthes en het voetleger werd geleid door Archetimos, de zoon van Eurytimos en Isarchidas, de zoon van Isarchos. Toen zij in Aktion waren in het land van Anaktorion, waar het heiligdom van

ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνός ἐστιν, ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου, οἱ Κερκυραῖοι κήρυκά τε προύπεμψαν αὐτοῖς ἐν ἀκάτιω¹ ἀπεροῦντα² μὴ πλεῖν ἐπὶ σφᾶς καὶ τὰς ναῦς ἅμα ἐπλήρουν³, ζεύξαντές τε τὰς παλαιὰς ὥστε πλώιμους⁴ εἶναι καὶ τὰς ἄλλας ἐπισκευάσαντες. ὥς δὲ ὁ κῆρύξ τε ἀπήγγειλεν οὐδὲν εἰρηναῖον⁵ παρὰ τῶν Κορινθίων καὶ αἱ νῆες αὐτοῖς ἐπεπλήρωντο οὔσαι ὀγδοήκοντα (τεσσαράκοντα γὰρ Ἐπίδαμνον ἐπολιόρκουν), ἀνταναγαγόμενοι⁶ καὶ παραταξάμενοι ἐναυμαχῆσαν· καὶ ἐνίκησαν οἱ Κερκυραῖοι παρὰ πολὺ⁷ καὶ ναῦς πέντε καὶ δέκα διέφθειραν τῶν Κορινθίων. τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ αὐτοῖς ξυνέβη καὶ τοὺς τὴν Ἐπίδαμνον πολιορκοῦντας παραστήσασθαι ὁμολογία⁸ ὥστε⁹ τοὺς μὲν ἐπήλυδας¹⁰ ἀποδόσθαι, Κορινθίους δὲ δῆσαντας ἔχειν ἕως ἂν ἄλλο τι δόξη. **30.** μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν οἱ Κερκυραῖοι τροπαῖον στήσαντες ἐπὶ τῇ Λευκίμμῃ

¹ ἀκάτιον	bootje
² ἀπεῖπον	verbieden
³ πληρῶω	bemannen
⁴ πλώϊμος	bevaarbaar
⁵ εἰρηναῖος	vrede-
⁶ ἀντανάγομαι	in zee steken op hun beurt
⁷ παρὰ πολὺ	met grote overmacht
⁸ ὁμολογία	verdrag
⁹ ὥστε	op voorwaarde dat
¹⁰ ἔπηλυς, -υδας	vreemdeling

Apollo is, bij de monding van de Amprakische golf, stuurden de Kerkyraiers een gezant vooruit in een bootje om hun te verbieden tegen hen te varen en bemanden ze tegelijk de schepen, nadat ze de oude aan elkaar verbonden hadden, zodat ze bevaarbaar waren en ze de anderen uitgerust hadden. Toen de gezant geen enkel vredesbericht van de kant van de Korinthiërs had gebracht en de schepen, in totaal 80, door hen bemand waren (want ze belegerden met 40 Epidamnos), kozen ze zee, stelden zij zich tegenover elkaar op en leverden slag. En de Kerkyraiers wonnen overtuigend en ze brachten 15 schepen van de Korinthiërs tot zinken. Op diezelfde dag overkwam het hun, dat ook degenen die Epidamnos aan het belegeren waren een overeenkomst sloten zodat de Epidamniërs de vreemdelingen verkochten en de Korinthiërs hen in de boeien sloegen en vasthielden, totdat ze iets anders zouden besluiten.

30. Na de zeeslag richtten de Kerkyraiers een overwinningsteken op

τῆς Κερκυραίας ἀκρωτηρίω¹ τοὺς μὲν ἄλλους οὐς ἔλαβον αἰχμαλώτους² ἀπέκτειναν, Κορινθίους δὲ δήσαντες εἶχον. ὕστερον δέ, ἐπειδὴ οἱ Κορινθιοὶ καὶ οἱ ξύμμαχοι ἠσσημένοι³ ταῖς ναυσὶν ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου, τῆς θαλάσσης ἀπάσης ἐκράτουν τῆς κατ'⁴ ἐκεῖνα τὰ χωρία οἱ Κερκυραῖοι, καὶ πλεύσαντες ἐς Λευκάδα τὴν Κορινθίων ἀποικίαν τῆς γῆς ἔτεμον καὶ Κυλλήνην τὸ Ἡλείων ἐπίνειον⁵ ἐνέπρησαν, ὅτι ναῦς καὶ χρήματα παρέσχον Κορινθίοις. τοῦ τε χρόνου τὸν πλεῖστον μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἐπεκράτουν τῆς θαλάσσης καὶ τοὺς τῶν Κορινθίων ξυμμάχους ἐπιπλέοντες ἔφθειρον, μέχρι οὗ Κορινθιοὶ περιόντι⁶ τῷ θέρει⁷ πέμψαντες ναῦς καὶ στρατιάν, ἐπεὶ σφῶν οἱ ξύμμαχοι ἐπόνουν⁸, ἐστρατοπεδεύοντο ἐπὶ Ἀκτίω⁹ καὶ περὶ τὸ Χειμέριον¹⁰ τῆς Θεσπρωτίδος¹¹ φυλακῆς ἕνεκα τῆς τε Λευκάδος καὶ τῶν ἄλλων πόλεων ὅσαι σφίσι φίλιαὶ ἦσαν.

¹ ἀκρωτήριον τό

bergtop

² αἰχμάλωτος

krijgsgevangen

³ ἠσάομαι

een nederlag lijden

⁴ κατά + acc.

in

⁵ ἐπίνειον τό

scheepswerf

⁶ περίεμι

voorbij gaan

⁷ θέρος τό

zomer

⁸ πονέω

zich afmatten

⁹ Ἀκτιον

Aktion, stad en voorgebergte in Akarnanië

¹⁰ Χειμέριον

Cheimerion

¹¹ Θεσπρωτίς

het Thesprotische land, in Epirus

op Leukimnè, een bergtop op Kerkyra en de anderen, die ze gepakt hadden als krijgsgevangenen, doodden ze en ze hielden de Korinthiërs in de boeien geslagen vast. Later, toen de Korinthiërs en hun bondgenoten na een nederlaag met hun schepen terug naar huis gegaan waren, beheersten de Kerkyraïers de hele zee in die contreien en na gevaren te zijn naar Leukas, de kolonie van de Korinthiërs, plunderden ze delen van het land en staken ze Kyllene, de werf van de Eleiers, in brand, omdat ze de Korinthiërs schepen en geld geleverd hadden. Het merendeel van de tijd na de zeeslag waren ze de baas op zee en zij voeren op de bondgenoten van de Korinthiërs af en probeerde hen te vernietigen, totdat de Korinthiërs in de zomer, toen die voorbijging, schepen en een leger stuurden, omdat hun bondgenoten het zwaar hadden en zij een legerkamp oprichtten op Aktion en rond Cheimerion om Thesprootis en Leukas en al de andere steden te bewaken, die met hen bevriend waren.

άντεστρατοπεδεύοντο δὲ καὶ οἱ Κερκυραῖοι ἐπὶ τῇ Λευκίμμῃ¹ ναυσί τε καὶ πεζῶ. ἐπέπλεον δὲ οὐδέτεροι ἀλλήλοις, ἀλλὰ τὸ θέρος τοῦτο ἀντικαθεζόμενοι χειμῶνος ἤδη ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου ἐκάτεροι.

31. Τὸν δ' ἐνιαυτὸν πάντα τὸν μετὰ τὴν ναυμαχίαν καὶ τὸν ὕστερον οἱ Κορίνθιοι ὀργῇ φέροντες τὸν πρὸς Κερκυραίους πόλεμον ἐναυπηγοῦντο² καὶ παρεσκευάζοντο τὰ κράτιστα³ νεῶν στόλον, ἕκ τε αὐτῆς Πελοποννήσου ἀγείροντες καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐρέτας⁴, μισθῶ πείθοντες. πυνθανόμενοι δὲ οἱ Κερκυραῖοι τὴν παρασκευὴν αὐτῶν ἐφοβοῦντο, καὶ (ἦσαν γὰρ οὐδενὸς Ἑλλήνων ἔνσπονδοι⁵ οὐδὲ ἐσεγράψαντο⁶ ἑαυτοὺς οὔτε ἐς τὰς Ἀθηναίων σπονδὰς οὔτε ἐς τὰς Λακεδαιμονίων) ἔδοξεν αὐτοῖς ἐλθοῦσιν ὡς⁷ τοὺς Ἀθηναίους ξυμμάχους γενέσθαι καὶ ὠφελίαν⁸ τινὰ πειρᾶσθαι ἀπ' αὐτῶν εὐρίσκεσθαι. οἱ δὲ Κορίνθιοι πυθόμενοι ταῦτα ἦλθον καὶ αὐτοὶ ἐς τὰς Ἀθήνας πρὸς βουλομένους¹, ὅπως μὴ σφίσι πρὸς τῶν Κερκυραίων ναυ-

¹ Λευκίμμη	Leukimmè
² ναυπηγέομαι	schepen maken
³ τὰ κράτιστα	uit alle macht
⁴ ἐρέτης ὁ	roeier
⁵ ἐνσπονδος	bondgenoot
⁶ ἐσεγράφομαι	zich inschrijven
⁷ ὡς + <i>acc.</i>	naar
⁸ ὠφελία ἢ	hulp

Daartegenover richtten ook de Kerkyraiers een legerkamp in op Leukimmè voor schepen en infanterie. Geen van beiden voeren op elkaar af, maar toen ze die zomer tegenover elkaar gelegerd waren, keerden ze ieder van beiden eindelijk in de winter terug naar huis.

31. Dat hele jaar na die zeeslag en dat jaar daarna waren de Korinthiërs, omdat ze boos waren om de oorlog tegen de Kerkyraiers, bezig schepen te bouwen en uit alle macht maakten ze een vloot gereed, terwijl ze uit heel de Peloponnesos en de rest van Griekenland roeiers verzamelden door ze te overreden met soldij. Toen de Kerkyraiers van hun voorbereiding hoorden, waren ze bang en het scheen hun goed toe (want ze hadden met niemand van de Grieken een verdrag en niet hadden ze hun handtekening gezet onder een verdrag met de Atheners of met de Lakedaimoniërs) naar de Atheners te gaan en dat zij zouden proberen, dat de Atheners hun bondgenoten zouden worden en dat zij enige hulp van de kant van hen zouden proberen te krijgen. Toen de Korinthiërs dat gehoord hadden, gingen zij ook zelf naar Athene om te verzoeken dat niet ook hun vloot zich bij de vloot van de Kerkyraiers zou

¹ πρεσβεύομαι

verzoeken

τικῶ καὶ τὸ αὐτῶν προσγενόμενον ἐμπόδιον¹ γένηται θέσθαι² τὸν πόλεμον ἢ βούλονται. καταστάσης³ δὲ ἐκκλησίας ἐς ἀντιλογίαν⁴ ἦλθον, καὶ οἱ μὲν Κερκυραῖοι ἔλεξαν τοιάδε.

32. 'Δίκαιον, ὦ Ἀθηναῖοι, τοὺς μήτε εὐεργεσίας μεγάλης μήτε ξυμμαχίας προφειλομένης⁵ ἦκοντας παρὰ τοὺς πέλας⁶ ἐπικουρίας⁷, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς νῦν, δεησομένους ἀναδιδάξαι πρῶτον, μάλιστα μὲν ὡς καὶ ζύμφορα⁸ δέονται, εἰ δὲ μή, ὅτι γε οὐκ ἐπιζήμια⁹, ἔπειτα δὲ ὡς καὶ τὴν χάριν βέβαιον¹⁰ ἔξουσιν· εἰ δὲ τούτων μηδὲν σαφὲς καταστήσουσι¹¹, μὴ ὀργίζεσθαι ἦν ἀτυχῶσιν¹². Κερκυραῖοι δὲ μετὰ τῆς ξυμμαχίας τῆς αἰτήσεως¹³ καὶ ταῦτα πιστεύοντες ἐχυρὰ¹⁴ ὑμῖν παρέξεσθαι ἀπέστειλαν

¹ ἐμπόδιος	belemmerend
² τίθεμαι	regelen
³ καθίσταμαι	optreden
⁴ ἀντιλογία	redetwist, bespreking
⁵ προφειλω	verschuldigd zijn
⁶ πέλας	in de buurt
⁷ ἐπικουρία	hulp
⁸ σύμφορος	voordelig, passend
⁹ ἐπιζήμιος	strafbaar
¹⁰ βέβαιος	zeker
¹¹ καθίστημι	maken
¹² ἀτυχέω	zonder succes zijn
¹³ αἴτησις ἢ	verzoek
¹⁴ ἐχυρός	beveiligd, betrouwbaar

voegen en het hen zo zou beletten de oorlog te regelen, zoals zij wilden. Toen de volksvergadering belegd was, kwamen ze in een redetwist terecht en de Kerkyraiers spraken als volgt:

32. “Het is gerechtvaardigd, Atheners, dat degenen, die, zonder dat een grote weldaad of bondgenootschap verschuldigd is, bij hun burens komen om een bondgenootschap te vragen, precies zoals ook wij nu, eerst duidelijk uitleggen, vooral, dat ze iets passends vragen, zo niet, dat ze in ieder geval niet strafbare zaken vragen, en vervolgens dat ze ook zonder twijfel dankbaar zullen zijn. Als ze niets daarvan zullen verzekeren, moeten ze niet boos worden, als ze geen succes zullen hebben. De Kerkyraiers zonden ons met het verzoek om een bondgenootschap en zij geloven dat zij dat jullie betrouwbaar zullen geven.

ἡμᾶς. τετύχηκε¹ δὲ τὸ αὐτὸ ἐπιτήδευμα² πρὸς τε ὑμᾶς ἐς τὴν
 χρείαν³ ἡμῶν ἄλογον καὶ ἐς τὰ ἡμέτερα αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι
 ἀξύμφορον. ξύμμαχοί τε γὰρ οὐδενός πω ἐν τῷ πρὸ τοῦ
 χρόνῳ ἐκούσιοι⁴ γενόμενοι νῦν ἄλλων τοῦτο δεησόμενοι ἤκο-
 μεν, καὶ ἅμα ἐς τὸν παρόντα πόλεμον Κορινθίων ἐρήμοι⁵ δι'
 αὐτὸ καθέσταμεν. καὶ περιέστηκεν⁶ ἡ δοκοῦσα ἡμῶν πρότερον
 σωφροσύνη, τὸ μὴ ἐν ἀλλοτρίᾳ ξυμμαχίᾳ τῇ τοῦ πέλας
 γνώμη ξυγκινδυνεύειν, νῦν ἀβουλία καὶ ἀσθένεια φαινομένη.
 τὴν μὲν οὖν γενομένην ναυμαχίαν αὐτοὶ κατὰ μόνας⁷ ἀπεω-
 σάμεθα Κορινθίους· ἐπειδὴ δὲ μείζονι παρασκευῇ ἀπὸ Πελο-
 ποννήσου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐφ' ἡμᾶς ὤρμηται⁸ καὶ
 ἡμεῖς ἀδύνατοι ὀρῶμεν ὄντες τῇ οἰκείᾳ μόνον δυνάμει περι-
 γενέσθαι⁹, καὶ ἅμα μέγας ὁ κίνδυνος εἰ ἐσόμεθα ὑπ' αὐτοῖς,
 ἀνάγκη καὶ ὑμῶν καὶ ἄλλου παντὸς ἐπικουρίας δεῖσθαι, καὶ
 ξυγγνώμη¹ εἰ μὴ μετὰ κακίας, δόξης δὲ μᾶλλον ἀμαρτία τῇ

¹ τυγχάνω, pf. τετύχηκα	<i>perf.</i> :zijn
² ἐπιτήδευμα	gedrag
³ χρεία	verzoek
⁴ ἐκούσιος	met opzet, vrijwillig
⁵ ἔρημος	verlaten, geïsoleerd
⁶ περιίσταμαι	gebeuren; + <i>part.</i> daarentegen
⁷ κατὰ μόνας (δυνάμεις)	op zich
⁸ ὀρμάομαι	opbreken
⁹ περιγιγνομαι	overleven, overwinnen

Ons gedrag tegenover jullie met betrekking tot het verzoek is voor ons tegelijk niet gerijmd en met betrekking tot onze eigen belangen op dit moment nadelig. Want we zijn, terwijl we nog niet vrijwillig bondgenoten zijn geweest van iemand in de tijd hiervoor, nu gekomen om dat aan anderen te vragen en tegelijk zijn we daardoor in de huidige oorlog met de Korinthiërs geïsoleerd terecht gekomen. En wat voorheen bezonnenheid van ons scheen, dat wij niet door een mening van de buurman in een vreemd bondgenootschap ook gevaar zouden lopen, blijkt nu daarentegen onbezonnenheid en zwakheid. Tijdens de zeeslag dus die plaats gevonden heeft, hebben we op ons zelf de Korinthiërs afgeslagen. Maar nu zij met een grotere macht opgebroken zijn van de Peloponnesos en de rest van Griekenland tegen ons en wij zien dat wij niet in staat zijn met onze eigen legermacht te overwinnen en er tegelijk groot gevaar is, als wij onder hen zullen zijn, moeten wij zowel jullie als ieder ander om hulp vragen als ook is er vergiffenis, als we niet met lafheid, maar meer door een fout in onze meningdingen durven,

¹ ξυγγνώμη

vergiffenis

πρότερον ἀπραγμοσύνη¹ ἐναντία τολμῶμεν.

33. Ἐγενήσεται δὲ ὑμῖν πειθομένοις καλὴ ἢ ξυντυχία² κατὰ πολλὰ τῆς ἡμετέρας χρείας, πρῶτον μὲν ὅτι ἀδικουμένοις καὶ οὐχ ἑτέρους βλάπτουσι τὴν ἐπικουρίαν ποιήσεσθε, ἔπειτα περὶ τῶν μεγίστων κινδυνεύοντας δεξάμενοι ὡς ἂν μάλιστα μετ' αἰειμνήστου³ μαρτυρίου⁴ τὴν χάριν καταθήσεσθε⁵. ναυτικόν τε κεκτήμεθα πλήν τοῦ παρ' ὑμῖν πλεῖστον. καὶ σκέψασθε· τίς εὐπραξία⁶ σπανιωτέρα⁷ ἢ τίς τοῖς πολεμίοις λυπηροτέρα, εἰ ἦν ὑμεῖς ἂν πρὸ πολλῶν χρημάτων καὶ χάριτος ἐτιμήσασθε⁸ δύναμιν ὑμῖν προσγενέσθαι, αὕτη πάρεστιν αὐτεπάγγελτος⁹ ἄνευ κινδύνων καὶ δαπάνης διδοῦσα ἑαυτήν, καὶ προσέτι φέρουσα ἐς μὲν τοὺς πολλοὺς ἀρετήν, οἷς δὲ ἐπαμυνεῖτε¹⁰ χάριν, ὑμῖν δ' αὐτοῖς ἰσχύν¹¹. ἃ ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ ὀλίγοις δὴ ἅμα πάντα ξυνέβη¹, καὶ ὀλίγοι ξυμ-

¹ ἀπραγμοσύνη	vreedzaam zijn
² ξυντυχία	toeval
³ αἰειμνηστος	altijd onthouden
⁴ μαρτύριον τό	getuigenis
⁵ κατατίθεμαι	verwerven
⁶ εὐπραξία	succes
⁷ σπάνιος	zelden
⁸ τιμάομαι πρό + <i>gen.</i>	waard achten
⁹ αὐτεπάγγελτος	zichzelf aanbiedend, vrijwillig
¹⁰ ἐπαμύνω + <i>dat.</i>	helpen
¹¹ ἰσχυς ἢ	kracht

die tegenover onze vroegere vreedzame houding staan.

33. Als jullie luisteren, zal het voor jullie tegelijk goed uitpakken terwijl het ook in veel punten van wat wij nodig hebben overeenstemt, ten eerste dat jullie ons zullen helpen, ons die onrecht ondergaan en niet anderen schaden, verder, dat jullie, wanneer jullie ons hebben ontvangen, terwijl wij om de belangrijkste zaken gevaar lopen, vooral met een getuigenis van eeuwige herinnering dank zullen verwerven. Wij hebben de grootste vloot op die bij jullie na. Kijk alstublieft. Welk succes is zeldzamer of welk is pijnlijker voor de vijanden, als die legermacht, waarvan jullie het veel geld en dank zouden hebben waardgeacht dat die jullie te beurt zou zijn gevallen, ongeroepen verschijnt, terwijl die zich aanbiedt zonder risico's en zonder uitgaven en terwijl ze bovendien bij de massa deugd brengt, dankbaarheid aan wie jullie zullen helpen en kracht aan jullie zelf. En dit allemaal is in de hele tijd weinigen dan tegelijk overkomen en weinigen verschijnen met

¹ συμβαίνει

het gebeurt

μαχίας δεόμενοι οἷς ἐπικαλοῦνται ἀσφάλειαν¹ καὶ κόσμον οὐχ ἦσσαν διδόντες ἢ ληψόμενοι παραγίγνονται. τὸν δὲ πόλεμον, δι' ὄνπερ χρήσιμοι ἂν εἴμεν, εἴ τις ὑμῶν μὴ οἶεται ἔσεσθαι, γνώμης ἀμαρτάνει² καὶ οὐκ αἰσθάνεται τοὺς Λακεδαιμονίους φόβῳ τῷ ὑμετέρῳ πολεμησεύοντα³ καὶ τοὺς Κορινθίους δυναμένους παρ' αὐτοῖς καὶ ὑμῖν ἐχθροὺς ὄντας καὶ προκαταλαμβάνοντα⁴ ἡμᾶς νῦν ἐς τὴν ὑμετέραν ἐπιχείρησιν⁵, ἵνα μὴ τῷ κοινῷ ἔχθει κατ' αὐτοὺς μετ' ἀλλήλων στῶμεν μηδὲ δυοῖν φθάσαι⁶ ἀμάρτωσιν, ἢ κακῶσαι⁷ ἡμᾶς ἢ σφᾶς αὐτοὺς βεβαιώσασθαι⁸. ἡμέτερον δὲ γ' αὖ ἔργον προτερῆσαι⁹, τῶν μὲν διδόντων, ὑμῶν δὲ δεξαμένων τὴν ξυμμαχίαν, καὶ προεπιβουλεύειν αὐτοῖς μᾶλλον ἢ ἀντεπιβουλεύειν.

34. “Ἦν δὲ λέγωσιν ὡς οὐ δίκαιον τοὺς σφετέρους ἀποίκους¹⁰ ὑμᾶς δέχεσθαι, μαθόντων ὡς πᾶσα ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα

¹ ἀσφάλεια	zekerheid
² ἀμαρτάνω γνώμης	een foute mening hebben
³ πολεμησεύω	oorlog willen voeren
⁴ προκαταλαμβάνω	verijdelen
⁵ ἐπιχείρησις ἢ	aanval
⁶ φθάνω + <i>dat.</i>	eerder zijn met
⁷ κακῶ	schaden. havenen
⁸ βεβαιοομαι	versterken
⁹ προτερῆω	eerder zijn
¹⁰ ἀποικος	kolonist

het verzoek om een bondgenootschap, terwijl ze evenzeer zekerheid en roem geven als dat ze die zullen krijgen. Als iemand van jullie denkt, dat die oorlog, juist waardoor wij wel nuttig zullen zijn, er niet zal zijn, dan vergist die zich en dan heeft hij niet door, dat de Lakedaimoniërs uit angst voor jullie oorlog willen voeren en dat de Korinthërs invloed hebben bij hen en jullie vijanden zijn en ons voor willen zijn met het oog op de aanval op jullie om te voorkomen, dat wij uit gemeenschappelijke haat ons verenigen en falen eerder te zijn met twee dingen hetzij ons te schaden of zichzelf te vesterken. Het is daarentegen ons werk eerder te zijn, van ons met ons aanbod van een bondgenootschap en van julliedoor dat aan te nemen en om eerder hen te belagen dan in reactie dat te doen.

34. “En als ze zeggen, dat het niet rechtvaardig is, dat jullie hun eigen kolonisten opnemen, dan moeten ze begrijpen, dat iedere kolonie, als

τιμᾶ τὴν μητρόπολιν, ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριούται¹. οὐ γὰρ ἐπὶ² τῷ δοῦλοι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὁμοῖοι³ τοῖς λειπομένοις εἶναι ἐκπέμπονται. ὡς δὲ ἡδίκουν σαφές ἐστίν· προκληθέντες⁴ γὰρ περὶ Ἐπιδάμνου⁵ ἐς κρίσιν πολέμῳ μᾶλλον ἢ τῷ ἴσῳ ἐβουλήθησαν τὰ ἐγκλήματα⁶ μετελθεῖν⁷. καὶ ὑμῖν ἔστω τι τεκμήριον ἃ πρὸς ἡμᾶς τοὺς συγγενεῖς δρῶσιν, ὥστε ἀπάτη⁸ τε μὴ παράγεσθαι ὑπ' αὐτῶν δεομένοις τε ἐκ τοῦ εὐθέος⁹ μὴ ὑπουργεῖν¹⁰. ὁ γὰρ ἐλαχίστας τὰς μεταμελείας¹¹ ἐκ τοῦ χαρίζεσθαι τοῖς ἐναντίοις λαμβάνων ἀσφαλέστατος¹² ἂν διατελοῖη¹³. **35.** λύσετε δὲ οὐδὲ τὰς Λακεδαιμονίων σπονδὰς δεχόμενοι ἡμᾶς μηδετέρων ὄντας συμμαχούς· εἴρηται γὰρ ἐν αὐταῖς, τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ἥτις μηδαμοῦ συμμαχεῖ,

¹ ἀλλοτριόω	vervreemd raken, vijandig maken
² ἐπὶ + <i>dat.</i>	met als doel, op voorwaarde
³ ὁμοῖος	gelijk
⁴ προκαλέω	voor het gerecht dagen
⁵ Ἐπιδάμνος	Epidamnos, stad in Illyrië
⁶ ἐγκλημα	eisen
⁷ μετέρχομαι	nalopen, streven naar
⁸ ἀπάτη	bedrog
⁹ εὐθύς	recht
¹⁰ ὑπουργέω	een dienst verlenen
¹¹ μεταμέλεια	berouw
¹² ἀσφαλής	betrouwbaar
¹³ διατελέω	blijven

ze goed behandeld wordt, de moederstad eert, maar als ze onrechtvaardig behandeld wordt, vervreemdt. Want niet om slaaf te zijn, maar om gelijk te zijn aan wie achterblijven worden kolonisten uitgezonden. Dat ze onrecht deden, is duidelijk. Want toen ze voor het gerecht betreffende Epidamnos geroepen waren voor een oordeel, wilden ze liever met een oorlog dan op voet van gelijkheid hun eisen realiseren. En het moet voor jullie een bewijs zijn, wat zij tegen ons, hun verwanten doen, zodat jullie niet door bedrog door hen om de tuin geleid worden en hun niet onmiddellijk, als ze dat vragen een dienst verlenen. Wie immers hwt minste spijt krijgt van het verlenen van een dienst aan de vijanden zal uiteindelijk wel het veiligst zijn. **35.** Jullie namelijk zullen ook niet het verdrag met de Lakedaimoniërs ontbinden, als jullie ons toelaten; wij zijn immers van geen van beiden bondgenoten. Daarin immers staat vermeld, dat wie van de Griekse

ἐξεῖναι¹ παρ' ὁποτέρους ἂν ἀρέσκηται² ἔλθειν. καὶ δεινὸν εἶ
τοῖσδε μὲν ἀπὸ τε τῶν ἐνσπόνδων³ ἔσται πληροῦν⁴ τὰς ναῦς
καὶ προσέτι καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καὶ οὐχ ἥκιστα ἀπὸ
τῶν ὑμετέρων ὑπηκόων⁵, ἡμᾶς δὲ ἀπὸ τῆς προκειμένης⁶ τε
ξυμμαχίας εἴρξουσι⁷ καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλοθεν ποθεν ὠφελίας,
εἴτα⁸ ἐν ἀδικήματι θήσονται πεισθέντων ὑμῶν ἃ δεόμεθα.
πολὺ δὲ ἐν πλέονι αἰτία ἡμεῖς μὴ πείσαντες ὑμᾶς ἔξομεν⁹.
ἡμᾶς μὲν γὰρ κινδυνεύοντας καὶ οὐκ ἐχθροὺς ὄντας ἀπώσεσθε,
τῶνδε δὲ οὐχ ὅπως¹⁰ κωλυταὶ¹¹ ἐχθρῶν ὄντων καὶ ἐπιόντων
γενήσεσθε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ὑμετέρας ἀρχῆς δύναμιν προσ-
λαβεῖν περιόψεσθε¹². ἦν¹³ οὐ δίκαιον, ἀλλ' ἢ κάκείνων κωλύειν
τοὺς ἐκ τῆς ὑμετέρας μισθοφόρους ἢ καὶ ἡμῖν πέμπειν καθ'

¹ ἐξεστι	het is mogelijk
² ἀρέσκομαι	behagen scheppen in
³ ἐνσπονδος	bondgenoot
⁴ πληρόω	bemannen
⁵ ὑπήκοος	onderdaan
⁶ προκείμεαι	open zijn voor allen
⁷ εἴργω	afhouden
⁸ εἴτα	verder
⁹ ἔχω + <i>bijw ber.</i>	zijn
¹⁰ οὐχ ὅπως .. ἀλλὰ καὶ	niet alleen niet ... maar ook ..
¹¹ κωλυτής	hij, die verhindert
¹² περιοράω	lijdelijk toezien
¹³ ἦν = δύναμιν προσλαβεῖν	

steden nergens meevecht, te gaan naar wie van beiden het haar eventueel behaagt. En het is verschrikkelijk, als het voor de ene partij mogelijk is de schepen te vullen met mensen die onder het verdrag vallen en bovendien ook met mensen uit de rest van Griekenland en niet in het minst met onderdanen van jullie, maar als ze ons af zullen houden van het bondgenootschap, dat open is voor allen en van hulp van ergens anders vandaan en als zij bovendien ons zullen beschuldigen, wanneer jullie overreed zijn tot dat wat wij vragen. Wij zullen veel meer schuld hebben, als we jullie niet overreed zullen hebben. Jullie zullen ons dan immers, terijl we in gevaar zijn en geen vijanden zijn van jullie af stoten en hen niet alleen niet tegenhouden, terwijl ze toch vijanden zijn en eraan komen, maar ook zullen jullie toezien, dat ze van jullie rijk macht aan zichzelf toevoegen. Dat is niet rechtvaardig, maar wel is het rechtvaardig hetzij ook huurlingen van jullie gebied weg te houden van hen, hetzij ook ons voorzover als jullie overreed zijn, hulp te sturen en

ὅτι¹ ἂν πεισθῆτε ὠφελίαν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ προφανοῦς δεξαμένους βοηθεῖν. πολλὰ δέ, ὥσπερ ἐν ἀρχῇ ὑπέίπομεν, τὰ συμφέροντα ἀποδείκνυμεν, καὶ μέγιστον ὅτι οἱ τε αὐτοὶ πολέμοιοι ἡμῖν ἦσαν, ὅπερ σαφειστάτη πίστις², καὶ οὗτοι οὐκ ἀσθενεῖς, ἀλλ' ἱκανοὶ³ τοὺς μεταστάντας⁴ βλάψαι· καὶ ναυτικῆς καὶ οὐκ ἠπειρώτιδος⁵ τῆς συμμαχίας διδομένης οὐχ ὁμοία ἢ ἀλλοτριώσις⁶, ἀλλὰ μάλιστα μὲν, εἰ δύνασθε, μηδένα ἄλλον ἔαν κεκτῆσθαι ναῦς, εἰ δὲ μή, ὅστις ἐχυρώτατος⁷, τοῦτον φίλον ἔχειν.

36. 'Καὶ ὅτω τάδε συμφέροντα⁸ μὲν δοκεῖ λέγεσθαι, φοβεῖται δὲ μὴ δι' αὐτὰ πειθόμενος τὰς σπονδὰς λύση, γνώτω⁹ τὸ μὲν δεδιὸς αὐτοῦ ἰσχὺν¹⁰ ἔχον τοὺς ἐναντίους μᾶλλον φοβῆσον, τὸ δὲ θαρσοῦν¹¹ μὴ δεξαμένου ἀσθενὲς ὄν πρὸς ἰσχύοντα τοὺς ἐχθροὺς ἀδεέστερον¹ ἐσόμενον, καὶ ἅμα οὐ περὶ τῆς Κερκύρας

¹ καθ' ὅτι	voor zover als
² πίστις ἢ	bewijs
³ ἱκανός	in staat
⁴ μεθίσταμαι	veranderen
⁵ ἠπειρώτις, -ιδος	vasteland-
⁶ ἀλλοτριώσις ἢ	vervreemding
⁷ ἐχυρός	sterk, betrouwbaar
⁸ συμφέρω	nuttig zijn, passend zijn
⁹ γνώτω <i>imper. 3^e sing.</i>	
¹⁰ ἰσχὺς ἢ	kracht
¹¹ θαρσέω	onverschrokken zijn

vooral ons openlijk te aanvaarden en te helpen. We laten, precies zoals we in het begin gezegd hebben, vele voordelen zien en als grootste, dat dezelfde ons vijandig waren, juist wat het duidelijkste bewijs is en dat zij niet zwak zijn, maar in staat afvalligen schade te berokkenen. Wanneer een vlootbondgenootschap en niet een landalliantie wordt aangeboden, is afvallig worden anders, maar als jullie kunnen, moeten jullie niet toestaan, dat iemand anders schepen heeft en zo niet, moeten jullie die tot vriend hebben, wie ook maar het sterkst is.

36. En wie denkt, dat hiermee nuttige dingen gezegd worden en bang is dat hij, indien hij daardoor overreed wordt, het verdrag ontbindt, moet inzien, dat de angst van hem als die gepaard gaat met kracht, de vijanden banger zal maken en dat het onverschrokken van hem, als hij niet op ons voorstel ingaat, als het zwak is, minder angstaanjagend zal zijn en tegelijkertijd moet hij beseffen, dat hij nu niet méér over Kerkura

¹ ἀδεής

zonder vrees, niet angstaanjagend

νῦν τὸ πλεόν ἢ καὶ τῶν Ἀθηνῶν βουλευόμενος, καὶ οὐ τὰ κράτιστα αὐταῖς προνοῶν¹, ὅταν ἐς τὸν μέλλοντα καὶ ὅσον οὐ² παρόντα πόλεμον τὸ αὐτίκα περισκοπῶν ἐνδοιάζη³ χωρίον προσλαβεῖν ὃ μετὰ μεγίστων καιρῶν⁴ οἰκειοῦται τε καὶ πολεμοῦται. τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλου κείται⁵, ὥστε μήτε ἐκεῖθεν ναυτικὸν ἐᾶσαι Πελοποννησίους ἐπελθεῖν τό τε ἐνθένδε πρὸς τάκει⁶ παραπέμψαι, καὶ ἐς τᾶλλα ξυμφορώτατόν⁷ ἐστίν. βραχυτάτῳ δ' ἂν κεφαλαίῳ⁸, τοῖς τε ξύμπασι καὶ καθ' ἕκαστον⁹, τῷ δ' ἂν μὴ προέσθαι¹⁰ ἡμᾶς μάθοιτε· τρία μὲν ὄντα λόγου ἄξια τοῖς Ἑλλησι ναυτικά, τὸ παρ' ὑμῖν καὶ τὸ ἡμέτερον καὶ τὸ Κορινθίων· τούτων δὲ εἰ περιόψεσθε τὰ δύο ἐς ταύτῳ ἐλθεῖν καὶ Κορίνθιοι ἡμᾶς προκαταλήψονται¹¹, Κερκυραίοις τε καὶ Πελοποννησίους ἅμα ναυμαχήσετε, δεξάμενοι δὲ ἡμᾶς ἔξετε¹ πρὸς αὐτοὺς πλείοσι

¹ προνοέω	bedacht zijn op, van tevoren bedenken
² ὅσον οὐ	bijna
³ ἐνδοιάζω	twijfelen
⁴ καιρός	gevaar, doorslag
⁵ καλῶς κείται + <i>gen.</i>	goed af zijn met betrekking tot
⁶ τάκει = τὰ ἐκεῖ	
⁷ σύμφορος	passend nuttig
⁸ κεφάλαιον τό	hoofdzaak
⁹ <i>bijstelling bij</i> κεφαλαίῳ	
¹⁰ προίεμαι	laten gaan
¹¹ προκαταλαμβάνω	van tevoren overrompelen

beraadslaagt dan ook over Athene en dat hij niet de beste voorzorgsmaatregelen treft voor Athene, wanneer hij niet onmiddellijk met zijn blik op de oorlog die er gaat komen en er al bijna is, twijfelt een gebied erbij te nemen, dat met de grootste gevaren gewonnen en beoorloogd wordt. Het ligt immers goed op de route naar Italia en Sicilia, zodat het niet een vloot daarvandaan naar de Peloponnesiërs laat gaan en het wel van hier, uit Athene, een vloot daarheen laat passeren en het gebied is voor de rest uiterst nuttig. Aan de hand van het volgende, een hoofdzaak in een notendop verteld, alles omvattend en toch gedetailleerd, zullen jullie wel inzien ons niet te laten gaan: de Grieken hebben drie vloten, die vermeldenswaard zijn, die bij jullie en de onze en die van de Korinthiërs. Als jullie lijdelijk zullen toezien dat die twee zich verenigen en als de Korinthiërs ons van tevoren zullen overrompelen, dan zullen jullie een zeeslag leveren met de Kerkuraiers en de Korinthiërs tegelijk, maar als jullie ons zullen aanvaarden, dan zullen jullie met ook nog eens onze schepen naast die van jullie

¹ ἔχων + *inf.*

kunnen, weten

ναυσι ταῖς ἡμετέραις ἀγωνίζεσθαι. τοιαῦτα μὲν οἱ Κερκυραῖοι εἶπον· οἱ δὲ Κορίνθιοι μετ' αὐτοὺς τοιάδε.

37. Ἐναντικαθάρων Κερκυραίων τῶνδε οὐ μόνον περὶ τοῦ δέξασθαι σφᾶς τὸν λόγον ποιησαμένων, ἀλλ' ὡς καὶ ἡμεῖς τε ἀδικούμεν καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰκότως¹ πολεμοῦνται, μνησθέντας πρῶτον καὶ ἡμᾶς περὶ ἀμφοτέρων οὕτω καὶ ἐπὶ τὸν ἄλλον λόγον ἰέναι, ἵνα τὴν ἀφ' ἡμῶν τε ἀξίωσιν² ἀσφαλέστερον προειδῆτε καὶ τὴν τῶνδε χρεῖαν³ μὴ ἀλογίστως⁴ ἀπόσησθε.

Ἐφασὶ δὲ ξυμμαχίαν διὰ τὸ σῶφρον οὐδενός πω δέξασθαι· τὸ δ' ἐπὶ⁵ κακουργία καὶ οὐκ ἀρετῇ ἐπετήδευσαν⁶, ξύμμαχόν τε οὐδένα βουλόμενοι πρὸς τὰδικήματα οὐδὲ μάρτυρα ἔχειν οὐτε παρακαλοῦντες αἰσχύνεσθαι. καὶ ἡ πόλις αὐτῶν ἅμα αὐτάρκη θέσιν⁷ κειμένη παρέχει αὐτοὺς δικαστὰς ὧν⁸ βλάπτουσί τινα μᾶλλον ἢ κατὰ ξυνθήκας⁹ γίνεσθαι, διὰ τὸ ἦκιστα¹ ἐπὶ τοὺς πέλας ἐκπλέοντας μάλιστα τοὺς ἄλλους

¹ εἰκότως	begrijpelijk
² ἀξίωσις ἢ	verlangen
³ χρεῖα ἢ	verlangen
⁴ ἀλογίστως	onbegrijpelijk
⁵ ἐπὶ + <i>dat.</i>	ter wille van
⁶ ἐπιτηδεύω	betrachten
⁷ θεσίς ἢ	ligging; <i>hier acc. van inwendig object</i>
⁸ = τούτων, ἃ	
⁹ συνθήκη	verdrag

tegen hen kunnen strijden.” Zo spraken de Kerkyraiers. De Korinthieërs zeiden na hen het volgende:

37. “Het is noodzakelijk, aangezien de Kerkyraiers hier niet alleen erover gesproken hebben hen te aanvaarden, maar dat én wij onrecht doen én zij zelf onbegrijpelijkerwijs beoorloogd worden, dat ook wij eerst zo over beide punten spreken en dan pas ons inlaten met de rest van het onderwerp, opdat jullie al vooraf het verlangen van onze kant duidelijker weten en hun verzoek niet onbegrijpelijk afwijzen.

Zij zeggen uit bezonnenheid nog niet een bondgenootschap met iemand te zijn aangegaan, maar dit hebben ze betracht met het oog op slecht gedrag en niet met het oog op deugd, want ze willen omwille van hun onrechten geen bondgenoot en getuige hebben en ze willen zich niet schamen, wanneer ze die erbij roepen. Hun stad ligt tegelijk zelfstandig en maakt hen zo tot rechters van de schade, die ze iemand toebrengen meer dan dat er rechters volgens verdragen komen, omdat ze helemaal niet uitvaren naar hun burens en vooral omdat zij de rest, omdat die

¹ ἤκιστα

geenszins

ανάγκη καταίροντας¹ δέχεσθαι. καὶ τοῦτο τὸ εὐπρεπές² ἄσπονδον οὐχ ἵνα μὴ ξυναδικῶσιν ἑτέροις προβέβληνται, ἀλλ' ὅπως κατὰ μόνας³ ἀδικῶσι καὶ ὅπως ἐν ᾧ μὲν ἂν κρατῶσι βιάζωνται, οὗ δ' ἂν λάθωσι πλέον ἔχωσιν, ἦν δέ ποῦ τι προσλάβωσιν ἀναισχυντῶσιν⁴. καίτοι εἰ ἦσαν ἄνδρες, ὡσπερ φασίν, ἀγαθοί, ὅσω⁵ ἀληπτότεροι⁶ ἦσαν τοῖς πέλας, τόσω δὲ φανερωτέραν⁷ ἐξῆν αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν διδοῦσι καὶ δεχομένοις τὰ δίκαια⁸ δεικνύναι. **38.** ἀλλ' οὔτε πρὸς τοὺς ἄλλους οὔτε ἐς ἡμᾶς τοιοῦδε εἰσίν, ἄποικοι δ' ὄντες ἀφεσταῖσι τε διὰ παντὸς⁹ καὶ νῦν πολεμοῦσι, λέγοντες ὡς οὐκ ἐπὶ τῷ κακῷ πάσχειν ἐκπεμφθεῖεν. ἡμεῖς δὲ οὐδ' αὐτοὶ φάμεν ἐπὶ τῷ ὑπὸ τούτων ὑβρίζεσθαι¹⁰ κατοικίσαι¹¹, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἡγεμόνες τε εἶναι καὶ τὰ εἰκότα¹² θαυμάζεσθαι. αἰ γοῦν

¹ καταίρω	landen
² εὐπρεπής	schoonschijnend
³ κατὰ μόνας	op hun eentje
⁴ ἀναισχυντέω	onbeschaamd zijn
⁵ ὅσω ..., τόσω ..	in die mate waarin ..., in die mate ..
⁶ ἀληπτος	onoverwinnelijk
⁷ φανερός	duidelijk
⁸ τὰ δίκαια	waarop men recht heft, wat rechtvaardig is, genoegdoening
⁹ διὰ παντὸς	altijd
¹⁰ ὑβρίζομαι	geschoffeerd worden
¹¹ κατοικίζω	een kolonie stichten
¹² <i>acc. inw.obj.</i>	

noodgedwongen landt, ontvangen. En zij schermen met dat schoonschijnende gegeven, dat ze geen bondgenootschap hebben, niet opdat ze geen onrecht doen samen met anderen, maar opdat ze op hun eentje onrecht doen en opdat ze daar met geweld te werk gaan, waar ze sterk zijn en opdat ze daar waar ze eventueel onopgemerkt blijven, meer hebben en opdat ze zich niet schamen, als ze ergens iets erbij krijgen. En toch, als het goede mannen waren, zoals ze zeggen, dan zou het voor hen in de mate waarin ze onoverwinnelijker voor hun burens waren, in diezelfde mate in staat zijn hun deugd te tonen door genoegdoening te geven en te krijgen. **38.** Maar noch jegens de rest noch jegens ons zijn ze zo, maar als kolonisten zijn ze altijd afvallig en nu beoorlogen ze ons, terwijl ze zeggen, dat ze niet uitgestuurd zijn om slecht behandeld te worden. Wij echter zelf menen niet een kolonie gesticht te hebben om door hen geschoffeerd te worden, maar om hun leiders te zijn en het gewone gerespect te krijgen.

ἄλλαι ἀποικίαι¹ τιμῶσιν ἡμᾶς, καὶ μάλιστα ὑπὸ ἀποίκων
στεργόμεθα². καὶ δῆλον ὅτι, εἰ τοῖς πλέοσιν ἀρέσκοντές³
ἐσμεν, τοῖσδ' ἂν μόνοις οὐκ ὀρθῶς ἀπαρέσκοιμεν⁴, οὐδ'
ἐπιστρατεύομεν ἐκπρεπῶς⁵ μὴ καὶ διαφερόντως⁶ τι ἀδικού-
μενοι. καλὸν δ' ἦν, εἰ καὶ ἡμαρτάνομεν, τοῖσδε μὲν εἶξαι⁷
τῇ ἡμετέρᾳ ὀργῇ, ἡμῖν δὲ αἰσχρὸν βιάσασθαι τὴν τούτων
μετριότητα⁸. ὕβρει δὲ καὶ ἐξουσίᾳ⁹ πλούτου πολλὰ ἐς ἡμᾶς
ἄλλα τε ἡμαρτήκασι καὶ Ἐπίδαμνον ἡμετέραν οὔσαν κακου-
μένην¹⁰ μὲν οὐ προσεποιῶντο¹¹, ἐλθόντων δὲ ἡμῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ
ἐλόντες βία ἔχουσιν.

39. 'Καὶ φασὶ δὴ δίκη πρότερον ἐθελῆσαι κρίνεσθαι, ἦν γε
οὐ τὸν προύχοντα¹² καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς προκαλούμενον¹³

¹ ἀποικία	kolonie
² στέργω	beminnen
³ ἀρέσκω + <i>dat.</i>	bevallen aan
⁴ ἀπαρέσκω	niet bevallen
⁵ ἐκπρεπῶς	bijzonder
⁶ διαφερόντως	uitzonderlijk
⁷ εἶκω + <i>dat.</i>	wijken voor
⁸ μετριότης ἢ, -τητος	bescheidenheid
⁹ ἐξουσία ἢ	overvloed
¹⁰ κακόμαι	beschadigd worden
¹¹ προσποιέομαι	zich toeëigenen
¹² προέχω	uitsteken
¹³ προκαλέομαι	uitnodigen voor arbitrage

De rest van de kolonies eert ons in ieder geval en we worden door onze kolonisten uiterst bemind. En het is duidelijk, dat als het merendeel tevreden met ons is, zij hier wel niet terecht ontevreden over ons zijn en normaal trekken we niet te velde, tenzij wij bijzonder en uitzonderlijk onrecht lijden. Ook als wij het fout zouden hebben, was het goed voor hen te wijken voor onze woede, maar voor ons was het schandelijk hun bescheidenheid te overweldigen. Uit overmoed en omdat ze veel geld hebben, hebben ze vele andere fouten jegens ons begaan en ze probeerden Epidamnos, dat van ons was, toen het schade opliep, weliswaar niet zich toe te eigenen, maar toen wij gekomen waren om te helpen, hebben ze het met geweld ingenomen.

39. En zij zeggen dan, dat zij eerder een uitspraak voor het gerecht wilden halen, maar niet wie superieur is en vanuit een veilige positie uitnodigt voor arbitrage moet over rechtsgang serieus spreken

λέγειν τι¹ δοκεῖν δεῖ, ἀλλὰ τὸν ἐς ἴσον² τὰ τε ἔργα ὁμοίως καὶ τοὺς λόγους πρὶν διαγωνίζεσθαι καθιστάντα. οὗτοι δὲ οὐ πρὶν πολιορκεῖν τὸ χωρίον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠγήσαντο ἡμᾶς οὐ περιόψεσθαι³, τότε καὶ τὸ εὐπρεπές⁴ τῆς δίκης παρέσχοντο. καὶ δεῦρο ἤκουσιν οὐ τὰ κεῖ μόνον αὐτοὶ ἀμαρτόντες, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς νῦν ἀξιοῦντες⁵ οὐ ξυμμαχεῖν, ἀλλὰ ξυναδικεῖν καὶ διαφόρους⁶ ὄντας ἡμῖν δέχεσθαι σφᾶς· οὐς χρῆν, ὅτε ἀσφαλέστατοι ἦσαν, τότε προσιέναι, καὶ μὴ ἐν ᾧ ἡμεῖς μὲν ἡδικήμεθα, οὗτοι δὲ κινδυνεύουσι, μηδ' ἐν ᾧ ὑμεῖς τῆς τε δυνάμεως αὐτῶν τότε οὐ μεταλαβόντες⁷ τῆς ὠφελίας νῦν μεταδώσετε⁸ καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἀπογενόμενοι⁹ τῆς ἀφ' ἡμῶν αἰτίας τὸ ἴσον¹⁰ ἔξετε, πάλαι δὲ κοινώσαντας¹¹ τὴν δύναμιν κοινὰ καὶ τὰ ἀποβαίνοντα¹² ἔχειν.

¹ λέγω τι	iets serieus zeggen
² ἐς ἴσον καθίστημι	in een gelijke positie stellen
³ περιοράομαι	lijdelijk toezien
⁴ εὐπρεπής	schoonschijnend
⁵ ἀξιόω	juist achten
⁶ διάφορος + <i>dat.</i>	vijandig
⁷ μεταλαμβάνω + <i>gen.</i>	aandeel nemen in
⁸ μεταδίδωμι + <i>gen.</i>	aandeel geven aan
⁹ ἀπογίγνομαι + <i>gen.</i>	wegzijn van
¹⁰ τὸ ἴσον	het gelijke aandeel
¹¹ κοινώω	een deel geven aan
¹² ἀποβαίνω	het gevolg zijn

maar wel wie alvorens de strijd aan te binden zijn daden en woorden laat overeenstemmen. Zij daar hebben niet, voordat ze het gebied belegerden, maar toen zij meenden, dat wij niet zouden toekijken, dat proces aangehaald om goede indruk te maken. En ze zijn hierheen gekomen, terwijl ze niet alleen daar de fout ingaan, maar terwijl ze ook nu willen, niet dat jullie mee vechten, maar mee onrecht plegen en hen aanvaarden, terwijl jullie ons vijandig gezind zijn. Toen, toen zij nog helemaal niet in gevaar waren, hadden zij zich tot jullie moeten wenden en niet, nu wij onrecht hebben geleden en zij in gevaar zijn en nu jullie zonder toen aandeel in hun macht gehad te hebben nu wel hun een aandeel in jullie hulp zullen geven en jullie evenzeer door ons beschuldigd zullen worden zonder bij hun fouten aanwezig geweest te zijn, maar ze hadden jullie allang een aandeel in hun macht moeten geven en ook de gevolgen daarvan met jullie delen.

40. “Ὡς μὲν οὖν αὐτοὶ τε μετὰ προσηκόντων¹ ἐγκλημάτων ἐρχόμεθα καὶ οἶδε βίαιοι καὶ πλεονέκται² εἰσὶ δεδήλωται· ὡς δὲ οὐκ ἂν δικαίως αὐτοὺς δέχοισθε μαθεῖν χρή· εἰ γὰρ εἴρηται ἐν ταῖς σπονδαῖς ἐξεῖναι παρ’ ὀποτέρους τις βούλεται τῶν ἀγράφων³ πόλεων ἐλθεῖν, οὐ τοῖς ἐπὶ βλάβῃ⁴ ἐτέρων ἰοῦσιν ἢ ξυνηθήκη⁵ ἐστίν, ἀλλ’ ὅστις μὴ ἄλλου ἑαυτὸν ἀποστερῶν⁶ ἀσφαλείας⁷ δεῖται καὶ ὅστις μὴ τοῖς δεξαμένοις, εἰ σωφρονοῦσι, πόλεμον ἀντ’ εἰρήνης ποιήσει· ὁ νῦν ὑμεῖς μὴ πειθόμενοι ἡμῖν πάθοιτε ἄν. οὐ γὰρ τοῖσδε μόνον ἐπίκουροι ἂν γένοισθε, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἀντὶ ἐνσπόνδων⁸ πολέμιοι· ἀνάγκη γάρ, εἰ ἴτε μετ’ αὐτῶν, καὶ ἀμύνεσθαι μὴ ἄνευ ὑμῶν τούτους· καίτοι δίκαιοί γ’ ἐστὲ μάλιστα μὲν ἐκποδῶν⁹ στήναι ἀμφοτέροις, εἰ δὲ μὴ, τούναντίον¹⁰ ἐπὶ τούτους μεθ’ ἡμῶν ἰέναι (Κορινθίους μὲν γε ἔνσπονδοὶ ἐστε, Κερκυραίοις δὲ οὐδὲ δι’

¹ προσήκω	passend zijn, verwant zijn
² πλεονέκτης	ambitieux
³ ἀγράφος	niet aangesloten, niet aangemeld
⁴ βλάβη	schade
⁵ ξυνηθήκη	verdrag
⁶ ἀποστερέω + <i>gen.</i>	roven van
⁷ ἀσφάλεια	zekerheid
⁸ ἔνσπονδος	bondgenoot
⁹ ἐκποδῶν	uit de weg
¹⁰ τούναντίον	daarentegen

40. Het is duidelijk gemaakt, dat wij zelf met passende eisen komen en dat zij gewelddadig en ambitieus zijn. Jullie moeten begrijpen, dat jullie hen wel niet terecht zullen aannemen. Want als verteld is in het verdrag, dat ieder van de niet geregistreerde steden mag gaan naar wie van beiden ze wil, dan geldt dat verdrag niet voor wie een kant kiest om één van de twee te schaden, maar voor alwie om veiligheid vraagt zonder dat hij een ander van zichzelf berooft en voor alwie niet degenen die hen aannemen, als ze bezonnen zijn, oorlog in plaats van vrede zal bezorgen. Dit zal nu wel met jullie het geval zijn, als jullie niet naar ons luisteren. Want niet alleen zullen jullie hun helpers worden, maar ook onze vijanden in plaats van bondgenoten. Want het is onvermijdelijk, dat als jullie met hen gaan, zij zich ook niet zonder jullie verdedigen. En toch doen jullie er rechtvaardig aan bij beiden weg te blijven en zo niet, tegenovergesteld daaraan tegen hen samen met ons op te trekken (van de Korinhtiërs zijn jullie bondgenoten, en met de Kerkyraiers hebben jullie zelfs nog nooit

ἀνοκωχῆς¹ πώποτ' ἐγένεσθε), καὶ τὸν νόμον μὴ καθιστάναι ὥστε τοὺς ἐτέρων ἀφισταμένους δέχεσθαι. οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς Σαμίων² ἀποστάντων ψῆφον προσεθέμεθα ἐναντίαν ὑμῖν, τῶν ἄλλων Πελοποννησίων δίχα³ ἐψηφισμένων εἰ χρή αὐτοῖς ἀμύνειν, φανερώς δὲ ἀντείπομεν⁴ τοὺς προσήκοντας συμμαχοῦς αὐτόν τινα κολάζειν⁵. εἰ γὰρ τοὺς κακόν τι δρῶντας δεχόμενοι τιμωρήσετε⁶, φανεῖται καὶ ἅ⁷ τῶν ὑμετέρων οὐκ ἐλάσσω⁸ ἡμῖν πρόσεισι, καὶ τὸν νόμον ἐφ' ὑμῖν αὐτοῖς μᾶλλον ἢ ἐφ' ἡμῖν θήσετε.

41. 'Δικαιώματα⁹ μὲν οὖν τάδε πρὸς ὑμᾶς ἔχομεν ἰκανά¹⁰ κατὰ τοὺς Ἑλλήνων νόμους, παραίνεσιν¹¹ δὲ καὶ ἀξίωσιν¹² χάριτος τοιάνδε, ἣν οὐκ ἐχθροὶ ὄντες ὥστε βλάπτειν οὐδ' αὖ φίλοι ὥστ' ἐπιχρησθαι¹, ἀντιδοθῆναι ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι φαμέν

¹ ἀνοκωχὴ ἢ wapenstilstand
² 440 v.Chr. stond Samos op tegen de Atheense alliantie.
³ δίχα in tweeën
⁴ ἀντιλέγω daartegen zeggen
⁵ κολάζω straffen
⁶ τιμωρέω helpen
⁷ = οἷ
⁸ οὐκ ἐλάσσω *acc. adv. en litotes*
⁹ δικαίωμα τό rechtsgrond
¹⁰ ἰκανός geschikt
¹¹ παραίνεσις ἢ waarschuwing
¹² ἀξίωσις ἢ verlangen

een wapenstilstand gehad), en verder doen jullie er recht aan niet de gewoonte in te stellen, dat jullie diegenen aannemen, die van anderen afvallen. Want ook wij hebben niet, toen de Samiërs van jullie waren afgevallen, tegen jullie gestemd, terwijl de stemming van de rest van de Peloponnesiërs verdeeld was, of ze hen moesten helpen, maar we hebben openlijk daartegen uitgesproken, dat men zelf de eigen bondgenoten straft. Want als jullie diegenen, die iets slechts doen, aannemen en helpen, dan zullen er ook van jullie bondgenoten verschijnen, die zich evenzeer bij ons aansluiten en dan zullen jullie die gewoonte meer tegen jullie zelf dan tegen ons instellen.

41. Dit hebben wij dus als geschikte rechtgronden tegen jullie overeenkomstig de wetten der Grieken en verder waarschuwen we jullie zo en en verlangen we zo dank, waarvan wij menen, dat die ons teruggegeven moet worden op dit moment, niet omdat wij vijanden zijn, zodat we jullie kunnen schaden en niet daarentegen omdat wij vrienden zijn, zodat wij met jullie vriendschappelijk kunnen omgaan.

¹ ἐπιχράσμαι

vriendschappelijk omgaan

χρῆναι. νεῶν γὰρ μακρῶν σπανίσαντές¹ ποτε πρὸς τὸν Αἰγινήτων ὑπέρ² τὰ Μηδικὰ πόλεμον παρὰ Κορινθίων εἴκοσι ναῦς ἐλάβετε· καὶ ἡ εὐεργεσία αὕτη τε καὶ ἡ ἐς Σαμίους, τὸ δὲ ἡμᾶς Πελοποννησίους αὐτοῖς μὴ βοηθῆσαι, παρέσχεν ὑμῖν Αἰγινήτων μὲν ἐπικράτησιν³, Σαμίων δὲ κόλασιν⁴, καὶ ἐν καιροῖς τοιούτοις ἐγένετο οἷς μάλιστα ἄνθρωποι ἐπ' ἐχθροὺς τοὺς σφετέρους ἰόντες τῶν ἀπάντων ἀπερίοπτοι⁵ εἰσι παρὰ⁶ τὸ νικᾶν· φίλον τε γὰρ ἡγοῦνται τὸν ὑπουργοῦντα⁷, ἦν καὶ πρότερον ἐχθρὸς ἦ, πολέμιόν τε τὸν ἀντιστάντα⁸, ἦν καὶ τύχη φίλος ὢν, ἐπεὶ καὶ τὰ οἰκεῖα χειρὸν τίθενται⁹ φιλονικίας¹⁰ ἕνεκα τῆς αὐτίκα.

42. Ἦν ἐνθυμηθέντες¹¹ καὶ νεώτερός τις παρὰ πρεσβυτέρου αὐτὰ μαθῶν ἀξιούτω¹² τοῖς ὁμοίοις ἡμᾶς ἀμύνεσθαι¹, καὶ μὴ

¹ σπανίζω + <i>gen.</i>	gebrek hebben aan
² ὑπέρ + <i>acc.</i>	eerder dan
³ ἐπικράτησις ἢ	overwinning
⁴ κόλασις ἢ	bestrafing
⁵ ἀπερίοπτος + <i>gen.</i>	zich niet bekommerend om
⁶ παρὰ + <i>acc.</i>	behalve
⁷ ὑπουργέω	dienen
⁸ ἀνθίσταμαι	zich opstellen tegen
⁹ χειρὸν τίθεμαι	minder regelen
¹⁰ φιλονικία	eerzucht
¹¹ ἐνθυμέομαι	bedenken
¹² ἀξιόω	juist vinden

Want ooit, toen jullie een tekort hadden aan oorlogsschepen om in te zetten in de oorlog met de Aigineten voor de tijd van de oorlog met de Perzen, kregen jullie twintig schepen van de Korinthiërs. En die weldaad en die tegen de Samiërs (dat de Peloponnesiërs hen niet geholpen hebben) hebben jullie enerzijds de overwinning op de Aigineten gegeven, anderzijds het mogelijk gemaakt de Samiërs te bestraffen en dat geschiedde in die tijden, waarin mensen met name, als ze optrekken tegen hun eigen vijanden, zich om helemaal niets bekommeren behalve het winnen. Ze beschouwen immers de mensen die hun dienen, ook al zijn ze voor die tijd hun vijand en degene die zich tegenover hen opstelt, als vijand, ook als hij een vriend is, omdat ze ook de eigen zaken minder regelen wegens de eerezucht van dat moment.

42. Met de gedachte hieraan moet ook een jonger persoon, wanneer die het van een oudere gehoord heeft, het juist vinden het onds te vergelde met het gelijke en niet moet hij denken, dat dit wel met recht

¹ ἀμύνομαι

vergelden

νομίση δίκαια μὲν τάδε λέγεσθαι, ξύμφορα δέ, εἰ πολεμήσει, ἄλλα εἶναι. τό τε γὰρ ξυμφέρον ἐν ᾧ ἂν τις ἐλάχιστα¹ ἀμαρτάνη μάλιστα ἔπεται, καὶ τὸ μέλλον τοῦ πολέμου ᾧ φοβοῦντες ὑμᾶς Κερκυραῖοι κελεύουσιν ἀδικεῖν ἐν ἀφανεῖ² ἔτι κεῖται, καὶ οὐκ ἄξιον ἐπαρθέντας³ αὐτῷ φανεράν ἔχθραν ἤδη καὶ οὐ μέλλουσιν πρὸς Κορινθίους κτήσασθαι, τῆς δὲ ὑπαρχούσης⁴ πρότερον διὰ Μεγαρέας⁵ ὑποψίας⁶ σῶφρον⁷ ὑφελεῖν⁸ μᾶλλον (ἢ γὰρ τελευταία χάρις καιρὸν ἔχουσα, κἂν ἐλάσσων ἦ, δύναται μείζον ἐγκλημα⁹ λῦσαι), μηδ' ὅτι ναυτικοῦ ξυμμαχίαν μεγάλην διδόασι, τούτῳ ἐφέλκεσθαι· τὸ γὰρ μὴ ἀδικεῖν τοὺς ὁμοίους ἐχυρωτέρᾳ¹⁰ δύναμις ἢ τῷ αὐτίκα φανερῶ ἐπαρθέντας διὰ κινδύνων τὸ πλέον ἔχειν. **43.** ἡμεῖς δὲ περιπεπτωκότες¹ οἷς² ἐν τῇ Λακεδαίμονι αὐτοὶ προείπομεν, τοὺς

¹ ἐλάχιστα

het minst *adv.*

² ἀφανής

onduidelijk

³ ἐπαείρω

verheffen, moed geven, aanzetten

⁴ ὑπάρχω

voorhanden zijn

⁵ *Misschien gaat het hier om het besluit van Athene Megara toegang tot de Atheense markt te verlenen, of de opstand van Megara tegen Athene met steun van Corinthe in 445.*

⁶ ὑποψία

argwaan

⁷ σῶφρον

bezonnen *adv.*

⁸ ὑφαιρέω + *gen.*

afnemen van

⁹ ἐγκλημα

aanklacht

¹⁰ ἐχυρός

sterk, betrouwbaar

gezegd wordt, maar dat andere dingen voordelig zullen zijn, als hij oorlog zal voeren. Want waarin men het minst fouten maakt, volgt het voordeel het meest en het naderen van de oorlog, waarmee de Kerkyraïers jullie intimiderend jullie verzoeken onrecht te doen, is nog zo zeker niet en het is het niet waard daardoor opgehitst te worden en nu een duidelijke vijandschap, die niet op zich laat wachten aan te gaan jegens de Korinthiërs, maar het is verstandig eerder jullie argwaan, die voorheen voor handen was wegens de inwoners van Megara, te verminderen (want als de laatste dienst een juist moment kent, ook als die nogal gering, dan kan zij toch een grotere aanklacht ontcrachten), en het is verstandig om niet, omdat ze een groot bondgenootschap op het gebied van de vloot geven, daardoor over de streep getrokken te worden. Want als een macht niet haar gelijken onrecht aandoet, is ze betrouwbaarder dan als ze, door wat onmiddellijk duidelijk is, aangezet, door gevaren, meer heeft. **43**. Wij zijn in een situatie terechtgekomen, die wij zelf van tevoren afgekondigd hebben in Lakedaimon, dat men

¹ περίπτω + *dat*. botsen op, terecht komen in

²= κείνους, ἄ

σφετέρους ξυμμάχους αὐτόν τινα κολάζειν, νῦν παρ' ὑμῶν τὸ αὐτὸ ἀξιοῦμεν κομίζεσθαι¹, καὶ μὴ τῆ ἡμετέρα ψήφω² ὠφεληθέντας³ τῆ ὑμετέρα ἡμᾶς βλάψαι. τὸ δὲ ἴσον ἀντ- ἀπόδοτε, γνόντες τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι τὸν καιρὸν ἐν ᾧ ὃ τε ὑπουργῶν φίλος μάλιστα καὶ ὁ ἀντιστὰς ἐχθρός. καὶ Κερ- κυραίους τούσδε μὴτε ξυμμάχους δέχεσθε βία⁴ ἡμῶν μὴτε ἀμύνετε⁵ αὐτοῖς ἀδικοῦσιν. καὶ τάδε ποιοῦντες τὰ προσ- ἦκοντά τε δράσετε καὶ τὰ ἄριστα βουλευέσεσθε ὑμῖν αὐτοῖς.' **44.** Τοιαῦτα δὲ καὶ οἱ Κορίνθιοι εἶπον. Ἀθηναῖοι δὲ ἀκού- σαντες ἀμφοτέρων, γενομένης καὶ δις⁶ ἐκκλησίας, τῆ μὲν προτέρα οὐχ ἦσσαν τῶν Κορινθίων ἀπεδέξαντο⁷ τοὺς λόγους, ἐν δὲ τῆ ὑστεραία μετέγνωσαν⁸ Κερκυραίοις ξυμμαχίαν μὲν μὴ ποιήσασθαι ὥστε τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους νομί- ζειν (εἰ γὰρ ἐπὶ Κόρινθον ἐκέλευον σφίσι οἱ Κερκυραῖοι ξυμπλεῖν, ἐλύοντ' ἂν αὐτοῖς αἰ πρὸς Πελοποννησίους σπον- δαί), ἐπιμαχίαν¹ δ' ἐποιήσαντο τῆ² ἀλλήλων βοηθεῖν, ἐάν τις

¹ κομίζομαι	met zich meenemen
² ψήφος ἢ	stem
³ ὠφελέω	helpen
⁴ βία + <i>gen.</i>	tegen de zin van
⁵ ἀμύνω + <i>dat.</i>	helpen
⁶ δις	twee maal
⁷ ἀποδέχομαι	aanvaarden, gunstig opnemen
⁸ μεταγιγνώσκω	tot ander inzicht geraken

143

namelijk zelf de eigen bondgenoten straft en nu willen wij van de kant van jullie hetzelfde mee nemen en dat jullie niet, geholpen door onze stem, ons schaden door jullie stem. Geef hetzelfde op jullie beurt terug, wetend dat dat het juiste moment is waarop wie je helpt je grootste vriend is en je tegenstander je vijand. Jullie moeten de Kerkyraiers hier noch als bondgenoten ontvangen tegen onze zin noch hen helpen, omdat ze onrecht doen. En als jullie dit doen, zullen jullie het passende doen en zullen jullie het beste besluiten voor julliezelf.”

44. Zulke dingen zeiden ook de Korinthiërs. Toen de Atheners beiden gehoord hadden, toen er ook twee maal een volksvergadering gehouden was, waren ze bij de eerste vergadering niet minder toegankelijk voor de woorden van de Korinthiërs, maar op de volgende kwamen ze tot een ander inzicht, om nl. geen bondgenootschap te sluiten met de Kerkyraiers, zodat ze dezelfden als vijanden en vrienden beschouwden (want als de Kerkyraiers hun vroegen met hen mee te varen, dan zou voor hun het verbond met de Peloponnesiërs ontbonden worden), maar ze sloten wel een defensief verbond om elkaars land te

¹ ἐπιμαχία η

defensief verbond

² = γῆ

helpen, als iemand op zou trekken tegen Kerkyra, of tegen Athene, of hun bondgenoten. Want het scheen hun toe dat zij so wie so al die oorlog met de Peloponnesiërs zouden hebben en zij wilden Kerkyra niet prijsgeven aan de Korinthiërs, omdat het zo'n grote vloot had en ze wilden hen zo veel mogelijk met elkaar in conflict laten komen, opdat zij, indien het misschien nodig was, de oorlog zouden aangaan met de Korinthiërs en de anderen met een vloot, terwijl ze zwakker waren.

45. Met die mening aanvaardden de Atheners de Kerkyraïers en toen de Korinthiërs vertrokken waren, hebben zij niet veel later tien schepen weggestuurd als hulp voor hen. De aanvoerders daarvan waren Lakedaimonios, de zoon van Kimoon en Diotimos, de zoon van Strombichos en Proteas de zoon van Epikleës. Ze bevalen hun niet met de Korinthiërs een zeeslag te leveren, tenzij zij tegen Kerkyra zouden varen en zouden landen of naar een gebied van hen; dat ze het in dat geval naar vermogen moesten verhinderen. Ze bevalen dat om het verdrag niet te ontbinden.

δάς. **46.** αἱ μὲν δὴ νῆες ἀφικνοῦνται ἐς τὴν Κέρκυραν, οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἐπειδὴ αὐτοῖς¹ παρεσκεύαστο, ἔπλεον ἐπὶ τὴν Κέρκυραν ναυσὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατόν. ἦσαν δὲ Ἑλλείων μὲν δέκα, Μεγαρέων δὲ δώδεκα καὶ Λευκαδίων δέκα, Ἀμπρακιωτῶν δὲ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ Ἀνακτορίων μία, αὐτῶν δὲ Κορινθίων ἑνενήκοντα· στρατηγοὶ δὲ τούτων ἦσαν μὲν καὶ κατὰ πόλεις ἑκάστων, Κορινθίων δὲ Ξενοκλείδης ὁ Εὐθυκλέους πέμπτος αὐτός². ἐπειδὴ δὲ προσέμειξαν³ τῇ κατὰ⁴ Κέρκυραν ἠπείρῳ ἀπὸ Λευκάδος πλέοντες, ὀρμίζονται⁵ ἐς Χειμέριον τῆς Θεσπρωτίδος γῆς. ἔστι δὲ λιμὴν⁶, καὶ πόλις ὑπὲρ αὐτοῦ κεῖται ἀπὸ θαλάσσης ἐν τῇ Ἐλαιάτιδι τῆς Θεσπρωτίδος Ἐφύρη. ἐξίησι⁷ δὲ παρ' αὐτὴν Ἀχερουσία λίμνη⁸ ἐς θάλασσαν· διὰ δὲ τῆς Θεσπρωτίδος Ἀχέρων ποταμὸς ῥέων ἐσβάλλει ἐς αὐτήν, ἀφ' οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔχει. ῥεῖ δὲ καὶ Θύαμις ποταμὸς, ὀρίζων⁹ τὴν Θεσπρωτίδα καὶ

¹ *dat. auct.*

² *Zo wordt de hoofdstrateeg aangegeven.*

³ προσμίγνυμι + *dat.* naderen

⁴ κατὰ + *acc.* tegenover

⁵ ὀρμίζομαι voor anker gaan

⁶ λιμὴν haven

⁷ ἐξίημι uitmonden

⁸ λίμνη baai

⁹ ὀρίζω begrenzen

46. De schepen dan bereikten Kerkyra en de Korinthiërs voeren, toen door hen voorbereidingen getroffen waren, naar Kerkyra met 150 schepen. Er waren er tien van de Eleiers, twaalf van de Megarenzers en tien van de bewoners van Leukas en van de Amprakioten 27 en van de Anaktoriërs één en 90 van de Korinthiërs zelf. Er waren ook per stadstaat van ieder van hen veldheren van die schepen en van de Korinthiërs was Xenokleides, de zoon van Euthukleës, zelf de vijfde. Toen ze dan het vasteland tegenover Kerkyra genaderd waren, terwijl ze van Leukas voeren, gingen ze voor anker in Cheimerion in het Thesprotische land. Er is een haven en daarboven ligt een stad verwijderd van de zee in het Eleiatische district van Thesprotia, Efurè. Langs die stad mondt de Acherousische baai uit in zee. Door het Thesprotische land stroomt de rivier de Acheron en mondt in die baai uit, waarvan het ook de naam heeft. Er stroomt ook de rivier Thuamis, die de grens vormt van Thesprotia en

Κεστρίνην, ὧν ἐντὸς¹ ἢ ἄκρα² ἀνέχει τὸ Χειμέριον. οἱ μὲν οὖν Κορίνθιοι τῆς ἠπείρου ἐνταῦθα³ ὀρμίζονταί τε καὶ στρατόπεδον ἐποίησαντο. **47.** οἱ δὲ Κερκυραῖοι ὡς ἦσθοντο αὐτοὺς προσπλέοντας, πληρώσαντες⁴ δέκα καὶ ἑκατὸν ναῦς, ὧν ἦρχε Μικιάδης καὶ Αἰσιμίδης καὶ Εὐρύβατος, ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν μιᾷ τῶν νήσων αἱ καλοῦνται Σύβοτα· καὶ αἱ Ἀττικαὶ δέκα παρήσαν. ἐπὶ δὲ τῇ Λευκίμμῃ αὐτοῖς τῷ ἀκρωτηρίῳ⁵ ὁ πεζὸς ἦν καὶ Ζακυνθίων χίλιοι ὀπλιῖται βεβοηθηκότες. ἦσαν δὲ καὶ τοῖς Κορινθίοις ἐν τῇ ἠπείρῳ πολλοὶ τῶν βαρβάρων παραβεβοηθηκότες· οἱ γὰρ ταύτη ἠπειρῶται αἰεὶ ποτε αὐτοῖς φίλοι εἰσίν.

48. Ἐπειδὴ δὲ παρεσκεύαστο τοῖς Κορινθίοις⁶, λαβόντες τριῶν ἡμερῶν σιτία⁷ ἀνήγοντο ὡς⁸ ἐπὶ ναυμαχίαν ἀπὸ τοῦ Χειμερίου νυκτός, καὶ ἅμα ἔω πλέοντες καθορῶσι τὰς τῶν Κερκυραίων ναῦς μετεώρους⁹ τε καὶ ἐπὶ σφᾶς πλεούσας. ὡς δὲ κατεῖδον

¹ ἐντὸς + *gen.*

binnen

² ἄκρα

kaap

³ *gen. part.* + ἐνταῦθα

daar ter...

⁴ πληρῶω

bemannen

⁵ ἀκρωτήριον τό

voorgebergte

⁶ *dat. auct.*

⁷ σιτία τά

proviand

⁸ ὡς ἐπὶ + *acc.*

voor

⁹ μετέωρος

zwevend, op volle zee

Kestrinè, binnen welke rivieren de kaap Cheimerion zich verheft. De Korinthiërs gingen dus daar aan het vasteland voor anker en daar maakten ze een legerkamp. **47.** Toen de Kerkyraiers vernomen hadden, dat ze aan kwamen varen, bemanden ze 110 schepen, waarover Mikiades en Aisimides en Eurubatos het commando hadden en ze legerden zich op één van de eilanden, die Suboota heten. Ook de tien Attische schepen waren daarbij. Op het voorgebergte de Leukimmè was hun infanterie en daar waren 1000 hoplieten van de Zakunthiërs te hulp gekomen. Er waren ook aan de Korinthiërs op het vasteland vele barbaren te hulp gekomen. Want de astelanders daar zijn altijd al hun vrienden.

48. Toen door de Korinthiërs de voorbereidingen getroffen waren, voeren ze in de nacht vanaf Cheimerion met eten voor drie dagen de zee op voor een zeeslag en tegelijk met zonsopkomst zagen ze tijdens hun vaart de schepen van de Korinthiërs op volle zee en dat die op hen af voeren. Toen ze elkaar hadden gezien, stelden ze zich tegenover

ἀλλήλους, ἀντιπαρετάσσοντο, ἐπὶ μὲν τὸ δεξιὸν κέρας Κερκυραίων αἱ Ἀττικαὶ νῆες, τὸ δὲ ἄλλο αὐτοὶ ἐπέϊχον τρία τέλη¹ ποιήσαντες τῶν νεῶν, ὧν ἦρχε <τῶν> τριῶν στρατηγῶν ἐκάστου εἷς. οὕτω μὲν Κερκυραῖοι ἐτάξαντο, Κορινθίοις δὲ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας αἱ Μεγαρίδες νῆες εἶχον καὶ αἱ Ἀμπρακιώτιδες, κατὰ δὲ τὸ μέσον οἱ ἄλλοι ζύμμαχοι ὡς ἕκαστοι². εὐώνυμον³ δὲ κέρας αὐτοὶ οἱ Κορίνθιοι ταῖς ἄριστα⁴ τῶν νεῶν πλεούσαις κατὰ⁵ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὸ δεξιὸν τῶν Κερκυραίων εἶχον. **49.** Συμμείξαντες⁶ δέ, ἐπειδὴ τὰ σημεῖα⁷ ἐκατέροις ἦρθη, ἐναυμάχουν, πολλοὺς μὲν ὀπλίτας ἔχοντες ἀμφοτέρω ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων⁸, πολλοὺς δὲ τοξότας τε καὶ ἀκοντιστάς, τῶ παλαιῶ⁹ τρόπῳ ἀπειρότερον¹⁰ ἔτι παρεσκευασμένοι. ἦν τε ἡ ναυμαχία καρτερά, τῇ μὲν τέχνῃ οὐχ ὁμοίως¹¹, πεζομαχία δὲ τὸ πλέον¹ προσφερές² οὔσα. ἐπειδὴ

¹ τέλος τό	geleding
² ὡς ἕκαστοι	ieder afzonderlijk
³ εὐώνυμος	linker
⁴ ἄριστα <i>adv. acc. n.pl.</i>	
⁵ κατὰ + <i>acc.</i>	tegenover
⁶ συμμείγνυμι	slaagsraken
⁷ σημεῖον τό	teken
⁸ κατάστρωμα τό	dek
⁹ παλαιός	oud
¹⁰ ἄπειρος	onervaren
¹¹ οὐχ ὁμοίως	niet zozeer

elkaar op, aan de rechtervleugel van de Kerkuraiers de Attische schepen en de andere vleugel hielden zijzelf bezet, nadat ze drie geledingen van de schepen hadden gemaakt, waarvan over iedere geleding één van de van de drie veldheren het commando had. Zo stelden de Kerkuraiers zich op en de rechtervleugel van de Korinthiërs bezetten de Megarische schepen en de Amprakiotische en in het midden bevonden zich de overige bondgenoten ieder afzonderlijk. De linkervleugel hadden de Korinthiërs zelf met die van de schepen die het beste voeren, tegenover de Atheners en de rechtervleugel van de Kerkuraiers.

49. Toen ze slaags geraakt waren, nadat voor ieder van beide partijen de tekens omhooggeheven waren, leverden ze een zeeslag, terwijl ze beiden enerzijds vele hoplieten op het dek hadden, anderzijds vele boogschutters en speerwerpers, terwijl ze nog op hun oude wijze nogal onervaren uitgerust waren. De zeeslag was heftig, niet zozeer door de vaardigheid, maar terwijl die meer op een landoorlog leek. Wanneer zij

¹ τὸ πλεόν

merendeels

² προσφερέης + *dat.*

lijkend op

γὰρ προσβάλοιεν¹ ἀλλήλοις, οὐ ῥαδίως ἀπελύοντο ὑπὸ τε τοῦ πλήθους καὶ ὄχλου² τῶν νεῶν, καὶ μᾶλλον τι πιστεύοντες τοῖς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὀπλίταις ἐς τὴν νίκην, οἳ καταστάντες ἐμάχοντο ἡσυχάζουσῶν τῶν νεῶν· διέκπλοι³ δ' οὐκ ἦσαν, ἀλλὰ θυμῷ καὶ ῥώμῃ τὸ πλεόν ἐναυμάχουν ἢ ἐπιστήμη⁴. πανταχῆ μὲν οὖν πολὺς θόρυβος⁵ καὶ παραχώδης⁶ ἦν ἡ ναυμαχία, ἐν ἧ αἱ Ἀττικαὶ νῆες παραγιγνόμεναι⁷ τοῖς Κερκυραίοις, εἴ πη πιέζονται⁸, φόβον μὲν παρεῖχον τοῖς ἐναντίοις, μάχης δὲ οὐκ ἦρχον δεδιότες οἱ στρατηγοὶ τὴν πρόρρησιν⁹ τῶν Ἀθηναίων. μάλιστα δὲ τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Κορινθίων ἐπόνει· οἱ γὰρ Κερκυραῖοι εἴκοσι ναυσὶν αὐτοὺς τρεψάμενοι καὶ καταδιώξαντες σποράδας¹⁰ ἐς τὴν ἠπειρον καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου πλεύσαντες αὐτῶν καὶ ἐπεκβάντες ἐνέπρησάν τε τὰς σκηναὺς ἐρήμους καὶ τὰ χρήματα διήρπασαν¹¹. ταύτη¹

¹ προσβάλλω + dat.

aanvallen

² ὄχλος

menigte

³ διέκπλους

doorbraak (met schepen door schepen)

⁴ ἐπιστήμη

kennis

⁵ θόρυβος

verwarring

⁶ παραχώδης

verward

⁷ παραγιγνομαι

bijstaan

⁸ πιέζω

in het nauw brengen

⁹ πρόρρησις ἢ

gebod

¹⁰ σποράς, -αδος

verspreid

¹¹ διαρπάζω

plunderen

elkaar aanvielen, gingen ze niet makkelijk uiteen door de menigte en massa van de schepen en nog meer omdat ze wat betreft de overwinning vertrouwden op de holiëten op het dek, die na post gevat te hebben streden, terwijl de schepen rustig waren. Er waren geen doorbraken, maar men streed meer met hart en kracht dan met kennis. Overal heerste er grote verwarring en de strijd was verward, waarin de Attische schepen, wanneer die zich vervoegden bij de Kerkuraiische, als ze ergens in het nauw gedreven werden, de tegenstanders angst inboezemden, maar de veldheren begonnen niet de strijd uit angst voor het gebod van de Atheners. Vooral de rechtervleugel der Korinthiërs had het moeilijk. Want toen de Kerkuraiers met twintig schepen hen op de vlucht gejaagd hadden en hen achtervolgd hadden, zodat ze verspreid waren, naar het vasteland en toen zij tot aan hun legerkamp gevaren waren en aan land gegaan waren, staken ze de tenten, terwijl die verlaten waren, in brand en roofden ze de spullen. In die zin

¹ ταύτη

daarlangs, zo, in die zin

μὲν οὖν οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἠσώωντό¹ [τε] καὶ οἱ Κερκυραῖοι ἐπεκράτουν· ἦ² δὲ αὐτοὶ ἦσαν οἱ Κορίνθιοι, ἐπὶ τῷ εὐνύμῳ, πολὺ ἐνίκων, τοῖς Κερκυραίοις τῶν εἴκοσι νεῶν ἀπὸ ἐλάσσονος πλήθους ἐκ τῆς διώξεως³ οὐ παρουσῶν. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὀρῶντες τοὺς Κερκυραίους πιεζομένους μᾶλλον ἤδη ἀπροφασίστως⁴ ἐπεκούρουν⁵, τὸ μὲν πρῶτον ἀπεχόμενοι⁶ ὥστε μὴ ἐμβάλλειν τινί· ἐπειδὴ δὲ ἡ τροπή⁷ ἐγένετο λαμπρῶς⁸ καὶ ἐνέκειντο⁹ οἱ Κορίνθιοι, τότε δὴ ἔργου πᾶς εἶχετο¹⁰ ἤδη καὶ διεκέκριτο¹¹ οὐδὲν ἔτι, ἀλλὰ ξυνέπεσεν¹² ἐς τοῦτο ἀνάγκης ὥστε ἐπιχειρῆσαι ἀλλήλοις τοὺς Κορινθίους καὶ Ἀθηναίους. **50.** Τῆς δὲ τροπῆς γενομένης οἱ Κορίνθιοι τὰ σκάφη¹³ μὲν οὐχ εἴλικον ἀναδούμενοι τῶν νεῶν ἅς καταδύσειαν, πρὸς δὲ τοὺς

¹ ἠσάομαι	verslagen worden
² ἦ	waarlangs
³ δίωξις ἢ	achtervolging
⁴ ἀπροφασίστως	zonder aarzelen
⁵ ἐπικουρέω	helpen
⁶ ἀπέχομαι + gen.	zich onthouden van
⁷ τροπή	wending
⁸ λαμπρῶς	beslissend
⁹ ἔγκειμαι + dat.	aandringen
¹⁰ ἔχομαι + gen.	zich richten op, zich bezig houden met
¹¹ διακρίνω	onderscheiden
¹² συμπίπτει εἰς	komen tot
¹³ σκάφος τό	boot

dan dolven de Korinthiërs en hun bondgenoten het onderspit en behaalden de Kerkuraiers de overwinning. Maar waar de Korinthiërs zelf waren, aan de linkervleugel, waren ze dik aan het winnen omdat aan de Kerkuraiers die twintig schepen uit de toch al kleinere hoeveelheid door de achtervolging ontbraken. Toen de Atheners zagen, dat de Kerkuraiers in het nauw gedreven werden kwamen nu meer zonder te aarzelen te hulp, terwijl ze zich aanvankelijk onthielden, zodat ze op niemand botsten, maar toen de wending beslissend plaats vond en de Korinthiërs aandrongen, toen dan eindelijk hield ieder zich bezig met het karwei en was er geen enkel onderscheid meer en moesten de Korinthiërs en Atheners elkaar wel aanvallen.

50. Wanneer de vijand op de vlucht gejaagd was, bonden ze niet, als ze schepen tot zinken hadden gebracht, de buiken van die schepen aan hun schepen vast en sleepten ze die niet weg, maar ze wendden zich

ἀνθρώπους ἐτράποντο φονεύειν διεκπλέοντες μᾶλλον ἢ ζω-
 γρεῖν¹, τοὺς τε αὐτῶν φίλους, οὐκ ἤσθημένοι ὅτι ἤσσηντο οἱ
 ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρα, ἀγνοοῦντες² ἔκτεινον. πολλῶν γὰρ νεῶν
 οὐσῶν ἀμφοτέρων καὶ ἐπὶ πολὺ τῆς θαλάσσης ἐπεχουσῶν³,
 ἐπειδὴ ξυνέμειξαν ἀλλήλοις, οὐ ῥαδίως τὴν διάγνωσιν⁴
 ἐποιοῦντο ὅποῖοι⁵ ἐκράτουν ἢ ἐκρατοῦντο· ναυμαχία γὰρ
 αὕτη Ἑλλησι πρὸς Ἑλληνας νεῶν πλήθει μεγίστη δὴ τῶν
 πρὸ αὐτῆς γεγένηται. ἐπειδὴ δὲ κατεδίωξαν τοὺς Κερκυ-
 ραίους οἱ Κορίνθιοι ἐς τὴν γῆν, πρὸς τὰ ναυάγια⁶ καὶ τοὺς
 νεκροὺς τοὺς σφετέρους ἐτράποντο, καὶ τῶν πλείστων ἐκρά-
 τησαν⁷ ὥστε προσκομίσει πρὸς τὰ Σύβοτα, οἳ αὐτοῖς ὁ κατὰ
 γῆν στρατὸς τῶν βαρβάρων προσεβεβοηθήκει· ἔστι δὲ τὰ
 Σύβοτα τῆς Θεσπρωτίδος λιμῆν ἐρῆμος. τοῦτο δὲ ποιή-
 σαντες αὖθις ἀθροισθέντες⁸ ἐπέπλεον τοῖς Κερκυραίοις. οἱ
 δὲ ταῖς πλώϊμοις⁹ καὶ ὄσαι ἦσαν λοιπαὶ μετὰ τῶν Ἀττικῶν

¹ ζωγρέω	levend arresteren
² ἀγνοέω	niet herkennen
³ ἐπέχω	bestrijken, zich uitstrekken
⁴ διάγνωσις ἢ	herkenning
⁵ ὅποῖος	wat voor ook
⁶ τὰ ναυάγια	scheepswrakken
⁷ κρατέω + <i>gen.</i>	zich meester maken van
⁸ ἀθροίζω	verzamelen
⁹ πλώϊμος	vaarbaar, zeewaardig

tot de mensen om ze eerder door er door heen te varen te doden dan levend gevangen te nemen en omdat ze de eigen vrienden niet herkenden, omdat ze niet bemerkten hadden, dat die aan de rechtervleugel het onderspit hadden gedolven, doodden ze die. Omdat er van beide partijen vele schepen waren en die een groot deel van de zee besloegen, onderscheidde men niet gemakkelijk, nadat ze slaags geraakt waren met elkaar, wie wonnen of overwonnen werden. Want dat is voor de Grieken de grootste zeeslag tegen Grieken geweest van de zeeslagen tot dan toe qua aantal schepen. Toen de Korinthiërs de Kerkyraïers hadden achtervolgd tot aan het land, wendden zij zich naar de scheepswrakken en hun doden en zij borgen de meesten, zodat ze die naar Subota brachten, waar hun het landleger van de barabren te hulp was gekomen. Subota is een verlaten baai in het Thesprotische gebied. Toen ze dat gedaan hadden, verzamelden zij zich weer en voeren ze op de Kerkuraïers af. Zij voeren ook zelf hun tegemoet met

die schepen, die nog voeren en al die schepen die over waren, inclusief de Attische.

νεῶν καὶ αὐτοὶ ἀντεπέπλεον, δείσαντες μὴ ἐς τὴν γῆν σφῶν
 πειρῶσιν ἀποβαίνειν. ἤδη δὲ ἦν ὀψέ¹ καὶ ἐπεπαιάνιστο²
 αὐτοῖς ὡς ἐς ἐπίπλου³, καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐξαπίνης⁴ πρύμναν
 ἐκρούοντο⁵ κατιδόντες εἴκοσι ναῦς Ἀθηναίων προσπλευούσας,
 ἃς ὕστερον τῶν δέκα βοηθούς ἐξέπεμψαν οἱ Ἀθηναῖοι,
 δείσαντες, ὅπερ ἐγένετο, μὴ νικηθῶσιν οἱ Κερκυραῖοι καὶ αἱ
 σφέτεραι δέκα νῆες ὀλίγαι⁶ ἀμύνειν ὧσιν. **51.** ταύτας οὖν προῖ-
 δόντες οἱ Κορίνθιοι καὶ ὑποτοπήσαντες⁷ ἀπ' Ἀθηνῶν εἶναι
 οὐχ ὄσας ἐώρων ἀλλὰ πλείους ὑπανεχώρουν⁸. τοῖς δὲ
 Κερκυραίοις (ἐπέπλεον γὰρ μᾶλλον ἐκ τοῦ ἀφανοῦς⁹) οὐχ
 ἐωρῶντο, καὶ ἐθαύμαζον τοὺς Κορινθίους πρύμναν κρουομέ-
 νους, πρὶν τινες ἰδόντες εἶπον ὅτι νῆες ἐκεῖναι ἐπιπλέουσιν.
 τότε δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνεχώρουν· ξυνεσκοτάζε¹⁰ γὰρ ἤδη, καὶ οἱ
 Κορίνθιοι ἀποτραπόμενοι τὴν διάλυσιν¹ ἐποίησαντο. οὕτω

¹ ὀψέ	laat
² παιανίζω	de paian aanheffen (<i>erelied voor Apollo bij aanval of overwinning</i>)
³ ἐπίπλους	aanval
⁴ ἐξαπίνης	plotseling
⁵ πρύμναν κρούομαι	achteruit roeien
⁶ ὀλίγος	<i>hier praegnant</i> : te weinig
⁷ ὑποτοπέω	vermoeden
⁸ ὑπαναχωρέω	zich terugtrekken
⁹ ἀφανής	onzichtbaar, onzeker
¹⁰ συσκοτάζω	tegelijk duister worden

159

omdat ze bang waren dat ze zouden proberen in hun land van boord te gaan. Het was al laat en door hen was de paian aangeheven voor de aanval en de Korinthiërs roeiden plotseling achteruit, toen ze gezien hadden, dat twintig schepen van de Atheners op hen af kwamen varen, die de Atheners later dan die (eerste) tien te hulp hadden gestuurd, uit angst voor dat wat ook gebeurd is, dat de Kerkyraiers overwonnen zouden worden en hun eigen tien schepen te weinig zouden zijn om te helpen. **51.** Toen dus de Korinthiërs hen in de verte gezien hadden en het vermoeden hadden gekregen, dat niet al de schepen die ze zagen, uit Athene waren, maar dat er nog meer waren, trokken zij zich terug. Maar door de Kerkyraiers werden ze niet gezien (want ze kwamen meer vanwaaruit ze niet gezien konden worden, aanvaren), en ze waren verbaasd, dat de Korinthiërs achteruit roeiden, voordat sommigen na het gezien te hebben zeiden, dat die schepen aan kwamen varen. Toen trokken ook zijzelf zich terug. Want tegelijk werd het al donker en doordat de Korinthiërs zich hadden omgedraaid, zorgden ze ervoor, dat ze uiteengingen.

μὲν ἢ ἀπαλλαγὴ¹ ἐγένετο ἀλλήλων, καὶ ἡ ναυμαχία ἐτελεύτα² ἐς νύκτα. τοῖς δὲ Κερκυραίοις στρατοπεδευομένοις ἐπὶ τῇ Λευκίμμῃ αἱ εἴκοσι νῆες αἱ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν αὐταί, ὧν ἦρχε Γλαύκων τε ὁ Λεάγρου καὶ Ἀνδοκίδης ὁ Λεωγόρου, διὰ τῶν νεκρῶν καὶ ναυαγίων προσκομισθεῖσαι³ κατέπλεον ἐς τὸ στρατόπεδον οὐ πολλῶ ὕστερον ἢ ὠφθησαν. οἱ δὲ Κερκυραῖοι (ἦν γὰρ νύξ) ἐφοβήθησαν μὴ πολέμια ὦσιν, ἔπειτα δὲ ἔγνωσαν· καὶ ὠρμίσαντο.

52. Τῇ δὲ ὕστεραία ἀναγαγόμεναι⁴ αἶ τε Ἀττικαὶ τριάκοντα νῆες καὶ τῶν Κερκυραίων ὅσαι πλώιμοι ἦσαν ἐπέπλευσαν ἐπὶ τὸν ἐν τοῖς Συβότοις λιμένα, ἐν ᾧ οἱ Κορίνθιοι ὠρμουν, βουλόμενοι εἰδέναι εἰ ναυμαχήσουσιν. οἱ δὲ τὰς μὲν ναῦς ἄραντες⁵ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ παραταξάμενοι μετεώρους ἠσύχαζον, ναυμαχίας οὐ διανοούμενοι ἄρχειν ἐκόντες ὀρῶντες προσγεγεννημένας τε ναῦς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἀκραιφνεῖς⁶ καὶ σφίσι πολλὰ τὰ ἄπορα⁷ ξυμβεβηκότα, αἰχμαλώτων τε περὶ φυλακῆς οὐς ἐν ταῖς ναυσὶν εἶχον, καὶ ἐπισκευὴν¹ οὐκ οὔσαν τῶν

¹ ἀπαλλαγὴ	het uit elkaar gaan
² τελευτάω ἐς	duren tot
³ προσκομίζομαι	zich begeven naar
⁴ ἀνάγομαι	in zee steken
⁵ αἶρω	vlot trekken
⁶ ἀκραιφνής	in tact
⁷ ἄπορος	moeilijk

Zo gingen ze uit elkaar en de zeeslag eindigde tegen de nacht. Toen de Kerkuriers voor anker gingen bij Leukimmè, voeren die twintig schepen uit Athene, waarover Glaukoon, de zoon van Leagros en Andokides, de zoon van Leoogoras het commando hadden, nadat ze dwars door de lijken en scheepswrakken zich daarheen begeven hadden, binnen in het legerkamp niet veel later dan dat ze gezien waren. De Kerkuriers (want het was nacht) waren bang, dat ze vijandig waren en daarna hadden ze het door en ze gingen voor anker.

52. De volgende dag gingen de dertig Attische schepen en al de schepen van de Kerkuriers, die konden varen, de zee op en ze voeren naar de haven in Subota, waar de Korinthiërs voor anker lagen, omdat ze wilden weten of ze slag zouden leveren. Zij, die de schepen van het land in de zee getrokken hadden en hen op volle zee naast elkaar opgesteld hadden, hielden zij zich rustig, terwijl ze niet van plan waren vrijwillig een zeeslag te beginnen, omdat ze zagen, dat er schepen intact uit Athene aanwezig waren en dat de problemen zich voor hen opgestapeld hadden, betreffende de bewaking van de krijgsgevangenen, die ze in de schepen hadden en dat er geen reparatiemogelijkheid was

¹ ἐπισκευή

reparatie

νεῶν ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ· τοῦ δὲ οἴκαδε πλοῦ μᾶλλον διε-
σκοποῦν¹ ὄπη κομισθήσονται, δεδιότες μὴ οἱ Ἀθηναῖοι νομί-
σαντες λελύσθαι τὰς σπονδὰς, διότι ἐς χεῖρας ἦλθον, οὐκ
ἔῴσι σφᾶς ἀποπλεῖν. **53.** ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς ἄνδρας ἐς κελήτιον²
ἐσβιβάσαντας³ ἄνευ κηρυκείου⁴ προσπέμψαι τοῖς Ἀθηναίοις
καὶ πεῖραν⁵ ποιήσασθαι. πέμψαντές τε ἔλεγον τοιάδε.
‘ἀδικεῖτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολέμου ἄρχοντες καὶ σπονδὰς
λύοντες· ἡμῖν γὰρ πολεμίους τοὺς ἡμετέρους τιμωρουμένους⁶
ἐμποδῶν⁷ ἴστασθε ὄπλα ἀνταιρόμενοι. εἰ δ’ ὑμῖν γνώμη
ἐστὶ κωλύειν τε ἡμᾶς ἐπὶ Κέρκυραν ἢ ἄλλοσε εἴ ποι βουλό-
μεθα πλεῖν καὶ τὰς σπονδὰς λύετε, ἡμᾶς τούσδε πρώτους
λαβόντες χρήσασθε ὡς πολεμίους.’ οἱ μὲν δὴ τοιαῦτα
εἶπον· τῶν δὲ Κερκυραίων τὸ μὲν στρατόπεδον ὅσον ἐπήκου-
σεν ἀνεβόησεν εὐθύς λαβεῖν τε αὐτοὺς καὶ ἀποκτεῖναι, οἱ
δὲ Ἀθηναῖοι τοιάδε ἀπεκρίναντο. ‘οὔτε ἄρχομεν πολέμου,
ὦ ἄνδρες Πελοποννήσιοι, οὔτε τὰς σπονδὰς λύομεν, Κερκυ-
ραῖοις δὲ τοῖσδε ξυμμάχοις οὔσι βοηθοὶ ἦλθομεν. εἰ μὲν

¹ διασκοπέω

onderzoeken

² κελήτιον

bootje

³ εἰσβιβάζω

scheep doen gaan

⁴ κηρύκειον τό

herautstaf

⁵ πεῖρα ἢ

roging

⁶ τιμωρέομαι

zich wreken op, straffen

⁷ ἐμποδῶν

voor de voeten

van de schepen in het verlaten gebied. Wat betreft de vaart naar huis onderzochten zij meer, waarlangs ze moesten varen, omdat ze bang waren dat de Atheners, omdat ze dachten dat het verdrag ontbonden was, omdat ze slaags geraakt waren, hen niet zouden laten wegvaren.

53. Zij besloten dus na mannen in een bootje gezet te hebben hen zonder herautstaf naar de Atheners te sturen en een poging te wagen. Ze zonden die mannen en zeiden het volgende: "Atheners, jullie doen onrecht, wanneer jullie met oorlog beginnen en het verdrag ontbinden. Want terwijl wij onze vijanden straffen, stellen jullie je ons in de weg, terwijl jullie wapens tegen ons optillen. Als het jullie besluit is ons te hinderen naar Kerkura te varen, of als we ergens anders heen willen en als jullie het verdrag ontbinden, pakt dan ons hier als eersten en behandelt ons dan als vijanden." Zij dan zeiden zulke dingen. La degenen van legerkamp van de Kerkuraiers, zovelen als het hoorden, schreeuwden luid hen direct te grijpen en te doden, maar de Atheners antwoordden als volgt: "Noch beginnen wij de oorlog, Peloponnesiërs, noch ontbinden wij het verdrag, maar wij zijn de Kerkuraiers hier te hulp gekomen, omdat zij onze bondgenoten zijn. Als jullie dan ergens anders

οὖν ἄλλοσέ ποι βούλεσθε πλεῖν, οὐ κωλύομεν· εἰ δὲ ἐπὶ Κέρκυραν πλευσεῖσθε ἢ ἐς τῶν ἐκείνων τι χωρίων, οὐ περιοψόμεθα κατὰ τὸ δυνατόν.’

54. Τοιαῦτα τῶν Ἀθηναίων ἀποκριναμένων οἱ μὲν Κορίνθιοι τὸν τε πλοῦν τὸν ἐπ’ οἴκου παρεσκευάζοντο καὶ τροπαῖον ἔστησαν ἐν τοῖς ἐν τῇ ἠπείρῳ Συβότοις· οἱ δὲ Κερκυραῖοι τὰ τε ναυάγια καὶ νεκρούς ἀνείλοντο τὰ κατὰ σφᾶς ἐξενεχθέντα¹ ὑπὸ τε τοῦ ῥοῦ² καὶ ἀνέμου, ὃς γενόμενος τῆς νυκτὸς διεσκέδασεν³ αὐτὰ πανταχῆ, καὶ τροπαῖον ἀντέστησαν ἐν τοῖς ἐν τῇ νήσῳ Συβότοις ὡς νενικηκότες. γνώμη δὲ τοιᾶδε ἐκάτεροι τὴν νίκην προσεποιήσαντο⁴. Κορίνθιοι μὲν κρατήσαντες τῇ ναυμαχίᾳ μέχρι νυκτὸς, ὥστε καὶ ναυάγια πλεῖστα καὶ νεκρούς προσκομίσασθαι⁵, καὶ ἄνδρας ἔχοντες αἰχμαλώτους οὐκ ἐλάσσους χιλίων ναῦς τε καταδύσαντες περι⁶ ἑβδομήκοντα ἔστησαν τροπαῖον· Κερκυραῖοι δὲ τριάκοντα ναῦς μάλιστα διαφθείραντες, καὶ ἐπειδὴ Ἀθηναῖοι ἦλθον, ἀνελόμενοι τὰ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ναυάγια καὶ νεκρούς, καὶ ὅτι αὐτοῖς τῇ τε προτεραίᾳ¹ πρύμναν κρουόμενοι ὑπεχώρησαν οἱ Κορίνθιοι

¹ ἐκφέρομαι

aanspoelen

² ῥοῦς ὁ

stroom

³ διασκεδάννυμι

verspreiden

⁴ προσποιέομαι

aanspraak maken op

⁵ προσκομίζομαι

naar zich toe halen

⁶ περί + *acc. v. getal*

ongeveer

heen willen varen, houden we jullie niet tegen. Maar als jullie naar Kerkura zullen varen of naar een van hun gebieden, zullen wij niet lijdelijk toezien, voorzover wij dat kunnen.”

54. Toen de Atheners dat geantwoord hadden, maakten de Korinthiërs de vaart naar huis voor zich gereed en zij stelden een zegeteken op in Subota op het vaste land. De Kerkyraiers haalden de scheepswrakken en lijken die ter hoogte van hen aangespoeld waren door de stroming en de wind, die in de nacht opgestoken was en die dat alle kanten op verspreid had, en zij richtten op het eiland in Subota een zegeteken op, omdat ze meenden dat ze gewonnen hadden. In die mening maakten beide partijen aanspraak op de zege: de Korinthiërs stelden een zegeteken op, omdat zij in de zeeslag tot de nacht de overwinning hadden behaald, zodat zij zowel zeer veel scheepswrakken als lijken naar zich toe hadden gehaald en omdat ze niet minder dan 1000 krijgsgevangenen hadden en ongeveer 70 schepen tot zinken hadden gebracht, maar de Kerkyraiers stelden daarom een zegeteken op, omdat zij ongeveer 30 schepen naar de bodem hadden gestuurd en zij, toen de Atheners waren gekomen, de scheepswrakken en doden ter hoogte van hen hadden opgenomen en omdat de Korinthiërs voor hen de dag daarvoor achteruit roeiend geweken waren,

¹ προτεραία

op de vorige dag

ιδόντες τὰς Ἀττικὰς ναῦς, καὶ ἐπειδὴ ἦλθον οἱ Ἀθηναῖοι, οὐκ ἀντεπέπλεον ἐκ τῶν Συβότων, διὰ ταῦτα τροπαῖον ἔστησαν. οὕτω μὲν ἐκάτεροι νικᾶν ἤξιουν· **55.** οἱ δὲ Κορινθιοὶ ἀποπλέοντες ἐπ' οἴκου Ἀνακτόριον, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου, εἶλον ἀπάτη¹ (ἦν δὲ κοινὸν² Κερκυραίων καὶ ἐκείνων) καὶ καταστήσαντες ἐν αὐτῷ Κορινθίους οἰκήτορας³ ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου, καὶ τῶν Κερκυραίων ὀκτακοσίους μὲν οἳ ἦσαν δοῦλοι ἀπέδοντο⁴, πενήκοντα δὲ καὶ διακοσίους δήσαντες ἐφύλασσον καὶ ἐν θεραπείᾳ⁵ εἶχον πολλῇ, ὅπως αὐτοῖς τὴν Κέρκυραν ἀναχωρήσαντες προσποιήσειαν⁶. ἐτύγγανον δὲ καὶ δυνάμει⁷ αὐτῶν οἱ πλείους πρῶτοι ὄντες τῆς πόλεως. ἡ μὲν οὖν Κέρκυρα οὕτω περιγίγνεται⁸ τῷ πολέμῳ τῶν Κορινθίων, καὶ αἱ νῆες τῶν Ἀθηναίων ἀνεχώρησαν ἐξ αὐτῆς· αἰτία δὲ αὕτη πρώτη ἐγένετο τοῦ πολέμου τοῖς Κορινθίοις ἐς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι σφίσι ἐν⁹

¹ ἀπάτη	bedrog
² κοινός	gemeenschappelijk
³ οἰκήτωρ	bewoner
⁴ ἀποδίδομαι	verkopen
⁵ θεραπεία ἢ	zorg
⁶ προσποιέω	winnen voor
⁷ δύναμις ἢ	macht
⁸ περιγίγνομαι +gen.	winnen van
⁹ ἐν + dat.	tijdens

toen zij de Attische schepen hadden gezien, en omdat zij toen de Atheners gekomen waren, niet op hun beurt hen tegemoet voeren uit Subota. Zo dacht ieder van beiden dat ze wonnen. **55.** Toen de Korinthiërs naar huis wegvoeren, namen zij Anaktorion, dat bij de mond van de Amprakische golf ligt, met bedrog (het was immers gemeenschappelijk bezit van de Kerkyraiers en van hen) en toen zij daar Korinthiërs als kolonisten hadden neergezet, gingen ze terug naar huis en van de Kerkyraiers verkochten ze er 800, die slaven waren en 250 hielden zij in bewaking na die vastgebonden te hebben en zij zorgden goed voor hen, opdat zij terug zouden keren en Kerkyra voor hen zouden winnen. En toevallig waren de meesten van hen qua invloed de eersten van de stad. Zo dus won Kerkyra in de oorlog van de Korinthiërs en de schepen van de Atheners voeren terug vanuit Kerkyra. Dat was de eerste oorzaak van de oorlog voor de Korinthiërs tegen de Atheners, omdat zij met hen tijdens het verdrag een zeeslag leverden.

σπονδαῖς μετὰ Κερκυραίων ἐναυμάχουν.

56. Μετὰ ταῦτα δ' εὐθύς καὶ τάδε ξυνέβη γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις καὶ Πελοποννησίοις διάφορα¹ ἐς τὸ πολεμεῖν. τῶν γὰρ Κορινθίων πρᾶσσόντων² ὅπως τιμωρήσονται αὐτούς, ὑποτοπήσαντες τὴν ἔχθραν³ αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι Ποτειδεάτας, οἱ οἰκοῦσιν ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τῆς Παλλήνης⁴, Κορινθίων ἀποίκους, ἑαυτῶν δὲ ξυμμάχους φόρου ὑποτελεῖς⁵, ἐκέλευον τὸ ἐς Παλλήνην τεῖχος καθελεῖν καὶ ὁμήρους⁶ δοῦναι, τοὺς τε ἐπιδημιουργοὺς⁷ ἐκπέμπειν καὶ τὸ λοιπὸν⁸ μὴ δέχεσθαι οὐς κατὰ ἔτος⁹ ἕκαστον Κορίνθιοι ἔπεμπον, δείσαντες μὴ ἀποστῶσιν ὑπὸ τε Περδίκκου πειθόμενοι καὶ Κορινθίων, τοὺς τε ἄλλους τοὺς ἐπὶ Θράκης ξυναποστήσωσι ξυμμάχους. **57.** ταῦτα δὲ περὶ τοὺς Ποτειδεάτας οἱ Ἀθηναῖοι προπαρεσκευάζοντο εὐθύς μετὰ τὴν ἐν Κερκύρα ναυμαχίαν· οἳ τε γὰρ Κορίνθιοι φανερώς ἤδη διάφοροι ἦσαν, Περδίκκας τε ὁ Ἀλεξάνδρου

¹ διάφορος	verschillend
² πρᾶσσω ὅπως	hun best doen
³ ἔχθρα ἢ	vijandschap
⁴ Παλλήνη ἢ	Pallènè, <i>westelijk schiereiland van Chalcidicè</i>
⁵ φοροῦ ὑποτελής	belastingplichtig
⁶ ὁμηρος	gijzelaar
⁷ ἐπιδημιουργός	vreemdeling
⁸ τὸ λοιπὸν	voortaan
⁹ κατὰ + <i>acc.</i>	per

56. Daarna gebeurde het onmiddellijk, dat ook de volgende geschilpunten de Atheners en de Peloponnesiërs te beurt vielen met als gevolg dat ze in oorlog waren. Want terwijl de Korinthiërs hun best deden de [Poteideaten](#) te straffen, bevalen de Atheners de Poteideaten, die aan de Isthmos van Pallènè wonen, kolonisten van de Korinthiërs, maar bondgenoten van hezelf, die belastinplichtig waren, omdat de Atheners de vijandschap van hen vermoedden, de muur naar Pallènè af te breken en gijzelaars te geven en de vreemdelingen weg te sturen en voortaan niet degenen toe te laten, die de Korinthiërs ieder jaar stuurden, omdat de Atheners bang waren, dat zij afvallig zouden worden, daartoe overreed door Perdikkas en de Korinthiërs en dat ze de rest van de bondgenoten op Thracië tegelijk zouden doen afvallen.

57. Die maartregelen troffen de Atheners in het vooruit met betrekking tot de Potidaïers na de slag bij Kerkyra. Want de Korinthiërs waren nu duidelijk vijandig en Perdikkas, de zoon van Alexander, de koning der

Μακεδόνων βασιλεὺς ἐπεπολέμωτο¹ ξύμμαχος πρότερον καὶ φίλος ὤν. ἐπολεμώθη δὲ ὅτι Φιλίππῳ τῷ ἑαυτοῦ ἀδελφῷ καὶ Δέρδῃ κοινῇ² πρὸς αὐτὸν ἐναντιούμενοι³ οἱ Ἀθηναῖοι ξυμμαχίαν ἐποιήσαντο. δεδιώς τε ἔπρασσε ἐξ τε τὴν Λακεδαίμονα πέμπων ὅπως πόλεμος γένηται αὐτοῖς πρὸς Πελοποννησίους, καὶ τοὺς Κορινθίους προσεποιεῖτο τῆς Ποτειδαίας ἕνεκα ἀποστάσεως· προσέφερε⁴ δὲ λόγους καὶ τοῖς ἐπὶ Θράκης Χαλκιδεῦσι καὶ Βοττιαίοις ξυναποστήναι, νομίζων, εἰ ξύμμαχα ταῦτα ἔχοι ὁμορᾶ⁵ ὄντα τὰ χωρία, ῥᾶον ἂν τὸν πόλεμον μετ' αὐτῶν ποιεῖσθαι. ὤν οἱ Ἀθηναῖοι αἰσθόμενοι⁶ καὶ βουλόμενοι προκαταλαμβάνειν τῶν πόλεων τὰς ἀποστάσεις (ἔτυχον γὰρ τριάκοντα ναῦς ἀποστέλλοντες⁷ καὶ χιλίους ὀπλίτας ἐπὶ τὴν γῆν αὐτοῦ, Ἀρχεστράτου τοῦ Λυκομήδους μετ' ἄλλων δέκα στρατηγοῦντος) ἐπιστέλλουσι τοῖς ἄρχουσι τῶν νεῶν Ποτειδεατῶν τε ὁμήρους λαβεῖν καὶ τὸ τεῖχος καθελεῖν, τῶν τε πλησίον⁸ πόλεων φυλακὴν

¹ πολεμώ	tot vijand maken
² κοινῇ	gemeenschappelijk
³ ἐναντιόομαι	zich verzetten
⁴ προσφέρω	voorstellen doen
⁵ ὁμορος	aangrenzend
⁶ αἰσθάνομαι + <i>gen.</i>	iets vernemen
⁷ ἀποστέλλω	uitsturen
⁸ πλησίον	<i>hier adv. pro adiectivo</i> : naburig

Macedoniërs was in oorlog met hen, hoewel hij voorheen bondgenoot en vriend was. Maar toen hij in oorlog was gekomen met zijn eigen broer Philippos en Derdas, sloten de Atheners een bondgenootschap met hem, toen zij gezamenlijk tegen hem in het verweer kwamen. Uit angst probeerde hij te bereiken door een gezant naar de Peloponnesiërs te sturen, dat zij oorlog kregen met de Peloponnesiërs en probeerde de Peloponnesiërs voor zich te winnen wegens de afvalligheid van Poteidaia. Hij deed ook voorstellen aan de Chaldeeërs op Thracië en de Bottiaiers om tegelijk afvallig te worden, omdat hij dacht, dat als hij die gebieden als bondgenoten zou hebben, terwijl ze naburig waren, het wel makkelijk zou zijn met hen oorlog te voeren. En toen de Atheners dat vernomen hadden en het afvallen van de steden wilden voorkomen (ze stuurden juist 30 schepen en 1000 hoplieten naar zijn land, terwijl Arcestratos de zoon van Lukomèdès met 10 anderen veldheer was.) en ze droegen de kapiteins van de schepen gijzelaars van de Poteidesten te nemen en de muur neer te halen en de naburige steden

ἔχειν ὅπως μὴ ἀποστήσονται.

58. Ποτειδεᾶται δὲ πέμψαντες μὲν καὶ παρ' Ἀθηναίους πρέσβεις, εἴ πως¹ πείσειαν μὴ σφῶν πέρι² νεωτερίζειν³ μηδέν, ἐλθόντες δὲ καὶ ἐς τὴν Λακεδαιμόνα μετὰ Κορινθίων, [ἔπρασσον] ὅπως ἐτοιμάσαιντο⁴ τιμωρίαν, ἣν δέη, ἐπειδὴ ἔκ τε Ἀθηνῶν ἐκ πολλοῦ⁵ πράσσοντες οὐδὲν ηὔροντο ἐπιτήδειον⁶, ἀλλ' αἰνῆς αἰ ἐπὶ Μακεδονίαν καὶ ἐπὶ σφᾶς ὁμοίως ἔπλεον, καὶ τὰ τέλη⁷ τῶν Λακεδαιμονίων ὑπέσχετο αὐτοῖς, ἣν ἐπὶ Ποτειδαιαν ἴωσιν Ἀθηναῖοι, ἐς τὴν Ἀττικὴν ἐσβαλεῖν, τότε δὴ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀφίστανται μετὰ Χαλκιδέων καὶ Βοττιαίων κοινῇ ξυνομόσαντες. καὶ Περδίκκας πείθει Χαλκιδέας τὰς ἐπὶ θαλάσση πόλεις ἐκλιπόντας καὶ καταβαλόντας ἀνοικίσασθαι⁸ ἐς Ὀλυνθον μίαν τε πόλιν ταύτην ἰσχυρὰν ποιήσασθαι· τοῖς τ' ἐκλιποῦσι τούτοις τῆς ἑαυτοῦ γῆς τῆς Μυγδονίας περὶ τὴν Βόλβην λίμνην ἔδωκε νέμεσθαι⁹, ἕως¹

¹ εἴ πως + *coni./opt. abl.*

om te zien of misschien

² *in postpositie*

³ νεωτερίζω

hervormingen invoeren, een revolutie verwekken

⁴ ἐτοιμάζομαι

voorbereiden

⁵ ἐκ πολλοῦ

sinds lang

⁶ ἐπιτήδειος

geschikt, nuttig

⁷ τέλη τά

bestuur

⁸ ἀνοικίζομαι

verhuizen

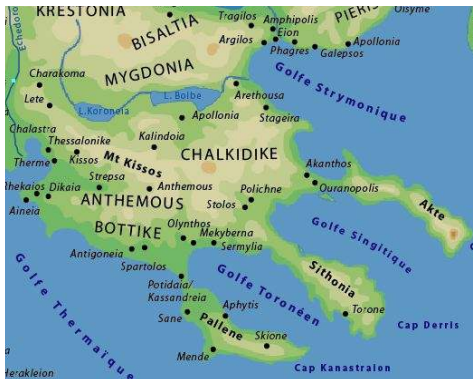
⁹ νέμομαι

bewonen

te bewaken oom te voorkomen dat ze zouden afvallen.

58. Toen de Poteideaten ook naar de Atheners gezanten hadden gezonden om te zien of ze hen zouden overreden om niet wegens hen een revolutie te verwekken en toen ze ook in Lakedaimoon gekomen waren samen met de Korinthiërs, (ze probeerden te bereiken), opdat ze hulp zouden voorbereiden, als het nodig was, toen zij sinds lange tijd ondanks hun pogingen van Athene niets nuttigs hadden gevonden, maar toen de schepen naar Macedonië ook evenzeer naar henzelf voeren en toen het bestuur van de Lakedaimoniërs beloofde, als de Atheners naar Poteidaia zouden gaan, Attika binnen te vallen, toen dan vielen ze af op dat moment af met Chalkideeërs en Bottiaiers gezamenlijk toen die een

eed hadden afgelegd mee te doen. En Perdikkas overreedde de Chalkideeërs de steden aan de zee te verlaten, neer te werpen en te verhuizen naar Olynthos en daarvan één sterke stad te maken. Toen zij hun steden verlaten hadden, gaf hij hun het gebied rond de baai Bolbè van zijn eigen land Mygdonia om het te bewonen, zolang als

ἂν ὁ πρὸς Ἀθηναίους πόλεμος ἦ. καὶ οἱ μὲν ἀνωκίζοντό
 τε καθαιροῦντες τὰς πόλεις καὶ ἐς πόλεμον παρεσκευάζοντο·
59. αἱ δὲ τριάκοντα νῆες τῶν Ἀθηναίων ἀφικνοῦνται ἐς τὰ ἐπὶ
 Θράκης¹, καὶ καταλαμβάνουσι² τὴν τε Ποτειδαίαν καὶ τᾶλλα
 ἀφεστηκότα³. νομίσαντες δὲ οἱ στρατηγοὶ ἀδύνατα εἶναι
 πρὸς τε Περδικκαν πολεμεῖν τῇ παρουσίᾳ δυνάμει καὶ τὰ
 ξυναφεστῶτα χωρία τρέπονται ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐφ' ὅπερ
 καὶ τὸ πρῶτον⁴ ἐξεπέμποντο, καὶ καταστάντες⁵ ἐπολέμουν μετὰ
 Φιλίππου καὶ τῶν Δέρδου ἀδελφῶν ἄνωθεν⁶ στρατιᾷ ἐσ-
 βεβληκότων. **60.** καὶ ἐν τούτῳ οἱ Κορίνθιοι, τῆς Ποτειδαίας
 ἀφεστηκυίας καὶ τῶν Ἀττικῶν νεῶν περὶ Μακεδονίαν οὐσῶν,
 δεδιότες περὶ τῷ χωρίῳ καὶ οἰκεῖον τὸν κίνδυνον ἡγούμενοι
 πέμπουσιν ἑαυτῶν τε ἐθέλοντάς καὶ τῶν ἄλλων Πελοπον-
 νησίων μισθῷ πείσαντες ἑξακοσίους καὶ χιλίους τοὺς πάντας⁷
 ὀπίτας καὶ ψιλούς⁸ τετρακοσίους. ἐστρατήγει δὲ αὐτῶν
 Ἀριστεύς ὁ Ἀδειμάντου, κατὰ¹ φιλίαν τε αὐτοῦ οὐχ ἥκιστα

¹ τὰ ἐπὶ Θράκης	hun gebieden op Thracië
² καταλαμβάνω	aantreffen
³ ἀφίσταμαι	afvallen
⁴ τὸ πρῶτον	op de eerste plaats
⁵ καθίσταμαι	landen
⁶ ἄνωθεν	vanuit het binnenland
⁷ πάντες	<i>bij getallen:</i> in totaal
⁸ ψιλός	lichtgewapend

de oorlog met de Atheners zou duren. En zij die verhuisden en hun steden neerhaalden, maakte zich ook gereed voor de oorlog. **59.** De dertig schepen van de Atheners bereikten hun gebieden op Thracië en troffen Poteidaia en de andere gebieden aan in staat van afvalligheid. Omdat de veldheren meenden, dat het onmogelijk was tegen Perdikkas en de afgevalen gebieden oorlog te voeren met de legermacht, die aanwezig was, keerden ze de steven naar Macedonië, juist waarheen ze ook in eerste instantie uitgezonden werden en na daar geland te zijn voerden zij oorlog samen met Philippos en de broers van Derdas, die vanuit het binnenland met een leger binnengevalen waren. **60.** En in die tijd, terwijl Poteidaia afgevalen was en de Attische schepen in de buurt van Macedonië waren, zonden de Korinthiërs, omdat ze bevreesd waren om dat gebied en dat gevaar als hun eigen gevaar zagen, vrijwilligers van zichzelf en van de overige Peloponnesiërs na die met loon overgehaald te hebben in totaal 1600 hoplieten en 400 licht gewapenden. Hun veldheer was Aristeus, de zoon van Adeimantos en niet in het minst uit vriendschap voor hem volgden de meeste

¹ κατά + acc.

uit

οὶ πλεῖστοι ἐκ Κορίνθου στρατιῶται ἐθελονταὶ ξυνέσποντο· ἦν γὰρ τοῖς Ποτειδεάταις αἰεὶ ποτε ἐπιτήδειος¹. καὶ ἀφικνοῦνται τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ ὕστερον² ἐπὶ Θράκης ἢ Ποτείδαια ἀπέστη.

61.³ Ἦλθε δὲ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις εὐθύς ἡ ἀγγελία τῶν πόλεων ὅτι ἀφεστᾶσι, καὶ πέμπουσιν, ὡς ἦσθοντο καὶ τοὺς μετ' Ἀριστεύς ἐπιπαριόντας³, δισχιλίους ἑαυτῶν ὀπίτας καὶ τεσσαράκοντα ναῦς πρὸς τὰ ἀφεστῶτα, καὶ Καλλίαν τὸν Καλλιιάδου πέμπτον αὐτὸν στρατηγόν, οἱ ἀφικόμενοι ἐς Μακεδονίαν πρῶτον καταλαμβάνουσι τοὺς προτέρους χιλίους Θέρμη⁴ ἄρτι⁵ ἠρηκότας καὶ Πύδναν πολιορκοῦντας. προσκαθεζόμενοι⁶ δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν Πύδναν ἐπολιόρκησαν μὲν, ἔπειτα δὲ ξύμβασιν⁷ ποιησάμενοι καὶ ξυμμαχίαν ἀναγκαίαν πρὸς τὸν Περδίκκαν, ὡς αὐτοὺς κατήπειγεν⁸ ἡ Ποτείδαια καὶ ὁ Ἀριστεύς παρεληλυθώς⁹, ἀπανίστανται ἐκ τῆς Μακεδονίας,

¹ ἐπιτήδειος	behulpzaam, vriend
² ὕστερον .. ἢ	nadat
³ ἐπιπάριμι	te hulp komen
⁴ Θέρμη	Thessalonice
⁵ ἄρτι	zojuist
⁶ προσκαθέζομαι	belegeren
⁷ ξύμβασις ἢ	overeenkomst
⁸ κατεπείγω	in het nauw brengen
⁹ παρέρχομαι	aankomen

soldaten uit Korinthe als vrijwilligers. Want hij was altijd al de Poteideaten behulpzaam. Ze kwamen op Thracië aan op de 40^e dag nadat Poteidaia afgefallen was.

61. En ook bij de Atheners kwam onmiddellijk de boodschap van de steden aan, dat ze afgefallen waren en ze zonden, toen ze bemerkten dat ook Aristeus en de zijnen op weg daarheen langs hen voeren, 2000 hoplieten van henzelf en 40 schepen naar de delen die afgefallen waren en Kallias zelf, de zoon van Kalliadès, als vijfde veldheer, die na aankomst in Macedonië eerst de eerdere 1000 troffen, terwijl ze net Thermè hadden ingenomen en [Pydna](#) aan het belegeren waren. Zich daarbij neerlatend belegerden zij ook zelf Pydna en daarna toen zij een noodgedwongen overeenkomst en bondgenootschap met Perdikkas hadden gesloten, omdat Poteidaia en Aristeus, eenmaal aangekomen, hen in het nauw brachten, vertrokken ze vanuit Macedonië

καὶ ἀφικόμενοι ἐς Βέροϊαν¹ κάκειθεν ἐπὶ Στρέψαν² καὶ πειράσαντες πρῶτον τοῦ χωρίου καὶ οὐχ ἐλόντες ἐπορεύοντο κατὰ γῆν πρὸς τὴν Ποτεΐδαιαν, τρισχιλίους μὲν ὀπλίταις ἑαυτῶν, χωρὶς³ δὲ τῶν ξυμμάχων πολλοῖς, ἵππεῦσι δὲ ἑξακοσίοις Μακεδόνων τοῖς μετὰ Φιλίππου καὶ Παυσανίου· ἅμα δὲ νῆες παρέπλεον ἑβδομήκοντα. κατ' ὀλίγον δὲ προϊόντες τριταῖοι⁴ ἀφίκοντο ἐς Γίγνον καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο.

62. Ποτειδεᾶται δὲ καὶ οἱ μετὰ Ἀριστέως Πελοποννήσιοι προσδεχόμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἐστρατοπεδεύοντο πρὸς⁵ Ὀλύνθου ἐν τῷ ἰσθμῷ, καὶ ἀγορὰν⁶ ἔξω τῆς πόλεως ἐπεποίηντο. στρατηγὸν μὲν οὖν τοῦ πεζοῦ παντὸς οἱ ξύμμαχοι ἤρηντο Ἀριστέα, τῆς δὲ ἵππου⁷ Περδίκκαν· ἀπέστη γὰρ εὐθύς πάλιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ξυνεμάχει τοῖς Ποτειδεάταις, Ἰόλαον ἀνθ' αὐτοῦ καταστήσας ἄρχοντα. ἦν δὲ ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστέως τὸ μὲν μεθ' ἑαυτοῦ στρατόπεδον ἔχοντι⁸ ἐν τῷ ἰσθμῷ ἐπιτηρεῖν¹ τοὺς Ἀθηναίους, ἦν ἐπίωσι,

¹ Βέροια Beroia, stad in Macedonië

² Στρέψα Strepasa

³ χωρὶς + gen. zonder

⁴ τριταῖος op de derde dag

⁵ πρὸς + gen. aan de kant van

⁶ ἀγορά markt

⁷ ἵππος ἢ ruitery

⁸ als had er Aristei gestaan (dat.poss.) en niet τοῦ Ἀριστέως

en aangekomen in [Beroia](#) en vandaar [Strepsa](#) en toen ze eerst dat gebied aangevallen hadden en het niet ingenomen hadden, marcheerden ze over land naar Poteidaia, met 3000 hoplieten van zichzelf en daarnaast vele bondgenoten en 600 ruiters van de Macedoniërs samen met Philippos en Pausanias. Met hen voeren er 70 schepen langs de kust en beetje bij beetje vooruitgaand bereikten ze op de 3^e dag Gigoonos en sloegen daar hun legerkamp op.

62. De Poteideaten en de Peloponnesiërs met Aristeus sloegen in afwachting op de Atheners hun legerkamp op bij Olynthos op de Isthmos en hielden markt buiten de stad. De bondgenoten hadden dus als veldheer van heel het voetleger Aristeus gekozen en van de infanterie Perdikkas. Hij was immers weer onmiddellijk afgefallen van de Atheners en streed mee met de Poteideaten, nadat hij Iolaos in plaats van zichzelf als commandant had aangesteld en het was het plan van Aristeus met het leger, dat bij hem was, te wachten op de Atheners, als ze zouden naderen,

¹ ἐπιτηρέω

afwachten

Χαλκιδέας δὲ καὶ τοὺς ἔξω ἰσθμοῦ ξυμμάχους καὶ τὴν παρὰ Περδίκκου διακοσίαν ἵππων ἐν Ὀλύμφῳ μένειν, καὶ ὅταν Ἀθηναῖοι ἐπὶ σφᾶς χωρῶσι, κατὰ νώτου¹ βοηθοῦντας ἐν μέσῳ ποιεῖν αὐτῶν τοὺς πολεμίους. Καλλίας δ' αὖ ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς καὶ οἱ ξυνάρχοντες τοὺς μὲν Μακεδόνας ἱππέας καὶ τῶν ξυμμάχων ὀλίγους ἐπὶ² Ὀλύμφου ἀποπέμπουσιν, ὅπως εἴργωσι³ τοὺς ἐκεῖθεν ἐπιβοηθεῖν, αὐτοὶ δὲ ἀναστήσαντες τὸ στρατόπεδον ἐχώρουν ἐπὶ τὴν Ποτείδαιαν. καὶ ἐπειδὴ πρὸς τῷ ἰσθμῷ ἐγένοντο καὶ εἶδον τοὺς ἐναντίους παρασκευαζομένους ὡς⁴ ἐς μάχην, ἀντικαθίσταντο καὶ αὐτοί, καὶ οὐ πολὺ ὕστερον ξυνέμισγον⁵. καὶ αὐτὸ μὲν τὸ τοῦ Ἀριστεύς κέρας καὶ ὅσοι περὶ ἐκεῖνον ἦσαν Κορινθίων τε καὶ τῶν ἄλλων λογάδες⁶ ἔτρεψαν τὸ καθ'⁷ ἑαυτοὺς καὶ ἐπεξήληθον διώκοντες ἐπὶ πολὺ· τὸ δὲ ἄλλο στρατόπεδον Ποτειδεατῶν καὶ Πελοποννησίων ἠσᾶτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐς τὸ τεῖχος κατέφυγεν.

63. Ἐπαναχωρῶν δὲ ὁ Ἀριστεύς ἀπὸ τῆς διώξεως, ὡς ὀρᾷ

¹ νῶτον	rug
² ἐπὶ + <i>gen.</i>	in de richting van
³ εἴργω	afhouden
⁴ ὡς + <i>voorzetsel geeft doel aan</i>	
⁵ συμμίσγω	slaags raken
⁶ λογάς, -άδες	uitgelezen
⁷ κατά + <i>acc.</i>	tegenover

en dat de Chalkidiërs en de bondgenoten en de ruitery van 200 van de kant van Perdikkas buiten de Isthmos bij Olynthos wachtten en om wanneer de Atheners op hen af zouden komen, ervoor te zorgen, dat de vijanden midden tussen hen in zouden zijn door in de rug van de vijand hulp te bieden. Kallias daarentegen, de veldheer van de Atheners en zijn medecommandanten zonden de Macedonische ruiters en een paar van de bondgenoten naar Olynthos weg om de mensen vandaar te beletten te hulp te komen en zijzelf braken het legerkamp op en gingen naar Poteidaia. En toen ze bij de Isthmos waren en gezien hadden dat de tegenstanders zich voorbereiden op de strijd, stelden ook zijzelf zich tegenover hen op en niet veel later raakten ze slaags. En juist de vleugel van Aristeus en al degenen van de Korinthiërs en de rest die rond hem waren en uitgelezen waren, deden de vleugel tegenover zich op de vlucht slaan en in de achtervolging rukten ze over een grote afstand uit. De rest echter van het leger der Poteideaten en de Peloponnesiërs werden door de Atheners verslagen en zij vluchtten de muur binnen. **63.** Toen Aristeus terugkeerde van de achtervolging en zag dat de rest

τὸ ἄλλο στράτευμα ἠσσημένον, ἠπόρησε¹ μὲν ὀποτέρωσε² διακινδυνεύση³ χωρήσας, ἢ ἐπὶ τῆς Ὀλύνθου ἢ ἐς τὴν Ποτείδαιαν· ἔδοξε δ' οὖν ξυναγαγόντι τοὺς μεθ' αὐτοῦ ὡς ἐς ἐλάχιστον χωρίον δρόμω⁴ βιάσασθαι⁵ ἐς τὴν Ποτείδαιαν, καὶ παρήλθε⁶ παρὰ τὴν χηλὴν⁷ διὰ τῆς θαλάσσης βαλλόμενός τε καὶ χαλεπῶς, ὀλίγους μὲν τινὰς ἀποβαλὼν, τοὺς δὲ πλείους σώσας. οἱ δ' ἀπὸ τῆς Ὀλύνθου τοῖς Ποτειδεάταις βοηθοὶ (ἀπέχει⁸ δὲ ἐξήκοντα μάλιστα σταδίου καὶ ἔστι καταφανές⁹), ὡς ἡ μάχη ἐγένετο καὶ τὰ σημεῖα ἦρθη, βραχὺ μὲν τι¹⁰ προήλθον ὡς βοηθήσοντες, καὶ οἱ Μακεδόνες ἱππῆς ἀντι-παρετάξαντο ὡς κωλύσοντες· ἐπειδὴ δὲ διὰ τάχους ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο καὶ τὰ σημεῖα κατεσπάσθη¹¹, πάλιν ἐπανεχώρουν ἐς τὸ τεῖχος καὶ οἱ Μακεδόνες παρὰ τοὺς Ἀθηναίους· ἱππῆς δ' οὐδετέροις παρεγένοντο. μετὰ δὲ τὴν

¹ ἀπορέω	radeloos zijn
² ὀποτέρωσε	naar welk van beide kanten
³ διακινδυνεύω	het wagen
⁴ δρόμος	stormloop
⁵ βιάζομαι	zich met geweld een weg banen
⁶ παρέρχομαι	binnen komen
⁷ χηλή	golfbreker
⁸ ἀπέχω	verwijderd zijn
⁹ καταφανής	duidelijk
¹⁰ βραχὺ τι	een korte afstand; <i>acc. spatii</i>
¹¹ κατασπάω	naar beneden trekken

van het leger verslagen was, was hij radeloos naar welk van beide kanten hij moest gaan en gevaar moest lopen, of naar Olynthos of naar Poteidaia. Hij besloot dan zijn manschappen op een zo klein mogelijk gebied bijeen te brengen en met een stormloop met geweld zich een weg te banen Poteidaia binnen en hij kwam binnen langs de golfbreker door de zee, terwijl hij bekogeld werd en een paar mensen verloor, maar het merendeel met moeite redde. Zij, die vanuit Olynthos de Poteideaten te hulp kwamen, (Olynthos is ongeveer 60 stadiën verwijderd en het gebied is goed zichtbaar) gingen, toen de strijd losbarstte en de tekens geheven waren, een klein stukje vooruit om hulp te brengen en de Macedonische ruiters stelden zich daartegenover op om dat te verhinderen. Toen de overwinning van de Atheners zich snel voltrok en de tekens werden neergehaald, gingen ze weer terug de muur binnen en de Macedoniërs gingen naar de Atheners. Bij geen van beide partijen kwam de ruitery eraan te pas. Na het gevecht stelden

μάχην τροπαῖον ἔστησαν οἱ Ἴ�θηναῖοι καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους¹ ἀπέδοσαν τοῖς Ποτειδεαταῖς· ἀπέθανον δὲ Ποτειδεατῶν μὲν καὶ τῶν ξυμμάχων ὀλίγῳ ἐλάσσους τριακοσίων, Ἀθηναίων δὲ αὐτῶν πενήκοντα καὶ ἑκατὸν καὶ Καλλίας ὁ στρατηγός. **64.** τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἰσθοῦ [τεῖχος] εὐθύς οἱ Ἀθηναῖοι ἀποτειχίσαντες² ἐφρούρουν³. τὸ δ' ἐς τὴν Παλλήνην ἀτείχιστον⁴ ἦν· οὐ γὰρ ἱκανοὶ⁵ ἐνόμιζον εἶναι ἐν τε τῷ ἰσθμῷ φρουρεῖν καὶ ἐς τὴν Παλλήνην διαβάντες τειχίζειν, δεδιότες μὴ σφίσιν οἱ Ποτειδεᾶται καὶ οἱ ξύμμαχοι γενομένοις δίχα⁶ ἐπίθωνται⁷. καὶ πυνθανόμενοι οἱ ἐν τῇ πόλει Ἀθηναῖοι τὴν Παλλήνην ἀτείχιστον οὔσαν, χρόνῳ ὕστερον πέμπουσιν ἑξακοσίουσ καὶ χιλίουσ ὀπλίτασ ἑαυτῶν καὶ Φορμίωνα τὸν Ἀσωπίου στρατηγόν· ὃσ ἀφικόμενοσ ἐς τὴν Παλλήνην καὶ ἐξ Ἀφύτιοσ ὀρμώμενοσ προσήγαγε τῇ Ποτειδαίᾳ τὸν στρατὸν κατὰ βραχὺ προῖων καὶ κείρων⁸ ἅμα τὴν γῆν, ὡσ δὲ οὐδεὶσ ἐπεξήει ἐσ μάχην, ἀπετείχισε τὸ ἐκ τῆσ Παλλήνησ [τεῖχος].

¹ ὑπόσπονδος	onder wapenstilstand
² ἀποτειχίζω	door een muur afsluiten
³ φρουρέω	bewaken
⁴ ἀτείχιστος	niet door een muur afgeschermd
⁵ ἱκανός	voldoende, in staat
⁶ δίχα	in tweeën
⁷ ἐπιτίθεμαι + <i>dat.</i>	aanvallen
⁸ κείρω	plunderen

de Atheners een zegeteken op en zij gaven onder wapenstilstand de doden terug aan de Poteideaten. Van de Poteideaten en bondgenoten zijn er weinig minder dan 300 gestorven, maar van de Atheners zelf 150 en Kallias de veldheer. **64.** Het deel aan de Isthmos bewaakten de Atheners na het onmiddellijk met een muur afgesloten te hebben. Dat deel in de richten van Pallènè was niet van een muur voorzien. Want ze meenden niet in staat te zijn op de Isthmos de wacht te houden en naar Pallènè over te steken en een muur aan te leggen, bang dat de Poteideaten en hun bondgenoten hen, wanneer ze zich opgedeeld hadden, zouden aanvallen. En toen de Atheners in de stad hoorden, dat Pallènè niet van een muur voorzien was, zonden ze later 1600 hoplieten van zichzelf en Phormioon, de zoon van Asoopios, hun veldheer. Hij aangekomen in Pallènè en opbrekend vanuit Aphutis bracht zijn leger naar Poteidaia, beetje voor beetje voortgaand en tegelijk het land plunderend en toen niemand hem ten strijde tegemoet kwam, sloot hij het deel aan de kant van Pallènè af met een muur.

καὶ οὕτως ἤδη κατὰ κράτος ἡ Ποτειδαία ἀμφοτέρωθεν ἐπολι-
ορκεῖτο καὶ ἐκ θαλάσσης ναυσὶν ἅμα ἐφορμούσαις. **65.** Ἄρι-
στεὺς δὲ ἀποτειχισθείσης αὐτῆς καὶ ἐλπίδα οὐδεμίαν ἔχων
σωτηρίας, ἦν μὴ τι ἀπὸ Πελοποννήσου ἢ ἄλλο παρὰ¹ λόγον²
γίγνηται, ξυνεβούλευε μὲν πλὴν πεντακοσίων ἄνεμον τηρή-
σαι³ τοῖς ἄλλοις ἐκπλεῦσαι, ὅπως ἐπὶ πλεόν ὁ σῆτος ἀντίσχη⁴,
καὶ αὐτὸς ἤθελε τῶν μενόντων εἶναι· ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, βουλ-
λόμενος τὰ ἐπὶ τούτοις παρασκευάζειν καὶ ὅπως τὰ ἔξωθεν
ἔξει ὡς ἄριστα, ἐκπλουν ποιεῖται λαθῶν τὴν φυλακὴν τῶν
Ἀθηναίων. καὶ παραμένων ἐν Χαλκιδεῦσι τὰ τε ἄλλα⁵
ξυνεπολέμει καὶ Σερμυλιῶν λοχῆσας⁶ πρὸς τῇ πόλει πολλοὺς
διέφθειρεν, ἔς τε τὴν Πελοπόννησον ἔπρασσε ὅπη ὠφελία⁷
τις γενήσεται. μετὰ δὲ τῆς Ποτειδαίας τὴν ἀποτείχισιν
Φορμίων μὲν ἔχων τοὺς ἑξακοσίους καὶ χιλίους τὴν Χαλ-
κιδικὴν καὶ Βοττικὴν ἐδήου⁸ καὶ ἔστιν ἄ⁹ καὶ πολίσματα

¹ παρὰ+ *acc.*

in strijd met

² λόγος

rede

³ τηρέω

afwachten

⁴ ἀντέχω

het uithouden, voldoende zijn

⁵ τὰ .. ἄλλα

verder

⁶ λοχάω

een hinderlaag leggen

⁷ ὠφελία

nut, voordeel

⁸ δηόω

vernietigen

⁹ ἔστιν ἄ

sommige

en zo werd Poteidaia met geweld van beide kanten belegerd en aan de zee kant tegelijk met schepen, die daar voor anker lagen. **65**. Toen Poteidaia door muren geïsoleerd was en Aristeus geen enkele hoop op redding had, tenzij er iets vanaf de Peloponnesos kwam of iets anders tegen de verwachting in, adviseerde hij hun om met uitzondering van 500, dat de rest na op de wind gewacht te hebben uit zou varen, opdat het eten langer voldoende zou zijn en hij zelf wilde lid van hen zijn, die bleven. Toen hij hen niet overreedde, wilde hij de dingen, die daarbij kwamen kijken, gereed maken en ervoor zorgen, dat de situatie daarbuiten zo goed mogelijk zou zijn, voer hij weg, zonder dat de wacht van de Atheners het bemerkte. Terwijl hij in de buurt bleef op het gebied van de Chalkidiërs, streed hij verder mee en doodde hij velen van de [Sermuliërs](#)¹ na een hinderlaag bij die stad gelegd te hebben en hij onderhandelde met de Peloponnesos, over hoe er hulp zou komen. Na het isoleren van Poteidaia verwoestte Phormioon met zijn 1600 mannen Chalkidikè en [Bottikè](#) en hij nam sommige steden in.

¹ *Sermulè was een stad op de westkust van Sithonia*

εἶλεν.

66. Τοῖς δ' Ἀθηναίοις καὶ Πελοποννησίοις αἰτίαι μὲν αὐταὶ προυγενένητο¹ ἐς ἀλλήλους, τοῖς μὲν Κορινθίοις ὅτι τὴν Ποτειδαίαν ἑαυτῶν οὕσαν ἀποικίαν καὶ ἄνδρας Κορινθίων τε καὶ Πελοποννησίων ἐν αὐτῇ ὄντας ἐπολιόρκουν, τοῖς δὲ Ἀθηναίοις ἐς τοὺς Πελοποννησίους ὅτι ἑαυτῶν τε πόλιν ξυμμαχίδα² καὶ φόρου ὑποτελή³ ἀπέστησαν, καὶ ἐλθόντες σφίσι ἀπὸ τοῦ προφανοῦς ἐμάχοντο μετὰ Ποτειδαεατῶν. οὐ μέντοι ὅ γε πόλεμός πω ξυνερώγει⁴, ἀλλ' ἔτι ἀνοκωχῆ⁵ ἦν· ἰδίᾳ⁶ γὰρ ταῦτα οἱ Κορίνθιοι ἔπραξαν. **67.** πολιορκουμένης δὲ τῆς Ποτειδαίας οὐχ ἡσύχαζον, ἀνδρῶν τε σφίσι ἐνόησαν καὶ ἅμα περὶ τῶ χωρίῳ δεδιότες· παρεκάλουν τε εὐθύς ἐς τὴν Λακεδαίμονα τοὺς ξυμμάχους καὶ κατεβόων⁷ ἐλθόντες τῶν Ἀθηναίων ὅτι σπονδὰς τε λευκότες εἶεν καὶ ἀδικοῖεν τὴν Πελοπόννησον. Αἰγινῆται τε φανερώς μὲν οὐ πρεσβευόμενοι, δεδιότες τοὺς Ἀθηναίους, κρύφα δὲ οὐχ ἥκιστα μετ' αὐτῶν ἐνήγον¹ τὸν πόλεμον, λέγοντες οὐκ εἶναι αὐτόνομοι²

¹ προγιγνομαι

van tevoren plaatsvinden

² συμμαχίς

bondgenoot

³ ὑποτελής + *gen.*

-plichtig

⁴ συρρήγνυμαι

tegelijk uitbarsten

⁵ ἀνοκωχῆ

wapenstilstand

⁶ ἰδίᾳ

zelfstandig, op persoonlijke titel

⁷ καταβοάω + *gen.*

luid beschuldigingen uiten tegen

66. Voor de Atheners en de Peloponnesiërs waren de volgende beschuldigingen jegens elkaar voorafgegaan, voor de Korinthiërs, dat de Atheners Poteidaia, hoewel het hun eigen kolonie was, en mannen afstammend van de Korinthiërs en Peloponnesiërs in die stad belegerden, voor de Atheners jegens de Peloponnesiërs, dat zij een stad van henzelf als bondgenoot en belastingplichtig deden afvallen en dat zij na gekomen te zijn openlijk tegen hen samen met de Poteideaten stredden. De oorlog was echter nog niet losgebarsten, maar er was nog een wapenstilstand. Dat immers hadden de Korinthiërs op persoonlijke titel gedaan. **67.** Toen Poteidaia belegerd werd, waren zij niet rustig, omdat zij in Poteidaia mensen hadden en tegelijk bezorgd waren om dat gebied. Ze ontboden onmiddellijk de bondgenoten naar Lakedaimon en na gekomen te zijn beschuldigden ze de Atheners er luid van, dat ze het verdrag geschonden hadden en de Peloponnesos onrecht aandeden. De Aigineten zonden niet openlijk gezanten, omdat ze bang waren voor de Atheners, maar in het geheim zetten ze niet in het minst samen met hen aan tot de oorlog door te zeggen dat ze niet overeenkomstig het .

¹ ἐνάγω

aanzetten

² αὐτονόμος

zelfstandig, volgens eigen vrije wil

κατὰ τὰς σπονδάς. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι προσπαρακαλέσαντες τῶν ξυμμάχων τε καὶ εἴ τις τι ἄλλο ἔφη ἡδικῆσθαι ὑπὸ Ἀθηναίων, ξύλλογον σφῶν αὐτῶν ποιήσαντες τὸν εἰωθότα λέγειν ἐκέλευον. καὶ ἄλλοι τε παριόντες ἐγκλήματα ἐποιοῦντο ὡς ἕκαστοι καὶ Μεγαρῆς, δηλοῦντες μὲν καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα διάφορα, μάλιστα δὲ λιμένων τε εἴργεσθαι¹ τῶν ἐν τῇ Ἀθηναίων ἀρχῇ² καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀγορᾶς παρὰ τὰς σπονδάς. παρελθόντες δὲ τελευταῖοι³ Κορίνθιοι καὶ τοὺς ἄλλους ἐάσαντες πρῶτον παροξῦναι⁴ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπεῖπον τοιάδε.

68. Ὅτι πιστὸν ὑμᾶς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, τῆς καθ' ὑμᾶς αὐτοῦς πολιτείας καὶ ὁμιλίας⁵ ἀπιστοτέρους⁶ ἐς τοὺς ἄλλους ἢν τι λέγωμεν καθίστησιν· καὶ ἀπ' αὐτοῦ σωφροσύνην μὲν ἔχετε, ἀμαθία⁷ δὲ πλέονι πρὸς τὰ ἔξω πράγματα χρῆσθε. πολλάκις γὰρ προαγορευόντων ἡμῶν ἃ ἐμέλλομεν ὑπὸ Ἀθηναίων βλάπτεσθαι, οὐ περὶ ὧν ἐδιδάσκομεν ἐκάστοτε τὴν μάθησιν⁸

¹ εἴργω	buitensluiten
² ἀρχή	rijk
³ τελευταῖος	als laatste
⁴ παροξύνω	scherp maken", prikkele
⁵ ὁμιλία	omgang
⁶ ἀπιστος	niet gelovend
⁷ ἀμαθία	dwaasheid
⁸ μάθησις ἢ	lering

verdrag zelfstandig waren. Nadat de Lakedaimoniërs daarbij de bondgenoten hadden opgeroepen en als er verder iemand zei een of ander onrecht geleden te hebben door de Atheners en nadat ze de gewone vergadering van henzelf belegd hadden, bevalen ze hun te spreken. En anderen traden ieder voor zich op en uitten beschuldigingen en ook de Megariërs, terwijl die niet alleen andere, niet weinige geschilpunten te kennen gaven, maar vooral dat zij in strijd met het verdrag geweerd werden uit de havens in het rijk van de Atheners en van de Attische markt. Als laatsten traden de Korinthiërs op en zij hadden de anderen eerst de Lakedaimoniërs laten prikkelen en daarbij zeiden ze het volgende:

68. “Het geloof in jullie onderlinge politiek en omgang zorgt ervoor dat jullie minder geloof hebben in de anderen, als we een aanklacht hebben. Omdat jullie minder geloof hebben, hebben jullie wel bezonnenheid, maar jullie gebruiken grotere dwaasheid jegens de buitenlandse kwesties. Immers, dikwijls kondigden wij van tevoren aan waarin we door de Atheners geschaad zouden worden, maar jullie leerden telkens niets van dat waarover wij jullie informeerden.

ἐποιεῖσθε, ἀλλὰ τῶν λεγόντων μᾶλλον ὑπενοεῖτε¹ ὡς ἔνεκα τῶν αὐτοῖς ἰδίᾳ διαφόρων λέγουσιν· καὶ δι' αὐτὸ οὐ πρὶν πάσχειν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ ἔργῳ ἐσμέν, τοὺς συμμαχοὺς τούσδε παρεκαλέσατε, ἐν οἷς προσήκει² ἡμᾶς οὐχ ἥκιστα εἰπεῖν, ὅσῳ καὶ μέγιστα ἐγκλήματα³ ἔχομεν ὑπὸ μὲν Ἀθηναίων ὑβριζόμενοι, ὑπὸ δὲ ὑμῶν ἀμελούμενοι⁴.

Ἐὰν εἰ μὲν ἀφανεῖς που ὄντες ἠδίκουν τὴν Ἑλλάδα, διδασκαλίας ἂν ὡς οὐκ εἰδόσι προσέδει⁵. νῦν δὲ τί δεῖ μακρηγορεῖν⁶, ὧν τοὺς μὲν δεδουλωμένους ὁρᾶτε, τοῖς δὲ ἐπιβουλεύοντας⁷ αὐτούς, καὶ οὐχ ἥκιστα τοῖς ἡμετέροις συμμαχοῖς, καὶ ἐκ πολλοῦ προπαρεσκευασμένους, εἴ ποτε ἄρα πολεμήσονται; οὐ γὰρ ἂν Κέρκυραν τε ὑπολαβόντες⁸ βία⁹ ἡμῶν εἶχον καὶ Ποτείδαιαν ἐπολιόρκουν, ὧν τὸ μὲν ἐπικαιρότατον¹⁰ χωρίον πρὸς τὰ ἐπὶ Θράκης ἀποχρῆσθαι¹¹, ἢ δὲ

¹ ὑπονοέω + <i>gen.</i>	argwaan koesteren tegen
² προσήκει	het past
³ ἐγκλημα	aanklacht
⁴ ἀμελέω	verwaarlozen
⁵ προσδεῖ + <i>dat.</i> + <i>gen.</i>	iemand heeft iets nodig
⁶ μακρηγορέω	lang spreken
⁷ ἐπιβουλεύω + <i>dat.</i>	beramen tegen
⁸ ὑπολαμβάνω	verleiden
⁹ βία + <i>gen.</i>	in weerwil van
¹⁰ ἐπίκαιρος	gunstig gelegen
¹¹ ἀποχράσμαι	volledig gebruiken, misbruiken

maar jullie koesterden meer argwaan ten aanzien van de sprekers, omdat zij over hun eigen persoonlijke geschillen spreken. En daarom hebben jullie niet, voordat wij leden, maar nu we in de problemen zijn, de bondgenoten hier erbij geroepen, te midden van wie het absoluut pas heeft dat wij zeggen in wat voor mate wij ook zeer grote aanklachten hebben, omdat we namelijk door de Atheners geschoffeerd worden en door jullie verwaarloosd.

En als zij dan misschien voor het oog van de wereld verborgen Griekenland onrecht zouden doen, dan zouden jullie geïnformeerd moeten worden, omdat jullie niets zouden weten. Maar nu, waarom is het nodig dat wij breedsprakig zijn, aangezien jullie zien dat de ene groep van ons tot slaaf is gemaakt en dat zij de andere belagen, niet in het minst onze bondgenoten en dat zij al sinds lang voorbereid zijn voor het geval dat ze ooit oorlog zullen voeren? Want anders zouden ze nooit Kerkyra verleid hebben en nu tegen onze zin hebben en Poteidaia belegeren, waarvan het ene gebied zeer gunstig gelegen is om te volledig te gebruiken tegen de gebieden in Thracië en Poteidaia een zeer grote vloot aan de Peloponnesiërs geleverd zou hebben.

ναυτικὸν ἂν μέγιστον παρέσχε Πελοποννησίοις. 69. καὶ τῶνδε ὑμεῖς αἴτιοι, τό τε πρῶτον ἔασαντες αὐτοὺς τὴν πόλιν μετὰ τὰ Μηδικὰ κρατῦναι¹ καὶ ὕστερον τὰ μακρὰ στήσαι τείχη, ἕς τόδε τε αἰεὶ ἀποστεροῦντες² οὐ μόνον τοὺς ὑπ' ἐκείνων δεδουλωμένους ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑμετέρους ἤδη ξυμμάχους· οὐ γὰρ ὁ δουλωσάμενος, ἀλλ' ὁ δυνάμενος μὲν παῦσαι περιορῶν δὲ ἀληθέστερον αὐτὸ δρᾶ, εἴπερ καὶ τὴν ἀξίωσιν³ τῆς ἀρετῆς ὡς ἐλευθερῶν τὴν Ἑλλάδα φέρεται. μόλις⁴ δὲ νῦν γε ξυνήλθομεν καὶ οὐδὲ νῦν ἐπὶ⁵ φανεροῖς. χρῆν γὰρ οὐκ εἰ ἀδικούμεθα ἔτι σκοπεῖν, ἀλλὰ καθ' ὅτι⁶ ἀμυνόμεθα· οἱ γὰρ δρῶντες βεβουλευμένοι πρὸς οὐ διεγνω- κότας ἤδη καὶ οὐ μέλλοντες ἐπέρχονται. καὶ ἐπιστάμεθα οἷα ὁδῶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὅτι κατ' ὀλίγον⁷ χωροῦσιν ἐπὶ τοὺς πέλας⁸. καὶ λανθάνειν μὲν οἰόμενοι διὰ τὸ ἀναίσθητον⁹ ὑμῶν ἦσσαν θαρσοῦσι¹, γνόντες δὲ εἰδότας περιορᾶν ἰσχυρῶς² ἐγκεί-

¹ κρατύνω	sterk maken
² ἀποστερέω + <i>gen.</i>	beroven van
³ ἀξίωσις	waardering
⁴ μόλις	met moeite
⁵ ἐπὶ + <i>dat.</i>	voor, voor een doel
⁶ καθ' ὅτι	in hoeverre als
⁷ κατ' ὀλίγον	beetje voor beetje
⁸ οἱ πέλας	de bureu
⁹ τὸ ἀναίσθητον	het onverschillige

69. En hieraan zijn jullie schuldig, omdat jullie op de eerste plaats hebben toegestaan, dat zij hun stad na de Perzische oorlogen sterk maakten en later, dat ze de lange muren hebben opgericht en omdat jullie tot op heden niet alleen degenen die door hen tot slaaf gemaakt zijn van hun vrijheid beroven, maar ook degenen die nu jullie bondgenoten zijn. Want niet degene die tot slaaf gemaakt heeft, maar hij die wel in staat is daaraan een einde te maken, maar lijdelijk toeziet, is in principe meer daarvan de oorzaak, ook al wordt die gewaardeerd om zijn roem als bevrijder van Hellas. Met moeite zijn we nu toch bijeengekomen en zelfs nu niet met een duidelijk doel voor ogen. Want niet meer moeten we kijken, of we onrecht lijden, maar in hoeverre we ons zullen verdedigen. Want de agressoren rukken op na onderling beraad tegen mensen die geen beslissing genomen hebben op dit moment en zonder te dralen. En wij weten over welke weg de Atheners en dat ze beetje bij beetje op hun burens afgaan. En als ze denken door jullie onverschilligheid onopgemerkt te blijven, zijn ze minder onverschrokken, maar als ze te weten zijn gekomen dat jullie ondanks het feit dat jullie het weten, lijdelijk toezien, zullen ze met kracht aanvallen.

¹ θαρσέω

onverschrokken zijn

² ισχυρῶς

krachtig, heftig

σονται¹. ήσυχάζετε γάρ, μόνοι Ἑλλήνων, ὧ Λακεδαιμόνιοι, οὐ τῆ δυνάμει τινά, ἀλλὰ τῆ μελλήσει² ἀμυνόμενοι, καὶ μόνοι οὐκ ἀρχομένην τὴν αὕξησιν τῶν ἐχθρῶν διπλασιουμένην³ δὲ καταλύοντες. καίτοι ἐλέγεσθε ἀσφαλεῖς⁴ εἶναι, ὧν ἄρα ὁ λόγος τοῦ ἔργου ἐκράτει. τόν τε γὰρ Μῆδον αὐτοὶ ἴσμεν ἐκ περάτων⁵ γῆς πρότερον ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἐλθόντα ἢ τὰ παρ' ὑμῶν⁶ ἀξίως προαπαντῆσαι⁷, καὶ νῦν τοὺς Ἀθηναίους οὐχ ἐκάς⁸, ὡσπερ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐγγὺς ὄντας περιορᾶτε, καὶ ἀντὶ τοῦ ἐπελθεῖν αὐτοὶ ἀμύνεσθαι βούλεσθε μᾶλλον ἐπιόντας, καὶ ἐς τύχας πρὸς πολλῶν⁹ δυνατωτέρους ἀγωνιζόμενοι καταστῆναι, ἐπιστάμενοι καὶ τὸν βάρβαρον αὐτὸν περὶ αὐτῶν τὰ πλείω σφαλέντα, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἀθηναίους πολλὰ ἡμᾶς ἤδη τοῖς ἀμαρτήμασιν αὐτῶν μᾶλλον ἢ τῆ ἀφ' ὑμῶν τιμωρία περιγεγεννημένου¹⁰, ἐπεὶ αἶ γε ὑμέτεροι ἐλπίδες ἤδη

¹ ἔγκειμαι	in het nauw drijven, aandringen
² μέλλησις ἢ	het dralen
³ διπλασιόω	verdubbelen
⁴ ἀσφαλής	niet wankelend, betrouwbaar
⁵ πέρασ το, πέρατος	einde
⁶ τὰ παρ' ὑμῶν	jullie strijdkrachten
⁷ προαπαντάω	eerder dan ... tegemoet gaan
⁸ ἐκάς	verder
⁹ πολλῶν	veel
¹⁰ περιγίγνομαι	de overhand krijgen

Want jullie houden je koest, terwijl jullie als enigen van de Grieken, Lakedaimoniërs, je niet met jullie legermacht tegen iemand verdedigen, maar door te dralen en terwijl jullie als enigen aan de machtstoename van de vijanden niet bij het begin, maar wanneer die verdubbeld is, een einde proberen te maken. En toch heetten jullie onwankelbaar te zijn, hoewel echter jullie faam blijkbaar sterker is dan daden. Wijzelf weten, dat de Pers van de grenzen van de aarde eerder gekomen was naar de Peloponnesos dan dat de troepen van jullie kant eerder hem tegemoet gegaan waren en nu kijken jullie toe hoe de Atheners niet ver, precies zoals hij maar dichtbij zijn en in plaats van tegen hen uit te rukken kiezen jullie er liever voor je te verdedigen tegen hen, terwijl zij aanvallen en jullie kiezen ervoor afhankelijk te worden van de beslissingen van het lot, terwijl jullie strijden tegen veel machtigeren, terwijl jullie toch weten, dat ook de barbaar zelf in de meeste opzichten door toedoen van zichzelf teleurgesteld is en dat wij tegen de Atheners zelf vaak al door de fouten van hen meer dan door de hulp van jullie de overhand hebben gehad, aangezien de verwachtingen ten aanzien van

τινάς που καὶ ἀπαρασκεύους¹ διὰ τὸ πιστεῦσαι ἔφθειραν.
καὶ μηδεὶς ὑμῶν ἐπ' ἔχθρα² τὸ πλεόν ἢ αἰτία νομίση τάδε
λέγεσθαι· αἰτία μὲν γὰρ φίλων ἀνδρῶν ἐστὶν ἀμαρτανόντων,
κατηγορία³ δὲ ἐχθρῶν ἀδικησάντων.

70. Ἐκαὶ ἅμα, εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι, ἄξιοι νομίζομεν εἶναι
τοῖς πέλας ψόγον⁴ ἐπενεγκεῖν, ἄλλως τε καὶ μεγάλων τῶν
διαφερόντων⁵ καθεστώτων, περὶ ὧν οὐκ αἰσθάνεσθαι ἡμῖν γε
δοκεῖτε, οὐδ' ἐκλογίσασθαι⁶ πώποτε πρὸς οἷους ὑμῖν Ἀθη-
ναίους ὄντας καὶ ὅσον ὑμῶν καὶ ὡς πᾶν διαφέροντας⁷ ὁ
ἀγὼν ἔσται. οἱ μὲν γε νεωτεροποιοὶ⁸ καὶ ἐπινοῆσαι ὄξεῖς
καὶ ἐπιτελέσαι ἔργω ἃ ἂν γνῶσιν· ὑμεῖς⁹ δὲ τὰ ὑπάρχοντά
τε σφύζειν καὶ ἐπιγνῶναι μηδὲν καὶ ἔργω οὐδὲ τἀναγκαῖα
ἐξικέσθαι. αὐθις δὲ οἱ μὲν καὶ παρὰ δύναμιν τολμηταὶ¹⁰ καὶ
παρὰ γνώμην κινδυνευταὶ¹¹ καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς εὐέλπιδες· τὸ

¹ ἀπαράσκευος	onvoorbereid
² ἔχθρα ἢ	vijandschap
³ κατηγορία	beschuldiging, aanklacht
⁴ ψόγος	verwijt
⁵ διαφέρω; τὰ διαφέροντα	belangrijk zijn; belangen
⁶ ἐκλογίζομαι	nadenken
⁷ διαφέρω	verschillend zijn
⁸ νεωτεροποιός	revolutionair
⁹ sc. ὄξεῖς ἐστέ	
¹⁰ τολμητής	durfals
¹¹ κινδυνευτής	risico nemend

jullie toch reeds sommigen, dunkt me, ook onvoorbereid door het vertrouwen in jullie te gronde heeft gericht. Niemand van jullie moet denken, dat dit meer uit vijandschap dan uit klacht gezegd wordt. Want er is sprake van klacht indien gericht aan vrienden als de fout ingaan, maar van een aanklacht indien gericht aan vijanden, als ze onrecht gedaan hebben.

70. En tevens vinden wij, dat wij als er ook al enige anderen dat doen, het verdienen de burens te laken, vooral omdat de belangen groot zijn, omtrent wat jullie ons niet toeschijnen waar te nemen en jullie nog nooit schijnen na te denken, wat voor mensen de Atheners zijn, waarmee jullie te maken zullen hebben, met wie de strijd zal zijn en hoezeer en hoe volstrekt ze van jullie verschillen. Zij zijn revolutionair en scherp in het bedenken en metterdaad uitvoeren van wat ze eventueel besluiten. Maar jullie zijn 'fel' in het redden van wat jullie hebben en in het verder geen maatregelen bijbedenken en zelfs niet metterdaad het noodzakelijke uit te voeren. Zowel durven zij daarentegen nu meer dan overeenkomt met hun legermacht als ook nemen ze risico's groter dan hun hun inzicht en zijn ze van goede moed in situaties van gevaar.

δὲ ὑμέτερον τῆς τε δυνάμεως ἐνδεᾶ¹ πράξει τῆς τε γνώμης
 μηδὲ τοῖς βεβαίοις² πιστεῦσαι τῶν τε δεινῶν μηδέποτε οἴεσθαι
 ἀπολυθήσεσθαι. καὶ μὴν καὶ ἄοκνοι³ πρὸς⁴ ὑμᾶς μελλητὰς
 καὶ ἀποδημηταὶ πρὸς ἐνδημοτάτους· οἴονται γὰρ οἱ μὲν τῆ
 ἀπουσίᾳ⁵ ἂν τι κτᾶσθαι, ὑμεῖς δὲ τῷ ἐπελθεῖν καὶ τὰ ἐτοῖμα
 ἂν βλάψαι. κρατοῦντές τε τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ πλεῖστον⁶ ἐξέρ-
 χονται⁷ καὶ νικώμενοι ἐπ’ ἐλάχιστον ἀναπίπτουσιν⁸. ἔτι δὲ
 τοῖς μὲν σώμασιν ἀλλοτριωτάτοις⁹ ὑπὲρ τῆς πόλεως χρῶνται,
 τῆ δὲ γνώμῃ οἰκειοτάτῃ ἐς τὸ πράσσειν τι ὑπὲρ αὐτῆς. καὶ
 ἂ μὲν ἂν ἐπινοήσαντες μὴ ἐπεξέλθωσιν, οἰκείων στέρεσθαι¹⁰
 ἡγοῦνται, ἂ δ’ ἂν ἐπελθόντες κτήσωνται, ὀλίγα πρὸς τὰ
 μέλλοντα τυχεῖν πράξαντες. ἦν δ’ ἄρα του¹¹ καὶ πείρα¹² σφα-
 λῶσιν¹, ἀντελπίσαντες ἄλλα ἐπλήρωσαν² τὴν χρεῖαν³· μόνοι

¹ ἐνδεής + <i>gen.</i>	achterblijvend bij
² βέβαιος	zeker
³ ἄοκνος	niet aarzelend
⁴ πρὸς + <i>acc.</i>	in vergelijking met
⁵ ἀπουσία	afwezigheid
⁶ ἐπὶ πλεῖστον	tot het uiterste
⁷ ἐξέρχομαι	verwezenlijken
⁸ ἀναπίπτω	de moed opgeven
⁹ ἀλλότριος	vreemd, niet eigen
¹⁰ στέρομαι + <i>gen.</i>	berooft worden van
¹¹ = τινος	
¹² πείρα ἢ	poging

Maar kenmerk van jullie is dingen te doen die achter blijven bij jullie legermacht en inzicht en niet te vertrouwen op wat zeker is en nooit te denken verlost te zullen raken van de gevaren. En inderdaad zijn zij zonder aarzeling in vergelijking met jullie talmers en verkeren zij in het buitenland tegenover jullie, die jullie land niet verlaten. Want zij denken dat zij door weg van huis te zijn wel iets zullen verwerven, maar jullie denken, dat jullie door aan te vallen ook wat jullie al hebben wel zullen schaden. Wanneer ze hun vijanden overwinnen, verwezenlijken ze hun doel tot het uiterste en bij verlies geven ze zo min mogelijk de moed op. Bovendien zetten ze hun lichamen als hun minste bezit in voor hun stad, maar hun inzicht gebruiken ze als hun grootste eigendom om iets te doen voor hun stad. En als ze iets bedacht hebben, maar niet verwezenlijkt, dan menen ze, dat ze daarvan beroofd worden en als ze op iets afgegaan zijn en het in bezit hebben gekregen, dan vinden ze dat ze weinig hebben uitgericht in vergelijking met hetgeen moest. Als ze dan ook geen succes hebben in hun poging van een onderneming, dan zetten ze hun hoop weer op andere ondernemingen en stillen ze hun verlangen.

¹ σφάλλομαι

zich vergissen in, geen succes hebben met

² πληρόω

vol maken; *hier aor. gnomicus*

³ χρεία

verlangen, behoefte

γὰρ ἔχουσί τε ὁμοίως καὶ ἐλπίζουσιν ἃ ἂν ἐπινοήσωσι διὰ τὸ ταχεῖαν τὴν ἐπιχείρησιν ποιεῖσθαι ὧν ἂν γνῶσιν. καὶ ταῦτα μετὰ πόνων πάντα καὶ κινδύνων δι' ὅλου τοῦ αἰῶνος¹ μοχθοῦσι, καὶ ἀπολαύουσιν² ἐλάχιστα τῶν ὑπαρχόντων διὰ τὸ αἰεὶ κτᾶσθαι καὶ μήτε ἐορτὴν ἄλλο τι ἡγεῖσθαι ἢ τὸ τὰ δέοντα πράξειν ξυμφορὰν τε οὐχ ἧσσον ἡσυχίαν ἀπράγμονα³ ἢ ἀσχολίαν⁴ ἐπίπονον· ὥστε εἴ τις αὐτοὺς ξυνελὼν φαίη πεφυκέναι ἐπὶ⁵ τῷ μήτε αὐτοὺς ἔχειν ἡσυχίαν μήτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἔαν, ὀρθῶς ἂν εἴποι.

71. Ἐταύτης μέντοι τοιαύτης ἀντικαθεστηκυίας πόλεως, ᾧ Λακεδαιμόνιοι, διαμέλλετε⁶ καὶ οἴεσθε τὴν ἡσυχίαν⁷ οὐ τούτοις τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ πλεῖστον ἀρκεῖν⁸ οἷ ἂν τῇ μὲν παρασκευῇ⁹ δίκαια πράσσωσι, τῇ δὲ γνώμῃ¹⁰, ἣν ἀδικῶνται, δῆλοι ὧσι μὴ ἐπιτρέψοντες¹¹, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὴ λυπεῖν τε τοὺς ἄλλους καὶ αὐτοὶ

¹ αἰών ἢ/ὁ	leven
² ἀπολαύω + <i>gen.</i>	genieten van
³ ἀπράγμων	rustig, zonder staatshandelen
⁴ ἀσχολία	geen vrije tijd, verhindering
⁵ ἐπὶ + <i>dat.</i>	voor
⁶ διαμέλλω	volharden
⁷ ἡσυχία`	rust, vrede
⁸ ἀρκέω	voldoende zijn
⁹ παρασκευή	toebereiding, legermacht
¹⁰ γνώμη	besluitvorming
¹¹ ἐπιτρέπω	toestaan

Want Als ze op iets hopen, si dat hetzelfde in hun geval als het hebben van dat wat ze eventueel bedacht hebben, doordat ze dat, waartoe ze eventueel besluiten, snel uitvoeren. En dat alles doen zij met gezwoeg en gevaren hun hele leven door en ze genieten allerminst van wat voor handen is doordat ze dat altijd al hebben en doordat ze niets anders als een feest beschouwen dan te doen wat nodig is en rust zonder staatshandelen meer als ongeluk beschouwen dan verandering vol inspanning. Zodoende, als iemand samenvattend zal zeggen, dat zij van nature ervoor zijn noch rust te hebben noch de rest van de mensen met rust te laten, dan zal hij het wel bij het rechte eind hebben.

71. Terwijl echter met dat Athene zo'n stad tegenover ons staat, Lakedaimoniërs, volharden jullie en menen jullie dat de vrede niet voor die mensen het langst duurt, die met hun legermacht rechtvaardig optreden, maar van wie het duidelijk is door hun politiek, indien ze onrecht ontmoeten, dat niet toe te zullen staan, maar jullie handelen fair met als doel, dat jullie de rest niet kwetsen en zelf

ἀμυνόμενοι μὴ βλάπτεσθαι τὸ ἴσον¹ νέμετε. μόλις δ' ἂν πόλει ὁμοίᾳ² παροικοῦντες ἐτυγχάνετε τούτου· νῦν δ', ὅπερ καὶ ἄρτι³ ἐδηλώσαμεν, ἀρχαιότροπα⁴ ὑμῶν τὰ ἐπιτηδεύματα⁵ πρὸς αὐτούς ἐστιν. ἀνάγκη δὲ ὡσπερ τέχνης⁶ αἰεὶ τὰ ἐπιγιγνόμενα⁷ κρατεῖν· καὶ ἡσυχάζουσα μὲν πόλει τὰ ἀκίνητα⁸ νόμιμα⁹ ἄριστα, πρὸς πολλὰ δὲ ἀναγκαζομένοις ἰέναι πολλῆς καὶ τῆς ἐπιτεχνήσεως¹⁰ δεῖ. δι' ὅπερ καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῆς πολυπειρίας¹¹ ἐπὶ πλέον ὑμῶν κεκαίνωται¹². μέχρι μὲν οὖν τοῦδε ὠρίσθω¹³ ὑμῶν ἡ βραδυτής¹⁴. νῦν δὲ τοῖς τε ἄλλοις καὶ Ποτειδεάταις, ὡσπερ ὑπεδέξασθε, βοηθήσατε κατὰ τάχος ἐσβαλόντες ἐς τὴν Ἀττικὴν, ἵνα μὴ ἄνδρας τε

¹ τὸ ἴσον νέμω	fair handelen
² <i>sc. aan de stad van jullie</i>	
³ ἄρτι	zojuist
⁴ ἀρχαιότροπος	ouderwets
⁵ τὰ ἐπιτηδεύματα	instellingen
⁶ τέχνη	kunst
⁷ ἐπιγιγνομαι	vernieuwd worden
⁸ ἀκίνητος	onbewegelijk
⁹ τὸ νόμιμον	gewoonte
¹⁰ ἐπιτεχνήσεις ἢ	uitvinding
¹¹ πολυπειρία ἢ	grote ondervinding
¹² καινῶ	vernieuwen
¹³ ὀρίζω	beperken; <i>imperativus 3^e s.</i>
¹⁴ βραδυτής ἢ	traagheid

je verdedigend geen schade oplopen. Als jullie bij een stad zouden wonen, die gelijk is aan die van jullie, zouden jullie dat met moeite bereiken. Nu echter zijn jullie instellingen ouderwets vergeleken met hen, juist wat wij ook zojuist duidelijk hebben gemaakt. Maar het is nodig precies zoals bij een kunst, dat vernieuwingen het winnen. En wanneer een stad in ruste is, zijn de onbewegelijke gewoonten het best, maar wanneer men gedwongen wordt op veel problemen af te gaan, dan is er ook grote vindingrijkheid nodig. En juist daarom zijn ook de instellingen van de Atheners ten gevolge van hun grote ervaring meer vernieuwd dan die van jullie. Hier moet dus jullie traagheid haar eind vinden. Nu moeten jullie de anderen en de Poteideaten, precies zoals jullie beloofd hebben, te hulp komen door snel Attica binnen te vallen

φίλους καὶ ξυγγενεῖς τοῖς ἐχθίστοις προῆσθε¹ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἄλλους ἀθυμίᾳ πρὸς ἑτέραν τινὰ ξυμμαχίαν τρέψητε. δρῶμεν δ' ἂν ἄδικον οὐδὲν οὔτε πρὸς θεῶν τῶν ὀρκίων οὔτε πρὸς ἀνθρώπων τῶν αἰσθανομένων· λύουσι γὰρ σπονδὰς οὐχ οἱ δι'² ἔρημίαν ἄλλοις προσιόντες, ἀλλ' οἱ μὴ βοηθοῦντες οἷς ἂν ξυνομόσωσιν³. βουλομένων δὲ ὑμῶν προθύμων εἶναι μενοῦμεν· οὔτε γὰρ ὅσα ἂν ποιοῖμεν μεταβαλλόμενοι⁴ οὔτε ξυνηθεστέ-
ρους⁵ ἂν ἄλλους εὖροιμεν. πρὸς τάδε βουλευέσθε εὔ καὶ τὴν Πελοπόννησον πειρᾶσθε μὴ ἐλάσσω⁶ ἐξηγεῖσθαι⁷ ἢ οἱ πατέρες ὑμῖν παρέδοσαν.'

72. Τοιαῦτα μὲν οἱ Κορίνθιοι εἶπον. τῶν δὲ Ἀθηναίων ἔτυχε γὰρ πρεσβεία πρότερον ἐν τῇ Λακεδαιμόνι περὶ ἄλλων παροῦσα, καὶ ὡς ἦσθοντο⁸ τῶν λόγων, ἔδοξεν αὐτοῖς παριτητέα⁹ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους εἶναι, τῶν μὲν ἐγκλημάτων πέρι¹ μηδὲν ἀπολογησομένους ὧν αἱ πόλεις ἐνεκάλουν²,

¹ προίεμαι	prijsgieven
² διὰ + <i>acc.</i>	door, in
³ συνόμνυμι	een eed afleggen met, een verbond sluiten met
⁴ μεταβάλλομαι	veranderen (van positie)
⁵ συνήθης	met dezelfde gewoonten, goed bekend, bevriend
⁶ <i>proleptisch</i>	
⁷ ἐξηγέομαι	leiden
⁸ αἰσθάνομαι + <i>gen.</i>	vernemen
⁹ παριτητέα ἐστί <i>n.pl.</i>	men moet gaan

om te voorkomen dat jullie jullie vrienden en verwanten aan de vijanden prijsgeven en de rest van ons door moedeloosheid zo hun toevlucht laten nemen tot een ander bondgenootschap. Wij zullen dan wel geen enkel onrecht begaan zowel volgens het oordeel van de goden, die de eden beschermen, als ook volgens dat van de mensen, die intelligent zijn. Want een verdrag wordt niet verbroken door wie zonder bondgenoten anderen aanvallen, maar door wie niet hen helpen, met wie ze een verbond hebben gesloten. Als jullie bereid zijn ons te helpen, zullen we stand houden; want noch zullen we wel vroom handelen, wanneer wij van kamp veranderen noch zullen wij wel anderen ontmoeten, die meer dezelfde gewoonten hebben. Met het oog daarop moeten jullie goed beraadslagen en moeten jullie proberen de Peloponnesos te leiden zonder dat die kleiner is dan jullie vaders die aan jullie gegeven hebben.

72. Zo spraken de Korinthiërs. Van de Atheners was er toevallig al voor die tijd een gezantschap in Lakedaimon betreffende andere zaken en toen ze die woorden vernomen hadden, besloten zij, dat ze moesten optreden bij de Lakedaimoniërs, om zich betreffende geen van de verwijten, die de steden tegen hen inbrachten, te verdedigen

¹ *in postpositie*

² ἐγκαλέω +acc. + gen. iemand aanklagen van

δηλῶσαι δὲ περὶ τοῦ παντὸς ὡς οὐ ταχέως αὐτοῖς βουλευτέον εἶη¹, ἀλλ' ἐν πλέονι² σκεπτέον. καὶ ἅμα τὴν σφετέραν πόλιν ἐβούλοντο σημήναι ὅση εἶη δύναμιν, καὶ ὑπόμνησιν³ ποιήσασθαι τοῖς τε πρεσβυτέροις ὧν⁴ ἤδεσαν καὶ τοῖς νεωτέροις ἐξήγησιν⁵ ὧν ἄπειροι⁶ ἦσαν, νομίζοντες μᾶλλον ἂν αὐτοὺς ἐκ τῶν λόγων πρὸς τὸ ἡσυχάζειν τραπέσθαι ἢ πρὸς τὸ πολεμεῖν. προσελθόντες οὖν τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔφασαν βούλεσθαι καὶ αὐτοὶ ἐς τὸ πλῆθος αὐτῶν εἰπεῖν, εἴ τι μὴ ἀποκωλύοι⁷. οἱ δὲ ἐκέλευόν τε παριέναι, καὶ παρελθόντες οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον τοιαύδε.

73. “Ἡ μὲν πρέσβευσις⁸ ἡμῶν οὐκ ἐς ἀντιλογίαν⁹ τοῖς ὑμετέροις ξυμμάχοις ἐγένετο, ἀλλὰ περὶ ὧν ἡ πόλις ἔπεμψεν· αἰσθανόμενοι δὲ καταβοήν¹⁰ οὐκ ὀλίγην οὔσαν ἡμῶν παρήλθομεν οὐ τοῖς ἐγκλήμασι τῶν πόλεων ἀντεροῦντες¹¹ (οὐ γὰρ

¹ βουλευτέον ἐστι	er moet besloten worden (<i>adiectiv. verbale</i>)
² ἐν πλέονι	verder, langer
³ ὑπόμνησις ἢ	herinnering
⁴ = τούτων, ἅ	
⁵ ἐξήγησις ἢ	beschrijving
⁶ ἄπειρος + <i>gen.</i>	niet ervaren in
⁷ ἀποκωλύω	verhinderen, in de weg staan
⁸ πρέσβευσις ἢ	gezantschap
⁹ ἀντιλογία	weerwoord
¹⁰ καταβολή	aanklacht
¹¹ ἀντιλέγω	een weerwoord geven

maar om duidelijk te maken betreffende de hele zaak, dat zij niet snel een besluit moesten nemen, maar verder onderzoek moesten doen. En tegelijk wilden ze van hun eigen stad aantonen, hoe groot de macht was en die dingen in herinnering brengen bij de ouderen, die zij al wisten en aan de jongeren dat beschrijven, waar ze geen ervaring mee hadden. Ze meenden namelijk, dat zij eerder door woorden ervoor zouden kiezen rustig te blijven dan oorlog te voeren. Toen ze dus naar de Lakedaimoniërs gegaan waren zeiden ze ook zelf tot de menigte van hen te willen spreken, tenzij iets dat verhinderde. De Lakedaimoniërs bevalen hen naar voren te komen. Toen de Atheners dat gedaan hadden zeiden ze ongeveer het volgende:

73. 'Ons gezantschap is er niet om tegen jullie bondgenoten een weerwoord te spreken, maar betreffende de kwesties waarom de stad ons gestuurd heeft. Omdat wij vernamen dat er een niet geringe aanklacht tegen ons is, zijn wij naar voren gekomen niet om ons te vewren tegen de aanklachten van de steden (want niet bij jullie

παρὰ δικασταῖς ὑμῖν οὔτε ἡμῶν οὔτε τούτων οἱ λόγοι ἂν γίγνοιτο), ἀλλ' ὅπως μὴ ῥαδίως περὶ μεγάλων πραγμάτων τοῖς ξυμμάχοις πειθόμενοι χειρὸν βουλευήσθε, καὶ ἅμα βουλόμενοι περὶ τοῦ παντὸς λόγου τοῦ ἐς ἡμᾶς καθεστῶτος δηλῶσαι ὡς οὔτε ἀπεικότης¹ ἔχομεν ἄ κεκτήμεθα, ἢ τε πόλις ἡμῶν ἀξία λόγου ἐστίν.

Ἐκαὶ τὰ μὲν πάνυ παλαιὰ τί δεῖ λέγειν, ὧν ἀκοαί² μᾶλλον λόγων μάρτυρες ἢ ὄψεις τῶν ἀκουσομένων; τὰ δὲ Μηδικὰ καὶ ὅσα αὐτοὶ ξύνιστε, εἰ καὶ δι' ὄχλου³ μᾶλλον ἔσται αἰεὶ προβαλλομένοις⁴, ἀνάγκη λέγειν· καὶ γὰρ ὅτε ἐδρῶμεν, ἐπ' ὠφελίᾳ ἐκινδυνεύετο, ἧς τοῦ μὲν ἔργου μέρος⁵ μετέσχετε, τοῦ δὲ λόγου μὴ παντός, εἴ τι ὠφελεῖ⁶, στερισκώμεθα⁷. ῥηθήσεται δὲ οὐ παραιτήσεως⁸ μᾶλλον ἔνεκα ἢ μαρτυρίου καὶ δηλώσεως πρὸς οἷαν ὑμῖν πόλιν μὴ εὖ βουλευομένοις ὁ ἀγὼν καταστήσεται. φαμὲν γὰρ Μαραθῶνι τε μόνοι προκινδυνεύσαι τῷ βαρβάρῳ καὶ ὅτε τὸ ὕστερον ἦλθεν, οὐχ ἱκανοὶ ὄντες

¹ ἀπεικότης	onlogisch
² ἀκοή	gehoor, horen zeggen
³ δι' ὄχλου	vervelend
⁴ προβάλλομαι	aanhalen; sc. ἡμῖν
⁵ acc. inw. obj.	
⁶ ὠφελέω	nuttig zijn
⁷ στερίσκω + gen.	beroven van
⁸ παραίτησις ἢ	verontschuldiging

als rechters zullen wel zowel onze woorden als ook die van hen geuit worden), maar opdat jullie niet gemakkelijk betreffende grote zaken jullie bondgenoten gehoorzamen en zo een slechter besluit nemen en tegelijk omdat wij betreffende de hele rede tegen ons willen duidelijk maken, dat én wij niet zonder reden hebben wat we hebben én onze de stad vermeldenswaard is.

En waarom moeten we met die heel oude dingen aankomen? Wie dit zal horen is slechts getuige van woorden en geen ooggetuige. Maar de Perzische oorlogen en al waarvan jullie zelf weet hebben, moeten we vertellen, ook als dat eerder voor ons vervelend is, omdat we dat altijd aanhalen. Want toen wij die oorlogen voerden, nam men risico's met als doel hulp te bieden en jullie hebben een deel van het resultaat daarvan gehad, en moeten wij niet beroofd worden van heel de verwijzing daarnaar, als het enig voordeel heeft. Het zal verteld worden niet zozeer om wille van verontschuldiging als wel van getuigenis en om duidelijk te maken tegen welk stad jullie strijd zich zal voltrekken, als jullie verkeerd overleggen. Immers wij beweren in Marathon als enigen gevaar getrotseerd te hebben tegen de barbaar en toen hij later terugkwam en wij niet voldoende waren om op land ons teweer te

κατὰ γῆν ἀμύνεσθαι, ἐσβάντες ἐς τὰς ναῦς πανδημεὶ ἐν Σαλαμῖνι ξυμμαχῆσαι, ὅπερ ἔσχε¹ μὴ κατὰ πόλεις αὐτὸν ἐπιπλέοντα τὴν Πελοπόννησον πορθεῖν², ἀδυνάτων³ ἂν ὄντων πρὸς ναῦς πολλὰς ἀλλήλοισ ἐπιβοηθεῖν. τεκμήριον δὲ μέγιστον αὐτὸς ἐποίησεν· νικηθεὶς γὰρ ταῖς ναυσὶν ὡς οὐκέτι αὐτῷ ὁμοίας οὔσης τῆς δυνάμεως κατὰ τάχος τῷ πλέονι τοῦ στρατοῦ ἀνεχώρησεν⁴. **74.** τοιοῦτου μέντοι τούτου ξυμβάντος⁵, καὶ σαφῶς δηλωθέντος ὅτι ἐν ταῖς ναυσὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ πράγματα⁶ ἐγένετο, τρία τὰ ὠφελιμώτατα ἐς αὐτὸ παρεσχόμεθα, ἀριθμὸν τε νεῶν πλεῖστον καὶ ἄνδρα στρατηγὸν ξυνετώτατον⁷ καὶ προθυμίαν⁸ ἀοκνοτάτην· ναῦς μὲν γε ἐς⁹ τὰς τετρακοσίας ὀλίγω ἐλάσσους τῶν δύο μοιρῶν¹⁰, Θεμιστοκλέα δὲ ἄρχοντα, ὃς αἰτιώτατος ἐν τῷ στενωῷ¹¹ ναυμαχῆσαι ἐγένετο, ὅπερ σαφέστατα ἔσωσε τὰ πράγματα, καὶ αὐτὸν διὰ τοῦτο

¹ ἔχω μὴ + <i>inf.</i>	ervan afhouden te
² πορθέω	plunderen
³ <i>sc.</i> τῶν Πελοποννησίων	
⁴ ἀναχωρέω	terugkeren, zich terugtrekken
⁵ συμβαίνω	gebeuren
⁶ τὰ πράγματα γίνεται ἐν	+ <i>dat.</i> de zaak hangt af van
⁷ συνετός	verstandig, met inzicht
⁸ προθυμία	enthousiasme
⁹ ἐς + <i>getal</i>	ongeveer
¹⁰ μοῖρα ἢ	deel
¹¹ στενός	nauw

te stellen, na aan boord gegaan te zijn met alle mensen bij Salamis op zee gestreden te hebben, hetgeen de Pers ervan weerhield stad voor stad de Peloponnesos via de zee te benaderen en het te plunderen terwijl de Peloponnesiërs wel niet in staat waren tegen vele schepen elkaar te helpen. Daarvan heeft hij zelf het grootste bewijs geleverd. Hij is immers na met de vloot overwonnen te zijn, omdat hij niet meer een zelfde legermacht om op zee te vechten had, snel met het merendeel van zijn leger teruggekeerd. **74.** Toen echter dat van dien aard gebeurd was en duidelijk geworden was, dat de zaak van de Grieken van die schepen afhing, hebben wij de drie nuttigste dingen daarvoor geleverd: een zeer groot aantal schepen, een strateeg met zeer veel inzicht en enthousiasme zonder de geringste aarzeling: ongeveer 400 schepen, een beetje minder dan $\frac{2}{3}$ deel en als commandant Themistokles, die de grootste reden is geweest van het leveren van de zeeslag in de enge ruimte, juist wat het duidelijkst de situatie heeft gered en jullie hebben

ὕμεῖς ἐτιμήσατε μάλιστα δὴ ἄνδρα ξένον τῶν ὡς ὑμᾶς ἐλθόντων· προθυμίαν δὲ καὶ πολὺ τολμηροτάτην¹ ἐδείξαμεν, οἷ γε, ἐπειδὴ ἡμῖν κατὰ γῆν οὐδεις ἐβοήθει, τῶν ἄλλων ἤδη μέχρι ἡμῶν δουλευόντων ἠξιώσαμεν ἐκλιπόντες τὴν πόλιν καὶ τὰ οἰκεῖα² διαφθείραντες μηδ' ὡς τὸ τῶν περιλοίπων ξυμμάχων κοινόν³ προλιπεῖν μηδὲ σκεδασθέντες ἀχρεῖτοι⁴ αὐτοῖς γενέσθαι, ἀλλ' ἐσβάντες ἐς τὰς ναῦς κινδυνεῦσαι καὶ μὴ ὀργισθῆναι ὅτι ἡμῖν οὐ προτιμωρήσατε⁵. ὥστε φαμέν οὐχ ἥσσον⁶ αὐτοῖς ὠφελῆσαι ὑμᾶς ἢ τυχεῖν τούτου. ὕμεῖς μὲν γὰρ ἀπό τε οἰκουμένων τῶν πόλεων καὶ ἐπὶ τῷ τὸ λοιπὸν νέμεσθαι, ἐπειδὴ ἐδείξατε ὑπὲρ ὑμῶν καὶ οὐχ ἡμῶν τὸ πλεόν⁷, ἐβοηθήσατε (ὅτε γοῦν ἤμεν ἔτι σῶοι, οὐ παρεγένεσθε)· ἡμεῖς δὲ ἀπό τε τῆς οὐκ οὔσης ἔτι ὀρμώμενοι⁸ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐν βραχείᾳ⁹ ἐλπίδι οὔσης κινδυνεύοντες ξυνεσώσαμεν ὑμᾶς τε τὸ μέρος¹ καὶ ἡμᾶς αὐτούς. εἰ δὲ προσεχωρήσαμεν² πρότερον

¹ τολμηρός	vol durf
² τὰ οἰκεῖα	het eigene
³ τὸ κοινόν	het gemeenschappelijke (belang)
⁴ ἀχρεῖτος	nutteloos
⁵ προτιμωρέω	eerder helpen
⁶ οὐχ ἥσσον ἢ ..	eerder .. dan .
⁷ οὐχ .. τὸ πλεόν	niet zo zeer
⁸ ὀρμάομαι	opbreken, aanvallen
⁹ βραχύς	kort

hem daardoor hem het meest geëerd als niet-Spartaan van hen die bij jullie gekomen zijn. Wij hebben enthousiasme met ook verreweg de grootste durf aan de dag gelegd, omdat wij, toen niemand ons te land te hulp kwam, terwijl de rest al tot aan ons slaaf was, het juist achtten de stad te verlaten, het eigen bezit te vernietigen, maar toch niet het gemeenschappelijk belang van de overige bondgenoten op te geven en door ons te verspreiden voor hen nutteloos te blijken, maar aan boord van de schepen te gaan en risico's te lopen en niet boos te worden, dat jullie ons niet eerder geholpen hebben. Zo zeggen we eerder zelf jullie geholpen te hebben dan die hulp gekregen te hebben. Jullie immers zijn vanuit jullie steden, terwijl die bewoond werden, ook om ze voortaan te bewonen, aangezien jullie bang waren voor julliezelf en niet zozeer voor ons, te hulp gekomen (want toen wij nog behouden waren, verschenen jullie niet); toen wij echter opbraken van die stad, die niet meer bestond en gevaar liepen voor die stad, waarop we nog nauwelijks konden hopen, redden wij op onze beurt jullie en ons zelf. Als wij echter

¹ τὸ μέρος

op onze beurt

² προσχωρέω + *dat.*

zich aansluiten bij

τῷ Μήδῳ δείσαντες, ὡσπερ καὶ ἄλλοι, περὶ τῆς χώρας, ἢ μὴ ἐτολήσαμεν ὕστερον ἐσβῆναι ἐς τὰς ναῦς ὡς διεφθαρμένοι, οὐδὲν ἂν ἔδει ἔτι ὑμᾶς μὴ ἔχοντας ναῦς ἰκανὰς ναυμαχεῖν, ἀλλὰ καθ' ἡσυχίαν ἂν αὐτῷ προυχώρησε¹ τὰ πράγματα ἢ ἐβούλετο.

75. Ἔρ' ἄξιόί ἐσμεν, ὧ Λακεδαιμόνιοι, καὶ προθυμίας ἔνεκα τῆς τότε καὶ γνώμης ξυνέσεως³ ἀρχῆς γε ἧς ἔχομεν τοῖς Ἑλλησι μὴ οὕτως ἄγαν ἐπιφθόνως διακεῖσθαι⁴; καὶ γὰρ αὐτὴν τήνδε ἐλάβομεν οὐ βιασάμενοι, ἀλλ' ὑμῶν μὲν οὐκ ἐθελήσαντων παραμεῖναι πρὸς τὰ ὑπόλοιπα⁵ τοῦ βαρβάρου, ἡμῖν δὲ προσελθόντων τῶν συμμάχων καὶ αὐτῶν δεηθέντων ἡγεμόνας καταστῆναι· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἔργου κατηναγκάσθημεν τὸ πρῶτον προαγαγεῖν αὐτὴν ἐς τόδε, μάλιστα μὲν ὑπὸ δέους, ἔπειτα καὶ τιμῆς, ὕστερον καὶ ὠφελίας. καὶ οὐκ ἀσφαλές⁶ ἔτι ἐδόκει εἶναι τοῖς πολλοῖς ἀπηχθημένους⁷, καὶ τινων καὶ ἤδη ἀποστάντων κατεστραμμένων⁸, ὑμῶν τε ἡμῖν

¹ προχωρέω

lukken, zich ontwikkelen

² ἄρα μὴ;

toch niet?

³ σύνεσις ἢ

begrip, inzicht

⁴ ἐπιφθόνως διακεῖσθαι

benijd worden

⁵ ὑπόλοιπος

overgebeleven

⁶ ἀσφαλῆς

betrouwbaar, veilig

⁷ ἀπεχθάνομαι + *dat.*

zich gehaat maken bij

⁸ καταστρέφω

onderwerpen

ons uit angst hadden overgegeven aan de Pers, precies zoals de rest, of als we het niet gewaagd hadden later sloop te gaan, in de mening dat wij verloren waren, dan zouden jullie absoluut niet meer een zeeslag hebben hoeven te leveren, omdat jullie niet voldoende schepen hadden, maar dan zouden zijn ondernemingen in rust voor hem zich ontwikkeld hebben, zoals hij wilde.

75. Wij verdienen het toch niet, Lakedaimoniërs, zowel wegens onze moed toen als ook wegens onze besluitvaardigheid en ons inzicht om onze leidende positie, die wij hebben, zo al te zeer gehaat te zijn bij de Grieken? We hebben die immers gekregen niet met geweld, maar omdat jullie enerzijds niet paraat wilden blijven tegen wat er resteerde van de barbaar, terwijl echter de bondgenoten naar ons toekwamen en ons vroegen hun aanvoerders te worden. Juist door die daad zijn we gedwongen eerst onze heerschappij tot het huidige niveau voort te zetten, vooral uit angst, vervolgens ook uit eer, verder ook uit nut. En niet scheen het meer veilig toe gehaat bij de meesten te zijn en terwijl sommigen onderworpen waren, nadat ze ook al afgefallen waren en jullie niet meer evenzeer met ons bevriend waren maar

οὐκέτι ὁμοίως φίλων, ἀλλ' ὑπόπτων¹ καὶ διαφόρων² ὄντων, ἀνέντας³ κινδυνεύειν· καὶ γὰρ ἂν αἱ ἀποστάσεις πρὸς ὑμᾶς ἐγίνοντο. πᾶσι δὲ ἀνεπίφθονον⁴ τὰ συμφέροντα τῶν μεγίστων πέρι κινδύνων εὖ τίθεσθαι. **76.** ὑμεῖς γοῦν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, τὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ πόλεις ἐπὶ τὸ ὑμῖν ὠφέλιμον καταστησάμενοι⁵ ἐξηγεῖσθε· καὶ εἰ τότε ὑπομείναντες διὰ παντὸς ἀπήχθεσθε ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ, ὥσπερ ἡμεῖς, εὖ ἴσμεν μὴ ἂν ἦσσαν ὑμᾶς λυπηροῦς⁶ γενομένους τοῖς ξυμμάχοις καὶ ἀναγκασθέντας ἂν ἢ ἄρχειν ἐγκρατῶς⁷ ἢ αὐτοὺς κινδυνεύειν. οὕτως οὐδ' ἡμεῖς θαυμαστὸν οὐδὲν πεποιήκαμεν οὐδ' ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπείου τρόπου, εἰ ἀρχὴν τε διδομένην ἐδεξάμεθα καὶ ταύτην μὴ ἀνεῖμεν⁸ ὑπὸ <τριῶν> τῶν μεγίστων νικηθέντες, τιμῆς καὶ δέους καὶ ὠφελίας, οὐδ' αὖ πρῶτοι τοῦ τοιούτου ὑπάρξαντες, ἀλλ' αἰεὶ καθεστῶτος⁹ τὸν ἦσσω ὑπὸ τοῦ δυνατωτέρου κατείργεσθαι¹, ἄξιόι τε ἅμα νομίζοντες εἶναι καὶ ὑμῖν

¹ ὑπόπτος	argwanend
² διάφορος	verschillend, vijandig
³ ἀνίημι	nalatig zijn
⁴ ἀνεπίφθονος	zonder aanmerking
⁵ καθίσταμαι	voor zich regelen
⁶ λυπηρός	hinderlijk
⁷ ἐγκρατῶς	met kracht
⁸ ἀνίημι	loslaten
⁹ καθίστημι	tot wet instellen

argwanend en vijandig, door nalatigheid risico's te lopen. Want ze zouden van ons afvallen en naar jullie overlopen. Niemand immers kan er iets op aan te merken hebben, als men betreffende het grootste gevaar passende maatregelen goed neemt. **76.** Jullie toch moeten, Lakedaimoniërs, de steden op de Peloponnesos in een positie brengen, die voor jullie voordelig is en die aanvoeren. Als jullie toen de hele tijd toch gebleven waren en gehaat waren tijdens jullie hegemonie, precies zoals wij, dan weten wij goed, dat jullie niet minder hinderlijk voor jullie bondgenoten zouden zijn geworden en gedwongen zouden zijn of met kracht te heersen of zelf gevaar te lopen. In die zin hebben en wij niets verbazingwekkends gedaan en niet in strijd met de menselijke aard gehandeld, als wij een heerschappij, die ons gegeven werd, aangenomen hebben en die niet hebben prijsgegeven overwonnen door de drie grootste factoren, eer en vrees en voordeel, zonder dat wij op onze beurt met zo iets begonnen zijn, maar terwijl het een wet is dat de mindere door de machtigere in het nauw gedreven wordt, terwijl we tegelijk menen het te verdienen en wij ook jullie toeschijnen

¹ κατείρω

in het nauw drijven

δοκοῦντες μέχρι οὗ τὰ συμφέροντα λογιζόμενοι τῷ δικαίῳ λόγῳ νῦν χρῆσθε, ὃν οὐδεὶς πω παρατυχὸν¹ ἰσχύι τι κτήσασθαι προθεὶς τοῦ μὴ πλέον ἔχειν ἀπετράπετο². ἐπαινεῖσθαι τε ἄξιοι οἵτινες χρησάμενοι τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει ὥστε ἐτέρων ἄρχειν δικαιότεροι ἢ κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν δύναμιν γένωνται. ἄλλους γ' ἂν οὖν οἰόμεθα τὰ ἡμέτερα λαβόντας δεῖξαι ἂν μάλιστα εἴ τι μετριάζομεν³. ἡμῖν δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐπιεικοῦς⁴ ἀδοξία⁵ τὸ πλέον ἢ ἔπαινος οὐκ εἰκότως περιέστη.

77. 'Καὶ ἐλασσούμενοι⁶ γὰρ ἐν ταῖς συμβολαίαις⁷ πρὸς τοὺς συμμάχους δίκαις καὶ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς ἐν τοῖς ὁμοίοις νόμοις ποιήσαντες τὰς κρίσεις⁸ φιλοδικεῖν⁹ δοκοῦμεν. καὶ οὐδεὶς σκοπεῖ αὐτῶν τοῖς καὶ ἄλλοθί που ἀρχὴν ἔχουσι καὶ ἦσσαν ἡμῶν πρὸς τοὺς ὑπηκόους μετρίους οὔσι διότι¹ τοῦτο οὐκ

¹ παρατυγχάνει

een gelegenheid doet zich voor

² ἀποτρέπομαι τοῦ μὴ

zich afwenden van, versmaden

³ μετριάζω

matig zijn

⁴ ἐπιεικής

betamelijk

⁵ ἀδοξία

slechte naam

⁶ ἐλασσοομαι

verslagen worden

⁷ συμβόλαιος

contracten betreffend; *processen in handelszaken werden*

gevoerd in de stad waar ze afgesloten waren; Atheners waren in dat geval in het nadeel in de steden van hun onderdanen (bondgenoten), maar die op hun beurt werden in Athene hetzelfde behandeld als de Atheners in Athene.

⁸ κρίσις

onderzoek

⁹ φιλοδικέω

procesziek zijn

het te verdienen, totdat jullie wat voor jullie voordelig was overwogen en nu het rechtvaardigheidsargument gebruiken, met welke als uitgangspunt nog niemand, als zich de gelegenheid heeft voorgedaan iets met geweld te verwerven, het versmaad heeft meer te hebben. Al de mensen verdienen het geprezen te worden, die hun menselijke natuur gebruiken, zodat zij over anderen heersen en wel rechtvaardiger blijken dan je zou verwachten gezien de macht die aan hun voor handen is. Wij denken dus, als we in enig opzicht matig zijn, dat anderen als ze ons legermacht gekregen zouden hebben, vooral die matigheid van ons getoond zouden hebben. Wij hebben ook tegen de verwachting in door ons betamelijk gedrag eerder een slechte naam gekregen dan lof.

77. Want hoewel wij verliezen in handelsprocessen met bondgenoten en hoewel wij die onderzoeken doen bij onszelf onder de zelfde wetten, schijnen wij procesziek te zijn en niemand van hen kijkt, waarom dat niet verweten wordt aan diegenen, die ook elders ergens een rijk hebben en onmatiger dan wij jegens hun onderdanen zijn.

¹ διότι

waarom

ονειδίζεται· βιάζεσθαι γὰρ οἷς ἂν ἐξῆ, δικάζεσθαι οὐδὲν
 προσδέονται. οἱ δὲ εἰθισμένοι¹ πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἴσου
 ὀμιλεῖν², ἦν τι παρὰ τὸ μὴ οἶεσθαι χρῆναι ἢ γνώμη³ ἢ δυνάμει
 τῆ δια τὴν ἀρχὴν καὶ ὅπως οὖν⁴ ἐλασσωθῶσιν, οὐ τοῦ πλέονος⁵
 μὴ στερισκόμενοι χάριν ἔχουσιν, ἀλλὰ τοῦ ἐνδεοῦς⁶ χαλεπώ-
 τερον φέρουσιν ἢ εἰ ἀπὸ πρώτης⁷ ἀποθέμενοι τὸν νόμον
 φανερώς ἐπλεονεκτοῦμεν⁸. ἐκείνως δὲ οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἀντέλεγον
 ὡς οὐ χρεῶν⁹ τὸν ἥσσω τῷ κρατοῦντι ὑποχωρεῖν. ἀδικοῦ-
 μενοί τε, ὡς ἔοικεν, οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον ὀργίζονται ἢ βιαζό-
 μενοι· τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ ἴσου δοκεῖ πλεονεκτεῖσθαι, τὸ δ'
 ἀπὸ τοῦ κρείσσονος καταναγκάζεσθαι. ὑπὸ γοῦν τοῦ Μήδου
 δεινότερα τούτων πάσχοντες ἠνείχοντο, ἢ δὲ ἡμετέρα ἀρχὴ
 χαλεπὴ δοκεῖ εἶναι, εἰκότως· τὸ παρὸν γὰρ αἰεὶ βαρὺ τοῖς
 ὑπηκόοις. ὑμεῖς γ' ἂν οὖν εἰ καθελόντες ἡμᾶς ἄρξαιτε, τάχα
 ἂν τὴν εὖνοιαν ἦν διὰ τὸ ἡμέτερον δέος εἰλήφατε μεταβά-

¹ ἐθίζομαι	gewoon worden
² ὀμιλέω	omgaan
³ γνώμη	uitspraak
⁴ ὅπως οὖν	hoe dan ook
⁵ τὸ πλεόν	het voordeel, de winst
⁶ τοῦ ἐνδεοῦς <i>gen. causae</i>	om hun inferioriteit
⁷ ἀπὸ πρώτης	vanaf het eerste begin
⁸ πλεονεκτέω	meer macht willen hebben
⁹ χρεῶν	het is nodig

Want zij, voor wie het mogelijk is met geweld hun gang te gaan, hebben er geen behoefte aan om voor de rechtbank te verschijnen. Zij die er aan gewend zijn op voet van gelijkheid met ons om te gaan, als zij het onderspit delven in strijd met hun mening dat dat niet mag, hetzij door een rechterlijke uitspraak hetzij door macht ten gevolge van onze heerschappij en hoe dan ook, zijn niet dankbaar, als ze niet van dat wat meer is, hun rechtsgelijkheid, beroofd worden, maar ze zijn meer ontstemd om hun inferioriteit dan als wij vanaf het eerste begin de wet terzijde zullen hebben gelegd en duidelijk meer macht willen hebben. Zo zouden zelfs niet zichzelf tegenspreken, dat de mindere niet hoeft te wijken voor de sterkere. Als mensen onrecht wordt aangedaan, worden ze eerder boos, zoals het schijnt, dan als zij zelf met geweld te werk gaan. Want enerzijds is er sprake van het streven naar een overwicht bij gelijkheid, anderzijds van gedwongen worden, wanneer er een sterkere partij is. Toen men althans erger dingen leed door de Pers dan dit, verdroeg men het, maar onze heerschappij scjint lastig te zijn, natuurlijk. De geldende situatie is altijd zwaar voor onderdanigen. Als jullie toch ons van onze troon zullen halen en de macht zullen krijgen, dan zullen jullie wel snel de goodwill, die jullie door de angst voor ons hebben, verliezen, als jullie ook nu gelijke besluiten zullen nemen,

λοιτε¹, εἴπερ οἶα καὶ τότε πρὸς τὸν Μῆδον δι' ὀλίγου ἠγησά-
μενοι ὑπεδείξατε, ὁμοῖα καὶ νῦν γνώσεσθε. ἄμεικτα² γὰρ τά
τε καθ' ὑμᾶς αὐτοὺς νόμιμα τοῖς ἄλλοις ἔχετε καὶ προσέτι
εἷς ἕκαστος ἐξίων οὔτε τούτοις χρῆται οὔθ' οἷς ἡ ἄλλη
Ἑλλάς νομίζει.

78. Ἐβουλευέσθε οὖν βραδέως³ ὡς οὐ περὶ βραχέων⁴, καὶ μὴ
ἀλλοτρίαις γνώμαις καὶ ἐγκλήμασι πεισθέντες οἰκεῖον πόνον
πρόσθησθε. τοῦ δὲ πολέμου τὸν παράλογον⁵, ὅσος ἐστί, πρὶν
ἐν αὐτῷ γενέσθαι προδιάγνωτε· μηκυνόμενος⁶ γὰρ φιλεῖ ἐς
τύχας τὰ πολλὰ⁷ περιστάσθαι⁸, ὧν ἴσον⁹ τε ἀπέχομεν¹⁰ καὶ
ὁποτέρως ἔσται ἐν ἀδήλω¹¹ κινδυνεύεται¹². ἰόντες τε οἱ ἄνθρω-
ποι ἐς τοὺς πολέμους τῶν ἔργων πρότερον ἔχονται¹³, ἃ χρῆν

¹ μεταβάλλω	veranderen
² ἄμεικτος	onverenigbaar
³ βραδύς	traag
⁴ βραχύς	kort, onbeduidend
⁵ παράλογος (πόνος)	onverwacht
⁶ μηκύνω	rekken
⁷ τὰ πολλὰ	meestal
⁸ περιστάμαι εἰς	uitlopen op
⁹ ἴσον	evenzeer
¹⁰ ἀπέχω + <i>gen.</i>	verwijderd zijn van
¹¹ ἀδηλος	onduidelijk, verborgen
¹² κινδυνεύομαι	op het spel staan
¹³ ἔχομαι + <i>gen.</i>	zich bezig houden met

aan welke jullie ook toen tijdens jullie kortstondige leiding tegen de Pers hebben getoond. Want jullie gewoonten, die onder jullie heersen, zijn onverenigbaar met de anderen en bovendien gebruikt een ieder, als die naar het buitenland gaat, die gewoonte niet noch de gewoonten, die de rest van Griekenland gewoon is te gebruiken.

78. Jullie moeten dus de tijd nemen voor jullie overleg, omdat het niet om geringe zaken gaat en niet moeten jullie door op andermans meningen en verwijten af te gaan nog eens ellende in eigen huis halen. Begrijpt goed van te voren, hoe ontzettend onverwacht die oorlog is, voordat jullie daarin verzeild raken. Want als een oorlog voortduurt, dan wordt die meestal gewoonlijk een kwestie van kansrijke momenten, waarvan wij net zover verwijderd zijn en waarvan de uitkomst onzeker is, omdat die berust op wat onduidelijk is. Wanneer de mensen naar de oorlog gaan, houden ze zich eerst bezig met die karweitjes, die ze later

ὑστερον δρᾶν, κακοπαθοῦντες¹ δὲ ἤδη τῶν λόγων ἄπτονται. ἡμεῖς δὲ ἐν οὐδεμιᾷ πω τοιαύτη ἁμαρτία ὄντες οὐτ' αὐτοὶ οὐθ' ὑμᾶς ὀρῶντες λέγομεν ὑμῖν, ἕως ἔτι ἀυθαίρετος² ἀμφοτέρους ἢ εὐβουλία³, σπονδὰς μὴ λύειν μηδὲ παραβαίνειν τοὺς ὄρκους, τὰ δὲ διάφορα δίκη λύεσθαι κατὰ τὴν ξυνηθήκην⁴. εἰ δὲ μή, θεοὺς τοὺς ὀρκίους μάρτυρας ποιούμενοι πειρασόμεθα ἀμύνησθαι πολέμου ἄρχοντας ταύτη ἢ ἂν ὑφηγησθε⁵·

79. Τοιαῦτα δὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἶπον. ἐπειδὴ δὲ τῶν τε ξυμμάχων ἤκουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰ ἐγκλήματα τὰ ἐς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τῶν Ἀθηναίων ἃ ἔλεξαν, μεταστησάμενοι⁶ πάντας ἐβουλεύοντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς περὶ τῶν παρόντων⁷. καὶ τῶν μὲν πλεόνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ αἰ γινῶμαι ἔφερον⁸, ἀδικεῖν τε τοὺς Ἀθηναίους ἤδη καὶ πολεμητέα εἶναι ἐν τάχει· παρελθὼν δὲ Ἀρχίδαμος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν, ἀνὴρ καὶ ξυνετός⁹ δοκῶν εἶναι καὶ σώφρων, ἔλεξε τοιάδε.

¹ κακοπαθέω

ongeluk hebben

² ἀυθαίρετος

zelfgekozen, vrijwillig

³ εὐβουλία

welberadenheid, gezond verstand

⁴ ξυνηθήκη

afspraak

⁵ ὑφηγέομαι

vooraan gaan, de weg wijzen

⁶ μεθίσταμαι

verwijderen

⁷ τὰ παρόντα

de situatie van dat moment

⁸ φέρω ἐπί

neerkomen op

⁹ ξυνετός

verstandig

zouden moeten doen, maar wanneer ze ongeluk hebben vatten ze eindelijk het gesprek aan. En nog absoluut niet begaan wij zo'n fout en ook zien we dat jullie dat nog niet doen. Daarom zeggen we jullie, zolang als beide partijen nog voor het gezonde verstand gekozen hebben, het verdrag niet te onbinden en niet te verstoten tegen de eden maar om onderling de geschillen door middel van recht overeenkomstig het verdrag op te lossen. Zo niet, dan zullen wij de goden van de verdragen tot onze getuigen maken en ons proberen zo te beschermen tegen jullie, die met de oorlog beginnen, zoals jullie voorgaan.'

79. Dat zeiden de Atheners. Toen de Lakedaimoniërs van de bondgenoten de verwijten aan het adres van de Atheners gehoord hadden en van de Atheners wat ze gezegd hadden, verwijderden ze allen en overlegden ze onderling over de situatie. De meningen van de de meesten kwamen neer op hetzelfde, dat de Atheners al onrecht deden en dat men snel oorlog moest voeren. Toen Archidamos, hun koning, opgetreden was, een man, van wie men dacht dat hij en verstandig en bezonnen was, zei hij het volgende:

80. ‘Καὶ αὐτὸς πολλῶν ἤδη πολέμων ἔμπειρός εἰμι, ὧ Λακεδαιμόνιοι, καὶ ὑμῶν τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἡλικίᾳ ὄρω, ὥστε μήτε ἀπειρία¹ ἐπιθυμῆσαί τινα τοῦ ἔργου, ὅπερ ἂν οἱ πολλοὶ πάθοιεν, μήτε ἀγαθὸν καὶ ἀσφαλὲς νομίσαντα. εὖροιτε δ’ ἂν τόνδε περὶ οὗ νῦν βουλευέσθε οὐκ ἂν ἐλάχιστον γενόμενον, εἰ σωφρόνως τις αὐτὸν ἐκλογίζοιτο. πρὸς μὲν γὰρ Πελοποννησίους καὶ τοὺς ἀστυγείτονας² παρόμοιος³ ἡμῶν ἢ ἀλκή⁴, καὶ διὰ ταχέων οἷόν τε ἐφ’ ἕκαστα ἐλθεῖν· πρὸς δὲ ἄνδρας οἳ γῆν τε ἐκάς⁵ ἔχουσι καὶ προσέτι θαλάσσης ἐμπειρότατοι⁶ εἰσι καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπασιν ἄριστα ἐξήρτυνται⁷, πλοῦτω τε ἰδίῳ καὶ δημοσίῳ καὶ ναυσὶ καὶ ἵπποις καὶ ὄπλοις καὶ ὄχλῳ ὅσος οὐκ ἐν ἄλλῳ ἐνὶ γε χωρίῳ Ἑλληνικῷ ἐστίν, ἔτι δὲ καὶ ξυμμάχους πολλοὺς φόρου ὑποτελεῖς ἔχουσι, πῶς χρὴ πρὸς τούτους ῥαδίως πόλεμον ἄρασθαι⁸ καὶ τίνι πιστεύσαντας ἀπαρασκεύους⁹ ἐπειχθῆναι; πότερον ταῖς ναυσίν; ἀλλ’

¹ ἀπειρία	onervarenheid
² ἀστυγείτων	buur, naburig
³ παρόμοιος	bijna gelijk
⁴ ἀλκή	strijdkrachten
⁵ ἐκάς	ver
⁶ ἔμπειρος	ervaren
⁷ ἐξαρτύομαι	voor zich gereed maken
⁸ αἴρωμαι	(oorlog) ondernemen
⁹ ἀπάρασκευος	onvoorbereid

80. 'Zowel heb ik zelf, Lakedaimoniërs, al veel oorlogen meegemaakt, als ook zie ik, dat diegenen onder jullie, die net zo oud zijn als ik, dat hebben gedaan, zodat noch iemand van jullie uit onervarenheid daarnaar verlangt, dit in tegenstelling tot de meesten, noch omdat hij de oorlog als goed en als veilig beschouwt. Jullie zullen wel tot de conclusie komen, dat deze oorlog, waarover jullie nu overleggen, niet de kleinste zal blijken, als iemand van jullie verstandig daarover nadenkt. Onze strijdkrachten zijn zo'n beetje opgewassen tegen de Peloponnesiërs en onze burens en het is mogelijk snel naar ieder punt te gaan. Maar hoe moeten wij tegen mannen, die ver weg hun land hebben en bovendien de grootste ervaring op de zee hebben en op al de andere gebieden het best zijn uitgerust, persoonlijke en staatsrijkdom en schepen en cavallerie en wapens en zo'n grote menigte als er elders niet is in enig ander Grieks gebied en die bovendien ook vele belastingplichtige bondgenoten hebben, gemakkelijk tegen die mannen de oorlog aanvagen en waarop vertrouwend zonder voorbereiding ons tegen hen haasten? Moeten we op onze schepen vertrouwen? Maar

ἦσσοις ἐσμέν· εἰ δὲ μελετήσομεν¹ καὶ ἀντιπαρασκευασόμεθα, χρόνος ἐνέσται. ἀλλὰ τοῖς χρήμασιν; ἀλλὰ πολλῶ πλεον ἔτι τούτου ἐλλείπομεν² καὶ οὔτε ἐν κοινῶ³ ἔχομεν οὔτε ἐτοίμως ἐκ τῶν ιδίων⁴ φέρομεν. **81.** τάχ' ἂν τις θαρσοίῃ ὅτι τοῖς ὅπλοις αὐτῶν καὶ τῶ πλήθει ὑπερφέρομεν⁵, ὥστε τὴν γῆν δηοῦν⁶ ἐπιφοιτῶντες. τοῖς δὲ ἄλλῃ γῆ ἐστὶ πολλή ἢς ἄρχουσι, καὶ ἐκ θαλάσσης ὧν δέονται ἐπάξονται. εἰ δ' αὖ τοὺς ξυμμάχους ἀφιστάναι πειρασόμεθα, δεήσει καὶ τούτοις ναυσὶ βοηθεῖν τὸ πλεον οὔσι νησιώταις. τίς οὖν ἔσται ἡμῶν ὁ πόλεμος; εἰ μὴ γὰρ ἡ ναυσὶ κρατήσομεν ἢ τὰς προσόδους⁷ ἀφαιρήσομεν ἀφ' ὧν τὸ ναυτικὸν τρέφουσι, βλαψόμεθα τὰ πλείω. κἀν⁸ τούτῳ οὐδὲ καταλύεσθαι⁹ ἔτι καλόν, ἄλλως τε καὶ¹⁰ εἰ δόξομεν ἄρξαι μᾶλλον τῆς διαφορᾶς. μὴ γὰρ δὴ ἐκείνη γε τῇ ἐλπίδι ἐπαιρώμεθα¹¹ ὡς ταχὺ παυσθήσεται ὁ

¹ μελετάω

zich oefenen

² ἐλλείπω

achterblijven

³ τὸ κοινόν

staatskas

⁴ τὰ ἴδια

eigen middelen

⁵ ὑπερφέρω + *gen.* + *dat.*

iemand overtreffen in

⁶ δηόω

vernietigen, plunderen

⁷ πρόσσδος ἢ

inkomsten

⁸ = καὶ ἐν

⁹ καταλύομαι

't bijleggen

¹⁰ ἄλλως τε καὶ

vooral

¹¹ ἐπαίρομαι

moed vatten

daarin zijn we minder. Als we ons oefenen en ons tegen hen zullen voorbereiden, dan zal dat een tijd duren. Maar dan op ons geld? Maar op dat gebied blijven we nog veel meer achter en noch hebben wij dat in de staatskas noch dragen wij dat graag bij uit eigen zak. **82.** Misschien zal men wel erop vertrouwen dat wij hen op het gebied van de wapens en mensenmassa overtreffen, zodat wij naar hun land kunnen marcheren en dat kunnen verwoesten. Maar zij hebben nog veel ander gebied, waar ze de macht hebben en zij importeren over zee wat ze nodig hebben. Als wij zullen proberen hun bondgenoten te doen afvallen, dan zal het nodig zijn ook hen met schepen te hulp te komen, omdat zij merendeels eilanders zijn. Wat voor oorlog zal die van ons dus zijn? Want als wij niet hetzij met schepen de overhand hebben of hun inkomsten afpakken, waarmee zij hun vloot onderhouden, zullen wij de grootste schade lijden. En in dat geval is het ook niet meer goed het bij te leggen, in het bijzonder als wij zullen toeschijnen met name het geschil begonnen te zijn. Wij moeten immers niet door die hoop moed vatten, dat de oorlog spoedig tot een eind gebracht zal worden,

πόλεμος, ἦν τὴν γῆν αὐτῶν τέμωμεν¹. δέδοικα δὲ μᾶλλον μὴ καὶ τοῖς παισὶν αὐτὸν ὑπολίπωμεν· οὕτως εἰκὸς Ἀθηναίους φρονήματι μῆτε τῆ γῆ δουλεῦσαι² μῆτε ὥσπερ ἀπείρους καταπλαγῆναι³ τῷ πολέμῳ.

82. Ὅυ μὴν οὐδὲ ἀναισθήτως⁴ αὐτοὺς κελεύω τοὺς τε ξυμμάχους ἡμῶν ἔαν βλάπτειν καὶ ἐπιβουλεύοντας⁵ μὴ καταφωρᾶν⁶, ἀλλὰ ὄπλα μὲν μήπω κινεῖν, πέμπειν δὲ καὶ αἰτιᾶσθαι μῆτε πόλεμον ἄγαν δηλοῦντας⁷ μῆθ' ὡς ἐπιτρέψομεν, κἂν τοῦτω καὶ τὰ ἡμέτερ' αὐτῶν ἐξαρτύεσθαι ξυμμάχων τε προσαγωγῆ⁸ καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, εἴ ποθέν τινα ἢ ναυτικοῦ ἢ χρημάτων δύναμιν προσληψόμεθα⁹ (ἀνεπίφθονον¹⁰ δέ, ὅσοι ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ὑπ' Ἀθηναίων ἐπιβουλεύόμεθα, μὴ Ἑλληνας μόνον, ἀλλὰ καὶ βαρβάρους προσλαβόντας διασωθῆναι), καὶ τὰ αὐτῶν ἅμα ἐκπορίζόμεθα¹¹. καὶ ἦν μὲν ἐσακούωσί τι

¹ τέμνω

plunderen

² δουλεύω + *dat.*

dienen

³ καταπλήσσομαι

in angst geraten

⁴ ἀναισθήτως

kortzichtig, onverschillig

⁵ ἐπιβουλεύω

belagen

⁶ καταφωράω

op heterdaad betrappen

⁷ δηλόω

(oorlog) verklaren

⁸ προσαγωγή

het winnen

⁹ προσλαμβάνω

erbij krijgen

¹⁰ ἀνεπίφθονος

zonder afgunst

¹¹ ἐκπορίζομαι

zich verschaffen

als wij hun gebied zullen brandschatten. Eerder vrees ik dat wij die oorlog aan onze kinderen zullen vererven. Zo is het waarschijnlijk, dat de Atheners hun plan en niet hun land dienen en dat ze niet als onervarenen in angst geraken door de oorlog.

82. En heus niet kortzichtig vraag ik met klem hun toe te staan onze bondgenoten te schaden en hen niet op heterdaad te betrappen, wanneer zij hen belagen, maar ik vraag enerzijds nog niet de wapens op te nemen en anderzijds gezanten te zenden en hen te beschuldigen zonder al te duidelijk met oorlog te dreigen en zonder duidelijk te maken dat we het toe zullen laten en in de tussentijd én onze eigen voorbereidingen te treffen en door onder en de Grieken en de barbaren bondgenoten te winnen, om te zien of we ergens vandaan hetzij een vlootmacht erbij zullen winnen of een geldelijk vermogen (het wekt geen afgunst op tegen al die mensen, die precies zoals ook wij door de Atheners belaagd worden, door niet alleen Grieken, maar ook barbaren aan hun zijde te nemen zichzelf te redden) en laten we ons tegelijk bezinnen op onze eigen zaken. En als zij in enig opzicht luisteren

πρεσβευομένων¹ ἡμῶν, ταῦτα ἄριστα· ἦν δὲ μή, διελθόντων ἐτῶν δύο καὶ τριῶν ἄμεινον ἤδη, ἦν δοκῆ, πεφραγμένοι² ἴμεν ἐπ' αὐτούς, καὶ ἴσως ὀρῶντες ἡμῶν ἤδη τὴν τε παρασκευὴν καὶ τοὺς λόγους αὐτῆ ὁμοῖα ὑποσημαίνοντας μᾶλλον ἂν εἴκοιεν³, καὶ γῆν ἔτι ἄτμητον⁴ ἔχοντες καὶ περὶ παρόντων ἀγαθῶν καὶ οὕτω ἐφθαρμένων βουλευόμενοι. μὴ γὰρ ἄλλο τι νομίσητε τὴν γῆν αὐτῶν ἢ ὄμηρον⁵ ἔχειν καὶ οὐχ ἦσσον ὄσω⁶ ἄμεινον ἐξείργασται⁷. ἦς φείδεσθαι⁸ χρή ὡς ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μὴ ἐς ἀπόνοιαν⁹ καταστήσαντας αὐτοὺς ἀληπτοτέρους¹⁰ ἔχειν. εἰ γὰρ ἀπαράσκευοι τοῖς τῶν ξυμμάχων ἐγκλήμασιν ἐπειχθέντες¹¹ τεμοῦμεν αὐτήν, ὁρᾶτε ὅπως μὴ αἴσιχον καὶ ἀπορώτερον¹² τῆ Πελοποννήσῳ πράξομεν. ἐγκλήματα μὲν γὰρ καὶ πόλεων καὶ ἰδιωτῶν οἷόν τε κατα-

¹ πρεσβεύομαι	gezanten zenden
² φράσσω	beschermen
³ εἴκω	wijken
⁴ ἄτμητος	ongeplunderd
⁵ ὄμηρον τό	onderpand
⁶ οὐχ ἦσσον ὄσω	des te meer naarmate
⁷ ἐξεργάζομαι	bebouwen
⁸ φείδομαι + <i>gen.</i>	sparen
⁹ ἀπόνοια	wanhoop
¹⁰ ἄληπτος	onneembaar
¹¹ ἐπείγω	drijven
¹² ἄπορος	moeilijk

naar ons, wanneer we daar als gezanten optreden, dan is dat zeer goed, dan zullen wij na verloop van twee, ja drie jaren, dan wel beter beschermd, als we daartoe besluiten, tegen hen oprukken. En misschien zullen ze wel, wanneer ze dan onze voorbereiding zien en dat onze woorden een inhoud gelijk aan die voorbereiding aan het licht brengen, eerder wijken, terwijl zij en hun grondgebied in ongeplunderde staat hebben en overleggen over goederen, die nog in hun bezit zijn en nog niet vernietigd. Jullie moeten slechts menen hun land hetzij als onderpand te hebben en des te meer naarmate het beter is bewerkt. Spaar het land zo veel mogelijk en jullie moeten hen niet tot wanhoop te drijven en er zo voor zorgen, dat ze niet onneembaarder zijn voor jullie. Want als jullie onvoorbereid en door beschuldigingen van de bondgenoten ertoe aangezet het land zullen plunderen, dan moete jullie erop toezien, dat wij niet iets zullen tot stand brengen dat te schandelijk en te moeilijk is voor de Peloponnesos. Want het is mogelijk verwijten van steden en individuen te ontzenuwen.

λύσαι· πόλεμον δὲ ξύμπαντας ἀραμένους ἔνεκα τῶν ιδίων, ὃν οὐχ ὑπάρχει εἰδέναι καθ' ὅτι¹ χωρήσει, οὐ ῥάδιον εὐπρεπῶς θέσθαι.

83. 'Καὶ ἀνανδρία² μηδενὶ πολλοὺς μιᾶ πόλει μὴ ταχὺ ἐπελθεῖν δοκεῖτω εἶναι. εἰσὶ γὰρ καὶ ἐκείνοις οὐκ ἐλάσσους χρήματα φέροντες ξύμμαχοι, καὶ ἔστιν ὁ πόλεμος οὐχ ὄπλων τὸ πλεόν³ ἀλλὰ δαπάνης⁴, δι' ἣν τὰ ὄπλα ὠφελεῖ, ἄλλως τε καὶ⁵ ἡπειρώταις πρὸς θαλασσίους⁶. πορισώμεθα οὖν πρῶτον αὐτήν, καὶ μὴ τοῖς τῶν συμμαχῶν λόγοις πρότερον ἐπαιρώμεθα, οἵπερ δὲ καὶ τῶν ἀποβαινόντων⁷ τὸ πλεόν ἐπ' ἀμφοτέρα τῆς αἰτίας⁸ ἔξομεν, οὔτοι καὶ καθ' ἡσυχίαν τι αὐτῶν προῖδωμεν⁹. **84.** καὶ τὸ βραδὺ καὶ μέλλον, ὃ μέμφονται μάλιστα ἡμῶν, μὴ αἰσχύνεσθε. σπεύδοντές τε γὰρ σχολαίτερον¹⁰ ἂν παύσαισθε διὰ τὸ ἀπαράσκευοι ἐγχειρεῖν, καὶ ἅμα ἐλευθέραν

¹ καθ' ὅτι	waarop, hoe
² ἀνανδρία	lafheid
³ τὸ πλεόν	vooral, merendeels
⁴ δαπάνη	uitgaven
⁵ ἄλλως τε καὶ	vooral
⁶ θαλάσσιος	zeevarend
⁷ ἀποβαίνω	uitlopen (op)
⁸ αἰτία	schuld, verantwoordelijkheid
⁹ προοράω	voorzien
¹⁰ σχολαῖος	langzaam

Wanneer echter alle mensen een oorlog zijn aangegaan omwille van eigen redenen, een oorlog waarvan het niet mogelijk is te weten hoe die zal uitpakken, is het voor hen niet makkelijk die gepast te regelen.

83. De indruk moet niet bestaan dat er sprake is van lafheid, als velen niet snel tegen één stad optrekken. Want zowel die hebben bondgenoten die niet minder geld in het laattje brengen, als ook is de oorlog niet zozeer een kwestie van wapens, maar van uitgaven, waardoor de wapens nuttig zijn, vooral in geval van vastelanders tegen zeevarenden. Laten wij dus eerst voor het geld zorgen en niet voor die tijd door de woorden van onze bondgenoten opgehitst worden en laten wij hier, omdat wij toch het leeuwendeel van de verantwoordelijkheid van de afloop, of het nu zus of zo is, zullen krijgen, ook in rust iets daarvan van tevoren overwegen. **84.** En schaamt u niet voor ons trage en dralende handelen, dat men ons vooral voor de voeten gooit. Wanneer jullie je haasten, zullen jullie wel later ophouden doordat jullie onvoorbereid die oorlog ter hand nemen en tevens leiden wij altijd een

vrije en zeer beroemde stad. En met name kan bezonnenheid daarin verstandig zijn; als enigen immers gaan wij daardoor bij succes niet ons boekje te buiten en wijken wij voor tegenslag minder dan anderen. Niet krijgen wij moed door het plezier dat we krijgen van degenen die ons met lof in strijd met wat ons goed toeschijnt opjutten tot die gevaren en als iemand dan ons scherpt met een aanklacht, dan laten we ons geenszins meer geërgerd overreden. Wij betonen ons krijgshaftig en welberaden door ons fatsoenlijk optreden, krijgshaftig omdat schaamte vooral gebaseerd is op bezonnenheid en standvastigheid op schande en anderzijds, welberaden omdat we te dwaas opgevoed worden om wetten te verachten en omdat we met strengheid verstandiger opgevoed worden dan dat we die wetten niet gehoorzamen

¹ τὰ ἀχρεῖα adv.

nutteloos

ξυνετοί¹ ἄγαν ὄντες τὰς τῶν πολεμίων παρασκευὰς λόγῳ καλῶς μεμφόμενοι ἀνομοίως² ἔργῳ ἐπεξιέναι³, νομίζειν δὲ τὰς τε διανοίας τῶν πέλας παραπλησίους εἶναι καὶ τὰς προσπιπτούσας τύχας οὐ λόγῳ διαιρετάς⁴. αἰεὶ δὲ ὡς πρὸς εἴβουλευομένους τοὺς ἐναντίους ἔργῳ παρασκευαζόμεθα· καὶ οὐκ ἐξ ἐκείνων ὡς ἀμαρτησομένων ἔχειν δεῖ τὰς ἐλπίδας, ἀλλ' ὡς ἡμῶν αὐτῶν ἀσφαλῶς προνοουμένων⁵. πολὺ τε διαφέρειν οὐ δεῖ νομίζειν ἄνθρωπον ἀνθρώπου, κράτιστον δὲ εἶναι ὅστις ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις⁶ παιδεύεται.

85. Ἐταύτας οὖν ἃς οἱ πατέρες τε ἡμῖν παρέδοσαν μελέτας⁷ καὶ αὐτοὶ διὰ παντὸς ὠφελούμενοι⁸ ἔχομεν μὴ παρῶμεν, μηδὲ ἐπειχθέντες⁹ ἐν βραχεῖ μορίῳ¹⁰ ἡμέρας περὶ πολλῶν σωμάτων καὶ χρημάτων καὶ πόλεων καὶ δόξης βουλεύσμεν, ἀλλὰ καθ' ἡσυχίαν. ἔξεστι δ' ἡμῖν μᾶλλον ἐτέρων

¹ συνετός	vol begrip
² ἀνομοίως	niet gelijk, niet overeenkomend aan de kritiek
³ <i>sc. αὐτοῖς</i>	
⁴ διαιρετός	te analyseren, te bepalen
⁵ προνοέομαι	voorzorgsmaatregelen nemen
⁶ τὰ ἀναγκαιοτάτα	de grootste discipline
⁷ μελέτη	beoefening, training
⁸ ὠφελέομαι	voordeel hebben
⁹ ἐπείγω	in het nauw drijven
¹⁰ μόριον τὸ	deel

en omdat wij opgevoed worden niet nutteloos vol begrip zijnd de voorbereidingen van de vijanden wel met woorden op juiste wijze te laken, maar niet dienovereenkomstig metterdaad tegen hen uit te rukken, maar te menen dat de gedachten van onze burenen zo'n beetje hetzelfde zijn en wat ons overkomt niet met woorden te bepalen is. Altijd bereiden wij ons werkelijk voor op onze vijanden in de overtuiging dat zij goed overleggen en niet wij hoopvolle verwachtingen hebben in de mening dat zij fouten zullen maken, maar omdat wij zelf veilig voorzorgsmaatregelen nemen. Niet moet men denken dat mensen veel onderling verschillen, maar dat ieder de sterkste is, die in de grootste discipline opgevoed wordt. **85.** Laten wij niet die betrachtingen, die onze vaders aan ons gegeven hebben en die wij ook altijd koesteren, omdat we er voordeel bij hebben, niet prijs geven en laten we niet in haast in een korte spanne tijds beslissen over vele lichamen en veel geld en steden en roem, maar in alle rust. Wij kunnen dat meer dan anderen door onze macht.

διὰ ἰσχύ· καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πέμπετε μὲν περὶ τῆς Ποτειδαίας, πέμπετε δὲ περὶ ὧν οἱ ξύμμαχοί φασιν ἀδικεῖσθαι, ἄλλως τε καὶ ἐτοιμῶν ὄντων αὐτῶν δίκας δοῦναι¹. ἐπὶ δὲ τὸν διδόντα οὐ πρότερον νόμιμον ὡς ἐπ' ἀδικοῦντα ἶέναι. παρασκευάζεσθε δὲ τὸν πόλεμον ἅμα. ταῦτα γὰρ καὶ κράτιστα βουλευέσεσθε καὶ τοῖς ἐναντίοις φοβερῶτατα.' καὶ ὁ μὲν Ἀρχίδαμος τοιαῦτα εἶπεν· παρελθὼν δὲ Σθενελαΐδας τελευταῖος, εἷς τῶν ἐφόρων τότε ὧν, ἔλεξεν [τοῖς Λακεδαιμονίοις] ὧδε.

86. 'Τοὺς μὲν λόγους τοὺς πολλοὺς τῶν Ἀθηναίων οὐ γινώσκω· ἐπαινέσαντες γὰρ πολλὰ ἑαυτοὺς οὐδαμοῦ ἀντειπὼν² ὡς οὐκ ἀδικοῦσι τοὺς ἡμετέρους ξυμμάχους καὶ τὴν Πελοπόννησον· καίτοι εἰ πρὸς τοὺς Μήδους ἐγένοντο ἀγαθοὶ τότε, πρὸς δ' ἡμᾶς κακοὶ νῦν, διπλάσιος³ ζημίας⁴ ἄξιοί εἰσιν, ὅτι ἀντ' ἀγαθῶν κακοὶ γεγέννηται. ἡμεῖς δὲ ὁμοῖοι καὶ τότε καὶ νῦν ἐσμέν, καὶ τοὺς ξυμμάχους, ἦν σωφρονῶμεν, οὐ περιοψόμεθα ἀδικουμένους οὐδὲ μελλήσομεν τιμωρεῖν⁵. οἱ δ' οὐκέτι μέλλουσι κακῶς πάσχειν. ἄλλοις μὲν γὰρ χρήματά ἐστι πολλὰ καὶ νῆες καὶ ἵπποι, ἡμῖν δὲ ξύμμαχοι ἀγαθοί,

¹ δίκας δίδωμι

boete doen; *hier*: iets voor het gerecht laten komen

² ἀντειπεῖν

³ διπλήσιος

tweevoudig

⁴ ζημία

straf

⁵ τιμωρέω

helpen

En stuurt naar de Atheners gezanten betreffende Poteidaia en ook betreffende de zaken in welke de bondgenoten zeggen onrecht te ondergaan, vooral omdat ze bereid zijn het voor het gerecht te laten komen. Het is immers gewoonte, als iemand het voor het gerecht laat komen, niet eerder te velde te trekken tegen hem als tegen iemand die onrecht pleegt. Maar jullie moeten wel tegelijk de oorlog voorbereiden. Want dat zullen jullie en als beste besluit nemen en als meest angstaanjagende voor de vijanden.' En dat zei Archidamos. Als laatste trad Sthenelaïdas op, één van de toenmalige eforen en hij sprak als volgt [tegen de Lakedaimoniërs]:

86. 'Het merendeel van de woorden van de Atheners begrijp ik niet. Want ze prijzen zich enorm en nergens zeggen zij op hun beurt, dat zij niet onze bondgenoten en de Peloponnesos onrecht aandoen. En toch, als zij zich toen degelijk betoonden tegen de Perzen, maar nu tegen ons slecht, dan zijn ze dubbele straf waard, omdat zij in plaats van goed slecht zijn geworden. Wij zijn dezelfde zowel toen als nu en als wij bezonnen zijn, zullen we niet lijdelijk toezien hoe onze bondgenoten onrecht lijden en zullen we niet dralen hen te helpen. Zij staan op het punt in ieder geval slachtoffers van onrecht te worden. Anderen hebben immers veel geld en schepen en paarden, maar wij goede bondgenoten,

οὐς οὐ παραδοτέα¹ τοῖς Ἀθηναίοις ἐστίν, οὐδὲ δίκαις καὶ λόγοις διακριτέα μὴ λόγῳ καὶ αὐτοῦς² βλαπτομένους, ἀλλὰ τιμωρητέα ἐν τάχει καὶ παντὶ σθένει. καὶ ὡς ἡμᾶς πρέπει βουλευέσθαι ἀδικουμένους μηδεὶς διδασκέτω, ἀλλὰ τοὺς μέλλοντας ἀδικεῖν μᾶλλον πρέπει πολὺν χρόνον βουλευέσθαι. ψηφίζεσθε οὖν, ὧν Λακεδαιμόνιοι, ἀξίως τῆς Σπάρτης τὸν πόλεμον, καὶ μήτε τοὺς Ἀθηναίους ἔατε μείζους γίνεσθαι μήτε τοὺς συμμάχους καταπροδιδῶμεν, ἀλλὰ ξὺν τοῖς θεοῖς ἐπίωμεν ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας.'

87. Τοιαῦτα λέξας ἐπεψήφισεν³ αὐτὸς ἔφορος ὢν ἐς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Λακεδαιμονίων. ὁ δὲ (κρίνουσι γὰρ βοῆ καὶ οὐ ψήφῳ) οὐκ ἔφη διαγιγνώσκειν τὴν βοήν ὁποτέρᾳ μείζων, ἀλλὰ βουλόμενος αὐτοῦς φανερώς ἀποδεικνυμένους τὴν γνώμην ἐς τὸ πολεμεῖν μᾶλλον ὁρμήσαι ἔλεξεν ὅτῳ μὲν ὑμῶν, ὧν Λακεδαιμόνιοι, δοκοῦσι λελύσθαι αἱ σπονδαὶ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀδικεῖν, ἀναστήτω ἐς ἐκεῖνο τὸ χωρίον, δείξας τι χωρίον αὐτοῖς, ὅτῳ δὲ μὴ δοκοῦσιν, ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα.' ἀναστάντες δὲ διέστησαν, καὶ πολλῶν πλείους ἐγένοντο οἷς ἐδόκουν αἱ σπονδαὶ λελύσθαι. προσκαλέσαντές τε τοὺς συμμάχους εἶπον ὅτι σφίσι μὲν δοκοῖεν ἀδικεῖν οἱ Ἀθηναῖοι,

¹ *adjectivum verbale (n.pl.) met lijdend vwp.*

² *vul aan* ἡμᾶς

³ ἐπιψηφίζω εἰς ter stemming voorleggen in

die wij niet moeten verraden aan de Atheners en niet moet er met processen en woorden een beslissing over ons genomen worden, als ook wij zelf niet door woorden geschaad worden, maar er moet snel en uit alle macht geholpen worden. Niemand moet beweren, dat wij, nu we onrecht lijden, moeten overleggen, maar wel dat zij, die van plan zijn onrecht te doen, veeleer lang moeten beraadslagen. Stemt dus, Lakedaimoniërs, op een wijze waardig aan Sparta voor de oorlog en noch moeten jullie de Atheners groter laten worden noch de bondgenoten verraden, maar laten wij samen met de goden oprukken tegen de onrechtplegers.'

87. Na dergelijke woorden legde hij, omdat hij zelf een efoor was, het voor ter stemming aan de volksvergadering van de Lakedaimoniërs. Hij zei (want zij maken hun oordeel duidelijk met geschreeuw en niet met een stem) niet te kunnen onderscheiden, welk geschreeuw dat van voor of tegen luider was, maar omdat hij hen meer wilde aanzetten, terwijl ze daarvoor duidelijk stemden, tot het voeren van oorlog, zei hij: 'Al wie van jullie, Lakedaimoniërs het toeschijnt dat het verdrag ontbonden is en dat de Atheners onrecht plegen, moet opstaan en op die plek gaan staan (hij wees hun een plek aan) en alwie dat niet vindt, moet aan de andere kant gaan staan.' Ze stonden op en gingen uiteen en het waren er veel meer, die vonden dat het verdrag ontbonden was. Ze ontboden de bondgenoten en zeiden hun, dat zij vonden dat de Atheners onrecht deden en dat zij ook alle bondgenoten wilden oproepen en laten

βούλεσθαι δὲ καὶ τοὺς πάντας ξυμμάχους παρακαλέσαντες ψῆφον ἐπαγαγεῖν¹, ὅπως κοινῇ βουλευσάμενοι τὸν πόλεμον ποιῶνται, ἣν δοκῆ. καὶ οἱ μὲν ἀπεχώρησαν ἐπ' οἴκου διαπραξάμενοι² ταῦτα, καὶ οἱ Ἀθηναίων πρέσβεις ὕστερον ἐφ' ἅπερ ἦλθον χρηματίσαντες³. ἡ δὲ διαγνώμη⁴ αὕτη τῆς ἐκκλησίας, τοῦ τὰς σπονδὰς λελύσθαι, ἐγένετο ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει τῶν τριακοντούτιδων σπονδῶν προκεχωρηκυῖων⁵, αἱ ἐγένοντο μετὰ τὰ Εὐβοϊκά⁶. **88.** ἐψηφίσαντο δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰς σπονδὰς λελύσθαι καὶ πολεμητέα εἶναι οὐ τοσοῦτον⁷ τῶν ξυμμάχων πεισθέντες τοῖς λόγοις ὅσον φοβούμενοι τοὺς Ἀθηναίους μὴ ἐπὶ μεῖζον δυνηθῶσιν, ὀρῶντες αὐτοῖς τὰ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος ὑποχείρια ἤδη ὄντα.

89. Οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι τρόπῳ τοιῷδε ἦλθον ἐπὶ τὰ πράγματα⁸ ἐν οἷς ἠύξήθησαν⁹. ἐπειδὴ Μῆδοι ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Εὐ-

¹ ψῆφον ἐπάγω	laten stemmen
²² διαπράττομαι	bewerkstelligen
³ χρηματίζω	behandelen
⁴ διαγνώμη	beslissing
⁵ προχωρέω	zich ontwikkelen
⁶ <i>zie caput 23</i>	
⁷ οὐ τοσοῦτον .. ὅσον ..	niet zozeer ..., als wel ...
⁸ τὰ πράγματα	de problemen
⁹ αὐξάνω	doen toenemen

stemmen, opdat zij na een gemeenschappelijk besluit oorlog zouden voeren, als ze dat zouden besluiten. Na dat bewerkstelligd te hebben gingen ze naar huis en de gezanten van de Atheners later, nadat ze behandeld hadden waarvoor ze gekomen waren. Die beslissing van de volksvergadering, dat het verdrag ontbonden was, werd genomen in het 14^e jaar na het tot standkomen van het dertigjarig verdrag, dat gesloten was na de Euboïsche opstand. **88.** De Lakedaimoniërs stemden ervoor dat het verdrag ontbonden was en dat er oorlog gevoerd moest worden, niet zozeer overreed door de woorden van de bondgenoten bang voor de Atheners dat ze te machtig zouden worden, omdat ze zagen dat het grootste deel van Griekenland al in hun handen was.

89. Want de Atheners hadden zich als volgt ingelaten met de situatie, waardoor ze groot werden. Toen de Perzen weg waren getrokken uit

ρώπης νικηθέντες καὶ ναυσὶ καὶ πεζῶ ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ οἱ καταφυγόντες αὐτῶν ταῖς ναυσὶν ἐς Μυκάλην¹ διεφθάρησαν, Λεωτυχίδης² μὲν ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων, ὅσπερ ἠγεῖτο τῶν ἐν Μυκάλῃ Ἑλλήνων, ἀπεχώρησεν ἐπ' οἴκου ἔχων τοὺς ἀπὸ Πελοποννήσου ξυμμάχους, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἀπὸ Ἴωνίας καὶ Ἑλλησπόντου ξύμμαχοι ἤδη ἀφεστηκότες ἀπὸ βασιλέως ὑπομείναντες Σηστὸν ἐπολιόρκουν Μήδων ἐχόντων, καὶ ἐπιχειμάσαντες³ εἴλον αὐτὴν ἐκλιπόντων τῶν βαρβάρων, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέπλευσαν ἐξ Ἑλλησπόντου ὡς ἕκαστοι κατὰ πόλεις. Ἀθηναίων δὲ τὸ κοινόν, ἐπειδὴ αὐτοῖς οἱ βάρβαροι ἐκ τῆς χώρας ἀπῆλθον, διεκομίζοντο⁴ εὐθύς ὅθεν ὑπεξέθεντο παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τὴν περιοῦσαν κατασκευήν, καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν παρεσκευάζοντο καὶ τὰ τεῖχη· τοῦ τε γὰρ περιβόλου⁵ βραχέα εἰστήκει καὶ οἰκίαι αἱ μὲν πολλαὶ ἐπεπτώκεσαν, ὀλίγαι δὲ περιῆσαν, ἐν αἷς αὐτοὶ ἐσκήνωσαν⁶ οἱ δυνατοὶ τῶν Περσῶν.

¹ Μυκάλῃ: *in 479 werd de tweede Perzische oorlog onder andere beslist door de strijd op de hellingen van de berg Mykalè in Ionia. Hier streden Sparta, Athene en Korinthe tegen de Perzische macht.*

² Λεωτυχίδης: *(545-469) leidde de Spartaanse troepen van 490 tot en met 478.*

³ ἐπιχειμάζω overwinteren bij

⁴ διακομίζομαι overzetten

⁵ περίβολος ringmuur

⁶ σκηνόω bivakkeren, ingekwartierd zijn

Europa na hun nederlaag zowel ter zee als te land tegen de Grieken en degenen van hen, die met hun schepen hun toevlucht hadden gezocht naar Mukalè, daar vernietigd werden, is Leootuchidas, de koning van de Lakedaimoniërs, juist hij die de Grieken in Mukalè aanvoerde, naar huis weggegaan met zijn bondgenoten van de Peloponnesos, maar de Atheners en hun bondgenoten uit Ionië en de Hellespont bleven, terwijl die reeds afgefallen waren van de koning, achter en belegerden Sèstos, terwijl de Meden dat hadden. Ze overwinterden daar en namen het in, nadat de barbaren het verlaten hadden en daarna voeren ze weg van de Hellespont ieder naar zijn eigen stad. De gemeenschap der Atheners zette, toen de barbaren uit hun gebied waren gegaan, onmiddellijk hun kinderen en vrouwen en spullen, die nog over waren, over van de plaats waar ze die in veiligheid hadden gebracht en zij maakten zich op om de stad en de muren op te bouwen. Van de ringmuur stond een beetje overeind en het merendeel van de huizen lag op de grond en een paar waren over, waar de machtigen zelf der Perzen hadden gebivakeerd.

90. Λακεδαιμόνιοι δὲ αἰσθόμενοι τὸ μέλλον ἦλθον πρεσβεία, τὰ μὲν¹ καὶ αὐτοὶ ἥδιον ἂν ὀρώντες μήτ' ἐκείνους μήτ' ἄλλον μηδένα τεῖχος ἔχοντα, τὸ δὲ πλέον² τῶν συμμαχῶν ἐξοτρυνόντων καὶ φοβουμένων τοῦ τε ναυτικοῦ αὐτῶν τὸ πλῆθος, ὃ πρὶν οὐχ ὑπῆρχε³, καὶ τὴν ἐς τὸν Μηδικὸν πόλεμον τόλμαν γενομένην. ἠξίουσαν τε αὐτοὺς μὴ τειχίζεω, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔξω Πελοποννήσου μᾶλλον ὅσοις εἰστήκει⁴ συγκαθελεῖν μετὰ σφῶν τοὺς περιβόλους, τὸ μὲν βουλόμενον καὶ ὑποπτον⁵ τῆς γνώμης οὐ δηλοῦντες ἐς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς⁶ δὲ τοῦ βαρβάρου, εἰ αὐτίς ἐπέλθοι, οὐκ ἂν ἔχοντος ἀπὸ ἐχυροῦ⁷ ποθέω, ὡσπερ νῦν ἐκ τῶν Θηβῶν, ὀρμᾶσθαι· τὴν τε Πελοπόννησον πᾶσιν ἔφασαν ἀναχώρησιν⁸ τε καὶ ἀφορμὴν⁹ ἰκανὴν εἶναι. οἱ δ' Ἀθηναῖοι Θεμιστοκλέους γνώμη τοὺς μὲν Λακεδαιμονίους ταῦτ' εἰπόντας ἀποκρινάμενοι ὅτι πέμψουσιν ὡς αὐτοὺς πρέσβεις περὶ ὧν λέγουσιν εὐθύς ἀπήλλαξαν¹. ἑαυτὸν δ'

¹ τὰ μὲν	aan de ene kant
² τὸ πλέον	meer, vooral
³ ὑπάρχω	voor handen zijn
⁴ sc. τεῖχη	
⁵ ὑποπτος	verdacht
⁶ ὡς	<i>subjectieve reden</i>
⁷ ἐχυρός	beveiligd, sterk, versterkt
⁸ ἀναχωρησίς ἢ	toevluchtsoord
⁹ ἀφορμὴ	basis

90. Toen de Lakedaimoniërs hadden vernomen wat op handen was, kwamen ze met een gezantschap, omdat ze het enerzijds ook zelf liever zouden zien, dat noch de Atheners noch iemand anders een muur had, maar vooral omdat hun bondgenoten hen ophitsten en bang waren voor de omvang van hun vloot, die er voor die tijd niet was en voor de durf, die gedurende de Perzische oorlog aan het licht gebracht was. Ze vonden het juist, dat ze geen muur aanlegden, maar beter nog ook dat ze samen met hen de ringmuren van al de mensen buiten de Peloponnesos, voor wie muren overeind stonden, mee af zouden breken, terwijl ze zo enerzijds niet de bedoeling van en de achterdocht achter hun mening aan de Atheneers duidelijk maakten en omdat volgens hen de barbaar, als hij weer zou komen, zo niet zou kunnen vertrekken van een versterkt punt, precies zoals nu vanuit Thebe. Ze zeiden, dat de Peloponnesos voor allen als toevluchtsoord en basis voldoende was. De Atheners gaven volgens de mening van Themistokles als antwoord aan de Lakedaimoniërs, toen ze dat gezegd hadden, dat ze gezanten naar hen zouden sturen over wat ze zeiden en zij braken onmiddellijk het onderhoud af.

¹ ἀπαλλάσσω

het onderhoud met .. beëindigen

ἐκέλευεν ἀποστέλλειν ὡς τάχιστα ὁ Θεμιστοκλῆς ἐς τὴν Λακεδαίμονα, ἄλλους δὲ πρὸς¹ ἑαυτῷ ἐλομένους πρέσβεις μὴ εὐθύς ἐκπέμπειν, ἀλλ' ἐπισχεῖν² μέχρι τοσοῦτου³ ἕως ἂν τὸ τεῖχος ἰκανὸν ἄρῳσιν⁴ ὥστε ἀπομάχεσθαι ἐκ τοῦ ἀναγκαιοτάτου ὕψους⁵. τειχίζειν δὲ πάντας πανδημεὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει [καὶ αὐτοὺς καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας], φειδομένους μήτε ἰδίου μήτε δημοσίου οἰκοδομήματος ὅθεν τις ὠφελία ἔσται ἐς τὸ ἔργον, ἀλλὰ καθαιροῦντας πάντα. καὶ ὁ μὲν ταῦτα διδάξας⁶ καὶ ὑπειπὼν τᾶλλα ὅτι αὐτὸς τάκεῖ πράξει ὥχεται. καὶ ἐς τὴν Λακεδαίμονα ἐλθὼν οὐ προσήει πρὸς τὰς ἀρχάς⁷, ἀλλὰ διῆγε⁸ καὶ προφασίζετο⁹. καὶ ὅποτε τις αὐτὸν ἔροιτο τῶν ἐν τέλει¹⁰ ὄντων ὅτι οὐκ ἐπέρχεται ἐπὶ τὸ κοινόν¹¹, ἔφη τοὺς ζυμπρέσβεις ἀναμένειν, ἀσχολίας¹² δὲ τινος οὕσης αὐτοὺς ὑπο-

¹ πρὸς + <i>dat.</i>	naast
² ἐπίσχω	vasthouden
³ μέχρι τοσοῦτου	tot dat punt, zolang
⁴ αἶρω	optrekken
⁵ ὕψος τό	hoogte
⁶ διδάσκω	instrueren
⁷ ἀρχή	magistraat
⁸ διάγω	de tijd door brengen
⁹ προφασίζομαι	zich verontschuldigen
¹⁰ τέλος τό	ambt
¹¹ τὸ κοινόν	het gemeenschappelijke, de regering
¹² ἀσχολία	bezigheid, verhindering

Themistokles vroeg hun met klem hem zo snel mogelijk weg te sturen naar Lakedaimon en om naast hem andere gezanten uit te kiezen, maar ze niet onmiddellijk weg te sturen, maar zo lang te wachten, totdat zij de muur voldoende hadden opgetrokken, zodat ze konden vechten vanaf de minimale hoogte. Hij vroeg, dat allen in de stad met alle macht [zowel zichzelf als de vrouwen als ook de kinderen] de muur zouden bouwen, zonder dat zij enig gebouw hetzij privé hetzij van de staat, waarvan er enig nut voor de bouw van de muur zou zijn, zouden sparen, maar terwijl ze alles neerhaalden. Toen hij die instructies gegeven had en de rest verteld had, wat hij namelijk zelf daar zou gaan doen, ging hij weg. En toen hij naar Lakedaimon gegaan was, ging hij niet naar de magistraten, maar hij bracht de tijd door en verontschuldigde zich. En wanneer iemand van de degenen, die een ambt bekleden, hem vroeg, waarom hij zich niet begaf naar de regering, zei hij te wachten op zijn collega-gezanten en dat zij, omdat er een verhindering was, achtergebleven waren, maar dat hij verwachtte, dat zij snel zouden

λειφθῆναι, προσδέχεσθαι μέντοι ἐν τάχει ἤξειν καὶ θαυμάζειν ὡς οὐπω πάρεισιν. **91.** οἱ δὲ ἀκούοντες τῷ μὲν Θεμιστοκλεῖ ἐπέιθοντο διὰ φιλίαν αὐτοῦ, τῶν δὲ ἄλλων ἀφικνουμένων¹ καὶ σαφῶς κατηγορούντων² ὅτι τειχίζεται τε καὶ ἤδη ὕψος λαμβάνει, οὐκ εἶχον ὅπως χρή ἀπιστῆσαι³. γνοὺς δὲ ἐκεῖνος κελεύει αὐτοὺς μὴ λόγοις μᾶλλον παράγεσθαι⁴ ἢ πέμψαι σφῶν αὐτῶν ἄνδρας οἵτινες χρηστοὶ καὶ πιστῶς ἀναγγελοῦσι σκεψάμενοι. ἀποστέλλουσιν οὖν, καὶ περὶ αὐτῶν ὁ Θεμιστοκλῆς τοῖς Ἀθηναίοις κρύφα⁵ πέμπει κελεύων ὡς ἤκιστα ἐπιφανῶς⁶ κατασχεῖν⁷ καὶ μὴ ἀφεῖναι πρὶν ἂν αὐτοὶ πάλιν κομισθῶσιν⁸ (ἤδη γὰρ καὶ ἦκον αὐτῷ οἱ ξυμπρέσβεις, Ἀβρώνυχός τε ὁ Λυσικλέους καὶ Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, ἀγγέλλοντες ἔχειν ἰκανῶς τὸ τεῖχος) ἐφοβεῖτο γὰρ μὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι σφᾶς, ὁπότε σαφῶς ἀκούσειαν, οὐκέτι ἀφῶσιν. οἱ τε οὖν Ἀθηναῖοι τοὺς πρέσβεις, ὥσπερ ἐπεστάλη⁹, κατεῖχον,

¹*gesubstantiveerd participium; sprake is hier van wie er verder nog daar aankomt.*

² κατηγορέω beschuldigen

³ ἀπιστέω niet geloven

⁴ παράγω misleiden

⁵ κρύφα in het geheim

⁶ ἐπιφανῶς open

⁷ κατέχω tegenhouden

⁸ κομίζομαι terugkeren

⁹ ἐπιστέλλω opdragen

komen en dat hij verbaasd was, dat zij er nog niet waren. **91.** Toen zij dat hoorden, geloofden ze Themistokles uit vriendschap voor hem en toen de anderen kwamen en duidelijke beschuldigingen uitten, dat er een muur werd gebouwd en dat hij al hoogte kreeg, hadden ze geen reden om dat niet te geloven. Toen hij dat door had, verzocht hij hun niet meer door woorden misleid te worden dan van henzelf mannen te sturen om als goede kerels ook betrouwbaar na onderzoek gedaan te heben bericht te doen. Dat deden ze dus en in het geheim zond hij de Atheners daarover boden met het bevel hen zo min mogelijk openlijk tegen te houden en hen niet weg te laten gaan, voordat zij zelf weer teruggekeerd waren (want reeds waren ook zijn collega-gezanten bij hem gekomen, Abroonichos, de zoon van Lusikleès en Aristeides, de zoon van Lusimachos, met het bericht dat de muur al voldeed), want hij was bang, dat de Lakedaimoniërs hen niet meer zouden laten gaan, wanneer zij over die muur duidelijk hadden gehoord. De Atheners dus hielden de gezanten, precies zoals opgedragen was, vast,

καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπελθὼν τοῖς Λακεδαιμονίοις¹ ἐνταῦθα δὴ φανερώς εἶπεν ὅτι ἡ μὲν πόλις σφῶν τετείχισται ἤδη ὥστε ἱκανὴ εἶναι σῶζειν τοὺς ἐνοικοῦντας, εἰ δέ τι² βούλονται Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ ξύμμαχοι πρεσβεύεσθαι παρὰ σφᾶς, ὡς³ πρὸς διαγιγνώσκοντας⁴ τὸ λοιπὸν⁵ ἰέναι⁶ τὰ τε σφίσι αὐτοῖς ξύμφορα καὶ τὰ κοινά⁷. τὴν τε γὰρ πόλιν ὅτε ἐδόκει ἐκλιπεῖν ἄμεινον εἶναι καὶ ἐς τὰς ναῦς ἐσβῆναι, ἄνευ ἐκείνων ἔφασαν γνόντες τολμῆσαι, καὶ ὅσα αὖ μετ' ἐκείνων βουλευέσθαι⁸, οὐδενὸς ὕστερο⁹ γνώμη φανῆναι. δοκεῖν οὖν σφίσι καὶ νῦν ἄμεινον εἶναι τὴν ἑαυτῶν πόλιν τεῖχος ἔχειν, καὶ ἰδίᾳ¹⁰ τοῖς πολίταις καὶ ἐς τοὺς πάντας ξυμμάχους ὠφελιμώτερον ἔσεσθαι· οὐ γὰρ οἷόν τ' εἶναι μὴ ἀπὸ ἀντιπάλου¹¹ παρασκευῆς¹ ὁμοῖόν τι ἢ ἴσον ἐς τὸ κοινὸν βουλεύεσθαι.

¹ ἐπέρχομαι + *dat.* optreden bij

² *acc. Graecus*

³ ὡς als

⁴ διαγιγνώσκω doorhebben

⁵ τὸ λοιπὸν voortaan

⁶ *aci. afh. van εἶπεν; variatio*

⁷ τὰ κοινὰ de gemeenschappelijke belangen

⁸ *in korte relatieve bijzinnen komt wel vaker een aci door attractie voor o.i.v. het hoofdwerkwoord; deze bijzin staat in de acc. Graecus.*

⁹ ὕστερος + *gen.* minder

¹⁰ ἰδίᾳ persoonlijk

¹¹ ἀντίπαλος evenredig

en toen Themistokles opgetreden was bij de Lakedaimoniërs, zei hij daar dan duidelijk, dat hun stad al ommuurd was, zodat die geschikt was om de bewoners te redden, maar dat als misschien de Lakedaimoniërs of hun bondgenoten gezanten naar hen wilden sturen, die dan voortaan naar mensen zouden komen, die doorhadden wat voor henzelf voordelig was en in het belang was voor de gemeenschap. Want toen het beter toescheen te zijn de stad te verlaten en aan boord van de schepen te gaan, zeiden ze dat te durven, daartoe besloten hebbend zonder hen en dat zij in alles wat zij met hen overlegden voor niemand inzicht minder bleken. Dat het dus hun ook nu beter toescheen beter te zijn dat hun eigen stad een muur had en dat dat voor de burgers persoonlijk en jegens alle bondgenoten nuttiger zou zijn. Dat het niet mogelijk was tenzij op grond van een evenredige troepenmacht iets overeenkomstigs of gelijks met betrekking tot het gemeenschappelijk belang te overleggen.

ἢ πάντας οὖν ἀτειχίστους ἔφη χρῆναι ξυμμαχεῖν ἢ καὶ τὰδε νομίζειν ὀρθῶς ἔχειν. **92.** οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀκούσαντες ὀργὴν μὲν φανεράν οὐκ ἐποιοῦντο τοῖς Ἀθηναίοις (οὐδὲ γὰρ ἐπὶ κωλύμῃ¹, ἀλλὰ γνώμης παραινέσει δῆθεν² τῷ κοινῷ ἐπρεσβεύσαντο, ἅμα δὲ καὶ προσφιλεῖς ὄντες ἐν τῷ τότε διὰ τὴν ἐς τὸν Μῆδον προθυμίαν³ τὰ μάλιστ' αὐτοῖς ἐτύγχανον), τῆς μέντοι βουλήσεως ἀμαρτάνοντες⁴ ἀδήλως⁵ ἤχθοντο. οἳ τε πρέσβεις ἐκατέρων ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου ἀνεπικλήτως⁶.

93. Τούτῳ τῷ τρόπῳ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πόλιν ἐτείχισαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ. καὶ δῆλη ἡ οἰκοδομία ἔτι καὶ νῦν ἐστὶν ὅτι κατὰ σπουδὴν ἐγένετο· οἱ γὰρ θεμέλιοι⁷ παντοίων λίθων ὑπόκεινται καὶ οὐ ξυνειργασμένων⁸ ἔστιν ἤ⁹, ἀλλ' ὡς ἕκαστόν ποτε προσέφερον, πολλαὶ τε στήλαι ἀπὸ σημάτων¹⁰ καὶ λίθοι εἰργασμένοι ἐγκατελέγησαν¹¹. μείζων γὰρ ὁ περίβολος παν-

¹ κωλύμη ἢ	verhinderung
² δῆθεν	natuurlijk; <i>ironisch</i>
³ προθυμία	ijver, strijdlust, moed
⁴ ἀμαρτάνω + <i>gen.</i>	niet verkrijgen, niet verwezenlijken
⁵ ἀδήλως	onduidelijk
⁶ ἀνεπικλήτως	onberispelijk, zonder beschuldiging
⁷ θεμέλιος	fundering
⁸ συνειργασμένος	ineengevoegd
⁹ ἔστιν ἤ	er is waalangs → op sommige plaatsen
¹⁰ σῆμα τό	graf
¹¹ ἐγκαταλέγω	invoeegen

Hij zei, dat dus hetzij allen zonder muren bondgenoot moesten zijn of ook moesten menen dat dit juist was. **92.** Toen de Lakedaimoniërs dat gehoord hadden, lieten ze hun woede niet openlijk zien aan de Atheners (want ze waren niet gekomen om iets te verhinderen maar om hun mening aan te prijzen natuurlijk voor het algemeen belang en tevens waren ze ook in die tijd door hun inzet tegen de Pers vooral met hen bevriend), maar toen zij hun doel niet verwezenlijkt hadden, ergerden zij zich, zonder dat men het doorhad. De gezanten van beide steden gingen zonder klacht weg naar huis.

93. Zo ommuurden de Atheners de stad in weinig tijd. En het bouwwerk laat ook nu nog zien, dat het in haast tot stand is gekomen. Want er liggen funderingen van allerhande stenen onder, die nergens ineengevoegd zijn, maar zoals iedere steen door de mensen aangebracht werden en er zijn vele grafzuilen en bewerkte stenen ingevoegd. Want de ringmuur werd aan alle zijden van de stad groter

ταχῆ¹ ἐξήχθη² τῆς πόλεως, καὶ διὰ τοῦτο πάντα ὁμοίως
 κινουῦντες³ ἠπείγοντο. ἔπεισε δὲ καὶ τοῦ Πειραιῶς τὰ λοιπὰ
 ὁ Θεμιστοκλῆς οἰκοδομεῖν (ὑπῆρκετο⁴ δ' αὐτοῦ πρότερον ἐπὶ
 τῆς ἐκείνου ἀρχῆς⁵ ἧς κατ' ἐνιαυτὸν Ἀθηναίοις ἦρξε) νομίζων
 τό τε χωρίον καλὸν εἶναι, λιμένας ἔχον τρεῖς αὐτοφυεῖς⁶,
 καὶ αὐτοὺς ναυτικούς⁷ γεγεννημένους μέγα προφέρειν ἐς τὸ
 κτήσασθαι δύναμιν (τῆς γὰρ δὴ θαλάσσης πρῶτος ἐτόλμησεν
 εἶπεῖν ὡς ἀνθεκτέα⁸ ἐστί), καὶ τὴν ἀρχὴν⁹ εὐθύς συγκατε-
 σκευάζεν¹⁰. καὶ ὤκοδόμησαν τῆ ἐκείνου γνώμη τὸ πάχος¹¹ τοῦ
 τείχους ὄπερ νῦν ἔτι δῆλόν ἐστι περὶ τὸν Πειραιᾶ· δύο γὰρ
 ἄμαξαι ἐναντία ἀλλήλαις τοὺς λίθους ἐπέηγον. ἐντὸς δὲ
 οὔτε χάλιξ¹² οὔτε πηλὸς¹³ ἦν, ἀλλὰ ξυνωκοδομημένοι¹ μεγάλοι

¹ πανταχῆ	overal langs
² ἐξάγω	uitbreiden
³ κινέω	in beweging brengen, opbreken
⁴ ὑπάρχω + <i>gen.</i>	een begin maken met
⁵ ἀρχή	het ambt van archont
⁶ αὐτοφυῆς	van nature bestaand
⁷ ναυτικός	zeevarend
⁸ ἀντέχομαι + <i>gen.</i>	zich vasthouden aan
⁹ ἀρχή	rijk
¹⁰ συγκατασκευάζω	bevorderen, inrichten
¹¹ πάχος τό	dikte, breedte
¹² χάλιξ	grind
¹³ πηλὸς	modder

gemaakt en daarom haastte men zich alles zonder uitzondering opbrekend. Themistokles had hen overreed de rest van Peiraieus af te bouwen (want daarmee was eerder een begin gemaakt tijdens zijn magistratuur, welk hij ieder jaar onder de Atheners vervulde), omdat hij meende dat de plek goed was, doordat die drie natuurlijke havens had en omdat hij meende dat zij, zeelui geworden, veel bijdroegen tot het verwerven van macht (want als eerste had hij het gewaagd te zeggen, dat ze zich aan de zee moesten vast houden) en hij was onmiddellijk bezig die macht in te richten. En ze legden op zijn advies de muur zo breed aan, precies zoals die nu nog steeds is rond Peiraieus; want twee wagens, die elkaar tegemoet kwamen brachten de stenen. Binnen de muur was er noch grind noch modder, maar grote stenen, die

¹ συνοικοδομέω

samenvoegen

λίθοι καὶ ἔντομῃ¹ ἐγγώνιοι², σιδήρω πρὸς ἀλλήλους τὰ ἕξωθεν καὶ μολύβδω³ δεδεμένοι. τὸ δὲ ὕψος ἥμισυ μάλιστα ἐτέλεσθη οὗ⁴ διενοεῖτο⁵. ἐβούλετο γὰρ τῷ μεγέθει καὶ τῷ πάχει ἀφιστάναι τὰς τῶν πολεμίων ἐπιβουλάς⁶, ἀνθρώπων τε ἐνόμιζεν ὀλίγων καὶ τῶν ἀχρειοτάτων⁷ ἀρκέσειν τὴν φυλακὴν, τοὺς δ' ἄλλους ἐς τὰς ναῦς ἐσβήσασθαι. ταῖς γὰρ ναυσὶ μάλιστα προσέκειτο⁸, ἰδὼν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῆς βασιλέως στρατιᾶς τὴν κατὰ θάλασσαν ἔφοδον εὐπορωτέραν τῆς κατὰ γῆν οὔσαν· τὸν τε Πειραιᾶ ὠφελιμώτερον ἐνόμιζε τῆς ἄνω πόλεως, καὶ πολλάκις τοῖς Ἀθηναίοις παρήνει, ἦν ἄρα ποτὲ κατὰ γῆν βιασθῶσι⁹, καταβάντας ἐς αὐτὸν ταῖς ναυσὶ πρὸς ἅπαντας ἀνθίστασθαι. Ἀθηναῖοι μὲν οὖν οὕτως ἐτειχίσθησαν καὶ τᾶλλα κατεσκευάζοντο εὐθύς μετὰ τὴν Μήδων ἀναχώρησιν.

94. Πausanίας δὲ ὁ Κλεομβρότου ἐκ Λακεδαιμόνος στρατηγὸς

¹ ἔντομή	insnijding, inham, kloof
² ἐγγώνιος	vierkant
³ μολύβδος	lood
⁴ = τούτου, ὃ	
⁵ διανοέομαι	van plan zijn
⁶ ἐπιβουλή	list, plan
⁷ ἀχρεῖος	nutteloos, hulpeloos
⁸ πρόσκειμαι + <i>dat.</i>	zich wijden aan
⁹ βιάζω	overweldigen

samen gevoegd zijn en vierkant gehakt, met ijzer en lood aan de buitenkant verbonden. De hoogte, die hij voor ogen had, was ongeveer voor de helft voltooid. Hij wilde immers door de omvang en de breedte de lijsten van de vijanden op een afstand houden en hij meende dat een wacht van weinig mensen en van de meest nuttelozen voldoende zou zijn en dat de rest aan boord van de schepen zou gaan. Want hij focuste vooral op de schepen, omdat hij gezien had, naar mijn mening, dat het oprukken over zee voor de koning gemakkelijker was dan over land. Hij vond Peiraieus nuttiger dan de stad landinwaarts en dikwijls adviseerde hij de Atheners, als ze ooit dan op het land overweldigd zouden zijn, om naar Peiraieus af te dalen en met de schepen tegen allen zich op te stellen. Zo dus werden de Atheners ommuurd en brachten ze onmiddellijk na de terugtocht van de Perzen de rest in gereedheid.

94. Pausanias, de zoon van Kleombrotos, werd uit de Peloponnesos als

τῶν Ἑλλήνων ἐξεπέμφθη μετὰ εἴκοσι νεῶν ἀπὸ Πελοπον-
νήσου· ξυνέπλεον δὲ καὶ Ἀθηναῖοι τριάκοντα ναυσὶ καὶ τῶν
ἄλλων ξυμμάχων πλῆθος· καὶ ἐστράτευσαν ἐς Κύπρον καὶ
αὐτῆς τὰ πολλὰ κατεστρέψαντο, καὶ ὕστερον ἐς Βυζάντιον
Μήδων ἐχόντων, καὶ ἐξεπολιόρκησαν¹ ἐν τῇδε τῇ ἡγεμονίᾳ.
95. ἤδη δὲ βιαίου² ὄντος αὐτοῦ οἷ τε ἄλλοι Ἕλληνες ἤχθοντο
καὶ οὐχ ἤκιστα οἱ Ἴωνες καὶ ὅσοι ἀπὸ βασιλέως νεωστὶ³
ἠλευθέρωντο· φοιτῶντές τε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἤξιον
αὐτοὺς ἡγεμόνας σφῶν γίνεσθαι κατὰ τὸ ξυγγενὲς καὶ
Παυσανίᾳ μὴ ἐπιτρέπειν, ἣν που βιάζεται. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι
ἐδέξαντό τε τοὺς λόγους⁴ καὶ προσεῖχον τὴν γνώμην ὡς οὐ
περιοψόμενοι τᾶλλά τε καταστησόμενοι ἢ φαίνοιτο ἄριστα
αὐτοῖς. ἐν τούτῳ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι μετεπέμποντο Παυ-
σανίαν ἀνακρῖνοντες⁵ ὧν πέρι ἐπυνθάνοντο· καὶ γὰρ ἀδικία
πολλὴ κατηγορεῖτο⁶ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀφικνου-
μένων, καὶ τυραννίδος μᾶλλον ἐφαίνετο μίμησις ἢ στρατηγία.
ξυνέβη τε αὐτῷ καλεῖσθαι⁷ τε ἅμα καὶ τοὺς ξυμμάχους τῷ

¹ ἐκπολιόρκέω	door belegering innemen
² βιαίος	gewelddadig
³ νεωστὶ	onlangs, nog maar net
⁴ λόγος	voorwaarde
⁵ ἀνακρῖνω	onderzoeken, ondervragen
⁶ κατηγορέω + <i>acc.</i> + <i>gen.</i>	een beschuldiging uiten tegen
⁷ καλέω	voor het gerecht dagen

veldheer van de Grieken gestuurd met twintig schepen. Met hem mee voeren ook de Atheners met 30 schepen en een massa van de rest van de bondgenoten mee. En ze trokken te velde naar Cyprus en het merendeel daarvan onderwierpen ze en daarna trokken ze naar Byzantion, omdat de Perzen dat hadden en veroverden het door belegering onder deze leiding. **95.** Maar Grieken ergerden zich, omdat die Pausanias al gewelddadig was, en vooral de Ioniërs namen er aanstoot aan en vooral al diegenen, die zojuist van de koning bevrijd waren. Ze gingen naar de Atheners en vroeg hun de leiders van hen te worden op grond van verwantschap en het niet Pausanias toe te staan, als hij ergens met geweld te werk zou gaan. De Atheners aanvaardden de voorwaarden en waren erop gefocust niet lijdelijk toe te zien en om de rest te regelen zoals het hun het 't beste toescheen. Toen ontboden de Lakedaimoniërs Pausanias om hem te ondervragen over wat ze vernamen. Want het plegen van groot onrecht werd hem ten laste gelegd door de Grieken die bij hen aankwamen en zijn optreden leek meer op het nadoen van tirannie dan op het uitvoeren van het oppercommando. Het gebeurde hem at hij tegelijkertijd geroepen werd en dat de bondgenoten uit haat jegens hem

ἐκείνου ἔχθει¹ παρ' Ἀθηναίους μετατάξασθαι² πλὴν τῶν ἀπὸ Πελοποννήσου στρατιωτῶν. ἐλθὼν δὲ ἐς Λακεδαίμονα τῶν μὲν ἰδίᾳ πρὸς τινα ἀδικημάτων ἠυθύνθη³, τὰ δὲ μέγιστα⁴ ἀπολύεται⁵ μὴ ἀδικεῖν· κατηγορεῖτο δὲ αὐτοῦ οὐχ ἥκιστα μηδισμὸς⁶ καὶ ἐδόκει σαφέστατον εἶναι. καὶ ἐκεῖνον μὲν οὐκέτι ἐκπέμπουσιν ἄρχοντα, Δόρκιν δὲ καὶ ἄλλους τινὰς μετ' αὐτοῦ στρατιὰν ἔχοντας οὐ πολλήν· οἷς οὐκέτι ἐφίεσαν οἱ ζυμμάχοι τὴν ἡγεμονίαν. οἱ δὲ αἰσθόμενοι ἀπῆλθον, καὶ ἄλλους οὐκέτι ὕστερον ἐξέπεμψαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, φοβούμενοι μὴ σφίσιν οἱ ἐξιόντες χεῖρους γίνωνται, ὅπερ καὶ ἐν τῷ Παισανίᾳ ἐνεῖδον, ἀπαλλαξείοντες⁷ δὲ καὶ τοῦ Μηδικοῦ πολέμου καὶ τοὺς Ἀθηναίους νομίζοντες ἰκανοὺς ἐξηγεῖσθαι καὶ σφίσιν ἐν τῷ τότε παρόντι ἐπιτηδείους⁸.

96. Παραλαβόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἡγεμονίαν τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐκόντων τῶν ζυμμάχων διὰ τὸ Παισανίου μῖσος⁹,

¹ ἔχθος τό

vijandschap

² μετατάσσομαι

overlopen

³ εὐθύνω +gen.

straffen wegens

⁴ *acc. inw. object*

⁵ ἀπολύω μὴ + *inf.*

vrijspreken van

⁶ μηδισμὸς

het kiezen van de kant van de Perzen

⁷ ἀπαλλαξείω + gen.

wensen verlost te worden van

⁸ ἐπιτηδείος

bevriend

⁹ μῖσος τό

haat

afgezien van de soldaten van de Peloponnesos overliepen naar de Atheners. Toen hij in Lakedaimon gekomen was, werd hij gestraft wegens zijn persoonlijke misdaden tegen iemand, maar hij werd ervan vrijgesproken de grootste misdaden (tegen de staat) te begaan. Hem werd vooral heulen met de Pers ten laste gelegd en dat scheen zeer duidelijk te zijn. En zij stuurden hem niet meer uit als commandant, maar wel Dorkis en enige anderen met hem met een klein leger. Maar de bondgenoten vertrouwden hun niet meer de opperleiding toe. Toen ze dat gehoord hadden, gingen ze weg en de Lakedaimoniërs zonden later geen anderen meer uit, bang dat hun degenen die weggingen corrupt werden, juist wat ze ook in het geval Pausanias gezien hadden en omdat ze ook wensten verlost te worden van de oorlog met de Perzen en omdat ze meenden dat de Atheners in staat waren de leiding te hebben en dat ze met hen bevriend waren.

96. Toen de Atheners zo de leiding hadden overgenomen, terwijl de bondgenoten dat wilden uit haat tegen Pausanias,

ἔταξαν ἅς τε ἔδει παρέχειν τῶν πόλεων χρήματα πρὸς τὸν βάρβαρον καὶ ἅς ναῦς· πρόσχημα¹ γὰρ ἦν ἀμύνεσθαι ὧν² ἔπαθον δηοῦντας τὴν βασιλέως χώραν. καὶ Ἑλληνοταμίαι³ τότε πρῶτον Ἀθηναίοις κατέστη ἀρχή, οἱ ἐδέχοντο τὸν φόρον· οὕτω γὰρ ὠνομάσθη τῶν χρημάτων ἡ φορά⁴. ἦν δ' ὁ πρῶτος φόρος ταχθεὶς τετρακόσια τάλαντα καὶ ἐξήκοντα. ταμιεῖόν⁵ τε Δῆλος ἦν αὐτοῖς, καὶ αἱ ξύνοδοι⁶ ἐς τὸ ἱερὸν ἐγίνοντο. **97.** ἡγούμενοι δὲ αὐτονόμων τὸ πρῶτον τῶν ξυμμάχων καὶ ἀπὸ κοινῶν ξυνόδων βουλευόντων τοσάδε ἐπῆλθον⁷ πολέμῳ τε καὶ διαχειρίσει⁸ πραγμάτων μεταξὺ τοῦδε τοῦ πολέμου καὶ τοῦ Μηδικοῦ, ἃ ἐγένετο πρὸς τε τὸν βάρβαρον αὐτοῖς καὶ πρὸς τοὺς σφετέρους ξυμμάχους νεωτερίζοντας⁹ καὶ Πελοποννησίων τοὺς αἰεὶ προστυγχάνοντας¹⁰ ἐν ἐκάστῳ. ἔγραψα δὲ αὐτὰ καὶ τὴν ἐκβολὴν¹¹ τοῦ

¹ πρόσχημα τό	voorwendsel
² = ἐκείνων, ἃ	
³ Ἑλληνοταμίαι οἱ	schatmeesters; <i>10 jaarlijks in de ekklesia gekozen Atheners</i>
⁴ φορά ἡ	het opbrengen, de opbrengst
⁵ ταμιεῖόν τό	schatkamer, schatkist
⁶ σύνοδος ἡ	vergadering
⁷ ἐπέρχομαι	behandelen
⁸ διαχειρίσις ἡ	regeling bestuur
⁹ νεωτερίζω	opstandig zijn
¹⁰ προστυγχάνω + <i>dat.</i>	tegen het lijf lopen
¹¹ ἐκβολή	uitweiding

bepaalden zij, welke steden geld moesten verschaffen tegen de barbaar en welke schepen. Het voorwendsel was om door het gebied van de koning te verwoesten wraak te nemen op wat men geleden. En toen voor het eerst werden voor de Atheners schatmeesters, die de belasting inden, ingesteld als ambt. De eerste belasting was bepaad op 460 talenten. Als schatkamer hadden zij Dèlos en de vergaderingen kwamen bijeen in dat heiligdom. **97**. Aanvankelijk leidden zij hun bondgenoten, terwijl die onafhankelijk waren en in gemeenschappelijke bijeenkomsten beraadslaagden. En in de oorlog en het handelen van de problemen tussen deze oorlog en die met de Perzen ondernamen ze zovele zaken als op hun pad kwamen tegen de barbaar en de eigen bondgenoten, wanneer die in opstand kwamen en diegenen van de Peloponnesiërs, die altijd op hun stieten bij iedere kwestie. Ik heb dat beschreven en

λόγου ἐποηισάμην διὰ τόδε, ὅτι τοῖς πρὸ ἐμοῦ ἄπασιν ἐκλιπές¹ τοῦτο ἦν τὸ χωρίον καὶ ἢ τὰ πρὸ τῶν Μηδικῶν Ἑλληνικὰ ξυνετίθεσαν² ἢ αὐτὰ τὰ Μηδικά· τούτων δὲ ὅσπερ καὶ ἦψατο ἐν τῇ Ἀττικῇ ξυγγραφῇ Ἑλλάνικος³, βραχέως τε καὶ τοῖς χρόνοις οὐκ ἀκριβῶς ἐπεμνήσθη⁴. ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀρχῆς ἀπόδειξιν⁵ ἔχει τῆς τῶν Ἀθηναίων ἐν οἴῳ τρόπῳ κατέστη.

98. Πρῶτον μὲν Ἡϊόνα⁶ τὴν ἐπὶ Στρυμόνι Μήδων ἐχόντων πολιορκία εἶλον καὶ ἠνδραπόδισαν⁷, Κίμωνος τοῦ Μιλτιάδου στρατηγοῦντος. ἔπειτα Σκυρον τὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ νῆσον, ἣν ὤκουον Δόλοπες, ἠνδραπόδισαν καὶ ὤκισαν⁸ αὐτοί. πρὸς δὲ Κρυστίους αὐτοῖς ἄνευ τῶν ἄλλων Εὐβοέων πόλεμος ἐγένετο, καὶ χρόνῳ ξυνέβησαν καθ'ἑ⁹ ὁμολογίαν¹⁰. Ναξίους δὲ ἀποστᾶσι μετὰ ταῦτα ἐπολέμησαν καὶ πολιορκία παρεστή-

¹ ἐκλιπής	ontbrekend
² συντίθημι	samenstellen
³ <i>geschiedkundige uit Mitylene, tijdgenoot van Perikles</i>	
⁴ ἐπιμνήσκομαι	gewag maken van
⁵ ἀπόδειξις ἢ	weergave
⁶ <i>Eioon was later haven van Amphipolis</i>	
⁷ ἠνδραποδίζω	tot slaaf maken, als slaaf verkopen
⁸ οἰκίζω	koloniseren
⁹ κατά + acc.	<i>doel, motief, reden</i> : voor, om wegens
¹⁰ ὁμολογία	overeenkomst, capitulatie

en ik heb die excurs hierom gemaakt, omdat dat onderwerp niet door de schrijvers voor mij behandeld was en zij hetzij de Griekse kwesties voor de Perzische op papier gezet hadden of de Perzische zelf. En Hellanikos, juist de man die dat wel in zijn Attische geschiedschrijving op papier had gesteld, heeft het slechts kort vermeld en chronologisch niet precies. Tegelijk heeft het een weergave van het rijk van de Atheners en hoe dat tot stand is gekomen.

98. Eerst namen ze onder het commando van Kimoon, de zoon van Miltiadès, Eion aan de Strumoon, dat in het bezit van de Perzen was, door het te belegeren en de bewoners maakten ze tot slaaf, daarna de bewoners van Skuros, het eiland in de Aigeïsche zee, dat de Dolopes bewoonden, en zijzelf koloniseerden het. Ze kregen oorlog met de Krustiërs zonder de rest van de inwoners van Euboa en na een tijdje sloten ze een capitulatie-overeenkomst. Toen de Naxiërs afgefallen waren, voerden ze daarna oorlog met hen en belegerden ze het en dat is

Kimoon

σαντο, πρώτη τε αὕτη πόλις ξυμμαχίς¹ παρὰ τὸ καθεστηκός² ἐδουλώθη, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὡς³ ἐκάστη ξυνέβη.
99. αἰτίαι δὲ ἄλλαι τε ἦσαν τῶν ἀποστάσεων καὶ μέγισται αἱ τῶν φόρων καὶ νεῶν ἔκδειαι⁴ καὶ λιποστράτιον⁵ εἴ τῳ ἐγένετο· οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι ἀκριβῶς ἔπρασσον καὶ λυπηροὶ⁶ ἦσαν οὐκ εἰωθόσιν οὐδὲ βουλομένοις ταλαιπωρεῖν⁷ προσάγοντες τὰς ἀνάγκας. ἦσαν δὲ πῶς καὶ ἄλλως οἱ Ἀθηναῖοι οὐκέτι ὁμοίως ἐν ἡδονῇ ἄρχοντες, καὶ οὔτε ξυνεστράτευον ἀπὸ τοῦ ἴσου ῥάδιόν τε προσάγεσθαι⁸ ἦν αὐτοῖς τοὺς ἀφισταμένους. ὧν αὐτοὶ αἴτιοι ἐγένοντο οἱ ξύμμαχοι· διὰ γὰρ τὴν ἀπόκησιν⁹ ταύτην τῶν στρατειῶν¹⁰ οἱ πλείους αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀπ' οἴκου ὦσι, χρήματα ἐτάξαντο ἀντὶ τῶν νεῶν τὸ ἰκνούμενον¹¹ ἀνάλωμα¹² φέρειν, καὶ τοῖς μὲν Ἀθηναίοις ἠύξετο τὸ ναυ-

¹ ξυμμαχίς <i>adi.f.</i>	geallieerd
² τὸ καθεστηκός	de bestaande regeling
³ ὡς <i>distributief gebruikt</i>	
⁴ ἔκδεια	achterstand in opbrengst
⁵ λιποστράτιον	desertie, het gebrek aan bemanning voor de schepen
⁶ λυπηρός	hinderlijk, lastig
⁷ ταλαιπωρέω	zwoegen
⁸ προσάγομαι	onderwerpen
⁹ ἀπόκησις ἢ	kwelling
¹⁰ στρατεία ἢ	veldtocht
¹¹ ἰκνούμενος	passend, geschikt
¹² ἀνάλωμα	uitgaven, onkosten

als eerste bondgenotenpolis in strijd met de overeenkomst geknecht en daarna is ook ieder van de andere poleis dat overkomen.

98. Er waren andere redenen voor het afvallen van poleis en de belangrijkste waren de achterstanden in opbrengst van de belastingen en schepen en als een polis gebrek aan bemanning voor de schepen had. Want de Atheners inden nauwkeurig en waren door dwangmaatregelen toe te passen lastig voor die poleis, die het niet gewoon waren en niet wilden zwoegen. Maar ook anderszins waren de Atheners niet meer even prettig als aanvoerders en noch gingen ze mee te velde als gelijken en het was voor hen makkelijk afvalligen te onderwerpen. Hieraan waren de bondgenoten zelf schuldig. Want door die kwelling van die veldtochten, namen de meesten van hen om maar niet van huis weg te zijn het op zich geld in plaats van de schepen als passende bijdrage te leveren en voor de Atheners nam de vloot ten

τικὸν ἀπὸ τῆς δαπάνης ἦν ἐκεῖνοι συμφέροιεν, αὐτοὶ δέ, ὁπότε ἀποσταῖεν, ἀπαράσκευοι καὶ ἄπειροι ἐς τὸν πόλεμον καθίσταντο.

100. Ἐγένετο δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ἡ ἐπ' Εὐρυμέδοντι ποταμῷ ἐν Παμφυλίᾳ πεζομαχία καὶ ναυμαχία Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων πρὸς Μήδους, καὶ ἐνίκων τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀμφοτέρω¹ Ἀθηναῖοι Κίμωνος τοῦ Μιλτιάδου στρατηγοῦντος, καὶ εἶλον τριήρεις Φοινίκων καὶ διέφθειραν τὰς πάσας ἐς² διακοσίας. χρόνῳ δὲ ὕστερον ξυνέβη Θασίους αὐτῶν ἀποστῆναι, διενεχθέντας³ περὶ τῶν ἐν τῇ ἀντιπέρας⁴ Θράκῃ ἐμπορίων⁵ καὶ τοῦ μετάλλου ἃ⁶ ἐνέμοντο. καὶ ναυσὶ μὲν ἐπὶ Θάσον πλεύσαντες οἱ Ἀθηναῖοι ναυμαχίᾳ ἐκράτησαν καὶ ἐς τὴν γῆν ἀπέβησαν, ἐπὶ δὲ Στρυμόνα πέμψαντες μυρίους οἰκήτορας αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων ὑπὸ⁷ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὡς οἰκιοῦντες τὰς τότε καλουμένας Ἐννέα ὁδοὺς, νῦν δὲ Ἀμφίπολιν, τῶν μὲν Ἐννέα ὁδῶν αὐτοὶ ἐκράτησαν, ἃς εἶχον Ἡδωνοί, προελθόντες δὲ τῆς Θράκης ἐς μεσόγειαν¹ διε-

¹ *acc. adv.* op beide gebieden

² ἐς + *getal* ongeveer

³ διαφέρομαι twisten

⁴ ἀντιπέρας aan de overkant

⁵ ἐμπόριον τό handelscentrum

⁶ *pl. omdat er twee antecedenten zijn.*

⁷ ὑπὸ + *acc. van tijd* tegen, gedurende

gevolge van die bijdrage die zij leverden, toe, en zelf raakten zij, wanneer zij afvielen, onvoorbereid en onervaren in oorlog.

100. Daarna vonden ook de gevechten te land en te zee plaats bij de rivier de Eurumedoon in [Pamphulia](#) van de Atheners en de bondgenoten tegen de Perzen en de Atheners wonnen opdezelfde dag op beide terreinen onder het commando van Kimon, de zoon van Miltiadès en ze

veroverden ongeveer 200 schepen van de Phoenikiërs en vernietigden die allemaal. Een tijdje later gebeurde het, dat de [Thasiërs](#) van hen afvielen, omdat ze ruzie hadden gekregen om de handelscentra in Thracië aan de overkant en de mijn, die zij exploiteerden. En toen de Atheners naar Thasos gevaren

waren met schepen, overwonnen ze hen in een zeeslag en gingen ze aan land, en ze stuurden 10.000 kolonisten van henzelf en de bondgenoten naar de Strumon gedurende diezelfde periode om het toen zo genoemde Ennea Hodoi (Negen Wegen), maar nu Amphipolis te koloniseren en zichzelf maakten zich meester van Ennea Hodoi, dat de Èdoonoi hadden en toen zij naar het binnenland van Thacië waren opgerukt werden ze afgemaakt door alle

¹ μεσόγεια

binnenland

φθάρησαν ἐν Δραβησκῶ τῇ Ἡδωνικῇ ὑπὸ τῶν Θρακῶν
 ξυμπάντων, οἷς πολέμιον ἦν τὸ χωρίον [αἱ Ἐννέα ὁδοὶ]
 κτιζόμενον. **101.** Θάσιοι δὲ νικηθέντες μάχη καὶ πολιορκού-
 μενοι Λακεδαιμονίους ἐπεκαλοῦντο καὶ ἐπαμύνειν ἐκέλευον
 ἐσβαλόντας ἐς τὴν Ἀττικὴν. οἱ δὲ ὑπέσχοντο μὲν κρύφα¹
 τῶν Ἀθηναίων καὶ ἔμελλον, διεκωλύθησαν² δὲ ὑπὸ τοῦ γενο-
 μένου σεισμοῦ³, ἐν ᾧ καὶ οἱ Εἰλωτες αὐτοῖς καὶ τῶν περιοίκων⁴
 Θουριᾶται⁵ τε καὶ Αἰθαιῆς⁶ ἐς Ἴθώμην⁷ ἀπέστησαν. πλεῖστοι
 δὲ τῶν Εἰλώτων ἐγένοντο οἱ τῶν παλαιῶν Μεσσηνίων τότε
 δουλωθέντων ἀπόγονοι· ἧ⁸ καὶ Μεσσήνιοι ἐκλήθησαν οἱ
 πάντες. πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἐν Ἴθώμῃ πόλεμος καθειστήκει⁹
 Λακεδαιμονίους, Θάσιοι δὲ τρίτῳ ἔτει πολιορκούμενοι ὠμο-
 λόγησαν Ἀθηναίοις τεῖχος τε καθελόντες καὶ ναῦς παρα-
 δόντες, χρήματά τε ὅσα ἔδει ἀποδοῦναι αὐτίκα ταξάμενοι¹⁰ καὶ

¹ κρύφα + <i>gen.</i>	in het geheim voor
² διακωλύω	verhindere
³ σεισμός	aardbeving
⁴ περίοικος	omwonende (<i>oorspronkelijke Achaïsche bewoner voor de komst van de Doriërs, afhankelijk van de Spartanen, maar geen slaven</i>)
⁵ Θουριᾶται	inw. van Thouria
⁶ Αἰθαιεύς	inw. van Aithaia
⁷ Ἴθώμη	Ithoma, bergvesting in het Messenia
⁸ ἧ	in zoverre als, zo
⁹ καθέστηκε	<i>perf</i> : zijn
¹⁰ τάσσομαι	op zich nemen

Thraciërs bij elkaar in het Èdoonische Drabèskos, voor wie dat gebied [de Ennea Hodoi], toen het gekoloniseerd werd, vijandig was. **101**. Toen de Thasiërs in het gevecht overwonnen waren en belegerd werden, deden ze een beroep op de Lakedaimoniërs en vroegen ze hen met klem hen te helpen door Attika binnen te vallen. Zij zeiden dat wel toe zonder dat de Atheners dat wisten en waren dat van plan, maar werden ervan afgehouden, doordat er een aardbeving plaatsvond, waarbij de Heloten en van de perioiken de Thouriaten en Aithaiers van hun afvielen en naar [Ithoomè](#) gingen. Een zeer groot deel van de Heloten bestond uit de nakomelingen van de oude Messeniërs, die ooit tot slaaf gemaakt waren. Zo werden die allen Messeniërs genoemd. Dus hadden de Lakedaimoniërs een oorlog met de mensen in Ithoomè en de Thasiërs sloten, toen ze in het derde jaar belegerd werden, een akkoord met de Atheners: ze haalden de muur neer en leverden de schepen over, ze namen het op zich zoveel geld als ze moesten afstaan, onmiddellijk af te

τὸ λοιπὸν φέρειν, τὴν τε ἥπειρον καὶ τὸ μέταλλον ἀφέντες.
102. Λακεδαιμόνιοι δέ, ὡς αὐτοῖς πρὸς τοὺς ἐν Ἰθώμῃ ἐμηκύνετο¹ ὁ πόλεμος, ἄλλους τε ἐπεκαλέσαντο ξυμμάχους καὶ Ἀθηναίους· οἱ δ' ἦλθον Κίμωνος² στρατηγοῦντος πλήθει οὐκ ὀλίγῳ. μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐπεκαλέσαντο ὅτι τειχομαχεῖν³ ἐδόκουν δυνατοὶ εἶναι, τοῖς δὲ πολιορκίας μακρᾶς καθεστηκυίας τούτου ἐνδεᾶ⁴ ἐφαίνετο· βία γὰρ ἂν εἶλον τὸ χωρίον. καὶ διαφορὰ ἐκ ταύτης τῆς στρατείας πρῶτον Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναίους φανερὰ ἐγένετο. οἱ γὰρ Λακεδαιμόνιοι, ἐπειδὴ τὸ χωρίον βία οὐχ ἠλίσκετο, δείσαντες τῶν Ἀθηναίων τὸ τολμηρὸν καὶ τὴν νεωτεροποιίαν⁵, καὶ ἀλλοφύλους⁶ ἅμα ἠγησάμενοι, μή τι, ἣν παραμείνωσιν, ὑπὸ τῶν ἐν Ἰθώμῃ πεισθέντες νεωτερίσωσι⁷, μόνους τῶν ξυμμάχων ἀπέπεμψαν, τὴν μὲν ὑποψίαν⁸ οὐ δηλοῦντες, εἰπόντες δὲ ὅτι οὐδὲν προσδέονται⁹ αὐτῶν ἔτι. οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἔγνωσαν οὐκ ἐπὶ τῷ

¹ μηκύνω	rekken
² Κίμων	Kimón, <i>de zoon van Miltiades</i>
³ τειχομαχέω	belegeren + gen.
⁴ ἐνδεής	nodig hebbend
⁵ νεωτεροποιία	revolutionaire instelling
⁶ ἀλλόφυλος	vreemd
⁷ νεωτερίζω	revolutie verwekken
⁸ ὑποψία	argwaan
⁹ προσδέομαι + gen.	bovendien nodig hebben

279

staan en voortaan bij te dragen en ze gaven het vasteland en de mijn op. **102.** De Lakedaimoniërs deden, toen hun de oorlog tegen de mensen in Ithoomè lang duurde, een beroep op hun bondgenoten en de Atheners. Die laatsten kwamen onder leiding van Kimoon met een niet geringe menigte. Ze hadden vooral op hen een beroep gedaan, omdat ze in staat schenen een belegering uit te voeren en het scheen hun toe, omdat de oorlog lang duurde, dat te moeten doen. Want anders zouden ze het plaatsje met geweld hebben ingenomen. En ten gevolge van die expeditie hebben de Lakedaimoniërs en Atheners voor het eerst een duidelijk geschil gekregen. Want toen het plaatsje niet met geweld werd ingenomen, hebben ze uit angst voor de durf van de Atheners en hun revolutionaire instelling en omdat ze hen tegelijk als vreemd beschouwden, hen als enigen van de bondgenoten laten gaan om te voorkomen, dat als ze erbij zouden blijven, die bondgenoten, overreed door de mensen in Ithoomè, in opstand zouden komen. Hierbij lieten ze hun argwaan niet blijken, maar ze zeiden, dat ze hen echt niet meer naast de anderen nodig hadden. De Atheners begrepen, dat ze niet

βελτίονι λόγῳ¹ ἀποπεμπόμενοι, ἀλλὰ τινος ὑπόπτου γενομένου, καὶ δεινὸν ποιησάμενοι καὶ οὐκ ἀξιώσαντες ὑπὸ Λακεδαιμονίων τοῦτο παθεῖν, εὐθύς ἐπειδὴ ἀνεχώρησαν, ἀφέντες τὴν γενομένην ἐπὶ² τῷ Μήδῳ ξυμμαχίαν πρὸς αὐτούς Ἀργείοις τοῖς ἐκείνων πολεμίοις ξύμμαχοι ἐγένοντο, καὶ πρὸς Θεσσαλοὺς ἅμα ἀμφοτέροις οἱ αὐτοὶ ὄρκοι καὶ ξυμμαχία κατέστη.

103 Οἱ δ' ἐν Ἰθώμῃ δεκάτῳ ἔτει, ὡς οὐκέτι ἐδύναντο ἀντέχειν, ξυνέβησαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ' ᾧ³ ἐξίασιν ἐκ Πελοποννήσου ὑπόσπονδοι καὶ μηδέποτε ἐπιβήσονται⁴ αὐτῆς· ἣν δέ τις ἀλίσκηται, τοῦ λαβόντος εἶναι δοῦλον. ἣν δέ τι καὶ χρηστήριον⁵ τοῖς Λακεδαιμονίοις Πυθικὸν⁶ πρὸ τοῦ, τὸν ἰκέτην τοῦ Διὸς τοῦ Ἰθωμήτα ἀφιέναι. ἐξῆλθον δὲ αὐτοὶ καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες, καὶ αὐτούς οἱ Ἀθηναῖοι δεξάμενοι κατ' ἔχθος ἤδη τὸ Λακεδαιμονίων ἐς Ναύπακτον κατώκισαν⁷, ἣν ἔτυχον ἠρηκότες νεωστὶ⁸ Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν ἐχόντων.

¹ λόγος

reden

² ἐπί + *dat.*

om

³ ἐφ' ᾧ

op voorwaarde dat

⁴ ἐπιβαίνω + *gen.*

voet zetten op

⁵ χρηστήριον τό

orakel

⁶ Πυθικός

Pythisch, van Apollo, van Delphi

⁷ κατοικίζω

laten wonen in

⁸ νεωστὶ

onlangs

om deze reden, die beter zou zijn, werden weggestuurd, maar om een mindere, nl. omdat er enig argwaan was en omdat de Atheners het verschrikkelijk vonden en het niet juist vonden zo door de Lakedaimoniërs behandeld te worden, zeiden ze onmiddellijk, nadat ze weggegaan waren, het bondgenootschap met hen, dat ten tijde van de Pers ontstaan was, op en ze werden bondgenoten van de Argivers, hun vijanden en met de Thessaliërs sloten tegelijk beiden, de Atheners en Argivers hetzelfde bondgenootschap onder ede.

103. Omdat de mensen in Ithoomè niet meer weerstand konden bieden, kwamen ze in het tiende jaar tot een akkoord met de Lakedaimoniërs op voorwaarde, dat ze hen onder wapenstilstand uit de Peloponnesos lieten vertrekken en dat ze de Peloponnesos nooit zouden betreden. Dat als er iemand gepakt zou worden, die slaaf zou zijn van degene die hem had gegrepen. De Lakedaimoniërs hadden ook voor die tijd een Pythisch orakel, dat ze namelijk de smekeling van de Zeus van Ithoomè moesten laten gaan. Zijzelf en hun kinderen en vrouwen gingen weg en nadat de Atheners reeds uit vijandschap jegens de Lakedaimoniërs hen hadden opgenomen, lieten ze hen wonen in [Naupaktos](#), dat ze zojuist hadden veroverd terwijl het in het bezit was van de [Ozolische Lokriërs](#).

Ook de [Megarenzers](#) sloten zich aan als bondgenoten bij de Atheners, nadat ze van de Lakedaimoniërs afgefallen waren, omdat de Korinthiërs hen wegens landsgrenzen in oorlog verwickeld hielden. En de Atheners kregen Megara en Pègai en ze bouwden voor de Megarenzers de lange muren vanaf de stad naar Nisaia en de Atheners zelf bewaakten die. En bij de Korinthiërs begon niet in het minst daarom die hevige haat voor het eerst jegens de Atheners tot stand te komen.

104. Inaroos, de zoon van Psammètichos, de Libiër, koning van de Libiërs naast Egypte, trok op vanuit Mareia, de stad boven Pharos en deed het merendeel van Egypte afvallen van koning Artaxerxes en zelf commandant geworden, heeft hij de Atheners er voor zich bijgehaald. En zij (toevallig waren ze immers op veldtocht met 200 schepen van zichzelf en hun bondgenoten) verlieten Kupros en kwamen eraan en nadat ze van de zee de Nijl opgevaren waren en toen zij zich meester maakten van de rivier en twee derde deel van Memphis, voerden ze oorlog met het derde deel, dat Witte Muur heet. In dat deel zaten diegenen van de Perzen en de Meden die daarnaartoe gevlucht waren en al degenen van de Egyptenaren, die niet afgefallen waren.

Αἰγυπτίων οἱ μὴ ξυναποστάντες.

105 Ἀθηναίους δὲ ναυσὶν ἀποβᾶσιν ἐς Ἀλιᾶς¹ πρὸς Κορινθίους καὶ Ἐπιδαυρίους μάχη ἐγένετο, καὶ ἐνίκων Κορίνθιοι. καὶ ὕστερον Ἀθηναῖοι ἐναυμάχησαν ἐπὶ Κεκρυφαλείᾳ² Πελοποννησίων ναυσί, καὶ ἐνίκων Ἀθηναῖοι. πολέμου δὲ καταστάντος³ πρὸς Αἰγινήτας Ἀθηναίους μετὰ ταῦτα ναυμαχία γίγνεται ἐπ' Αἰγίνῃ μεγάλη Ἀθηναίων καὶ Αἰγινητῶν, καὶ οἱ ζύμμαχοι ἑκατέρους παρήσαν, καὶ ἐνίκων Ἀθηναῖοι καὶ ναῦς ἐβδομήκοντα λαβόντες αὐτῶν ἐς τὴν γῆν ἀπέβησαν καὶ ἐπολιόρκουν, Λεωκράτους⁴ τοῦ Στροίβου στρατηγοῦντος. ἔπειτα Πελοποννήσιοι ἀμύνειν βουλόμενοι Αἰγινήταις ἐς μὲν τὴν Αἴγιναν τριακοσίους ὀπλίτας πρότερον Κορινθίων καὶ Ἐπιδαυρίων ἐπικούρους διεβίβασαν⁵, τὰ δὲ ἄκρα⁶ τῆς Γερανείας⁷ κατέλαβον καὶ ἐς τὴν Μεγαρίδα κατέβησαν Κορίνθιοι μετὰ τῶν ζυμμάχων, νομίζοντες ἀδυνάτους ἔσεσθαι Ἀθηναίους βοηθεῖν τοῖς Μεγαρεῦσιν ἔν τε Αἰγίνῃ ἀπούσης στρατιᾶς πολλῆς καὶ ἐν Αἰγύπτῳ· ἦν δὲ καὶ βοηθῶσιν, ἀπ' Αἰγίνης

¹ Ἀλιεῖς

Halieis, *Griekse stad in de Argolis*

² Κεκρυφαλεῖα

Kekrufaleia, *eilandje ten noordoosten van de Peloponnesos*

³ καθίσταμαι

ontstaan

⁴ Λεωκρατῆς

Leokrates

⁵ διαβιβάζω

overzetten

⁶ τὰ ἄκρα

de hoogten

⁷ Γερανεῖα

de Geraneia, *gebergte tussen Korinthe en Athene*

105. Toen de Atheners met schepen weggegaan waren naar Haieis, kregen ze strijd met de Korinthiërs en de [Epidauriërs](#) en de Korinthiërs wonnen. En later leverden de Atheners slag met bij Kekrufaleia met schepen van de Peloponnesiërs en de Atheners wonnen. Toen de Atheners in oorlog geraakt waren met de Aigineten, werd er daarna een grote zeeslag van Atheners en Aigineten bij [Aigina](#) geleverd en de bondgenoten waren bij beide partijen aanwezig en de Atheners wonnen en na 70 schepen van hen veroverd te hebben gingen ze aan land en belegerden Aigina onder het commando van Leokratès, de zoon van Stroibos. Daarna zetten de Peloponnesiërs, omdat ze de Aigineten wilden helpen 300 hoplieten naar Aigina over, die eerder de Korinthiërs en Epidauriërs hadden geholpen en zij bezetten de hoogten van de Geraneia en de Korinthiërs zakten met hun bondgenoten af naar het Megarische land, in de mening dat de Atheners de Megarenzers niet zouden kunnen helpen, omdat er een groot leger afwezig was op Aigina en in Aigypse.

ἀναστήσασθαι αὐτούς. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸ μὲν πρὸς Αἰγίνη
στράτευμα οὐκ ἐκίνησαν, τῶν δ' ἐκ τῆς πόλεως ὑπολοίπων
οἳ τε πρεσβύτατοι καὶ οἱ νεώτατοι ἀφικνοῦνται ἐς τὰ Μέγαρα
Μυρωνίδου στρατηγοῦντος. καὶ μάχης γενομένης ἰσορρόπου¹
πρὸς Κορινθίους διεκρίθησαν² ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἐνόμισαν
αὐτοὶ ἐκάτεροι οὐκ ἔλασσον ἔχειν ἐν τῷ ἔργῳ. καὶ οἱ μὲν
Ἀθηναῖοι (ἐκράτησαν γὰρ ὅμως μᾶλλον) ἀπελθόντων τῶν
Κορινθίων τροπαῖον ἔστησαν· οἱ δὲ Κορίνθιοι κακιζόμενοι³
ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πόλει πρεσβυτέρων καὶ παρασκευασάμενοι,
ἡμέραις ὕστερον δώδεκα μάλιστα ἐλθόντες ἀνθίστασαν
τροπαῖον καὶ αὐτοὶ ὡς νικήσαντες. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκβοη-
θήσαντες ἐκ τῶν Μεγάρων τούς τε τὸ τροπαῖον ἰστάντας
διαφθείρουσι καὶ τοῖς ἄλλοις ξυμβαλόντες ἐκράτησαν. **106** οἱ
δὲ νικώμενοι ὑπεχώρουν, καὶ τι αὐτῶν μέρος οὐκ ὀλίγον
προσβιασθὲν⁴ καὶ διαμαρτὸν⁵ τῆς ὁδοῦ ἐσέπεσεν ἐς τοῦ χωρίου
ιδιώτου⁶, ᾧ ἔτυχεν⁷ ὄρυγμα⁸ μέγα περιεῖργον¹ καὶ οὐκ ἦν ἔξοδος.

¹ ἰσόρροπος	onbeslist
² διακρίνομαι	uiteengaan
³ κακίζομαι	berispt worden
⁴ προσβιάζομαι	tot iets dwingen
⁵ διαμαρτάνω + gen.	zich vergissen in
⁶ ιδιώτης	een gewoon burger
⁷ <i>vul aan</i> ὄν	
⁸ ὄρυγμα τό	kanaal

En dat als ze ook zouden helpen, zij van Aigina weg zouden gaan. De Atheners lieten het leger bij Aigina liggen, maar de oudsten en jongsten van hen die over waren van de stad, kwamen aan bij Megara onder leiding van Muroonidès. En toen de strijd tegen de Korinthiërs onbeslist was, gingen ze uit elkaar en ieder van beide groepen geloofde zelf een geen geringere prestatie in de strijd te hebben. En de Atheners richtten (want ze hadden toch meer de overhand gehad), toen de Korinthiërs weggegaan waren, een overwinningsteken op. Toen de Korinthiërs berispt werden door de ouderen in de stad en toen zij zich gereed gemaakt hadden, gingen ze ongeveer 12 dagen later terug en probeerden zij ook zelf een zegeteken op te richten als hadden ze overwonnen. De Atheners renden uit Megara te hulp en doodden de mannen die het zegeteken aan het oprichten waren en toen ze met de rest slaags geraakt waren, overwonnen zij. **106.** Zij, die overwonnen werden, weken en een niet gering deel van hen kwam, daartoe gedwongen en verdwaald, op het grondgebied van een gewoon burger, die daaromheen toevallig een afsluitend kanaal had en geen uitgang.

οἱ δὲ Ἀθηναῖοι γνόντες κατὰ πρόσωπόν¹ τε εἶργον τοῖς ὀπίταις καὶ περιστήσαντες κύκλῳ τοὺς ψιλοῦς² κατέλευσαν³ πάντας τοὺς ἐσελθόντας, καὶ πάθος μέγα τοῦτο Κορινθίους ἐγένετο. τὸ δὲ πλῆθος ἀπεχώρησεν αὐτοῖς τῆς στρατιᾶς ἐπ' οἴκου.

107 Ἦρξαντο δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη Ἀθηναῖοι ἐς θάλασσαν οἰκοδομεῖν, τό τε Φαληρόνδε καὶ τὸ ἐς Πειραιᾶ. καὶ Φωκέων στρατευσάντων ἐς Δωριᾶς⁴ τὴν Λακεδαιμονίων μητρόπολιν⁵, Βοιὸν καὶ Κυτίνιον καὶ Ἐρινεόν, καὶ ἐλόντων ἐν τῶν πολισμάτων⁶ τούτων, οἱ Λακεδαιμόνιοι Νικομήδους τοῦ Κλεομβρότου ὑπὲρ⁷ Πλειστοάνακτος τοῦ Πausανίου βασιλέως νέου ὄντος ἔτι ἡγουμένου ἐβοήθησαν τοῖς Δωριεῦσιν ἑαυτῶν τε πεντακοσίους καὶ χιλίους ὀπίταις καὶ τῶν ξυμμάχων μυρίους, καὶ τοὺς Φωκέας ὁμολογίᾳ ἀναγκάσαντες ἀποδοῦναι τὴν πόλιν ἀπεχώρου πάλιν. καὶ κατὰ θάλασσαν μὲν αὐτούς, διὰ τοῦ Κρισαίου⁸

¹ πρόσωπον

voorkant

² ψιλός

lichtgewapende

³ κατελεύω

stenigen

⁴ Δωριεῖς

het land van de Doriërs

⁵ μητρόπολις

moederstad, vaderland

⁶ πόλισμα τό

stad

⁷ ὑπὲρ + *gen.*

uit naam van

⁸ Κρισαῖος

van Krisa, stad in het Phokisch gebied

Toen de Atheners dat begrepen hadden, sloten ze het gebied aan de voorkant af met hun hoplieten, stelden hun lichtgewapenden er omheen in een cirkel op en stenigden allen, die dat gebied in gegaan waren en de Korinthiërs leden een goort leed. De hoofdtroep echter van hen keerde van de expeditie terug naar huis.

107. In die tijd begonnen de Atheners ook [de lange muren](#) naar de zee te bouwen, die naar [Phalèron](#) en die naar [Peiraieus](#). En toen de [Phookensen](#) op expeditie naar het land van de [Doriërs](#) gegaan waren, de moederpolis van de Lakedaimoniërs, Boios en Kutinios en Erineos en toen ze één van die steden ingenomen hadden, kwamen de Lakedaimoniërs onder leiding van Nikomedès, de zoon van Kleombrotos uit naam van Pleistoanax, de zoon van Pausanias, nog een jonge koning, de Doriërs te hulp met 1500 hoplieten van henzelf en 10.000 van de bondgenoten en nadat ze de Phookensen gedwongen hadden met een overeenkomst de stad terug te geven, gingen ze weer terug. En de Atheners zouden, als zij over de Krisaiïsche golf wilden

κόλπου εἰ βούλοιντο περαιοῦσθαι¹, Ἀθηναῖοι ναυσὶ περι-
πλεύσαντες ἔμελλον κωλύσειν· διὰ δὲ τῆς Γερανεΐας οὐκ
ἀσφαλὲς αὐτοῖς ἐφαίνετο Ἀθηναίων ἐχόντων Μέγαρα καὶ
Πηγάς πορεύεσθαι. δύσοδός² τε γὰρ ἡ Γερανεΐα καὶ ἐφρου-
ρεῖτο αἰεὶ ὑπὸ Ἀθηναίων, καὶ τότε ἠσθάνοντο αὐτοὺς
μέλλοντας καὶ ταύτη κωλύσειν. ἔδοξε δ' αὐτοῖς ἐν Βοιωτοῖς
περιμείνασι σκέψασθαι ὅτῳ τρόπῳ ἀσφαλέστατα διαπορεύ-
σονται. τὸ δέ τι³ καὶ ἄνδρες τῶν Ἀθηναίων ἐπήγον αὐτοὺς
κρύφα, ἐλπίσαντες δῆμόν τε καταπαύσειν καὶ τὰ μακρὰ
τείχη οἰκοδομούμενα. ἐβοήθησαν δὲ ἐπ' αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι
πανδημεὶ καὶ Ἀργείων χίλιοι καὶ τῶν ἄλλων ξυμμάχων ὡς
ἕκαστοι⁴. ξύμπαντες δὲ ἐγένοντο τετρακισχίλιοι καὶ μύριοι.
νομίσαντες δὲ ἀπορεῖν⁵ ὅπῃ διέλθωσιν ἐπεστράτευσαν⁶ αὐτοῖς,
καὶ τι καὶ τοῦ δήμου καταλύσεως ὑποψία. ἦλθον δὲ καὶ
Θεσσαλῶν ἱππῆς τοῖς Ἀθηναίοις κατὰ τὸ ξυμμαχικόν, οἳ
μετέστησαν⁷ ἐν τῷ ἔργῳ παρὰ τοὺς Λακεδαίμονιους. **108** γενο-
μένης δὲ μάχης ἐν Τανάγρα¹ τῆς Βοιωτίας ἐνίκων Λακεδαι-

¹ περαιόομαι

oversteken

² δύσοδός

slecht begaanbaar

³ τὸ δέ τι

aan de andere kant in zekere mate

⁴ ὡς ἕκαστοι

ieder afzonderlijk

⁵ ἀπορέω

niet weten

⁶ ἐπιστρατεύω

te velde trekken

⁷ μεθίσταμαι

overlopen

oversteken, met schepen rond de Peloponnesos varen en hen op zee daarvan af houden. Maar via de Geraneia scheen het hun niet veilig toe te marcheren, omdat de Atheners Megara hadden en Pègai. Want de Geraneia was moeilijk begaanbaar en werd continu door de Atheners bewaakt. En toen vernamen ze dat ze van plan waren ook daarlangs hen tegen te houden. Toen besloten ze in het gebied van de Boiotiërs te blijven en te bekijken hoe zij het veiligst zouden oversteken. Aan de andere kant probeerden enigszins ook Atheners hen heimelijk op te hitsen in de hoop de democratie tot een eind te brengen en de bouw van de lange muren te beëindigen. De Atheners en duizend Argivers en andere bondgenoten iedere groep voor zich renden dus uit alle macht te hulp naar hen. In totaal waren het 14.000. Omdat ze niet wisten waarlangs ze zouden oversteken, trokken ze te velde tegen hen en enigszins ook uit vermoeden van de ontbinding van de democratie. Er kwamen ook op grond van hun bondgenootschap ruiters van de Thessaliërs naar de Atheners, maar zij liepen tijdens de strijd over naar de Lakedaimoniërs. **108.** Toen er strijd geleverd was in [Tanagra](#) in Boeotia, wonnen de Lakedaimoniërs en hun bondgenoten en er vielen vele doden aan beide kanten.

¹ Τανάγρα

Tanagra, stad in Boiotia

μόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι, καὶ φόνος ἐγένετο ἀμφοτέρων πολὺς. καὶ Λακεδαιμόνιοι μὲν ἐς τὴν Μεγαρίδα ἐλθόντες καὶ δενδροτομήσαντες¹ πάλιν ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου διὰ Γερανείας καὶ Ἴσθμοῦ· Ἀθηναῖοι δὲ δευτέρᾳ καὶ ἐξηκοστῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μάχην ἐστράτευσαν ἐς Βοιωτοὺς Μυρωνίδου στρατηγοῦντος, καὶ μάχῃ ἐν Οἰνοφύτοις² τοὺς Βοιωτοὺς νικήσαντες τῆς τε χώρας ἐκράτησαν τῆς Βοιωτίας καὶ Φωκίδος καὶ Ταναγραίων τὸ τεῖχος περιεῖλον³ καὶ Λοκρῶν τῶν Ὀπουντίων⁴ ἑκατὸν ἄνδρας ὀμήρους⁵ τοὺς πλουσιωτάτους ἔλαβον, τὰ τε τείχη ἑαυτῶν τὰ μακρὰ ἀπετέλεσαν. ὠμολόγησαν δὲ καὶ οἱ Αἰγινῆται μετὰ ταῦτα τοῖς Ἀθηναίοις, τείχη τε περιελόντες καὶ ναῦς παραδόντες φόρον τε ταξάμενοι ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον. καὶ Πελοπόννησον περιέπλευσαν Ἀθηναῖοι Τολμίδου τοῦ Τολμαίου στρατηγοῦντος, καὶ τὸ νεώριον⁶ τῶν Λακεδαιμονίων ἐνέπρησαν καὶ Χαλκίδα Κορινθίων πόλιν εἶλον καὶ Σικυωνίους ἐν ἀποβάσει τῆς γῆς μάχῃ ἐκράτησαν. **109** Οἱ δ' ἐν τῇ Αἰγύπτῳ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐπέμενον, καὶ αὐτοῖς πολλὰ ἰδέαι πολέμων κατέστησαν¹. τὸ μὲν γὰρ

¹ δενδροτομέω

bomen hakken

² Οἰνόφυτα τά

Oinofyta, stad in Boiotia

³ περαιορέω

slopen

⁴ Ὀπούντιοι

inw. van Opous, stad in Lokris

⁵ ὀμηρος

gijzelaar

⁶ νεώριον τό

scheepswerf

En de Lakedaimoniërs gingen naar het gebied van Megara en hakten daar de bomen om en gingen weer terug naar huis via de Geraneia en de Isthmos. De Atheners trokken op de 62e dag na die strijd te velde tegen de Boiotiërs onder leiding van Muroonidès en in de slag bij [Oinofyta](#) overwonnen ze de Boiotiërs en maakten ze zich meester van Boiotia en trokken ze de muur van de inwoners van Tanagra om en namen ze van de Opountische Lokriërs de 100 rijkste mannen als gijzelaars en bouwden ze hun eigen lange muren af. En de Aigineten sloten een overeenkomst met de Atheners om de muren af te breken en hun schepen uit te leveren en voor de rest van de tijd belasting op zich te nemen. De Atheners voeren rond de Peloponnesos onder leiding van Tolmides de zoon van Tolmaios en zij staken de scheepswerf van de Lakedaimoniërs in brand en namen Chalkis een stad van de Korinthiërs in en zij overwonnen de Sikyoniërs, toen ze het land verlieten, in een gevecht. **109.** De Atheners in Egypte en hun bondgenoten volhardden en aan hen deden zich vele soorten oorlogen voor. Want in eerste

¹ καθίσταμαι

zich voordoen

πρῶτον ἐκράτουν τῆς Αἰγύπτου οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ βασιλεὺς πέμπει ἐς Λακεδαίμονα Μεγάβαζον ἄνδρα Πέρσῃ χρημάτων ἔχοντα, ὅπως ἐς τὴν Ἀττικὴν ἐσβαλεῖν πεισθέντων τῶν Πελοποννησίων ἀπ' Αἰγύπτου ἀπαγάγοι Ἀθηναίους. ὡς δὲ αὐτῷ οὐ προχώρει¹ καὶ τὰ χρήματα ἄλλως² ἀνηλοῦτο³, ὁ μὲν Μεγάβαζος καὶ τὰ λοιπὰ τῶν χρημάτων πάλιν ἐς τὴν Ἀσίαν ἀνεκομίσθη⁴, Μεγάβυζον δὲ τὸν Ζωπύρου πέμπει ἄνδρα Πέρσῃ μετὰ στρατιᾶς πολλῆς· ὃς ἀφικόμενος κατὰ γῆν τοὺς τε Αἰγυπτίους καὶ τοὺς συμμαχοὺς μάχῃ ἐκράτησε καὶ ἐκ τῆς Μέμφιδος ἐξήλασε τοὺς Ἕλληνας καὶ τέλος⁵ ἐς Προσωπίτιδα τὴν νῆσον κατέκλησε⁶ καὶ ἐπολιόρκει ἐν αὐτῇ ἐνιαυτὸν καὶ ἕξ μῆνας, μέχρι οὗ ξηράνας⁷ τὴν διώρυχα⁸ καὶ παρατρέψας ἄλλη τὸ ὕδωρ τὰς τε ναῦς ἐπὶ τοῦ ξηροῦ⁹ ἐποίησε καὶ τῆς νήσου τὰ πολλὰ ἤπειρον, καὶ διαβάς εἴλε τὴν νῆσον περὶ. **110** οὕτω μὲν τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα ἐφθάρη ἕξ

¹ προχωρεῖ + dat.

het lukt iemand

² ἄλλως

voor niets

³ ἀναλίσκομαι

besteed worden

⁴ ἀνακομίζομαι

met zich meenemen

⁵ τέλος

tenslotte

⁶ κατακλήω

opsluiten

⁷ ξηραίνω

droog maken

⁸ διώρυξ ἢ

kanaal

⁹ ξηρός

droog

instantie maakten de Atheners zich meester van Egypte en de koning zond naar Lakedaimon Megabazos, een Pers, met geld om de Peloponnesiërs te overreden Attica binnen te vallen en zo de Atheners weg te halen van Egypte. En toen hem dat niet lukte en het geld voor niets gespendeerd was, nam Megabazos niet alleen de rest van het geld mee terug naar Asia, maar zond ook Megabuzos, de zoon van Zoopuros, een Pers, met een groot leger naar Egypte. Toen die aangekomen was over land, overwon hij de Egytenaren en hun bondgenoten in een gevecht en verdreef hij de Grieken uit Memfis en tenslotte sloot hij ze op het eiland Prosoopitis¹ op en hij belegerde ze daar een jaar en zes maanden, totdat hij het kanaal had droog gelegd door het water via een andere weg af te voeren en zo de schepen op het droge had gelegd en het grootste deel van het eiland tot vaste land had gemaakt. Hij stak te voet over en nam het eiland in. **110**. Zo was de Griekse zaak verloren gegaan na zes jaren oorlogvoering.

¹ een eiland bij de monding van Nijl, gemaakt door een kanaal.

ἔτη πολεμήσαντα· καὶ ὀλίγοι ἀπὸ πολλῶν πορευόμενοι διὰ τῆς Λιβύης ἐς Κυρήνην ἐσώθησαν, οἱ δὲ πλεῖστοι ἀπώλοντο. Αἴγυπτος δὲ πάλιν ὑπὸ βασιλέα ἐγένετο πλὴν Ἀμυρταίου τοῦ ἐν τοῖς ἔλεσι¹ βασιλέως· τοῦτον δὲ διὰ μέγεθός τε τοῦ ἔλους οὐκ ἐδύναντο ἐλεῖν, καὶ ἅμα μαχιμώτατοί εἰσι τῶν Αἰγυπτίων οἱ ἔλειοι². Ἰνάρως δὲ ὁ Λιβύων βασιλεύς, ὃς τὰ πάντα ἔπραξε περὶ τῆς Αἰγύπτου, προδοσίᾳ³ ληφθεὶς ἀνεσταυρώθη⁴. ἐκ δὲ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἄλλης ξυμμαχίδος πεντήκοντα τριήρεις διάδοχοι⁵ πλέουσαι ἐς Αἴγυπτον ἔσχον κατὰ τὸ Μενδήσιον⁶ κέρας⁷, οὐκ εἰδότες τῶν γεγονότων οὐδέν· καὶ αὐτοῖς ἔκ τε γῆς ἐπιπεσόντες πεζοὶ καὶ ἐκ θαλάσσης Φοινίκων ναυτικὸν διέφθειραν τὰς πολλὰς τῶν νεῶν, αἱ δ' ἐλάσσους διέφυγον πάλιν. τὰ μὲν κατὰ τὴν μεγάλην στρατείαν Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων ἐς Αἴγυπτον οὕτως ἐτελεύτησεν.

111 Ἐκ δὲ Θεσσαλίας Ὀρέστης ὁ Ἐχεκρατίδου υἱὸς τοῦ Θεσσαλῶν βασιλέως φεύγων ἔπεισεν Ἀθηναίους ἑαυτὸν

¹ ἔλος τό

moeras

² ἔλειος ὁ

bewoner van het moeras

³ προδοσία ἢ

verraad

⁴ ἀνασταυρώω

spietsen

⁵ διάδοχος

opvolger, opvolgend

⁶ Μενδήσιος

van Mendès (*stad in de Nijldelta*)

⁷ κέρας τό

hoorn, *hier* Nijlmonding

En weinigen van velen wisten zich door dwars door Libye te marcheren in veiligheid te brengen in Kurènè, maar de meesten kwamen om. Egypte kwam weer onder de koning afgezien van Hamurtaios, de koning in de moerassen. Hem konden ze niet krijgen door de grootte van het moeras en tevens zijn de bewoners van de moerassen de dappersten van de Egyptenaren. Inaroos, de koning van de Libyërs, die dat alles had gedaan met betrekking tot Egypte, is door verraad gegrepen en gespietst. Uit Athene en de rest van het bondgenotengebied voeren 50 triëren ter aflossing naar Egypte en zij kwamen bij de Nijlmonding bij Mendès, terwijl ze echt niets wisten van wat er gebeurd was. En zij werden vanaf het land overvallen door infanteristen en vanuit zee door een vloot van Phoenikiërs, die het merendeel van de schepen vernietigde en het kleinste deel vuchtte weer terug. Wat betreft de grote expeditie van Atheners en hun bondgenoten naar Egypte is het zo afgelopen.

111. Uit Thessalië vluchtte Orestes, de zoon van Echekratidès, die de koning van de Thessaliërs was, en hij overreedde de Atheners hem

κατάγειν· καὶ παραλαβόντες Βοιωτοὺς καὶ Φωκέας ὄντας
 ξυμμάχους οἱ Ἀθηναῖοι ἐστράτευσαν τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ
 Φάρσαλον. καὶ τῆς μὲν γῆς ἐκράτουν ὅσα¹ μὴ προϊόντες
 πολὺ ἐκ τῶν ὀπλων (οἱ γὰρ ἱππῆς τῶν Θεσσαλῶν εἶργον²),
 τὴν δὲ πόλιν οὐχ εἶλον, οὐδ' ἄλλο προυχώρει αὐτοῖς οὐδὲν
 ὧν ἔνεκα ἐστράτευσαν, ἀλλ' ἀπεχώρησαν πάλιν Ὀρέστην
 ἔχοντες ἄπρακτοι³. μετὰ δὲ ταῦτα οὐ πολλῶ ὕστερον χίλιοι
 Ἀθηναίων ἐπὶ τὰς ναῦς τὰς ἐν Πηγαῖς ἐπιβάντες (εἶχον δ'
 αὐτοὶ τὰς Πηγάς) παρέπλευσαν ἐς Σικυῶνα⁴ Περικλέους τοῦ
 Ξανθίππου στρατηγοῦντος, καὶ ἀποβάντες Σικυωνίων τοὺς
 προσμείξαντας⁵ μάχῃ ἐκράτησαν. καὶ εὐθύς παραλαβόντες
 Ἀχαιοὺς καὶ διαπλεύσαντες πέραν⁶ τῆς Ἀκαρνανίας ἐς Οἰνιά-
 δας⁷ ἐστράτευσαν καὶ ἐπολιόρκουν, οὐ μέντοι εἶλόν γε, ἀλλ'
 ἀπεχώρησαν ἐπ' οἴκου.

112 Ὑστερον δὲ διαλιπόντων⁸ ἐτῶν τριῶν σπονδαὶ γίνονται

¹ ὅσα

voor zover als

² εἶργω

afhouden

³ ἄπρακτος

zonder succes

⁴ Σικυῶν

Sikoon, stad in het noorden van de Peloponnesos tussen
 Korinthe en Achaia

⁵ προσμίγνυμι

aanvallen

⁶ πέραν + gen.

voorbij aan

⁷ Οἰνιάδαι

Oiniadai, stad in Akarnania aan de monding van de Acheloös

⁸ διαλείπω

verstrijken

terug te brengen. De Atheners namen Boiotiërs en Phookensers erbij als bondgenoten en trokken op naar Pharsalos in Thessalië. Ze hadden zoveel van het land in handen als ze konden zonder ver weg te trekken van het legerkamp (want de ruiters van de Thessaliërs sloten hen op), maar de stad namen ze niet in en verder lukte hun niets van datgene, waarom zij waren uitgerukt, maar ze gingen weer onverrichterzake terug met Orestes. Korte tijd daarna voeren 1000 Atheners na aan boord gegaan te zijn van de schepen in Pègai (want zijzelf hadden Pègai) naar [Sikuoon](#) onder leiding van Periklès de zoon van Xanthippos en na van boord gegaan te zijn overwonnen zij in een gevecht diegenen van de Sikuoniërs, die hen hadden aangevallen. En onmiddellijk namen ze de Achaiërs erbij en voeren ze voorbij aan [Akarnania](#) en trokken ze op tegen [Oiniadai](#) en belegerden hen, maar namen hen niet in, maar gingen weg naar huis.

112. Later na verloop van drie jaren werd er een verdrag gesloten

Πελοποννησίοις καὶ Ἀθηναίοις πεντέτης¹. καὶ Ἑλληνικοῦ μὲν πολέμου ἔσχον² οἱ Ἀθηναῖοι, ἐς δὲ Κύπρον ἐστρατεύοντο ναυσὶ διακοσίαις αὐτῶν τε καὶ τῶν συμμάχων Κίμωνος στρατηγοῦντος. καὶ ἑξήκοντα μὲν νῆες ἐς Αἴγυπτον ἀπ' αὐτῶν ἔπλευσαν, Ἀμυρταίου μεταπέμποντος³ τοῦ ἐν τοῖς ἔλεσι βασιλέως, αἱ δὲ ἄλλαι Κίτιον ἐπολιόρκουν. Κίμωνος δὲ ἀποθανόντος καὶ λιμοῦ⁴ γενομένου ἀπεχώρησαν ἀπὸ Κιτίου, καὶ πλεύσαντες ὑπὲρ Σαλαμῖνος τῆς ἐν Κύπρῳ Φοίνιξι καὶ Κυπρίοις καὶ Κίλιξιν ἐναυμάχησαν καὶ ἐπεζομάχησαν ἅμα, καὶ νικήσαντες ἀμφότερα⁵ ἀπεχώρησαν ἐπ' οἴκου καὶ αἱ ἐξ Αἰγύπτου νῆες πάλιν [αἱ] ἐλθοῦσαι μετ' αὐτῶν. Λακεδαιμόνιοι δὲ μετὰ ταῦτα τὸν ἱερὸν καλούμενον πόλεμον ἐστράτευσαν, καὶ κρατήσαντες τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ παρέδοσαν Δελφοῖς· καὶ αὖθις ὕστερον Ἀθηναῖοι ἀποχωρησάντων αὐτῶν στρατεύσαντες καὶ κρατήσαντες παρέδοσαν Φωκεῦσιν.

113 Καὶ χρόνου ἐγγενομένου μετὰ ταῦτα Ἀθηναῖοι, Βοιωτῶν τῶν φευγόντων ἐχόντων Ὀρχομενὸν καὶ Χαϊρώνειαν καὶ ἄλλ' ἄττα⁶ χωρία τῆς Βοιωτίας, ἐστράτευσαν ἑαυτῶν μὲν χιλίους

¹ πεντέτης

vijfjarig

² ἔχω + gen.

zich onthouden van

³ μεταπέμπω

ontbieden

⁴ λιμός

honger

⁵ ἀμφότερα *acc. van inwendig obj.*

⁶ = τινα

tussen de Peloponnesiërs en de Atheners van vijf jaren. De Atheners onthielden zich van de Griekse oorlog, maar trokken op tegen Kupros met 200 schepen van henzelf en hun bondgenoten onder leiding van Kimoon. En 60 schepen voeren van hen weg naar Egypte, omdat Hamurtaios die ontbood, de koning in de moerassen, de overige schepen belegerden [Kition](#). Toen Kimon gestorven was en honger ontstaan was, trokken ze weg van Kition en voeren voorbij aan [Salamis](#) op Kupros en leverden daar slag op zee met de Phoenikiërs, Kupriërs en Kilikiërs en tegelijk op het land en na op beide fronten gewonnen te hebben gingen ze weg naar huis en de schepen die uit Egypte gekomen waren, gingen met hen mee. De Lakedaimoniërs trokken daarna op in de zo geheten heilige oorlog en na het heiligdom in Delphi veroverd te hebben, overhandigden ze dat aan Delphi en weer later trokken de Atheners op, toen de Lakedaimoniërs weggegaan waren en maakten zich meester van het heiligdom en gaven het terug aan de Phookensers.

113. Daarna, toen een tijd verstreken was, trokken de Atheners, toen Boiootiërs, die gevlucht waren, Orchomenos hadden en Chaironeia en verder nog enige gebieden van Boioota, met 1000 hoplieten van henzelf op

όπλιταις, τῶν δὲ ξυμμάχων ὡς ἐκάστοις ἐπὶ τὰ χωρία ταῦτα πολέμια ὄντα, Τολμίδου τοῦ Τολμαίου στρατηγοῦντος. καὶ Χαϊρώνειαν ἐλόντες καὶ ἀνδραποδίσαντες¹ ἀπεχώρουν φυλακὴν καταστήσαντες. πορευομένοις δ' αὐτοῖς ἐν Κορωνεΐα² ἐπιτίθενται³ οἳ τε ἐκ τῆς Ὀρχομενοῦ φυγάδες Βοιωτῶν καὶ Λοκροὶ μετ' αὐτῶν καὶ Εὐβοέων φυγάδες καὶ ὅσοι τῆς αὐτῆς γνώμης ἦσαν, καὶ μάχη κρατήσαντες τοὺς μὲν διέφθειραν τῶν Ἀθηναίων, τοὺς δὲ ζῶντας ἔλαβον. καὶ τὴν Βοιωτίαν ἐξέλιπον Ἀθηναῖοι πᾶσαν, σπονδὰς ποιησάμενοι ἐφ' ᾧ⁴ τοὺς ἄνδρας κομιοῦνται⁵. καὶ οἱ φεύγοντες Βοιωτῶν κατελθόντες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες αὐτόνομοι⁶ πάλιν ἐγένοντο. **114** Μετὰ δὲ ταῦτα οὐ πολλῶ ὕστερον Εὐβοία ἀπέστη ἀπὸ Ἀθηναίων, καὶ ἐς αὐτὴν διαβεβηκότος ἤδη Περικλέους στρατιᾶ Ἀθηναίων ἠγγέλθη αὐτῶ ὅτι Μέγαρα ἀφέστηκε καὶ Πελοποννήσιοι μέλλουσιν ἐσβαλεῖν ἐς τὴν Ἀττικὴν καὶ οἱ φρουροὶ Ἀθηναίων διεφθαρμένοι⁷ εἰσὶν ὑπὸ Μεγαρέων, πλὴν ὅσοι ἐς Νίσαιαν¹ ἀπέφυγον· ἐπαγαγόμενοι δὲ Κορινθίουσ καὶ

¹ ἀνδραποδίζω

tot slaaf maken

² Κορωνεΐα

Koroneia, stad in Boiotia

³ ἐπιτίθεμαι

aanvallen

⁴ ἐφ' ᾧ

op voorwaarde dat

⁵ κομίζομαι

met zich meenemen

⁶ αὐτόνομος

onafhankelijk

⁷ διαφθείρω

doden

en met ieder van de bondgenoten voor zich naar die gebieden die vijandig waren, onder leiding van Tolmaios. En nadat ze Chaironeia hadden ingenomen en de inwoners tot slaven hadden gemaakt, gingen ze weg na een wacht ingesteld te hebben. Toen zij op mars waren, werden ze bij Korooneia aangevallen door de ballingen van de Boiootiërs uit Orchomenos en Lokroi samen met hen en ballingen van de Euboïers en al degenen die van hetzelfde inzicht waren en na in de strijd de overmacht te hebben gekregen, doodden ze het ene deel van de Atheners en namen ze de anderen levend gevangen. En de Atheners verlieten geheel Boiootia na een verdrag gesloten te hebben, op voorwaarde dat ze de mannen met zich mee zouden nemen. En toen de vluchtelingen der Boiootiërs teruggekeerd waren, werden zij en al de anderen weer onafhankelijk. **114.** Korte tijd daarna viel Euboia af van Athene en toen Periklès al met een leger daarheen overgestoken was, werd hem bericht, dat Megara afgevallen was en dat de Peloponnesiërs van plan waren Attica binnen te vallen en dat de wachten van de Atheners door de Megarensers gedood waren afgezien van al degenen die naar Nisaia gevlucht waren. Toen de Megarensers de Korinthiërs

¹ Νίσαια

Nisaia, *havenstad van Megara*

Σικυωνίους καὶ Ἐπιδαυρίους ἀπέστησαν οἱ Μεγαρηῆς. ὁ δὲ Περικλῆς πάλιν κατὰ τάχος ἐκόμιζε τὴν στρατιάν ἐκ τῆς Εὐβοίας. καὶ μετὰ τοῦτο οἱ Πελοποννήσιοι τῆς Ἀττικῆς ἐς Ἐλευσίνα καὶ Θριῶζε¹ ἐσβαλόντες ἐδήωσαν Πλειστο-ἀνακτος τοῦ Πausανίου βασιλέως Λακεδαιμονίων ἡγουμένου, καὶ τὸ πλέον² οὐκέτι προελθόντες ἀπεχώρησαν ἐπ' οἴκου. καὶ Ἀθηναῖοι πάλιν ἐς Εὐβοίαν διαβάντες Περικλέους στρατηγούντος κατεστρέψαντο³ πᾶσαν, καὶ τὴν μὲν ἄλλην ὁμολογία κατεστήσαντο⁴, Ἐστιαῖα⁵ δὲ ἐξοικίσαντες⁶ αὐτοὶ τὴν γῆν ἔσχον. **115** ἀναχωρήσαντες δὲ ἀπ' Εὐβοίας οὐ πολλῶ ὕστερον σπονδὰς⁷ ἐποίησαντο πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους τριακοντούταις, ἀποδόντες Νίσαιαν καὶ Πηγὰς καὶ Τροιζῆνα καὶ Ἀχαΐαν· ταῦτα γὰρ εἶχον Ἀθηναῖοι Πελοποννησίων.

Ἐκτῶ δὲ ἔτει Σαμίσις καὶ Μιλησίσις πόλεμος ἐγένετο περὶ Πριήνης, καὶ οἱ Μιλήσιοι ἐλασσόμενοι⁸ τῷ πολέμῳ παρ' Ἀθηναίου ἐλθόντες κατεβόων¹ τῶν Σαμίων. ξυν-

¹ Θριῶζε	naar Thria, <i>Attische deme bij Eleusis</i>
² τὸ πλέον	verder
³ καταστρέφομαι	onderwerpen
⁴ καθίσταμαι	voor zich regelen
⁵ Ἐστιαεῖς	inwoner van Hestiaia, <i>stad op Euboia</i>
⁶ ἐξοικίζω	doen verhuizen
⁷ σπονδὰς ποιέομαι	verdrag sluiten
⁸ ἐλασσόομαι	een nederlaag leiden

en Sikooniërs en Epidauriërs erbij gehaald hadden, vielen ze af. Periklès bracht snel zijn leger terug uit Euboia. En toen daarna de Peloponnesiërs Eleusis en Thria in Attika binnengevallen waren, vernietigden zij die onder leiding van Pleistoanax, de zoon van Pausanias en koning van de Lakedaimoniërs en niet verder getrokken gingen ze weer naar huis. En de Atheners staken weer over naar Euboia onder leiding van Periklès en onderwierpen heel Euboia en de rest van Euboia onderwierpen zij aan een overeenkomst, maar de inwoners van [Hestiaia](#) lieten ze verhuizen en zelf namen ze het land in. **115**. Teruggekeerd van Euboia sloten ze korte tijd later een verdrag van 30 jaar met de Lakedaimoniërs en hun bondgenoten en ze gaven Nisaia en Pègai en Troizèn en Achaia terug. Want die gebieden hadden de Atheners van de Peloponnesiërs. In het 6e jaar kregen de [Samiërs](#) en [Milesiërs](#) oorlog om [Priènè](#) en toen de Milesiërs het onderspit dolven in de oorlog, traden ze bij de Atheners op en beschuldigden zij de Samiërs.

¹ καταβοάω + *gen.* luid beschuldigen

επελάβοντο¹ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Σάμου ἄνδρες ἰδιῶται
νεωτερίσαι² βουλόμενοι τὴν πολιτείαν. πλεύσαντες οὖν
Ἄθηναῖοι ἐς Σάμον ναυσὶ τεσσαράκοντα δημοκρατίαν κατ-
έστησαν, καὶ ὁμήρους ἔλαβον τῶν Σαμίων πενήτηκοντα μὲν
παῖδας, ἴσους δὲ ἄνδρας, καὶ κατέθεντο ἐς Λῆμον, καὶ
φρουρὰν³ ἐγκαταλιπόντες ἀνεχώρησαν. τῶν δὲ Σαμίων ἦσαν
γὰρ τινες οἳ οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' ἔφυγον ἐς τὴν ἠπειρον,
ξυθήμενοι τῶν ἐν τῇ πόλει τοῖς δυνατωτάτοις καὶ Πισ-
σούθνη τῷ Ὑστάσπου ξυμμαχίαν, ὃς εἶχε Σάρδεις τότε,
ἐπικούρους τε ξυλλέξαντες ἐς ἑπτακοσίους διέβησαν ὑπὸ⁴
νύκτα ἐς τὴν Σάμον, καὶ πρῶτον μὲν τῷ δήμῳ ἐπανέστησαν⁵
καὶ ἐκράτησαν τῶν πλείστων, ἔπειτα τοὺς ὁμήρους ἐκκλέ-
ψαντες ἐκ Λήμου τοὺς αὐτῶν ἀπέστησαν, καὶ τοὺς φρουροὺς
τοὺς Ἀθηναίων καὶ τοὺς ἄρχοντας⁶ οἳ ἦσαν παρὰ σφίσι
ἐξέδωσαν Πισσούθνη, ἐπὶ τε Μίλητον εὐθύς παρεσκευάζοντο
στρατεύειν. ξυναπέστησαν δ' αὐτοῖς καὶ Βυζάντιοι.
116 Ἄθηναῖοι δὲ ὡς ἦσθοντο, πλεύσαντες ναυσὶν ἐξήκοντα ἐπὶ
Σάμου ταῖς μὲν ἑκκαίδεκα τῶν νεῶν οὐκ ἐχρήσαντο (ἔτυχον γὰρ

¹ συνεπιλαμβάνομαι

meehelpen

² νεωτερίζω

vernieuwen

³ φρουρά

garnizoen

⁴ ὑπὸ + *acc.*

gedurende

⁵ ἐπανίσταμαι + *dat.*

opstaan tegen

⁶ ἄρχων

commandant

En ook hielpen hen van Samos zelf gewone burgers mee omdat ze de staatsvorm wilden vernieuwen. Toen dus de Atheners naar Samos gevaren waren met 40 schepen, vestigden zij daar de democratie en namen ze als gijzelaars van de Samiërs 50 kinderen en net zoveel mannen en brachten die onder op [Lemnos](#)¹ en na daar een wacht achtergelaten te hebben gingen ze weg. Van de Samiërs waren er immers enigen, die niet stand gehouden hadden, maar naar het vasteland gevlucht waren na een bondgenootschap gesloten te hebben met de machtigsten² van de mensen in de stad en met Pisouthnès, de zoon van Hustaspès, die toen als satraap Sardeis had en nadat ze 700 bondgenoten verzameld hadden staken ze in de nacht over naar Samos en eerst stonden ze op tegen de democratische partij en maakten zij zich meester van het grootste deel daarvan en na de gijzelaars van henzelf ontvreemd te hebben van Lemnos vielen ze af en zij gaven de wachten van de Atheners en de commandanten, die bij hen waren, over aan Pisouthnès en zij maakten zich onmiddellijk gereed op te trekken tegen Milete en met hen vielen tegelijk ook de inwoners van Buzantion af.

116. Toen de Atheners dat bemerkten hadden, voeren ze met 60 schepen naar Samos. Zestien daarvan gebruikten ze niet (want die waren deels

¹ *Atheense kolonie*

² *de leidende oligarchen op Samos*

αἱ μὲν ἐπὶ Καρίας ἐς προσκοπὴν¹ τῶν Φοινισσῶν νεῶν οἰχόμεναι, αἱ δὲ ἐπὶ Χίου καὶ Λέσβου περιαιγγέλλουσαι² βοηθεῖν), τεσσαράκοντα δὲ ναυσὶ καὶ τέσσαρσι Περικλέους δεκάτου αὐτοῦ στρατηγοῦντος ἐναυμάχησαν πρὸς Τραγία τῇ νήσῳ Σαμίων ναυσὶν ἑβδομήκοντα, ὧν ἦσαν αἱ εἴκοσι στρατιώτιδες (ἔτυχον δὲ αἱ πᾶσαι ἀπὸ Μιλήτου πλέουσαι), καὶ ἐνίκων Ἀθηναῖοι. ὕστερον δὲ αὐτοῖς ἐβοήθησαν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν νῆες τεσσαράκοντα καὶ Χίων καὶ Λεσβίων πέντε καὶ εἴκοσι, καὶ ἀποβάντες καὶ κρατοῦντες τῷ πεζῷ ἐπολιόρκουν τρισὶ τείχεσι τὴν πόλιν καὶ ἐκ θαλάσσης ἄμα. Περικλῆς δὲ λαβὼν ἑξήκοντα ναῦς ἀπὸ τῶν ἐφορμουσῶν³ ὥχετο κατὰ τάχος ἐπὶ Καύνου καὶ Καρίας, ἐσαγγελθέντων ὅτι Φοίνισσαι νῆες ἐπ’ αὐτοὺς πλέουσιν· ὥχετο γὰρ καὶ ἐκ τῆς Σάμου πέντε ναυσὶ Στησαγόρας καὶ ἄλλοι ἐπὶ τὰς Φοινίσσας. **117.** ἐν τούτῳ δὲ οἱ Σάμιοι ἐξαπιναίως⁴ ἔκπλουν ποιησάμενοι ἀφάρκτῳ⁵ τῷ στρατοπέδῳ ἐπιπεσόντες τὰς τε προφυλακίδας ναῦς διέφθειραν καὶ ναυμαχοῦντες τὰς ἀνταναγομένας ἐνίκησαν, καὶ τῆς θαλάσσης τῆς καθ’ ἑαυτοὺς ἐκράτησαν ἡμέρας περὶ τέσσαρας καὶ δέκα, καὶ ἐσεκομίσαντο

¹ προσκοπή

verkennen, verspieden

² περιαιγγέλλω

alom bekend maken, bevelen rondzenden

³ ἐφορμέω

voor anker liggen

⁴ ἐξαπιναίως

plotseling

⁵ ἀφαρκτος

weerloos, onbeschermd

weg naar [Karië](#) om de schepen der Phoinikiërs in de gaten te houden en deels naar Chios en Lesbos om te bevelen te helpen), en met 44 schepen streeden zij met Perikles zelf als 10^e veldheer bij het eiland Tragia tegen 70 schepen van de Samiërs, waarvan 20 transportschepen waren (toevallig voeren die allemaal weg van Milete) en de Atheners wonnen. Later kwamen hun uit Athene 40 schepen te hulp en van de Chiërs en Lesbiërs 25 en na van boord gegaan te zijn en in een landoorlog de overhand krijgend belegerden ze de stad met drie muren en tegelijk vanaf de zee. Toen Periklès 60 van die schepen, die voor anker lagen, had genomen, ging hij snel weg naar Kaunos en Karia, omdat bericht was, dat Phoikische schepen op de Atheners af voeren. Want zowel Stèsagoras als ook anderen waren weg van Samos met vijf schepen om die Phoinikische schepen te halen. **117.**Toen voeren de Samiërs plotseling uit en na het onbeschermd kamp te zijn binnengevallen vernietigden zij de schepen die op de uitkijk lagen en in de zeeslag overwonnen zij de schepen die tegenover hen de zee opvoeren en zij waren ongeveer 14 dagen meester van de zee ter hoogte van hen en

καὶ ἐξεκομίσαντο ἃ ἐβούλοντο. ἐλθόντος δὲ Περικλέους πάλιν ταῖς ναυσὶ κατεκλήσθησαν¹. καὶ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ὕστερον προσεβοήθησαν τεσσαράκοντα μὲν αἰ μετὰ Θουκυδίδου καὶ Ἄγνωνος καὶ Φορμίωνος νῆες, εἴκοσι δὲ αἰ μετὰ Τληπολέμου καὶ Ἀντικλέους, ἐκ δὲ Χίου καὶ Λέσβου τριάκοντα. καὶ ναυμαχίαν μὲν τινα βραχεῖαν ἐποιήσαντο οἱ Σάμιοι, ἀδύνατοι δὲ ὄντες ἀντίσχειν² ἐξεπολιορκήθησαν³ ἐνάτῳ μηνὶ καὶ προσεχώρησαν ὁμολογίᾳ, τεῖχος τε καθελόντες καὶ ὀμήρους δόντες καὶ ναῦς παραδόντες καὶ χρήματα τὰ ἀναλωθέντα⁴ ταξάμενοι κατὰ χρόνους⁵ ἀποδοῦναι. ξυνέβησαν⁶ δὲ καὶ Βυζάντιοι ὡσπερ καὶ πρότερον ὑπήκοοι⁷ εἶναι. **118.** Μετὰ ταῦτα δὲ ἤδη γίνεταί οὐ πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον τὰ προειρημένα, τὰ τε Κερκυραϊκὰ καὶ τὰ Ποτειδεατικὰ καὶ ὅσα πρόφασις⁸ τοῦδε τοῦ πολέμου κατέστη⁹. ταῦτα δὲ ξύμπαντα ὅσα ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες πρὸς τε ἀλλήλους καὶ τὸν

¹ κατακλῆω

opsluiten

² ἀντέχω

uithouden

³ ἐκπολιορκέω

veroveren door belegering

⁴ ἀναλίσκω

uitgeven

⁵ κατὰ χρόνους

periodiek, op vaste momenten

⁶ συμβαίνω

ermee instemmen

⁷ ὑπήκοος

onderdanig

⁸ πρόφασις

aanleiding, excuus

⁹ καθίσταμαι

worden

zij haalden en brachten weg wat zij wilden. Toen Periklès gekomen was, werden ze door de schepen opgesloten. En uit Athene kwamen later nog eens 40 schepen met Thoukididès en Agnoon en Phormioon en 20 met Tlèpemos en Antiklès en uit Chios en Lesbos 30. En de Samiërs leverden een korte zeeslag en niet in staat weerstand te bieden werden ze door belegering veroverd in de negende maand en ze sloten een overeenkomst en na de muur afgebroken te hebben en gijzelaars gegeven te hebben en na het op zich genomen te hebben het uitgegeven geld in termijnen terug te geven. Ook de Buzantiërs stemden er mee in precies zoals ook vroeger onderdanig te zijn. **118**. Al een paar jaren hierna gebeurde hetgeen voorheen verteld is, de kwestie Kerkura en Poteidea en alwat aanleiding is geworden voor deze oorlog. Al die dingen bij elkaar, die de Grieken tegen elkaar gedaan hebben en tegen de baraar, gebeurden in ongeveer 50 jaren tussen de

βάρβαρον ἐγένετο ἐν ἔτεσι πεντήκοντα μάλιστα μεταξὺ τῆς τε Ξέρξου ἀναχωρήσεως¹ καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦδε τοῦ πολέμου· ἐν οἷς οἱ Ἀθηναῖοι τὴν τε ἀρχὴν ἐγκρατεστέραν κατεστήσαντο καὶ αὐτοὶ ἐπὶ μέγα ἐχώρησαν δυνάμεως, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι αἰσθόμενοι οὔτε ἐκώλυον εἰ μὴ ἐπὶ βραχύ², ἡσύχαζόν τε τὸ πλέον τοῦ χρόνου, ὄντες μὲν καὶ πρὸ τοῦ μὴ ταχεῖς ἰέναι ἐς τοὺς πολέμους, ἢ μὴ ἀναγκάζονται, τὸ δὲ τι³ καὶ πολέμοις οἰκείοις ἐξειργόμενοι⁴, πρὶν δὴ⁵ ἢ δύνάμεις τῶν Ἀθηναίων σαφῶς ἦρετο⁶ καὶ τῆς ξυμμαχίας αὐτῶν ἦπτοντο. τότε δὲ οὐκέτι ἀνασχετὸν⁷ ἐποιοῦντο, ἀλλ' ἐπιχειρητέα⁸ ἐδόκει εἶναι πάση προθυμίᾳ⁹ καὶ καθαιρετέα ἢ ἰσχύς¹⁰, ἢν δύνωνται, ἀραμένους τόνδε τὸν πόλεμον. αὐτοῖς μὲν οὖν τοῖς Λακεδαιμονίοις¹¹ διέγνωστο¹² λελύσθαι τε τὰς

¹ ἀναχώρησις ἢ	terugtocht
² ἐπὶ βραχύ	in beperkte mate
³ τὸ δέ τι	anderzijds enigszins
⁴ ἐξείργω	buitensluiten
⁵ πρὶν δὴ	totdat dan
⁶ αἴρω	verheffen
⁷ ἀνασχετός	onverdraaglijk
⁸ ἐπιχειρητέος	ondernomen moetende worden; <i>n.pl.</i>
⁹ προθυμία	enthousiasme
¹⁰ ἰσχύς ἢ	kracht
¹¹ <i>dat. auct.</i>	
¹² διαγίνωσκω	besluiten

terugtocht van Xerxès en het begin van deze oorlog. In deze jaren hebben de Atheners hun rijk krachtiger gemaakt en zijn zijzelf tot grote macht gekomen en probeerden de Lakedaimoniërs, toen ze het bemerkten, het noch te verhinderen tenzij in beperkte mate en waren ze meestens rustig, terwijl ze ook voordien niet snel waren in het uitrukken naar oorlogen, tenzij ze gedwongen werden en terwijl zij anderzijds ook enigszins belemmerd werden, door eigen oorlogen, voordat dan de macht van de Atheners zich duidelijk verhief en zij aan hun bondgenootschap kwamen. Toen vonden ze het niet meer dragelijk maar besloten ze, dat er uit alle macht gehandeld moest worden en dat hun kracht neergehaald moest worden, als ze dat konden, toen ze deze oorlog begonnen waren. Dus hadden de Lakedaimoniërs besloten

σπονδάς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἀδικεῖν, πέμψαντες δὲ ἐς Δελφοὺς ἐπηρώτων τὸν θεὸν εἰ πολεμοῦσιν ἄμεινον ἔσται· ὁ δὲ ἀνεῖλεν¹ αὐτοῖς, ὡς λέγεται, κατὰ κράτος πολεμοῦσι νίκην ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸς ἔφη συλλήψεσθαι² καὶ παρακαλούμενος καὶ ἄκλητος³. **119.** αὖθις δὲ τοὺς συμμαχοὺς παρακαλοῦσαντες ψῆφον⁴ ἐβούλοντο ἐπαγαγεῖν εἰ χρὴ πολεμεῖν. καὶ ἐλθόντων τῶν πρέσβων ἀπὸ τῆς συμμαχίας⁵ καὶ ξυνόδου γενομένης οἱ τε ἄλλοι εἶπον ἃ ἐβούλοντο, κατηγοροῦντες οἱ πλείους τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν πόλεμον ἀξιοῦντες γίνεσθαι, καὶ οἱ Κορίνθιοι δεηθέντες μὲν καὶ κατὰ πόλεις πρότερον ἐκάστων ἰδίᾳ⁶ ὥστε ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον, δεδιότες περὶ τῆς Ποτειδαίας μὴ προδιαφθαρή⁷, παρόντες δὲ καὶ τότε καὶ τελευταῖοι ἐπελθόντες ἔλεγον τοιάδε.

120. Ἐτοὺς μὲν Λακεδαιμονίους, ὧς ἄνδρες ξύμμαχοι, οὐκ ἂν ἔτι αἰτιασαίμεθα⁸ ὡς οὐ καὶ αὐτοὶ ἐψηφισμένοι τὸν πόλεμόν εἰσι καὶ ἡμᾶς ἐς τοῦτο νῦν ξυνήγαγον. χρὴ γὰρ τοὺς

¹ ἀναιρέω	antwoorden
² συλλαμβάνω	helpen
³ ἄκλητος	ongeropen
⁴ ψῆφον ἐπάγω	laten stemmen
⁵ συμμαχία ἢ	bondgenootschap, bondgenoten
⁶ ἰδίᾳ	afzonderlijk
⁷ προδιαφθείρω	voor de tijd te gronde richten
⁸ αἰτιάομαι	beschuldigen

dat het verdrag ontbonden was en dat de Atheners onrecht pleegden en zij stuurden gezanten naar Delphi en vroegen de god of het beter voor hen zou zijn, als zij oorlog voerden. Hij antwoordde hun, zoals gezegd wordt, dat zij de overwinning zouden behalen, als ze met kracht zouden strijden en hij zei zelf te zullen helpen, zowel wanneer er een beroep op hem gedaan zou worden als ook niet. **119.** Toen ze weer de bondgenoten hadden opgeroepen, wilden ze hen laten stemmen of ze oorlog moesten voeren. En toen de gezanten van de bondgenoten gekomen waren en er een bijeenkomst gehouden werd, zeiden de anderen, wat zij wilden, terwijl de meesten de Atheners beschuldigden en het goed vonden dat er oorlog kwam en toen de Korinthiërs ook al eerder stad voor stad eerst ieder afzonderlijk gevraagd hadden dat ze voor de oorlog zouden stemmen bang met betrekking tot Poteidaia, dat het voor die tijd te gronde gericht werd en zowel toen aanwezig zijnd als ook als laatsten opgetreden zijnd zeiden ze het volgende: **120.** “Bondgenoten, wij zullen de Lakedaimoniërs wel niet meer beschuldigen, omdat zij ook zelf voor de oorlog gestemd hebben en ons hiervoor nu bijeengebracht hebben. Want leiders moeten

ἡγεμόνας τὰ ἴδια ἐξ ἴσου¹ νέμοντας τὰ κοινὰ προσκοπεῖν, ὥσπερ καὶ ἐν ἄλλοις ἐκ πάντων προτιμῶνται². ἡμῶν δὲ ὅσοι μὲν Ἀθηναίοις ἤδη ἐνηλλάγησαν³ οὐχὶ διδαχῆς δέονται ὥστε φυλάξασθαι αὐτούς· τοὺς δὲ τὴν μεσόγειαν⁴ μᾶλλον καὶ μὴ ἐν πόρω⁵ κατωκημένους εἰδέναι χρὴ ὅτι, τοῖς κάτω ἢ μὴ ἀμύνωσι, χαλεπωτέραν ἔξουσι τὴν κατακομιδὴν⁶ τῶν ὠραίων⁷ καὶ πάλιν ἀντίληψιν⁸ ὧν ἡ θάλασσα τῇ ἠπείρῳ δίδωσι, καὶ τῶν νῦν λεγομένων μὴ κακοὺς κριτὰς ὡς μὴ προσηκόντων⁹ εἶναι, προσδέχεσθαι¹⁰ δέ ποτε, εἰ τὰ κάτω πρόοιντο¹¹, κἂν μέχρι σφῶν τὸ δεινὸν προελθεῖν, καὶ περὶ αὐτῶν οὐχ ἥσσον νῦν βουλευέσθαι. δι' ὅπερ καὶ μὴ ὀκνεῖν¹² δεῖ αὐτούς τὸν πόλεμον ἀντ' εἰρήνης μεταλαμβάνειν. ἀνδρῶν γὰρ σωφρόνων μὲν ἐστίν, εἰ μὴ ἀδικοῖντο, ἡσυχάζειν, ἀγα-

-
¹ ἐξ ἴσου	evenzeer (als de rest)
² προτιμάω	meer eren
³ ἐναλλάσσομαι + <i>dat.</i>	ontmoeten
⁴ μεσόγεια ἢ	binnenland
⁵ πόρος ὁ	zee
⁶ κατακομιδὴ'	export, het naar beneden brengen
⁷ ὠραῖος	van de oogst
⁸ ἀντίληψις ἢ	het in ruil krijgen
⁹ προσήκω	passen
¹⁰ προσδέχομαι	verwachten
¹¹ πρόοιντο <i>oor. opt.</i> προίεμαι	verraden
¹² ὀκνέω	aarzelen

naar de gemeenschappelijke belangen kijken, terwijl ze de eigen belangen objectief behartigen, precies zoals ze ook onder anderen boven allen meer geëerd worden. Zij hebben niet van ons allen, die de Atheners al ontmoet hebben, instructie nodig, zodat ze op hun hoede zijn voor hen. Maar zij, die meer landinwaarts wonen en niet aan zee, moeten weten, dat zij, als zij degenen aan de kust niet zullen helpen, met meer moeite hun oogstproducten zullen exporteren en die zullen ruilen, voor wat de zee het vasteland biedt en ze moeten van wat nu verteld wordt, niet negatief beoordelen, als was dat niet passend en ze moeten verwachten, dat ook ooit, als ze de belangen aan zee verraden, het gevaar wel tot aan en zou oprukken en dat ze nu evenzeer over zichzelf moeten beraadslagen. En daarom ook moeten ze nu niet aarzelen de oorlog tegen vrede. Want het is een kenmerk van bezonnen mannen, als hun geen onrecht aangedaan wordt, rustig te zijn, maar van voortreffelijke mannen

θῶν δὲ ἀδικουμένους ἐκ μὲν εἰρήνης πολεμεῖν, εὖ δὲ παρασχόν¹
ἐκ πολέμου πάλιν ξυμβῆναι, καὶ μήτε τῆ κατὰ πόλεμον εὐ-
τυχία ἐπαίρεσθαι² μήτε τῷ ἡσυχῶ τῆς εἰρήνης ἡδόμενον
ἀδικεῖσθαι. ὃ τε γὰρ διὰ τὴν ἡδονὴν ὀκνῶν τάχιστ' ἂν
ἀφαιρεθεῖ τῆς ῥαστώνης³ τὸ τερπνὸν δι' ὅπερ ὀκνεῖ, εἰ
ἡσυχάζοι, ὃ τε ἐν πολέμῳ εὐτυχία πλεονάζων⁴ οὐκ ἐντε-
θύμηται⁵ θράσει ἀπίστῳ ἐπαιρόμενος. πολλὰ γὰρ κακῶς
γνωσθέντα ἀβουλοτέρων τῶν ἐναντίων τυχόντα κατωρθώθη⁶,
καὶ ἔτι πλείω καλῶς δοκοῦντα βουλευθῆναι ἐς τούναντίον
αἰσχυρῶς περιέστη⁷. ἐνθυμεῖται⁸ γὰρ οὐδείς ὁμοῖα⁹ τῆ πίστει¹⁰
καὶ ἔργῳ ἐπεξέρχεται¹¹, ἀλλὰ μετ' ἀσφαλείας μὲν δοξάζομεν¹²,
μετὰ δέους δὲ ἐν τῷ ἔργῳ ἐλλείπομεν¹³.

¹ παρέχει	het is mogelijk; <i>acc. abs.</i>
² ἐπαίρομαι	moed krijgen
³ ῥαστώνη	gemak
⁴ πλεονάζω	overmoedig zijn
⁵ ἐνθυμέομαι	bedenken
⁶ κατορθόομαι	succes hebben
⁷ περιίσταμαι εἰς + <i>acc.</i>	uitlopen op
⁸ ἐνθυμέομαι	bedenken
⁹ ὁμοῖος ... καὶ ..	gelijk .. als ..
¹⁰ πίστις ἢ	overtuiging
¹¹ ἐπεξέρχομαι	uitvoeren
¹² δοξάζω	zich voorstellen
¹³ ἐλλείπω	tekort schieten

bij onrecht in plaats van vrede oorlog te voeren en als het op goede wijze mogelijk is, vanuit oorlog weer een accord te sluiten en noch door het succes in oorlog moed te krijgen noch zich onrechtvaardig te laten behandelen vanwege de vreugde over de rust van de vrede. Want wie uit genot aarzelt, zal wel ten snelste beroofd worden van het verkwikkende van het gemak, juist waarom hij talmt, als hij niet in oorlog is; en wie overmoedig is door succes in oorlog heeft niet bedacht dat hij door onbetrouwbare onverschrokkenheid moed krijgt. Want veel slecht genomen beslissingen hebben succes, als zij vijanden treffen, die onverschilliger zijn en meer beslissingen, die goed genomen schijnen te zijn, lopen smadelijk uit op het tegengestelde. Want niemand voert in de praktijk iets uit precies, zoals hij het vol vertrouwen bedenkt; in tegendeel in veiligheid stellen we ons iets voor, maar in vrees schieten we bij de uitvoering tekort.

121. Ἡμεῖς δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρομεν καὶ ἱκανὰ ἔχοντες ἐγκλήματα¹, καὶ ὅταν ἀμυνώμεθα Ἀθηναίους, καταθησόμεθα² αὐτὸν ἐν καιρῷ. κατὰ³ πολλὰ δὲ ἡμᾶς εἰκὸς ἐπικρατῆσαι, πρῶτον μὲν πλήθει προύχοντα⁴ καὶ ἐμπειρία πολεμικῆ, ἔπειτα ὁμοίως πάντας ἐς τὰ παραγγελλόμενα⁵ ἴοντα, ναυτικόν τε, ὧ ἰσχύουσιν, ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης τε ἐκάστοις οὐσίας ἐξαρτυσόμεθα⁶ καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπίᾳ χρημάτων· δάνεισμα⁷ γὰρ ποιησάμενοι ὑπολαβεῖν⁸ οἷοί τ' ἐσμὲν μισθῷ μείζονι τοὺς ξένους αὐτῶν ναυβάτας. ὠνητῆ⁹ γὰρ ἡ Ἀθηναίων δύναμις μᾶλλον ἢ οἰκεία· ἡ δὲ ἡμετέρα ἦσσαν ἂν τοῦτο πάθοι, τοῖς σώμασι τὸ πλέον ἰσχύουσα¹⁰ ἢ τοῖς χρήμασιν. μιᾶ τε νίκη ναυμαχίας κατὰ τὸ εἰκὸς ἀλίσκονται· εἰ δ' ἀντίσχοιεν¹¹, μελετήσομεν¹² καὶ

¹ ἐγκλημα τό	verwijt, aanklacht
² κατατίθεμαι	tot een einde brengen
³ κατὰ + acc.	op, wegens
⁴ προέχω	uitsteken boven
⁵ παραγγέλλω	opdragen
⁶ ἐξαρτύομαι	gereed maken voor zich
⁷ δάνεισμα τό	lening
⁸ ὑπολαμβάνω	verleiden
⁹ ὠνητός	gekocht
¹⁰ ἰσχύω	krachtig zijn
¹¹ ἀντέχω	stand houden
¹² μελετάω	trainen

121. Zowel wekken wij nu, omdat ons onrecht gedaan wordt, de oorlog op en omdat wij voldoende aanklachten hebben, als ook zullen wij, wanneer wij ons gewroken hebben op de Atheners, die oorlog op het juiste moment tot een einde brengen. Wegens vele redenen ligt het voor de hand, dat wij de overwinning behalen, op de eerste plaats omdat wij meer mensen en ervaring in de oorlog hebben, ten tweede omdat wij allen zonder onderscheid deel nemen aan wat opgedragen wordt en wij zullen een vloot in gereedheid brengen, hetgeen waardoor zij macht hebben, met het geld dat aan ieder van ons voor handen is en met dat in Delphi en Olympia. Door geld daaraan te spenderen zijn wij in staat met een groter soldij hun huurmatrozen te verleiden. Want de macht van de Atheners is meer gekocht dan van henzelf. Onze macht zal dat wel minder ondervinden, omdat die meer fysieke dan financiële macht heeft. Door één overwinning in een zeeslag worden zij waarschijnlijk overwonnen. En als ze zullen standhouden, dan zullen

ἡμεῖς ἐν πλέονι χρόνῳ τὰ ναυτικά, καὶ ὅταν τὴν ἐπιστήμην ἐς τὸ ἴσον καταστήσωμεν, τῇ γε εὐψυχίᾳ¹ δήπου περιεσόμεθα. ὁ γὰρ ἡμεῖς ἔχομεν φύσει ἀγαθόν, ἐκείνοις οὐκ ἂν γένοιτο διδαχῆ· ὁ δ' ἐκεῖνοι ἐπιστήμη προύχουσι, καθαιρετὸν² ἡμῖν ἐστὶ μελέτη³. χρήματα δὲ ὥστε ἔχειν ἐς αὐτά, οἴσομεν· ἢ δεινὸν ἂν εἴη εἰ οἱ μὲν ἐκείνων ξύμμαχοι ἐπὶ δουλείᾳ τῇ αὐτῶν φέροντες οὐκ ἀπεροῦσιν⁴, ἡμεῖς δ' ἐπὶ τῷ τιμωρούμενοι τοὺς ἐχθροὺς καὶ αὐτοὶ ἅμα σώζεσθαι οὐκ ἄρα δαπανήσομεν⁵ καὶ ἐπὶ τῷ μὴ ὑπ' ἐκείνων αὐτὰ ἀφαιρεθέντες αὐτοῖς τούτοις κακῶς πάσχειν. **122.** ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι ὁδοὶ τοῦ πολέμου ἡμῖν, ξυμμάχων τε ἀπόστασις, μάλιστα παραίρεσις⁶ οὗσα τῶν προσόδων αἷς ἰσχύουσι, καὶ ἐπιτειχισμὸς⁷ τῇ χώρᾳ, ἄλλα τε ὅσα οὐκ ἂν τις νῦν προῖδοι. ἤκιστα γὰρ πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς⁸ χωρεῖ, αὐτὸς δὲ ἀφ' αὐτοῦ τὰ πολλὰ τεχνᾶται πρὸς τὸ παρατυγχάνον⁹. ἐν ᾧ ὁ μὲν

¹ εὐψυχία	moed
² καθαιρετός	ingehaald, inhaalbaar
³ μελέτη	training
⁴ ἀπαγορεύω + <i>part.</i>	het moede worden
⁵ δαπανᾶω	uitgeven
⁶ παραίρεσις ἢ	het afnemen
⁷ ἐπιτειχισμὸς + <i>dat.</i>	het oprichten van forten in
⁸ ῥητά τά	bepalingen, afspraken
⁹ παρατυγχάνω	toevallig zijn

ook wij ons in langere tijd ons toeleggen op de zeevaart en wanneer wij gelijke kennis zullen hebben gekregen, dan zullen we zeker in moed hen overwinnen. Want de kwaliteit, die wij van nature hebben, zullen zij wel niet krijgen door het te leren. Wat zij door kennis op ons voor hebben, kunnen wij door oefening inhalen. Wij zullen geld opbrengen, zodat we dat daarvoor hebben. Of anders zal wel het verschrikkelijk zijn, als hun bondgenoten het niet moe zullen worden dat geld op te brengen met als doel hun eigen slavernij en wij met als doel behalve het straffen van de vijanden tegelijk ook onszelf te redden, dat geld dan niet zullen besteden met ook nog eens als doel het te voorkomen dat we, van dat geld beroofd, het daardoor slecht te verduren hebben. **122.** Maar ook andere wegen van de oorlog staan ons ter beschikking: het doen afvallen van de bondgenoten, waardoor vooral de inkomsten, waardoor zij machtig zijn, afgenomen worden en het oprichten van forten in hun gebied, en al de andere dingen, waarvoor men nu kan zorgen. Want oorlog ontwikkelt zich geenszins volgens vaste bepalingen, maar de oorlog reageert meistens zelf uit zichzelf op wat er toevallig gebeurt.

εὐοργήτως¹ αὐτῷ προσομιλήσας² βεβαιότερος³, ὁ δ' ὀργισθεὶς⁴ περὶ αὐτὸν οὐκ ἐλάσσω πταίει⁵.

122. Ἐνθυμώμεθα δὲ καὶ ὅτι εἰ μὲν ἡμῶν ἦσαν ἐκάστοις πρὸς ἀντιπάλους περὶ γῆς ὄρων⁶ αἱ διαφοραί, οἰστὸν⁷ ἂν ἦν· νῦν δὲ πρὸς ξύμπαντάς τε ἡμᾶς Ἀθηναῖοι ἱκανοί⁸ καὶ κατὰ πόλιν ἔτι δυνατώτεροι, ὥστε εἰ μὴ καὶ ἀθρόοι καὶ κατὰ ἔθνη καὶ ἕκαστον ἄστῃ μιᾷ γνώμη ἀμυνόμεθα αὐτούς, δίχα⁹ γε ὄντας ἡμᾶς ἀπόνως χειρώσονται¹⁰. καὶ τὴν ἦσσαν¹¹, εἰ καὶ δεινὸν τῷ ἀκοῦσαι, ἴστω οὐκ ἄλλο τι φέρουσαν ἢ ἀντικρυς¹² δουλείαν· ὃ καὶ λόγῳ ἐνδοιασθῆναι¹³ αἰσχρὸν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ πόλεις τοσάσδε ὑπὸ μιᾶς κακοπαθεῖν. ἐν ᾧ ἢ δικαίως δοκοῖμεν ἂν πάσχειν ἢ διὰ δειλίαν ἀνέχεσθαι καὶ

¹ εὐοργήτως	gematigd
² προσομιλέω	omgaan met
³ βέβαιος	zeker
⁴ ὀργίζομαι	boos worden
⁵ πταίω	vallen, een nederlaag lijden
⁶ ὄρος ὄ	grens
⁷ οἰστός	draaglijk
⁸ ἱκανός πρὸς + acc.	voldoende tegen
⁹ δίχα	in tweeën
¹⁰ χειρόομαι	overweldigen
¹¹ ἦσσα ἢ	nederlaag
¹² ἀντικρυς	door en door
¹³ ἐνδοιάζω	twijfelen

In die situatie is de een zekerder door gematigd ermee om te gaan en de ander, boos daarom geworden, lijdt niet minder nederlagen.

122. Laten we ook bedenken, dat als ieder van ons die geschillen zouden hebben over landsgrenzen met gelijkwaardige tegenstanders, het draaglijk zou zijn, maar nu zijn de Atheners opgewassen tegen ons allen tezamen en bovendien machtiger, indien het iedere stad afzonderlijk betreft, zodat als wij niet en verzameld en volksgewijs en stad voor stad afzonderlijk eensgezind ons tegen hen zullen beschermen, zij ons in onze tweespalt zonder moeite zullen overweldigen. En als het ook veschrikkelijk voor menigeen is om te horen, toch moet men weten dat de nederlaag niets anders zal brengen dan louter slavernij. Zowel is het een schande voor de Peloponnesos dat hierover in overleg gearzeld wordt als ook dat zovele steden door één stad slecht behandeld wordt. In deze situatie zullen wij hetzij wel terecht schijnen te lijden hetzij dat te verdragen uit lafheid en minder blijken dan onze vaders,

τῶν πατέρων χεῖρους φαίνεσθαι, οἱ τὴν Ἑλλάδα ἠλευθέρωσαν, ἡμεῖς δὲ οὐδ' ἡμῖν αὐτοῖς βεβαιοῦμεν αὐτό, τύραννον δὲ ἔωμεν ἐγκαθεστάναι πόλιν, τοὺς δ' ἐν μιᾷ μονάρχους ἀξιοῦμεν καταλύειν. καὶ οὐκ ἴσμεν ὅπως τάδε τριῶν τῶν μεγίστων συμφορῶν¹ ἀπήλλακται², ἀξυνεσίας ἢ μαλακίας ἢ ἀμελείας. οὐ γὰρ δὴ πεφευγότες αὐτὰ ἐπὶ τὴν πλείστους δὴ βλάβασαν καταφρόνησιν κεχωρήκατε, ἢ ἐκ τοῦ πολλοῦ σφάλλιν τὸ ἐναντίον ὄνομα ἀφροσύνη μετωνόμασται³.

123. τὰ μὲν οὖν προγεγενημένα τί δεῖ μακρότερον ἢ ἐς ὅσον τοῖς νῦν συμφέρει⁴ αἰτιᾶσθαι; περὶ δὲ τῶν ἔπειτα μελλόντων τοῖς παροῦσι βοηθοῦντας χρὴ ἐπιταλαιπωρεῖν⁵ (πάτριον γὰρ ὑμῖν ἐκ τῶν πόνων τὰς ἀρετὰς κτᾶσθαι), καὶ μὴ μεταβάλλειν τὸ ἔθος, εἰ ἄρα πλούτῳ τε νῦν καὶ ἐξουσίᾳ ὀλίγον προφέρετε⁶ (οὐ γὰρ δίκαιον ἂν τῇ ἀπορίᾳ ἐκτῆθαι τῇ περιουσίᾳ ἀπολέσθαι), ἀλλὰ θαρσοῦντας ἰέναι κατὰ πολλὰ ἐς τὸν πόλεμον, τοῦ τε θεοῦ χρήσαντος⁷ καὶ αὐτοῦ ὑποσχομένου ξυλλήψεσθαι⁸ καὶ

¹ συμφορά	gevaar
² ἀπαλλάσσω	los maken
³ μετονομάζω	omdopen
⁴ συμφέρει	nuttig zijn
⁵ ἐπιταλαιπορέω	bovendien zwoegen
⁶ προφέρω + <i>dat.</i>	uitsteken in
⁷ χράω	een orakel geven
⁸ συλλαμβάνω	helpen

die Griekenland bevrijd hebben, terwijl wij echter dat zelfs niet voor ons zelf veilig stellen en toestaan dat een stad zich in Griekenland tot tiran heeft ontwikkeld maar wij de alleenheersers in één stad van hun macht willen beroven. Niet weten wij hoe dit losstaat van de drie grootste gevaren: gebrek aan begrip, of zwakheid, of nonchalance. Niet immers zijn jullie, daaraan ontsnapt, in een situatie terechtgekomen van verachting, die zeer velen geschaad heeft en die is omgedoopt tot onverstand, omdat ze velen ten val brengt. **123**. Waarom moeten we dan de dingen die eerder gebeurd zijn verder als oorzaken aanhalen dan tot dat punt waarop ze de kwesties van nu baten? Maar we moeten nu met het oog op de dingen die hierna gaan gebeuren de huidige kwesties te hulp komen en daarbij moeite doen (want jullie hebben het van jullie vaders om uit inspanningen jullie kwaliteiten te halen), en niet jullie gewoonte te veranderen, als jullie dan nu een beetje in rijkdom en vermogen uitmunten (want het is niet rechtvaardig, dat wat in uitzichtloosheid verworven is, in overvloed verloren gaat), maar vol goede moed om vele redenen ten oorlog te trekken, omdat de godheid dat orakel gegeven heeft en zelf beloofd heeft te zullen helpen

τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἀπάσης ξυναγωνιουμένης¹, τὰ μὲν φόβῳ, τὰ δὲ ὠφελίᾳ². σπονδάς τε οὐ λύσετε πρότεροι, ἅς γε καὶ ὁ θεὸς κελεύων πολεμεῖν νομίζει παραβεβάσθαι³, ἡδικημέναις δὲ μᾶλλον βοηθήσετε· λύουσι γὰρ οὐχ οἱ ἀμυνόμενοι, ἀλλ' οἱ πρότεροι ἐπιόντες.

124. “Ὡστε πανταχόθεν καλῶς ὑπάρχον⁴ ὑμῖν πολεμεῖν καὶ ἡμῶν κοινῇ τάδε παραινούντων, εἴπερ βεβαιότατον τὸ ταυτὰ ξυμφέροντα καὶ πόλεσι καὶ ἰδιώταις εἶναι, μὴ μέλλετε Ποτειδεάταις τε ποιεῖσθαι τιμωρίαν⁵ οὔσι Δωριεῦσι καὶ ὑπὸ Ἴώνων πολιορκουμένοις, οὔ πρότερον ἢν τούναντίον, καὶ τῶν ἄλλων μετελθεῖν⁶ τὴν ἐλευθερίαν, ὡς οὐκέτι ἐνδέχεται⁷ περιμένοντας τοὺς μὲν ἤδη βλάπτεσθαι, τοὺς δ', εἰ γνωσθησόμεθα ξυνελθόντες μὲν, ἀμύνεσθαι δὲ οὐ τολμῶντες, μὴ πολὺ ὕστερον τὸ αὐτὸ πάσχειν· ἀλλὰ νομίσαντες ἐς ἀνάγκην ἀφίχθαι, ὧ ἄνδρες ξύμμαχοι, καὶ ἅμα τάδε ἄριστα λέγεσθαι, ψηφίσασθε τὸν πόλεμον μὴ φοβηθέντες τὸ αὐτίκα δεινόν, τῆς δ' ἀπ' αὐτοῦ διὰ πλείονος¹ εἰρήνης ἐπιθυμήσαντες· ἐκ πο-

¹ συναγωνίζομαι	meestrijden
² ὠφελία	voordeel
³ παραβαίνω	overtreden
⁴ ὑπάρχει	het is mogelijk; <i>acc. abs.</i>
⁵ τιμωρία	hulp
⁶ μετέρχομαι	najagen
⁷ ἐνδέχεται	het is mogelijk

en heel de rest van Griekenland mee zal strijden, deels uit angst en deels uit nut. Jullie zullen niet als eersten het verdrag verbreken, waarvan toch ook de god, want hij beveelt oorlog te voeren, vindt dat daartegen verstoten is; nee eerder zullen jullie dat verdrag, terwijl men dat overtreden heeft, te hulp rennen. Niet immers ontbinden zij, die zich verdedigen een verdrag, maar zij die als eersten agressief zijn.

124. Zodoende, aangezien jullie in alle opzichten goede redenen hebben oorlog te voeren en wij gezamenlijk dit aanraden, als het tenminste buiten kijf is, dat zowel steden als gewone burgers dezelfde belangen hebben, moeten jullie niet aarzelen de Poteideaten hulp te brengen, omdat ze Doriërs zijn en door Ioniërs belegerd worden, waarvan eerder van het tegengestelde sprake was, en ook moeten jullie niet aarzelen de vrijheid van de rest na te jagen, aangezien het niet meer mogelijk is, dat het ene deel van ons in afwachting nu geschaad wordt en de rest, als men te weten zal zijn gekomen dat we bijeengekomen zijn, maar niet durven te helpen, niet veel later hetzelfde ondergaat. Heren bondgenoten, in de mening in een noodsituatie gekomen te zijn en tevens dat dit als beste gezegd wordt, moeten jullie voor de oorlog stemmen, zonder angst te hebben voor het onmiddellijke gevaar, maar uit verlangen naar de vrede die daaruit voortvloeit op langere termijn.

¹ διὰ πλείονος

op langere termijn

λέμου μὲν γὰρ εἰρήνην μᾶλλον βεβαιοῦται, ἀφ' ἡσυχίας δὲ μὴ πολεμῆσαι οὐχ ὁμοίως ἀκίνδυνον. καὶ τὴν καθεστηκυῖαν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλιν τύραννον ἡγησάμενοι ἐπὶ πᾶσιν ὁμοίως καθεστάναι, ὥστε τῶν μὲν ἤδη ἄρχειν, τῶν δὲ διανοεῖσθαι, παραστησώμεθα¹ ἐπελθόντες, καὶ αὐτοὶ τε ἀκινδύνως τὸ λοιπὸν οἰκῶμεν καὶ τοὺς νῦν δεδουλωμένους Ἑλληνας ἐλευθερώσωμεν.' **125.** τοιαῦτα μὲν οἱ Κορίνθιοι εἶπον.

Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπειδὴ ἀφ' ἀπάντων ἤκουσαν γνώμην, ψῆφον ἐπήγαγον τοῖς ξυμμάχοις ἅπασιν ὅσοι παρῆσαν ἐξῆς², καὶ μείζονι καὶ ἐλάσσονι πόλει· καὶ τὸ πλῆθος ἐψηφίσαντο πολεμεῖν. δεδογμένον δὲ αὐτοῖς εὐθύς μὲν ἀδύνατα ἦν ἐπιχειρεῖν ἀπαρασκευαίσις οὖσιν, ἐκπορίζεσθαι³ δὲ ἐδόκει ἐκάστοις ἂν πρόσφορα⁴ ἦν καὶ μὴ εἶναι μέλλησιν⁵. ὅμως δὲ καθισταμένοις⁶ ὧν ἔδει ἐνιαυτὸς μὲν οὐ διετρίβη⁷, ἔλασσον δέ, πρὶν ἐσβαλεῖν ἐς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὸν πόλεμον ἄρασθαι⁸ φανερώς. **126.** ἐν τούτῳ δὲ ἐπρεσβεύοντο τῷ χρόνῳ

¹ παρίσταμαι

onderwerpen

² ἐξῆς

op de rij af, zonder uitzondering

³ ἐκπορίζομαι

zich verschaffen

⁴ πρόσφορος

nuttig, passend

⁵ μέλλησις ἢ

het dralen, uitstel

⁶ καθίσταμαι

zich regelen

⁷ διατρίβω

gebruiken

⁸ αἴρω

optillen

Na oorlog is immers vrede zekerder en na een periode van vrede is het niet voeren van oorlog niet evenzeer zonder gevaar. Laten wij, in de mening, dat de stad, die in Griekenland alleenheerser is, dat evenzeer is ten aanzien van allen, zodat ze nu al over een deel van hen heerst en van plan is over het andere deel te heersen, op die stad afgaan en haar onderwerpen en laten we zelf zonder gevaar verder wonen en de Grieken, die nu slaaf zijn, bevrijden.” **125**. Zo spraken de Korinthiërs. Toen de Lakedaimoniërs van allen de mening gehoord hadden, lieten ze alle bondgenoten, die aanwezig waren, stemmen, zowel grotere als ook kleinere steden. De massa stemde voor oorlog voeren. Ze hadden dat wel besloten, maar het was voor hen onmogelijk, omdat ze onvoorbereid waren, direct aan te vallen en ze besloten ieder aan te schaffen wat nuttig was en dat er geen oponthoud was. Toch lieten zij niet , toen ze aan het regelen waren, wat nodig was, een jaar voorbij gaan, maar minder alvorens Attika binnen te vallen en de oorlog openlijk aan te vangen. **126**. In die tijd zonden ze gezanten naar

πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐγκλήματα ποιούμενοι, ὅπως σφίσις ὅτι¹
μεγίστη πρόφασις² εἶη τοῦ πολεμεῖν, ἦν μή τι ἐσακούωσιν.

Καὶ πρῶτον μὲν πρέσβεις πέμψαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι
ἐκέλευον τοὺς Ἀθηναίους τὸ ἄγος³ ἐλαύνειν τῆς θεοῦ· τὸ
δὲ ἄγος ἦν τοιόνδε. Κύλων ἦν Ἀθηναῖος ἀνὴρ Ὀλυμ-
πιονίκης τῶν πάλαι εὐγενῆς τε καὶ δυνατός, ἐγεγαμήκει δὲ
θυγατέρα Θεαγένου Μεγαρέως ἀνδρός, ὃς κατ' ἐκεῖνον τὸν
χρόνον ἐτυράννει Μεγάρων. χρωμένω⁴ δὲ τῷ Κύλωνι ἐν
Δελφοῖς ἀνεῖλεν⁵ ὁ θεὸς ἐν τοῦ Διὸς τῆς μεγίστης ἑορτῆς
καταλαβεῖν τὴν Ἀθηναίων ἀκρόπολιν. ὁ δὲ παρά τε τοῦ
Θεαγένου δύναμιν λαβὼν καὶ τοὺς φίλους ἀναπέισας,
ἐπειδὴ ἐπῆλθεν Ὀλύμπια τὰ ἐν Πελοποννήσῳ, κατέλαβε
τὴν ἀκρόπολιν ὡς ἐπὶ⁶ τυραννίδι, νομίσας ἑορτὴν τε τοῦ
Διὸς μεγίστην εἶναι καὶ ἑαυτῷ τι προσήκειν Ὀλύμπια
νενικηκότι. εἰ δὲ ἐν τῇ Ἀττικῇ ἢ ἄλλοθί που ἡ μεγίστη
ἑορτὴ εἴρητο, οὔτε ἐκεῖνος ἔτι κατενόησε τό τε μαντεῖον οὐκ
ἐδήλου (ἔστι γὰρ καὶ Ἀθηναίους Διάσια ἃ καλεῖται Διὸς
ἑορτὴ Μειλιχίου¹ μεγίστη ἕξω τῆς πόλεως, ἐν ἧ πανδημεί²

¹ ὅτι + *superl.*

zo .. mogelijk

² πρόφασις ἢ

excuus, aanleiding

³ ἄγος το

zware schuld, bloedschuld

⁴ χρώμαι

een orakel raadplegen

⁵ ἀναιρέω

een orakel geven, antwoorden

⁶ ὡς ἐπὶ + *dat.*

met als doel

de Atheners en dienden ze claimen in opdat zij een zo groot mogelijke aanleiding hadden om oorlog te voeren, als zij helemaal geen gehoor zouden geven.

En eerst na gezanten gestuurd te hebben bevalen de Lakedaimoniërs de Atheners de zware schuld van de godin te verdrijven. De schuld was de volgende: Kuloon was een Atheens Olympisch kampioen³ van die oude tijd, van een aanzienlijk geslacht en invloedrijk en hij was getrouwd met een dochter van Theagenès, een Megarenzer, die in die tijd alleenheerser van Megara was. Toen die Kuloon in Delfi de god om raad vroeg, gaf de god als orakel om tijdens het grootste feest van Zeus de Akropolis van de Atheners in te nemen. Toen hij en van Theagenès troepenmacht had gekregen en zijn vrienden had overreed, nam hij, toen de Olympische spelen op de Peloponnesos gekomen waren, de Akropolis in met als doel de tirannie, omdat hij meende dat de Olympische spelen het grootste feest van Zeus waren en enigszins met hem verbonden waren als winnaar. Of van het grootste feest in Attika of elders sprake was, heeft en niet hij bovendien bedacht en maakte het orakel niet duidelijk (want ook de Atheners hebben de Diasia, hetgeen de naam is van het zeer grote feest van Zeus Meilichios buiten de stad, waarop ze met heel het volk niet veel slachtvee offeren,

¹ Zeus Meilichios, de Genadige Zeus

² πανδημεί met heel het volk

³ 640 v.Chr.

θύουσι πολλά οὐχ ἱερεῖα¹, ἀλλ' <ἀγνά²> θύματα³ ἐπιχώρια⁴),
δοκῶν δὲ ὀρθῶς γινώσκειν ἐπεχείρησε τῷ ἔργῳ. οἱ δὲ
Ἴ�θηναῖοι αἰσθόμενοι ἐβοήθησάν τε πανδημεὶ ἐκ τῶν ἀγρῶν
ἐπ' αὐτοὺς καὶ προσκαθεζόμενοι ἐπολιόρκουν. χρόνου δὲ
ἐγγιγνομένου οἱ Ἀθηναῖοι τρυχόμενοι⁵ τῇ προσεδρίᾳ ἀπῆλθον
οἱ πολλοί, ἐπιτρέψαντες τοῖς ἐννέα ἄρχουσι τὴν τε φυλακὴν
καὶ τὸ πᾶν αὐτοκράτορι⁶ διαθεῖναι ἢ ἂν ἄριστα διαγιγνώ-
σκωσιν· τότε δὲ τὰ πολλὰ τῶν πολιτικῶν οἱ ἐννέα ἄρχοντες
ἔπρασσον. οἱ δὲ μετὰ τοῦ Κύλωνος πολιορκούμενοι φλαύρωσ⁷
εἶχον σίτου τε καὶ ὕδατος ἀπορία. ὁ μὲν οὖν Κύλων καὶ
ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκδιδράσκουσιν· οἱ δ' ἄλλοι ὡς ἐπιέζοντο
καὶ τινες καὶ ἀπέθνησκον ὑπὸ τοῦ λιμοῦ⁸, καθίζουσιν ἐπὶ
τὸν βωμὸν ἰκέται τὸν ἐν τῇ ἀκροπόλει. ἀναστήσαντες δὲ
αὐτοὺς οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐπιτετραμμένοι⁹ τὴν φυλακὴν, ὡς
ἑώρων ἀποθνήσκοντας ἐν τῷ ἱερῷ, ἐφ' ᾧ μηδὲν κακὸν ποιή-

¹ ἱερεῖα τά	slachtvee
² ἄγνος	een god toekomstend
³ θῦμα τό	brandoffer
⁴ ἐπιχώριος	gebruikelijk
⁵ τρύχω	uitputten
⁶ αὐτοκράτωρ	met onbeperkte macht
⁷ φλαύρωσ <i>adv.</i>	slecht, zwak
⁸ λιμός	honger
⁹ ἐπιτρέπομαι	opgezadeld raken met

maar gebruikelijke brandoffers, die de god toekomen), maar in de mening het bij het juiste eind te hebben legde hij zich toe op het werk. Toen de Atheners dat bemerkten hadden ze te hulp met heel het volk vanaf de akkers tegen hen en en en ze vestgden zich daar en belegerden hen. Toen er tijd verstreek, raakten de Atheners uitgeput door het beleg en gingen de meesten weg, nadat ze de bewaking aan de negen archonten hadden toevertrouwd en de hele kwestie met onbeperkte macht te regelen, zoals zij het als beste zagen. In die tijd voerden de negen archonten de meeste staatszaken uit. De mannen met Kuloon waren tijdens de belegering zwak door het gebrek aan eten en water. Kuloon dan en zijn broer gingen er vandoor. Toen de rest gekweld werd en sommigen ook stierven door de honger, gingen ze zitten als smekelingen bij het altaar¹ op de Akropolis. Diegenen van de Atheners die belast waren met de bewaking deden hen opstaan, toen ze hen in het heiligdom stervend zagen, om daar niets slechts te doen, en ze

¹ *sc. van Athene.*

σουσιν, ἀπαγαγόντες ἀπέκτειναν· καθεζομένους δέ τινας καὶ ἐπὶ τῶν σεμνῶν¹ θεῶν τοῖς βωμοῖς ἐν τῇ παρόδῳ² ἀπεχρήσαντο³. καὶ ἀπὸ τούτου ἐναγεῖς⁴ καὶ ἀλιτήριοι⁵ τῆς θεοῦ ἐκεῖνοί τε ἐκαλοῦντο καὶ τὸ γένος τὸ ἀπ' ἐκείνων. ἤλασαν μὲν οὖν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐναγεῖς τούτους, ἤλασε δὲ καὶ Κλεομένης ὁ Λακεδαιμόνιος ὕστερον μετὰ Ἀθηναίων στασιαζόντων, τοὺς τε ζῶντας ἐλαύνοντες καὶ τῶν τεθνεώτων τὰ ὅσα ἀνελόντες ἐξέβαλον· κατῆλθον μέντοι ὕστερον, καὶ τὸ γένος αὐτῶν ἔστιν ἔτι ἐν τῇ πόλει. **127.** τοῦτο δὴ τὸ ἄγος οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐκέλευον ἐλαύνειν δῆθεν⁶ τοῖς θεοῖς πρῶτον τιμωροῦντες⁷, εἰδότες δὲ Περικλέα τὸν Ξανθίππου προσεχόμενον⁸ αὐτῷ κατὰ τὴν μητέρα καὶ νομίζοντες ἐκπεσόντος αὐτοῦ ῥᾶον <ἂν> σφίσι προχωρεῖν⁹ τὰ ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. οὐ μέντοι τοσοῦτον¹⁰ ἤλπιζον παθεῖν ἂν αὐτὸν

¹ σεμνός *eerbiedwaardig; hier eufemisme voor de wraakgodinnen, de Erinyen, wier tempel zich aan de weg vanaf het altaar van Athene bevond.*

² πάροδος ἢ passage, toegang

³ ἀποχράομαι doden

⁴ ἐναγής met vloek beladen

⁵ ἀλιτήριος zondaar

⁶ δῆθεν zeker, natuurlijk

⁷ τιμωρέω + dat. helpen, wreken

⁸ προσέχομαι + dat. verwant zijn met

⁹ προχωρέω lukken

¹⁰ οὐ τοσοῦτον .. ὅσον niet zozeer ... als wel ..

brachten hen weg en doodden hen. Ze doodden ook enlen, die op de altaren van de eerbiedwaardige godinnen zaten bij weg naar Athena's heiligdom. En op grond daarvan werden die met vloek beladen en zondaren jegens de godin genoemd en het geslacht dat van hen afstamt. De Atheners hebben dan ook die met vloek beladenen verdreven en later heeft ook Kleomenes de Lakedaimoniër samen met de Atheners, toen zij in partijstrijd verwickeld waren verdreven, door de levenden weg te jagen en van de doden namen zij de botten op en wierpen ze uit het land. Ze kwamen echter later terug en hun geslacht is nog in de stad. **127.**De Lakedaimoniërs bevalen die schuld te verdrijven, terwijl ze natuurlijk in de eerste plaats de goden wreekten en omdat ze wisten dat Perikles, de zoon van Xanthippos, verwant was met dat geslacht via zijn moeder en omdat ze meenden, dat voor zover het van de Atheners afhing het voor hen wel makkelijker zou lopen, wanneer hij verbannen was. Niet zozeer hoopten zij echter dat hij wel dat zou ondergaan

τοῦτο ὅσον διαβολήν¹ οἴσιν αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν ὡς καὶ διὰ τὴν ἐκείνου ξυμφορὰν² τὸ μέρος³ ἔσται ὁ πόλεμος. ὦν γὰρ δυνατώτατος τῶν καθ' ἑαυτὸν καὶ ἄγων τὴν πολιτείαν ἠναντιοῦτο⁴ πάντα τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ οὐκ εἶα ὑπεῖκειν⁵, ἀλλ' ἐς τὸν πόλεμον ὥρμα⁶ τοὺς Ἀθηναίους.

128. Ἄντεκέλευον δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς Λακεδαιμονίους τὸ ἀπὸ Ταινάρου ἄγος ἐλαύνειν· οἱ γὰρ Λακεδαιμόνιοι ἀναστήσαντές ποτε ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος [ἀπὸ Ταινάρου] τῶν Εἰλώτων ἰκέτας ἀπαγαγόντες διέφθειραν, δι' ὃ δὴ καὶ σφίσιν αὐτοῖς νομίζουσι τὸν μέγαν σεισμὸν γενέσθαι ἐν Σπάρτῃ. ἐκέλευον δὲ καὶ τὸ τῆς Χαλκιοίκου⁷ ἄγος ἐλαύνειν αὐτούς· ἐγένετο δὲ τοιόνδε. ἐπειδὴ Πausanίας ὁ Λακεδαιμόνιος τὸ πρῶτον μεταπεμφθεὶς ὑπὸ Σπαρτιατῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ κριθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀπελύθη⁸ μὴ ἀδικεῖν, δημοσίᾳ⁹ μὲν οὐκέτι ἐξεπέμφθη, ἰδίᾳ δὲ

¹ διαβολή	belastering
² συμφορά ἢ	ongeluk
³ τὸ μέρος <i>acc. Graecus</i>	gedeeltelijk
⁴ ἐναντιόομαι + <i>dat.</i>	zich verzetten tegen
⁵ ὑπείκω	wijken
⁶ ὀρμάω	mobiliseren
⁷ Χαλκιοίκος	Athene wonend in het huis met bronzen deur
⁸ ἀπολύω μὴ + <i>inf.</i>	vrijspreken van
⁹ δημοσίᾳ	van staatswege

als wel dat dat hem zou belasteren bij de stad, omdat het deels door zijn ongeluk oorlog zou zijn. Want als machtigste van zijn tijdgenoten en de staat besturend verzette hij zich in alles tegen de Lakedaimoniërs en hij stond niet toe te wijken voor hen, maar hij mobiliseerde de Atheners voor de oorlog.

128. Op hun beurt bevalen de Atheners de Lakedaimoniërs de smet van Tainaros te verdrijven. Want de Lakedaimoniërs hadden ooit van het heiligdom van Poseidoon [van Tainaros] smekelingen van de Heloten doen opstaan en weggebracht en hen daarna gedood, waarom ze dan ook meenden dat juist hun die grote aardbeving in Sparta overkomen was. Ze bevalen ook de smet van Athene in het huis met de bronzen deur te verdrijven. Het was als volgt gegaan. Toen Pausanias de Lakedaimoniërs, voor het eerst ontboden door de Spartanen van zijn commando in de Hellespont en door hen gevonnist, vrij was gesproken van onrecht plegen, werd hij niet meer er op uit gestuurd, maar

αὐτὸς τριήρη λαβὼν Ἑρμιονίδα¹ ἄνευ Λακεδαιμονίων ἀφικνεῖται ἐς Ἑλλάσποντον, τῷ μὲν λόγῳ ἐπὶ τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον, τῷ δὲ ἔργῳ τὰ πρὸς βασιλέα πράγματα πράσσειν, ὡσπερ καὶ τὸ πρῶτον ἐπεχείρησεν, ἐφιέμενος² τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς. εὐεργεσίαν³ δὲ ἀπὸ τοῦδε πρῶτον ἐς βασιλέα κατέθετο⁴ καὶ τοῦ παντὸς πράγματος ἀρχὴν ἐποιήσατο· Βυζάντιον γὰρ ἐλὼν τῇ προτέρᾳ παρουσίᾳ μετὰ τὴν ἐκ Κύπρου ἀναχώρησιν (εἶχον δὲ Μῆδοι αὐτὸ καὶ βασιλέως προσήκοντές τινες καὶ ξυγγενεῖς οἱ ἐάλωσαν ἐν αὐτῷ) τότε τούτους οὓς ἔλαβεν ἀποπέμπει βασιλεῖ κρύφα τῶν ἄλλων ξυμμάχων, τῷ δὲ λόγῳ ἀπέδρασαν⁵ αὐτόν. ἔπρασσε δὲ ταῦτα μετὰ Γογγύλου τοῦ Ἑρετριῶς⁶, ὥπερ ἐπέτρεψε τό τε Βυζάντιον καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. ἔπεμψε δὲ καὶ ἐπιστολὴν τὸν Γόγγυλον φέροντα αὐτῷ· ἐνεγέγραπτο δὲ τάδε ἐν αὐτῇ, ὡς ὕστερον ἀνηυρέθη· Ἐπαισανίας ὁ ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης τούσδε τέ σοι χαρίζεσθαι⁷ βουλόμενος ἀποπέμπει δορὶ ἐλῶν⁸,

¹ Ἑρμιονίς ἡ	van Hermione (in de Argolis)
² ἐφιέμαι + <i>gen.</i>	verlangen
³ εὐεργεσία	weldaad
⁴ κατατίθεμαι	verrichten
⁵ ἀποδιδράσκω	wegrennen
⁶ Ἑρετριεύς	van Eretria
⁷ χαρίζομαι	een gunst verlenen
⁸ δορὶ αἰρέω	krijgsgevangen nemen

persoonlijk nam hij zelf de drieriemer van Hermione zonder Lakedaimoniërs en kwam hij aan in de Hellespont, zogenaamd voor de Griekse oorlog, maar in werkelijkheid om gemene zaken te doen met de koning, precies zoals hij ook voorheen geprobeerd had, toen hij naar de leiding over de Griekse wereld verlangde en eerst verrichtte hij vanuit die optiek een weldaad jegens de koning en begon hij de hele zaak. Hij had immers Buzantion bij zijn vorige aanwezigheid genomen na zijn terugkeer uit Kupros (want de Meden hadden het en enkele verwanten en familieleden van de koning, die in Buzantium gevangen zijn genomen) en hij liet toen degenen, die hij gevangen had genomen, vrij voor de koning zonder dat de andere bondgenoten ervan afwisten, maar in schijn waren ze van hem weg gelopen. Hij deed dat met Gongulos de Eretriër, juist aan wie hij Buzantion en de krijgsgevangenen had overgelaten. Hij zond die Gongulos ook met een brief. Daarin stond het volgende opgeschreven, zoals later ontdekt is: "Pausanias, de leider van Sparta, zendt jou deze liederen na ze in de strijd gevangen genomen te hebben, omdat hij jou een plezier wil doen,

καὶ γνώμην ποιῶμαι, εἰ καὶ σοὶ δοκεῖ, θυγατέρα τε τὴν
σὴν γῆμαι καὶ σοὶ Σπάρτην τε καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα
ὑποχείριον¹ ποιῆσαι. δυνατὸς δὲ δοκῶ εἶναι ταῦτα πράξει
μετὰ σοῦ βουλευόμενος. εἰ οὖν τί σε τούτων ἀρέσκει,
πέμπε ἄνδρα πιστὸν ἐπὶ θάλασσαν δι' οὗ τὸ λοιπὸν τοὺς
λόγους ποιησόμεθα.' τοσαῦτα μὲν ἡ γραφὴ ἐδήλου, **129**. Ξέρξης
δὲ ἤσθη τε τῇ ἐπιστολῇ καὶ ἀποστέλλει Ἀρτάβαζον τὸν
Φαρνάκου ἐπὶ θάλασσαν καὶ κελεύει αὐτὸν τὴν τε Δασκυλίτιν²
σατραπίαν παραλαβεῖν Μεγαβάτην ἀπαλλάξαντα³, ὃς πρό-
τερον ἦρχε, καὶ παρὰ Πausανίαν ἐς Βυζάντιον ἐπιστολὴν
ἀντεπετίθει αὐτῷ ὡς τάχιστα διαπέμψαι καὶ τὴν σφραγίδα⁴
ἀποδειῖξαι, καὶ ἦν τι αὐτῷ Πausανίας παραγγέλλη περὶ τῶν
ἑαυτοῦ πραγμάτων, πράσσειν ὡς ἄριστα καὶ πιστότατα. ὁ
δὲ ἀφικόμενος τὰ τε ἄλλα ἐποίησεν ὥσπερ εἶρητο καὶ τὴν
ἐπιστολὴν διέπεμψεν· ἀντενεγράπτο δὲ τάδε· ὧδε λέγει
βασιλεὺς Ξέρξης Πausανία. καὶ τῶν ἀνδρῶν οὓς μοι πέραν⁵
θαλάσσης ἐκ Βυζαντίου ἔσωσας κείσεται σοὶ εὐεργεσία ἐν
τῷ ἡμετέρῳ οἴκῳ ἐς αἰεὶ ἀνάγραπτος, καὶ τοῖς λόγοις τοῖς

¹ ὑποχείριος *adi.*

in handen

² Δασκυλίτις
circa 700 v. Chr. gesticht door koning Daskylos

van Daskyleion, een Perzische satrapie, een Lydische stad

³ ἀπαλλάσσω

vervangen

⁴ σφραγίς ἢ

zegel

⁵ πέραν + gen.

aan gene zijde van

en ik vat het idee op, als het ook jou goed toeschijnt, met jouw dochter te trouwen en jou Sparta en de rest van Griekenland in handen te spelen. Ik denk in staat te zijn dat te doen, als ik met je overleg. Als dus iets hiervan jou bevalt, stuur dan een betrouwbaar man naar de zee, om voortaan via hem te overleggen.” Zoveel maakte de brief duidelijk. **129.** Xerxes was blij met de brief en stuurde Artabazos de zoon van Pharnakes naar de zee en beval hem de satrapie van Daskuleion over te nemen door Megabates te vervangen, die voorheen de leiding had en hij droeg hem op zijn beurt op zo snel mogelijk een brief naar Pausanias in Buzantion te sturen en het zegel te laten zien en als Pausanias een bericht voor hem had over de belangen van de koning om dan zo snel en betrouwbaar mogelijk te handelen. Toen hij aangekomen was, deed hij de rest, zoals hem verteld was en hij stuurde de brief door. Dit stond als antwoord opgeschreven: “Als volgt spreekt koning Xerxes tot Pausanias. En jouw weldaad van de mannen, die jij voor mij aan gene zijde van de zee uit Buzantion gered hebt, zal voor altijd in ons huis genoteerd blijven en door de woorden van jouw kant word ik behaagd.

ἀπὸ σοῦ ἀρέσκομαι. καὶ σε μήτε νὺξ μήθ' ἡμέρα ἐπισχέτω¹
ὥστε ἀνεῖναι πράσσειν τι ὧν ἐμοὶ ὑπισχνῆ, μηδὲ χρυσοῦ
καὶ ἀργύρου δαπάνη κεκωλύσθω μηδὲ στρατιᾶς πλήθει, εἴ
ποι δεῖ παραγίγνεσθαι, ἀλλὰ μετ' Ἄρταβάζου ἀνδρὸς
ἀγαθοῦ, ὃν σοι ἔπεμψα, πρᾶσσε θαρσῶν καὶ τὰ ἐμὰ καὶ τὰ
σὰ ὄπη κάλλιστα καὶ ἄριστα ἔξει ἀμφοτέροις.' **130.** ταῦτα
λαβὼν ὁ Πausανίας τὰ γράμματα, ὧν καὶ πρότερον ἐν
μεγάλῳ ἀξιώματι² ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν Πλαταιᾶσιν ἡγε-
μονίαν, πολλῶ τότε μᾶλλον ἦρτο³ καὶ οὐκέτι ἐδύνατο ἐν τῷ
καθεστῶτι⁴ τρόπῳ βιοτεύειν, ἀλλὰ σκευάσ⁵ τε Μηδικὰς ἐνδυσό-
μενος ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἐξήει καὶ διὰ τῆς Θράκης πορευό-
μενον αὐτὸν Μῆδοι καὶ Αἰγύπτιοι ἐδορυφόρου⁶, τράπεζάν τε
Περσικὴν παρετίθετο καὶ κατέχειν τὴν διάνοιαν⁷ οὐκ ἐδύνατο,
ἀλλ' ἔργοις βραχέσι προουδήλου ἅ τῆ γνώμη⁸ μειζόνως ἐς
ἔπειτα ἔμελλε πράξειν. δυσπρόσοδόν⁹ τε αὐτὸν παρεῖχε

¹ ἐπέχω	tegenhouden
² ἀξίωμα	reputatie, aanzien
³ αἴρομαι	verheven worden
⁴ καθίσταμαι	ingesteld worden
⁵ σκευή	kleding
⁶ δορυφορέω	lijfwacht zijn van
⁷ διάνοια	bedoeling, besluit
⁸ τῆ γνώμη μέλλω	van plan zijn
⁹ δυσπρόσοδος	moeilijk toegankelijk

En jij moet noch door de nacht noch door de dag tegengehouden worden, zodat je het nalaat iets te doen van dat wat je mij belooft, noch moet jij door uitgaven van goud en zilver belemmerd worden noch door de omvang van je leger, als het nodig is ergens te verschijnen, maar behartig gerust met Artabazos, die ik jou gestuurd heb, zowel mijn als jouw belangen, zoals het voor ons beiden het het best en voortreffelijkst zal zijn." **130.** Toen Pausanias die brief gekregen had, had hij toen nog veel meer een air, terwijl hij ook voordien zeer gewaardeerd door de Grieken was wegens zijn leiderschap te Plataiai en hij was niet meer in staat op de gewone wijze te leven, maar hij trok Medische kleding aan en ging daarmee weg uit Buzantion en terwijl hij door Thracië trok, werd hij begeleid door Medische en Aiguptische lijfwachten en hij liet een Perzische tafel voor zich neerzetten en hij was niet in staat zijn bedoeling te verbergen maar met kleine daden liet hij van te voren zien wat hij in het vervolg van plan was op groter schaal te doen. Hij maakte zichzelf moeilijk te benaderen

καὶ τῆ ὀργῆ¹ οὕτω χαλεπῆ ἐχρῆτο ἐς πάντας ὁμοίως ὥστε μηδένα δύνασθαι προσιέναι· δι' ὅπερ καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους οὐχ ἦκιστα ἢ ξυμμαχία² μετέστη.

131. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι αἰσθόμενοι τό τε πρῶτον δι' αὐτὰ ταῦτα ἀνεκάλεσαν αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ τῆ Ἑρμιονίδι νηὶ τὸ δεύτερον ἐκπλεύσας οὐ κελευσάντων αὐτῶν τοιαῦτα ἐφαίνετο ποιῶν, καὶ ἐκ τοῦ Βυζαντίου βία ὑπ' Ἀθηναίων ἐκπολιορκηθεὶς ἐς μὲν τὴν Σπάρτην οὐκ ἐπανεχώρει, ἐς δὲ Κολωνὰς τὰς Τρωάδας ἰδρυθεὶς³ πράσων τε ἐσηγγέλλετο αὐτοῖς ἐς τοὺς βαρβάρους καὶ οὐκ ἐπ' ἀγαθῶ τὴν μονὴν⁴ ποιούμενος, οὕτω δὴ οὐκέτι ἐπέσχον⁵, ἀλλὰ πέμψαντες κήρυκα οἱ ἔφοροι καὶ σκυτάλην⁶ εἶπον τοῦ κήρυκος μὴ λείπεσθαι⁷, εἰ δὲ μὴ, πόλεμον αὐτῶ Σπαρτιάτας προαγορεύειν. ὁ δὲ βουλόμενος ὡς ἦκιστα ὑποπτος¹ εἶναι καὶ πιστεύων χρήμασι διαλύσειν

¹ ὀργή

temperament, drift

² ἢ ξυμμαχία

het bondgenootschap

³ ἰδρύομαι

zich vestigen

⁴ μονή ἢ

verblijf

⁵ ἐπέχω

verdragen

⁶ σκυτάλη

geheime brief; *wanneer een Spartaanse*

commandant uitgestuurd werd, kreeg hij een staf mee. De foren hadden een identieke staf. Wilden zij hem geheime informatie of bevelen geven, dan wikkelden ze een strook papier schuin om de staf en schreven daarop de boodschap. Die werd dan naar de commandant gestuurd. Zowel de staf als de brief heetten skutalè.

⁷ λείπομαι + *gen.*

achterblijven bij, niet volgen

en hij gebruikte zijn temperament zo lastig jegens allen zonder onderscheid dat niemand hem kon naderen en daarom ook niet in het minst liepen de bondgenoten over naar de Atheners.

131. Toen de Lakedaimoniërs dit vernomen hadden, riepen ze voor het eerst juist daarom hem op en toen hij met het schip van Hermione voor de tweede keer weggevaren was, zonder dat zij het bevolen hadden en hij inderdaad dat soort dingen bleek te doen en hij met geweld uit Buzantion door de Atheners door belegering verdreven was en niet naar Sparta terugkeerde, maar zich in Koloonai in de Troas vestigde en de Lakedaimoniërs het bericht kregen dat hij zaken deed met de barbaren en daar niet verbleef met goede bedoelingen, verdroegen zij het niet meer, zoals het was, maar de eforen zonden een gezant en geheimbrief en zeiden de gezant te volgen en zo niet, dat dan de Spartanen hem de oorlog verklaarden. Omdat hij zo min mogelijk verdacht wilde zijn en erop vertrouwde met geld de verdachtmaking te ontzenuwen,

¹ ὕποπτος

verdacht

τὴν διαβολὴν ἀνεχώρει τὸ δεύτερον ἐς Σπάρτην. καὶ ἐς μὲν τὴν εἰρκτὴν¹ ἐσπίπτει τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἐφόρων (ἔξεστι δὲ τοῖς ἐφόροις τὸν βασιλέα δρᾶσαι τοῦτο), ἔπειτα διαπραξάμενος² ὕστερον ἐξῆλθε καὶ καθίστησιν ἑαυτὸν ἐς κρίσιν³ τοῖς βουλομένοις περὶ αὐτῶν ἐλέγχειν⁴. **132.** καὶ φανερόν μὲν εἶχον οὐδὲν οἱ Σπαρτιᾶται σημεῖον, οὔτε οἱ ἐχθροὶ οὔτε ἡ πᾶσα πόλις, ὅτῳ ἂν πιστεύσαντες βεβαίως⁵ ἐτιμωροῦντο⁶ ἄνδρα γένους τε τοῦ βασιλείου ὄντα καὶ ἐν τῷ παρόντι τιμὴν ἔχοντα (Πλείσταρχον γὰρ τὸν Λεωνίδου ὄντα βασιλέα καὶ νέον ἔτι ἀνεψιὸς⁷ ὧν ἐπετρόπευεν⁸), ὑποψίας δὲ πολλὰς παρεῖχε τῇ τε παρανομίᾳ⁹ καὶ ζηλώσει¹⁰ τῶν βαρβάρων μὴ ἴσος βούλεσθαι εἶναι τοῖς παροῦσι, τὰ τε ἄλλα αὐτοῦ ἀνεσκόπουν, εἴ τί που ἐξεδεδιήτητο¹¹ τῶν καθεστῶτων νομίμων¹², καὶ ὅτι

¹ εἰρκτὴ ἢ	gevangenis
² διαπράττομαι	het gedaan krijgen (door omkoping)
³ κρίσις ἢ	gerechtelijk onderzoek
⁴ ἐλέγχω	ondervragen
⁵ βεβαίως	zeker
⁶ τιμωρέομαι	straffen
⁷ ἀνεψιός	neef
⁸ ἐπιτροπέω	voogd zijn van
⁹ παρανομία	gedrag in strijd met de wet
¹⁰ ζηλωσις ἢ	naijver, navolging
¹¹ ἐκδιδαιτάομαι + <i>gen.</i>	leven buiten
¹² νόμιμα τὰ	de gewoonten

keerde hij voor de tweede keer terug naar Sparta. En hij werd in eerste instantie in de gevangenis gegooid door de eforen (want de eforen kunnen dat met de koning doen) en vervolgens kreeg hij het later gedaan de gevangenis te verlaten en stelde hij zich beschikbaar voor een gerechtelijk onderzoek voor wie hem over die dingen wilde ondervragen. **132.** En de Spartanen hadden wel geen duidelijk bewijs, noch zijn vijanden noch de hele stad, waarop vertrouwend zij met zekerheid een man zouden straffen, die van het koninklijk geslacht was en op dat moment een hoge waardigheid bezat (want hij was als neef voogd van Pleistarchos, de zoon van Leonidas, die koning was en nog jong), maar hij gaf wel vele redenen tot argwaan door zijn wetteloos gedrag en het navolgen van de barbaren, dat hij niet gelijk wilde zijn aan degenen die aanwezig waren en ze onderzochten de overige dingen van hem of hij soms in strijd met enig aspect van wat als normaal gold had geleefd en omdat hij

ἐπὶ τὸν τρίποδά ποτε τὸν ἐν Δελφοῖς, ὃν ἀνέθεσαν οἱ
Ἕλληνας ἀπὸ τῶν Μήδων ἀκροθίνιον¹, ἠξίωσεν ἐπιγράψασθαι
αὐτὸς ἰδίᾳ τὸ ἐλεγεῖον² τὸδε·

Ἑλλήνων ἀρχηγὸς ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων,

Παυσανίας Φοῖβω μνήμ' ἀνέθηκε³ τὸδε.

τὸ μὲν οὖν ἐλεγεῖον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξεκόλαψαν⁴ εὐθύς τότε
ἀπὸ τοῦ τρίποδος τοῦτο καὶ ἐπέγραψαν ὀνομαστί⁵ τὰς πόλεις
ὅσαι ξυγκαθελοῦσαι τὸν βάρβαρον ἔστησαν τὸ ἀνάθημα⁶.
τοῦ μέντοι Παυσανίου ἀδίκημα καὶ τότε ἔδοκει εἶναι, καὶ
ἐπεὶ γε δὴ ἐν τούτῳ⁷ καθιστῆκει, πολλῶ μᾶλλον παρόμοιον⁸
πραχθῆναι ἐφαίνεται τῇ παρούσῃ διανοίᾳ. ἐπυνθάνοντο δὲ
καὶ ἐς τοὺς Εἰλωτας πράσσειν τι αὐτόν, καὶ ἦν δὲ οὕτως·
ἐλευθέρωσιν⁹ τε γὰρ ὑπισχνεῖτο αὐτοῖς καὶ πολιτείαν¹⁰, ἣν
ξυνεπαναστῶσι καὶ τὸ πᾶν ξυγκατεργάσωνται. ἀλλ' οὐδ'

¹ ἀκροθίνιον τό	buitoffer
² ἐλεγεῖον	elegisch distichon
³ ἀνατίθημι	wijden
⁴ ἐκολλάπτω	eruit bikken
⁵ ὀνομαστί	met name
⁶ ἀνάθημα	wijgeschenk
⁷ <i>sc. aanklacht</i>	
⁸ παρόμοιος	ongeveer gelijk
⁹ ἐλευθέρωσις ἢ	bevrijding
¹⁰ πολιτεία	burgerschap

ooit op de driehoek in Delphi, die de Grieken hadden gewijd als buitoffer van de Meden, het juist had geacht zelf persoonlijk het volgende elegisch distichon te laten ingraven:

‘Toen de bevelhebber der Grieken het leger der Meden had vernietigd, stelde Pausanias dit als gedenkteken voor Phoibos op.’

Dat distichon dan hadden de Lakedaimoniërs toen onmiddellijk uit de driehoek laten blikken en ze hebben bij name al de steden laten opschrijven, die gezamenlijk de barbaar ten val hadden gebracht en het wijgeschenk hadden opgesteld. Van Pausanias echter scheen het zowel toen een onrecht te zijn als ook toen hij dan die aanklacht aan zijn broek had, scheen het veel meer conform zijn bedoeling van dat moment gedaan te zijn. Ze vernamen ook, dat hij gemene zaken met de Heloten deed en dat was ook als volgt: hij beloofde hun immers de vrijheid en burgerschap, als ze samen met hem in opstand zouden komen en het hele plan met hem zouden verwerkelijken. Maar omdat ze desondanks

ὡς οὐδὲ τῶν Εἰλώτων μηνυταῖς¹ τισὶ πιστεύσαντες ἠξίωσαν νεώτερόν² τι ποιεῖν ἐς αὐτόν, χρώμενοι τῷ τρόπῳ ὧπερ εἰώθασιν ἐς σφᾶς αὐτούς, μὴ ταχεῖς εἶναι περὶ ἀνδρὸς Σπαρτιάτου ἄνευ ἀναμφισβητήτων³ τεκμηρίων βουλευσαί τι ἀνήκεστον⁴, πρὶν γε δὴ αὐτοῖς, ὡς λέγεται, ὁ μέλλων τὰς τελευταίας βασιλεῖ ἐπιστολὰς πρὸς Ἀρτάβαζον κομιεῖν, ἀνήρ Ἀργίλιος, παιδικά⁵ ποτε ὦν αὐτοῦ καὶ πιστότατος ἐκείνῳ, μηνυτῆς γίνεταί, δείσας κατὰ ἐνθύμησίν⁶ τινα ὅτι οὐδεὶς πω τῶν πρὸ ἐαυτοῦ ἀγγέλων πάλιν ἀφίκετο, καὶ παρασημηνάμενος⁷ σφραγίδα, ἴνα, ἣν ψευσοθῆ⁸ τῆς δόξης ἢ καὶ ἐκεῖνός τι μεταγράψαι⁹ αἰτήσῃ, μὴ ἐπιγνῶ, λύει τὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς ὑπονοήσας τι τοιοῦτον προσεπεστάλθαι¹⁰ καὶ αὐτὸν ἠῦρεν ἐγγεγραμμένον κτείνειν. **133.** τότε δὴ οἱ ἔφοροι δείξαντος αὐτοῦ τὰ γράμματα μᾶλλον μὲν ἐπίστευσαν, αὐτήκοοι¹¹ δὲ βουλη-

¹ μηνυτῆς ὁ	aanklager
² νεώτερος	revolutionair
³ ἀναμφισβήτητος	onbetwistbaar
⁴ ἀνήκεστος	ongeneeslijk
⁵ παιδικά τά	lieveling
⁶ ἐνθύμησις ἢ	overweging
⁷ παρασημαίνομαι	vervalsen
⁸ ψεύδομαι + <i>gen.</i>	zich vergissen in
⁹ μεταγράψω	iets anders opschrijven
¹⁰ προσεπιστέλλω	bovendien opdragen
¹¹ αὐτήκοος	oorgetuige

enige verklikkers van de Heloten niet geloofden, vonden ze het goed iets ongewoons jegens hem te doen, waarbij ze gebruik maakten van de methode juist welke ze gewoon zijn tegen zich te gebruiken: het niet snel zijn betreffende een Spartiaat zonder onomstotelijke bewijzen iets onherstelbaars te besluiten, niet eerder dan dat, zoals gezegd wordt, de man die de laatste brief voor de koning naar Artabazos zou brengen, een Argiliër ¹, ooit zijn lievelingetje en hem uiterst trouw, hun informant werd, omdat hij door een of andere overweging bang was geworden, omdat nog niemand van de boden vóór hem teruggekomen was en toen hij de zegelring had vervalst, opdat, als hij zich in zijn mening vergist had en hij de brief zou vragen om er nog iets te veranderen, het niet doorhad, maakte hij die brief open, waarvan hij had vermoed dat zo iets ook nog opgedragen was en waarin hij ontdekte dat er in stond hem te doden. **133**. Toen hij de brief had laten zien, geloofden de eforen het meer, maar ze wilden bovendien zelf horen, dat Pausanias iets zei,

¹ *Hij was een slaaf uit de Thracische stad Argilos.*

θέντες ἔτι γενέσθαι αὐτοῦ Πausανίου τι λέγοντος, ἀπὸ παρασκευῆς¹ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ Ταίναρον ἰκέτου οἰχομένου καὶ σκηνησαμένου διπλῆν διαφράγματι² καλύβην³, ἐς ἣν τῶν [τε] ἐφόρων ἐντός τινος ἔκρυψε, καὶ Πausανίου ὡς αὐτὸν ἐλθόντος καὶ ἐρωτῶντος τὴν πρόφασιν τῆς ἰκετείας ἦσθοντο πάντα σαφῶς, αἰτιωμένου τοῦ ἀνθρώπου τὰ τε περὶ αὐτοῦ γραφέντα καὶ τᾶλλ' ἀποφαίνοντος καθ' ἕκαστον, ὡς οὐδὲν πώποτε αὐτὸν ἐν ταῖς πρὸς βασιλέα διακονίαις παραβάλοιο⁴, προτιμηθεῖ⁵ δ' ἐν ἴσῳ τοῖς πολλοῖς τῶν διακόνων⁶ ἀποθανεῖν, κάκεινου αὐτὰ τε ταῦτα ξυνομολογοῦντος καὶ περὶ τοῦ παρόντος οὐκ ἐῶντος ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ πίστιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ διδόντος τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀξιοῦντος ὡς τάχιστα πορεύεσθαι καὶ μὴ τὰ πρᾶσσόμενα διακωλύειν. **134.** ἀκούσαντες δὲ ἀκριβῶς τότε μὲν ἀπῆλθον οἱ ἔφοροι, βεβαίως δὲ ἤδη εἰδότες ἐν τῇ πόλει τὴν ξύλληψιν⁷ ἐποιοῦντο. λέγεται δ' αὐτὸν μέλλοντα ξυλληφθῆσεσθαι ἐν τῇ ὁδῷ, ἐνὸς μὲν τῶν ἐφόρων τὸ πρόσ-ωπον προσιόντος ὡς εἶδε, γνῶναι ἐφ' ᾧ ἐχώρει, ἄλλου δὲ

¹ παρασκευή	voorbereiding, plan
² διάφραγμα τό	middenmuur
³ καλύβη	tent
⁴ παραβάλλομαι	misleiden, de belangen van iemand dwarsbomen
⁵ προτιμάομαι	beloond worden
⁶ διάκονος	dienaar
⁷ ξύλληψις ἢ	arrestatie

en toen de man volgens plan als smekeling naar Tainaron gegaan was en een tent had opgezet, die door een tussendoek uit twee delen bestond, waar hij binnenin enigen van de eforen had verborgen en toen Pausanias naar hem gekomen was en hem naar de reden waarom hij smekeling was, vroeg, hoorden ze alles duidelijk, toen de man als oorzaken noemde wat betreffende hem opgeschreven was en hij de rest stuk voor stuk onthulde, dat hij hem nog nooit enigszins in zijn diensten jegens de koning had gedwarsboomd, maar dat hij net zoals de meeste dienaren met de dood beloond werd en toen Pausanias juist dat toegaf en hem niet boos liet worden over de situatie, maar zijn woord had gegeven voor zijn vertrek uit de tempel en wilde dat hij zo snel mogelijk vertrok en niet dat hij niet dat, waarmee hij bezig was, verhinderde.

134. Toen ze het in detail hadden gehoord, toen gingen de eforen weg en omdat ze het nu zeker wisten, arresteerden ze hem in de stad. Men zegt dat hij, toen hij op het punt stond op de weg gegrepen te worden, toen hij het gelaat van één van de eforen zag, toen hij er aankwam, begreep, waarvoor hij kwam en toen een ander onduidelijk knikte

νεύματι¹ ἀφανεῖ χρησαμένου καὶ δηλώσαντος εὐνοία πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Χαλκιοῖκου χωρῆσαι δρόμῳ καὶ προκαταφυγεῖν· ἦν δ' ἐγγὺς τὸ τέμενος². καὶ ἐς οἶκημα οὐ μέγα ὃ ἦν τοῦ ἱεροῦ ἐσελθὼν, ἵνα μὴ ὑπαίθριος³ ταλαιπωροίη⁴, ἠσύχαζεν. οἱ δὲ τὸ παραυτικά⁵ μὲν ὑστέρησαν τῆ διώξει, μετὰ δὲ τοῦτο τοῦ τε οἰκήματος τὸν ὄροφον⁶ ἀφεῖλον καὶ τὰς θύρας ἔνδον ὄντα τηρήσαντες⁷ αὐτὸν καὶ ἀπολαβόντες⁸ ἔσω ἀπωκοδόμησαν⁹, προσκαθεζόμενοι τε ἐξεπολιόρκησαν λιμῶ. καὶ μέλλοντος αὐτοῦ ἀποψύχειν¹⁰ ὥσπερ εἶχεν ἐν τῷ οἰκήματι, αἰσθόμενοι ἐξάγουσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἔτι ἔμπνουν¹¹ ὄντα, καὶ ἐξαχθεῖς ἀπέθανε παραχρῆμα¹². καὶ αὐτὸν ἐμέλλησαν μὲν ἐς τὸν Καιάδαν¹ [οὔπερ τοὺς κακούργους] ἐσβάλλειν· ἔπειτα ἔδοξε

¹ νεῦμα τό	knik
² τέμενος τό	heiligdom
³ ὑπαίθριος	onder de blote lucht
⁴ ταλαιπορέω	het zwaar hebben
⁵ τό παραυτικά	onmiddellijk
⁶ ὄροφος	dak
⁷ τηρέω	bewaken
⁸ ἀπολαμβάνω	opsluiten
⁹ ἀποικοδομέω	toemetselen, versperren
¹⁰ ἀποψύχω	de laatste adem uitblazen
¹¹ ἔμπνους	ademend
¹² παραχρῆμα	onmiddellijk

en in goede gezindheid duidelijk maakte het op een lopen te zetten naar het heiligdom van Athene van het Bronzen Huis en om daar van tevoren zijn toevlucht te nemen. Het heiligdom was dichtbij. En nadat hij een vertrek in gegaan was, dat van de tempel was, opdat hij het niet zwaar zou hebben onder de hemel, hield hij zich rustig. Zij waren onmiddellijk te laat in de achtervolging, maar daarna haalden ze het dak van het vertrek eraf en ze metselden de deuren dicht, terwijl ze hem, terwijl die binnen was, bewaakten en binnen opsloten en zij hielden geduldig de wacht en zij hongerden hem uit. En toen hij op het punt stond zijn laatste adem in het vertrek uit te blazen, precies zoals hij was, en zij dat bemerkten, haalden ze hem nog ademend naar buiten en toen hij naar buiten gehaald was, stierf hij onmiddellijk. En ze waren van plan hem in de Kaiadas [juist waar ze de schurken in gooien] te werpen.

¹ Καιάδας ἡ de Kaiadas, een afgrond in Sparta, waarin criminelen gegoooid werden vergelijkbaar met de Tarpeia in Rome.

πλησίον που κατορύξαι¹. ὁ δὲ θεὸς ὁ ἐν Δελφοῖς τὸν τε τάφον ὕστερον ἔχρησε τοῖς Λακεδαιμονίοις μετενεγκεῖν² οὐ̄περ ἀπέθανε (καὶ νῦν κεῖται ἐν τῷ προτεμενίσματι³, ὃ γραφῆ στήλαι δηλοῦσι) καὶ ὡς⁴ ἄγος αὐτοῖς ὄν τὸ πεπραγμένον δύο σώματα ἀνθ' ἑνὸς τῆ Χαλκιοίκῳ ἀποδοῦναι. οἱ δὲ ποιησάμενοι χαλκοῦς ἀνδριάντας⁵ δύο ὡς ἀντὶ Παυσανίου ἀνέθεσαν. **135.**οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ὡς καὶ τοῦ θεοῦ ἄγος κρίναντος, ἀντεπέταξαν⁶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐλαύνειν αὐτό.

Τοῦ δὲ μηδισμοῦ⁷ τοῦ Παυσανίου οἱ Λακεδαιμόνιοι πρέσβεις πέμψαντες παρὰ τοὺς Ἀθηναίους ξυνεπητιῶντο⁸ καὶ τὸν Θεμιστοκλέα, ὡς ἠὔρισκον ἐκ τῶν περὶ Παυσανίαν ἐλέγχων⁹, ἤξιουν τε τοῖς αὐτοῖς κολάζεσθαι¹⁰ αὐτόν. οἱ δὲ πεισθέντες (ἔτυχε γὰρ ὡστρακισμένος¹¹ καὶ ἔχων δίαιταν μὲν ἐν Ἄργει, ἐπιφοιτῶν¹ δὲ καὶ ἐς τὴν ἄλλην Πελοπόννησον) πέμπουσι

¹ κατορύσσω	begraven
² μεταφέρω	verplaatsen, overbrengen
³ προτεμένισμα τό	entree van het heiligdom
⁴ ὡς + <i>acc. abs.</i>	omdat, zo zei hij,
⁵ ἀνδριάς ὁ	beeld
⁶ ἀντεπιτάττω	op hun beurt opdragen
⁷ μηδισμός ὁ	het heulen met de Pers
⁸ συνεπαιτιάομαι	tegelijk daarbij beschuldigen
⁹ ἔλεγχος ὁ	bewijs
¹⁰ κολάζω	straffen
¹¹ ὄστρακίζω	verbannen door het schervengerecht

Vervolgens besloten ze hem ergens in de buurt te begraven. De god in Delphi gaf later de Lakedaimoniërs het orakel het graf te verplaatsen exact naar de plek, waar hij gestorven was (en nu ligt hij in de entree van het heiligdom, hetgeen stèlai met een inscriptie duidelijk maken) en om twee lichamen, omdat de daad voor hen een bloedschuld zou zijn, in plaats van één terug te geven aan Athene van het Bronzen Huis. Toen ze twee bronzen beelden hadden gemaakt als om Pausanias te vervangen, wijdden ze die. **135**. De Atheners droegen de Lakedaimoniërs op hun beurt op om die schuld te verdrijven, in de mening dat de god het een bloedschuld gevonden had. Wegens het medisme van Pausanias zonden de Lakedaimoniërs gezanten naar de Atheners en tegelijk beschuldigden ze ook Themistokles, zoals ze ontdekt hadden uit de bewijzen betreffende Pausanias en ze wilden dat hij op dezelfde gronden gestraft werd. Toen ze overtuigd waren (want hij was verbannen door het schervengericht en leefde in Argos en bezocht ook geregeld de rest van de Peloponnesos) zonden ze

¹ ἐπιφοιτάω

geregeld gaan

μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἐτοίμων ὄντων ξυνδιώκειν ἄνδρας οἷς εἴρητο ἄγειν ὅπου ἂν περιτύχωσιν¹. **136.** ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς προαισθόμενος φεύγει ἐκ Πελοποννήσου ἐς Κέρκυραν, ὧν αὐτῶν εὐεργέτης. δεδιέναι δὲ φασκόντων Κερκυραίων ἔχειν αὐτὸν ὥστε Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις ἀπεχθέσθαι², διακομίζεται³ ὑπ' αὐτῶν ἐς τὴν ἠπειρον τὴν καταντικρὺ⁴. καὶ διωκόμενος ὑπὸ τῶν προστεταγμένων⁵ κατὰ πύστιν⁶ ἢ χωροίη, ἀναγκάζεται κατὰ τι ἄπορον⁷ παρὰ Ἄδμητον τὸν Μολοσσῶν βασιλέα ὄντα αὐτῷ οὐ φίλον καταλῦσαι⁸. καὶ ὁ μὲν οὐκ ἔτυχεν ἐπιδημῶν, ὁ δὲ τῆς γυναικὸς ἰκέτης γενόμενος διδάσκεται ὑπ' αὐτῆς τὸν παῖδα σφῶν λαβὼν καθέζεσθαι ἐπὶ τὴν ἐστίαν. καὶ ἐλθόντος οὐ πολὺ ὕστερον τοῦ Ἀδμήτου δηλοῖ τε ὅς ἐστι καὶ οὐκ ἀξιοῖ⁹, εἴ τι ἄρα αὐτὸς ἀντεῖπεν¹⁰ αὐτῷ Ἀθηναίων δεομένῳ, φεύγοντα τιμωρεῖσθαι¹¹. καὶ γὰρ

¹ περιτυγχάνω	toevallig treffen
² ἀπεχθάνομαι + <i>dat.</i>	zich gehaat maken bij
³ διακομίζω	overzetten
⁴ καταντικρὺ	er tegenover
⁵ προστάττω	opdragen
⁶ πύστις ἢ	gerucht, informatie
⁷ ἄπορος	moeilijk
⁸ καταλύω	zijn intrek nemen
⁹ ἀξιόω	willen, wensen
¹⁰ ἀνταγορεύω	tegenspreken
¹¹ τιμωρέομαι	straffen

met de Lakedaimoniërs, die bereid waren hem mede te achtervolgen, mannen, die gezegd was hem daar te arresteren, waar ze hem ook maar toevallig zouden treffen. **136.** Toen Themistokles dat op tijd gehoord had, vluchtte hij van de Peloponnesos naar Kerkura, omdat hij hun weldoener was. Toen de Kerkuraiers zeiden bang te zijn hem daar te hebben, zodat ze zich gehaat maakten bij de Lakedaimoniërs en de Atheners, werd hij door hen overgezet naar het vasteland tegenover Kerkura. En toen hij achtervolgd werd door degenen die die taak hadden, in het voetspoor van de informatie waarheen hij ging, werd hij gedwongen, omdat het voor hem een probleem was, zijn intrek te nemen bij Admetos de koning van de Molossoi, die geen vriend van hem was. En de koning was niet in het land, maar Themistokles werd smekeling van diens vrouw en werd door haar geïnformeerd hun zoon op te pakken en zich bij de haard te zetten. En toen Admetos korte tijd later gekomen was, maakte hij duidelijk wie hij was en hij wenste niet, dat hij zich niet op hem als balling zou wreken, als hij zelf iets in diens nadeel had gezegd, toen hij de Atheners nodig had.

ἄν ὑπ' ἐκείνου πολλῶ ἀσθενεστέρος ἐν τῷ παρόντι κακῶς
πάσχειν, γενναῖον δὲ εἶναι τοὺς ὁμοίους ἀπὸ τοῦ ἴσου τιμω-
ρεῖσθαι. καὶ ἅμα αὐτὸς μὲν ἐκείνῳ χρείας¹ τινὸς καὶ οὐκ
ἐς τὸ σῶμα σώζεσθαι ἐναντιωθῆναι², ἐκεῖνον δ' ἄν, εἰ ἐκδοίη
αὐτόν (εἰπὼν ὑφ' ὧν καὶ ἐφ' ᾧ διώκεται), σωτηρίας ἂν τῆς
ψυχῆς ἀποστερῆσαι. **137.** ὁ δὲ ἀκούσας ἀνίστησί τε αὐτόν μετὰ
τοῦ ἑαυτοῦ υἱέος, ὥσπερ καὶ ἔχων αὐτόν ἐκαθέζετο, καὶ
μέγιστον ἦν ἰκέτευμα³ τοῦτο, καὶ ὕστερον οὐ πολλῶ τοῖς τε
Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις ἐλθοῦσι καὶ πολλὰ εἰποῦσιν
οὐκ ἐκδίδωσιν, ἀλλ' ἀποστέλλει βουλόμενον ὡς βασιλέα
πορευθῆναι ἐπὶ τὴν ἑτέραν θάλασσαν περὶ ἐς Πύδναν⁴ τὴν
Ἀλεξάνδρου. ἐν ἧ ὀλκάδος⁵ τυχῶν ἀναγομένης ἐπ' Ἰωνίας
καὶ ἐπιβάς καταφέρεται χειμῶνι ἐς τὸ Ἀθηναίων στρατό-
πεδον, ὃ ἐπολιόρκει Νάξον. καὶ (ἦν γὰρ ἀγνώς⁶ τοῖς ἐν τῇ
νηί) δείσας φράζει τῷ ναυκλήρῳ ὅστις ἐστὶ καὶ δι' ἃ φεύγει,
καὶ εἰ μὴ σώσει αὐτόν, ἔφη ἐρεῖν ὅτι χρήμασι πεισθεῖς

¹ χρεία wens, behoefte

² ἐναντιόομαι zich verzetten

³ ἰκέτευμα manier van smeken

⁴ *Pydna: Alexander, de vader van Perdikkas, had de stad Pydna in die tijd in zijn macht. Ze lag eigenlijk ten zuiden van Macedonia en hoorde eigenlijk niet bij Macedonia.*

⁵ ὀλκάς vrachtschip

⁶ ἀγνώς onbekend

Want dat hij wel als veel zwakkere in de huidige situatie door hem slecht behandeld zou worden, maar dat het fatsoenlijk was zich op de mensen die gelijk waren vanuit een gelijke situatie te wreken en dat hijzelf zich tegen hem te weer had gesteld wegens een of andere behoefte en niet met betrekking tot lijfsbehoud, en dat hij dus, als hij hem uit zou leveren (hij had gezegd door wie en waarom hij achtervolgd werd) hem wel van de redding van zijn leven zou beroven. **137**. Toen hij dat gehoord had, deed hij hem opstaan met zijn eigen zoon, precies zoals hij ook met hem zat en dat was voor hem de grootste manier van smeken en toen niet veel later de Lakedaimoniërs en Atheners gekomen waren en veel gezegd hadden, leverde hij hem niet uit, maar begeleidde hem, toen hij naar de koning wilde vertrekken, naar de andere zee te voet naar het Pudna van Alexander. Daar trof hij een vrachtschip, dat zee koos naar Ionië en hij ging aan boord en kwam door een storm terecht bij de vloot van de Atheners, die Naxos aan het belegeren was. En (hij was immers onbekend aan de mensen in het schip) uit angst vertelde hij de kapitein wie hij was en waarom hij vluchtte en hij zei, dat, als hij hem niet zou redden, hij zou zeggen dat hij door geld overreed hem vervoerde.

αὐτὸν ἄγει· τὴν δὲ ἀσφάλειαν εἶναι μηδένα ἐκβῆναι ἐκ
 τῆς νεῶς μέχρι πλοῦς¹ γένηται· πειθομένῳ δ' αὐτῷ χάριν
 ἀπομνήσεσθαι ἀξίαν. ὁ δὲ ναύκληρος ποιεῖ τε ταῦτα καὶ
 ἀποσαλεύσας² ἡμέραν καὶ νύκτα ὑπὲρ³ τοῦ στρατοπέδου ὕστε-
 ρον ἀφικνεῖται ἐς Ἔφεσον. καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκεῖνόν
 τε ἐθεράπευσε χρημάτων δόσει⁴ (ἦλθε γὰρ αὐτῷ ὕστερον
 ἔκ τε Ἀθηνῶν παρὰ τῶν φίλων καὶ ἐξ Ἄργους ἃ ὑπεξ-
 ἐκειτο⁵) καὶ μετὰ τῶν κάτω Περσῶν τινὸς πορευθεὶς ἄνω
 ἐσπέμπει γράμματα πρὸς βασιλέα Ἀρταξέρξη τὸν Ξέρξου
 νεωστὶ βασιλεύοντα. ἐδήλου δὲ ἡ γραφὴ ὅτι⁶ Ἐμιστοκλῆς
 ἦκω παρὰ σέ, ὃς κακὰ μὲν πλεῖστα Ἑλλήνων εἴργασμαι
 τὸν ὑμέτερον οἶκον, ὅσον χρόνον τὸν σὸν πατέρα ἐπιόντα
 ἐμοὶ ἀνάγκη ἡμυνόμην, πολὺ δ' ἔτι πλείω ἀγαθὰ, ἐπειδὴ ἐν
 τῷ ἀσφαλεῖ μὲν ἐμοί, ἐκείνῳ δὲ ἐν ἐπικινδύνῳ πάλιν ἡ ἀπο-
 κοιμὴ⁷ ἐγένετο. καὶ μοι εὐεργεσία ὀφείλεται⁸ (γράψας τὴν
 τε ἐκ Σαλαμῖνος προάγγελσιν¹ τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τὴν

¹ πλοῦς	vaarweer
² ἀποσαλεύω	op zee voor anker liggen
³ ὑπὲρ + <i>gen.</i>	voorbij
⁴ δόσις ἢ	gift
⁵ ὑπέκκειμαι	heimelijk verborgen zijn
⁶ ὅτι	= :
⁷ ἀποκομιδὴ	terugkeer
⁸ ὀφείλω	verschuldigd zijn

Dat die veiligheid eruit bestond, dat niemand van boord ging, totdat er gunstig weer om te varen kwam. Dat hij voor hem, als hij luisterde, aan waardige dank zou denken. De kapitein deed dat en hij lag een dag en nacht voorbij de vloot op zee voor anker en bereikte daarna Efesos. En Themistokles vereerde hem door geld te geven (dat was hem later uit Athene gekomen van vrienden en uit Argos, dat daar voor hem heimelijk verborgen was) en hij trok met iemand van de Perzen aan de zee landinwaarts en hij zond een brief naar Koning Artaxerxes, de zoon van Xerxes, die nog maar net koning was. De brief deed mee: "Ik Themistokles kom naar jou toe, ik die van de Grieken jouw huis de meeste ellende heb berokkend, al de tijd dat ik noodgedwongen me verdedigde tegen uw vader, toen hij tegen mij optrok, maar nog veel meer goede dingen, toen de terugkeer voor mij zonder problemen was maar voor hem in gevaar. En een weldaad is mij verschuldigd (hij schreef over de waarschuwing over de terugkeer vanuit Salamis en

¹ προάγγελσις

waarschuwing

τῶν γεφυρῶν, ἦν ψευδῶς προσεποιήσατο¹, τότε δι' αὐτὸν οὐ διάλυσιν), καὶ νῦν ἔχων² σε μεγάλα ἀγαθὰ δρᾶσαι πάρεμι διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν σὴν φιλίαν. βούλομαι δ' ἐνιαυτὸν ἐπισχῶν³ αὐτός σοι περὶ ὧν ἤκω δηλῶσαι.' **138.** βασιλεὺς δέ, ὡς λέγεται, ἐθαύμασέ τε αὐτοῦ τὴν διάνοιαν καὶ ἐκέλευε ποιεῖν οὕτως. ὁ δ' ἐν τῷ χρόνῳ ὃν ἐπέσχε τῆς τε Περσίδος γλώσσης ὅσα ἐδύνατο κατενόησε⁴ καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων⁵ τῆς χώρας· ἀφικόμενος δὲ μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν γίγνεται παρ' αὐτῷ μέγας καὶ ὅσος οὐδεὶς πω Ἑλλήνων διὰ τε τὴν προϋπάρχουσαν⁶ ἀξίωσιν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐλπίδα, ἦν ὑπετίθει⁷ αὐτῷ δουλώσειν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ πείραν⁸ διδοὺς ξυνετός⁹ φαίνεσθαι.

⁷ Ἦν γὰρ ὁ Θεμιστοκλῆς βεβαιότατα δὴ φύσεως ἰσχὺν δηλώσας καὶ διαφερόντως¹⁰ τι ἐς αὐτὸ μᾶλλον ἐτέρου ἄξιος

¹ προσποιέομαι	voorwenden
² ἔχω + <i>inf.</i>	kunnen
³ ἐπέχω	wachten
⁴ κατανοέω + <i>gen.</i>	leren
⁵ ἐπιτήδευμα	gewoonte
⁶ προϋπάρχω	voor die tijd voor handen zijn
⁷ ὑποτίθημι	opwekken
⁸ πείρα	proeve
⁹ συνετός	met inzicht
¹⁰ διαφερόντως	in het bijzonder

en het feit dat de bruggen, wat hij leugenachtig had voorgewend, door zijn toedoen niet losgemaakt waren) en nu kom ik terwijl ik u grote voordelen kan bezorgen, maar achtervolgd word door de Grieken wegens mijn vriendschap met u. Ik wil, na een jaar gewacht te hebben, u zelf onthullen waarom ik gekomen ben.” **138**. De koning verbaasde zich, zoals gezegd wordt, over zijn plan en beval hem zo te doen. In de tijd dat hij wachtte, leerde hij de Perzische taal, voorzover hij dat kon en de gewoonten van het land. En toen hij na een jaar gekomen was, werd hij bij de koning een grote meneer en zo groot als nog niemand onder de Grieken, door de waardering, die er al voor hem was en de hoop op de Griekse wereld, die hij bij hem opwekte, dat hij namelijk de Griekse wereld zou onderwerpen en vooral omdat hij later bewijs gaf een man met inzicht te blijken.

Want Themistokles maakte op zeer betrouwbare wijze de kracht van zijn aard duidelijk en in het bijzonder misschien met betrekking daarmee verdiende hij meer dan een ander bewondering.

θαυμάσαι· οἰκεία γὰρ ξυνέσει καὶ οὔτε προμαθῶν ἐς αὐτὴν οὐδὲν οὔτ' ἐπιμαθῶν, τῶν τε παραχρῆμα¹ δι' ἐλαχίστης βουλῆς κράτιστος γνώμων² καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστής³. καὶ ἃ μὲν μετὰ χειρας ἔχοι, καὶ ἐξηγήσασθαι⁴ οἷός τε, ὧν δ' ἄπειρος⁵ εἴη, κρῖναι ἰκανῶς οὐκ ἀπήλλακτο⁶. τό τε ἄμεινον ἢ χειρὸν ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα. καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν⁷ φύσεως μὲν δυνάμει, μελέτης δὲ βραχύτητι κράτιστος δὴ οὗτος αὐτοσχεδιάζειν⁸ τὰ δέοντα ἐγένετο. νοσήσας δὲ τελευτᾷ τὸν βίον· λέγουσι δὲ τινες καὶ ἐκούσιον⁹ φαρμάκῳ ἀποθανεῖν αὐτόν, ἀδύνατον νομίσαντα εἶναι ἐπιτελέσαι βασιλεῖ ἃ ὑπέσχετο. μνημεῖον μὲν οὖν αὐτοῦ ἐν Μαγνησίᾳ ἐστὶ τῇ Ἀσιανῇ¹⁰ ἐν τῇ ἀγορᾷ· ταύτης γὰρ ἦρχε τῆς χώρας, δόντος βασιλέως αὐτῷ Μαγνησίαν μὲν ἄρτον¹¹, ἣ προσέφερε πεντήκοντα τάλαντα

¹ παραχρῆμα	van dat moment
² γνώμων	met inzicht
³ εἰκαστής	voorspeller
⁴ ἐξηγέομαι	interpreteren
⁵ ἄπειρος + <i>gen.</i>	zonder ervaring met
⁶ ἀπαλλάσσομαι	tekort schieten
⁷ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν <i>inf. abs.</i>	om kort te gaan
⁸ αὐτοσχεδιάζω	voor de vuist weg spreken
⁹ ἐκούσιος	vrijwillig
¹⁰ Ἀσιανός	van Asia
¹¹ ἄρτος	brood

want door eigen inzicht en ook absoluut niet omdat hij van tevoren of later informatie had gekregen ter bevordering van dat inzicht, was hij een man met zeer goed inzicht in de dingen van het moment met zeer snelle besluitvaardigheid en hij kon de dingen, die gingen gebeuren, tot zeer ver in de toekomst zeer goed inschatten. En de dingen, waarmee hij bezig was, kon hij ook uitleggen en niet schoot hij te kort die dingen voldoende te beoordelen, waarmee hij geen ervaring had. Want wat beter was of minder voorzag hij het best ook als het onduidelijk was. En om kort te gaan door het vermogen van zijn aard en de korthed van voorbereiding bleek hij de beste in het improviseren van wat nodig was. Hij stierf op zijn ziekbed. Sommigen zeggen dat hij ook vrijwillig door gif gestorven is, omdat hij meende dat het onmogelijk was te voltooiën voor de koning wat hij beloofd had. Zijn gedenktekn dan staat in Magnesia in Asia op de agora. Wat hij was gouverneur van dat gebied: de koning had hem Magnesia als brood gegeven, dat hem 50 talenten

τοῦ ἐνιαυτοῦ, Λάμψακον δὲ οἶνον (ἐδόκει γὰρ πολυοινότατον τῶν τότε εἶναι), Μυοῦντα δὲ ὄψον¹. τὰ δὲ ὅστ᾽ αἰ φασὶ κομισθῆναι αὐτοῦ οἱ προσήκοντες οἴκαδε κελεύσαντος ἐκείνου καὶ τεθῆναι κρύφα² Ἀθηναίων ἐν τῇ Ἀττικῇ· οὐ γὰρ ἐξῆν θάπτειν ὡς ἐπὶ προδοσίᾳ φεύγοντος. τὰ μὲν κατὰ Παυσανίαν τὸν Λακεδαιμόνιον καὶ Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον, λαμπροτάτους γενομένους τῶν καθ' ἑαυτοὺς Ἑλλήνων, οὕτως ἐτελεύτησεν.

139. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης πρεσβείας τοιαῦτα ἐπέταξαν τε καὶ ἀντεκελεύσθησαν περὶ τῶν ἐναγῶν³ τῆς ἐλάσεως⁴. ὕστερον δὲ φοιτῶντες παρ' Ἀθηναίου Ποτειδαίας τε ἀπανίστασθαι⁵ ἐκέλευον καὶ Αἴγιναν αὐτόνομον ἀφιέναι, καὶ μάλιστα γε πάντων καὶ ἐνδηλότατα προύλεγον τὸ περὶ Μεγαρέων ψήφισμα καθελοῦσι μὴ ἂν γίνεσθαι πόλεμον, ἐν ᾧ εἴρητο αὐτοὺς μὴ χρῆσθαι τοῖς λιμέσι τοῖς ἐν τῇ Ἀθηναίων ἀρχῇ μηδὲ τῇ Ἀττικῇ ἀγορᾷ. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι οὔτε τᾶλλα ὑπήκουον οὔτε τὸ ψήφισμα καθήρουν, ἐπικαλοῦντες⁶ ἐπεργασίαν¹ Μεγαρεῦσι τῆς γῆς τῆς ἱερᾶς καὶ τῆς ἀορίστου²

¹ ὄψος

toespijs

² κρύφα + *gen.*

buiten medeweten van

³ ἐναγῆς

met vloek, schuld beladen

⁴ ἔλασις ἢ

⁵ ἀπανίσταμαι + *gen.*

opbreken van

⁶ ἐπικαλέω + *dat.* + *acc.*

iemand beschuldigen van

per jaar opbracht en Lampsakos als wijn (want hij scheen de meest wijnzuchtige van de mensen toen te zijn) en Muous als toespits. Zijn verwanten zeggen, dat zijn botten op zijn verzoek naar huis gebracht zijn en in het geheim voor de Atheners in Attika bijgezet zijn. Want het was niet mogelijk hem daar te begraven, omdat hij verbannen was wegens verraad. Zo is het afgelopen met Pausanias de Lakedaimoniër en Themistokles de Athener, die de schitterendsten zijn geweest van de Grieken in hun tijd.

139. De Lakedaimoniërs droegen dat op bij hun eerste gezantschap en op hun beurt kregen ze opdrachten over het verdrijven van wie met schuld beladen was. Later toen ze naar de Atheners kwamen, bevalen ze hun op te breken van Poteidaia en Aigina als soevereine staat op te geven en het meest en duidelijkst van alles maakten ze hun van tevoren openlijk bekend, dat hun wel niet een oorlog te beurt zou vallen, als ze hun besluit betreffende de Megarensers zouden hebben geannuleerd; in dit besluit was gezegd dat ze geen gebruik van de havens in het rijk van de Atheners hadden en ook niet van de Attische markt. Noch gaven de Atheners wat betreft de rest gehoor noch annuleerden ze het besluit, terwijl ze de Megarensers ervan beschuldigden als extra het heilige en het neutrale land te bewerken

¹ ἐπεργασία

het erbij bewerken (*naast je eigen gebied*)

² ἄοριστος

onbepaald, neutraal

καὶ ἀνδραπόδων ὑποδοχὴν¹ τῶν ἀφισταμένων. τέλος δὲ ἀφικομένων τῶν τελευταίων πρέσβειων ἐκ Λακεδαιμόνος, Ῥαμφίου τε καὶ Μελησίππου καὶ Ἀγησάνδρου, καὶ λεγόντων ἄλλο μὲν οὐδὲν ὢν πρότερον εἰώθεσαν, αὐτὰ δὲ τάδε ὅτι Ἴλακεδαιμόνιοι βούλονται τὴν εἰρήνην εἶναι, εἴη δ' ἂν εἰ τοὺς Ἕλληνας αὐτονόμους ἀφεῖτε, ποιήσαντες ἐκκλησίαν οἱ Ἀθηναῖοι γνώμας σφίσις αὐτοῖς προτίθεσαν², καὶ ἐδόκει ἅπαξ³ περὶ ἀπάντων βουλευσαμένουσ ἀποκρίνασθαι. καὶ παριόντες ἄλλοι τε πολλοὶ ἔλεγον ἐπ' ἀμφότερα γιγνόμενοι ταῖς γνώμας καὶ ὡς χρὴ πολεμεῖν καὶ ὡς μὴ ἐμπόδιον⁴ εἶναι τὸ ψήφισμα εἰρήνης, ἀλλὰ καθελεῖν, καὶ παρελθὼν Περικλῆς ὁ Ξανθίππου, ἀνήρ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πρῶτος Ἀθηναίων, λέγειν τε καὶ πράσσειν δυνατώτατος, παρήνει τοιάδε. **140.** Ἐτῆς μὲν γνώμης, ὧ Ἀθηναῖοι, αἰεὶ τῆς αὐτῆς ἔχομαι⁵, μὴ εἴκειν Πελοποννησίοις, καίπερ εἰδὼς τοὺς ἀνθρώπους οὐ τῆ αὐτῆ ὀργῆ⁶ ἀναπειθομένους τε πολεμεῖν καὶ ἐν τῷ ἔργῳ πράσσοντας, πρὸς δὲ τὰς ξυμφορὰς καὶ τὰς γνώμας τρεπομένους. ὁρῶ δὲ καὶ νῦν ὁμοῖα καὶ παραπλήσια¹ ξυμβουλευτέα²

¹ ὑποδοχή	het onderdak verlenen
² προτίθημι	voorleggen
³ ἅπαξ	éénmaal
⁴ ἐπόδιος	hinderlijk
⁵ ἔχομαι + gen.	zich vast houden aan
⁶ ὀργή	drift

en van het onderdak verlenen aan afvallige slaven. Ten slotte toen de laatste gezanten uit Lakedaimon gekomen waren, Ramfios en Melesippos en Hagesandros en toen ze niets anders zeidendan wat ze eerder gewoon waren te zeggen en dat was juist dit: “De Lakedaimoniërs willen dat het vrede is en dat kan het geval zijn, als jullie de Grieken onder eigen bestuur vrij laten.” en toen de Atheners een vergadering belegd hadden, legden ze hun zelf de voorstellen voor en zij besloten eenmalig over alles een besluit te nemen en te antwoorden. Vele anderen en spraken zich met hun meningen aansluitend bij beide standpunten en dat het nodig was oorlog te voeren traden op en dat hun besluit geen obstakel voor hen moest vormen voor de vrede, maar dat ze het moesten afschaffen. Perikles, de zoon van Xanthippos, in die tijd de eerste man onder de Atheners, het meest in staat te spreken en te handelen, adviseerde het volgende: **140.** “Atheners, ik ben altijd dezelfde mening toegedaan, nl. niet te wijken voor de Peloponnesiërs, ook al weet ik dat de mensen oorlog voeren terwijl ze niet gehoor geven aan dezelfde drift als handelen tijdens de kwestie zelf, en zich aanpassen aan wat er gebeurt en wat men meent. Ik zie dat ook nu gelijke dingen en ongeveer gelijke dingen geadviseerd door mij moeten worden

¹ παραπλήσιος

ongeveer gelijk

² συμβουλευω

adviseren; -τέος = moetende worden – (*adi. verbale*)

μοι ὄντα, καὶ τοὺς ἀναπειθομένους ὑμῶν δικαίῳ τοῖς κοινῇ
δόξασιν, ἦν ἄρα τι καὶ σφαλλώμεθα¹, βοηθεῖν, ἢ μηδὲ κατορ-
θοῦντας τῆς ξυνέσεως μεταποιεῖσθαι². ἐνδέχεται³ γὰρ τὰς
συμφορὰς⁴ τῶν πραγμάτων οὐχ ἦσσαν ἀμαθῶς χωρῆσαι⁵ ἢ
καὶ τὰς διανοίας⁶ τοῦ ἀνθρώπου· δι' ὅπερ καὶ τὴν τύχην, ὅσα
ἂν παρὰ λόγον⁷ συμβῆ, εἰώθαμεν αἰτιᾶσθαι.

Ἰλακεδαίμονιοι δὲ πρότερόν τε δῆλοι ἦσαν ἐπιβουλεύοντες
ἡμῖν καὶ νῦν οὐχ ἠκιστα. εἰρημένον⁸ γὰρ δίκας μὲν τῶν
διαφορῶν ἀλλήλοις διδόναι καὶ δέχεσθαι, ἔχειν δὲ ἑκατέρους
ἃ ἔχομεν, οὔτε αὐτοὶ δίκας πω ἤτησαν οὔτε ἡμῶν διδόντων
δέχονται, βούλονται δὲ πολέμῳ μᾶλλον ἢ λόγοις τὰ ἐγκλή-
ματα διαλύεσθαι⁹, καὶ ἐπιτάσσοντες ἤδη καὶ οὐκέτι αἰτιώμενοι
πάρεισιν. Ποτειδαίας τε γὰρ ἀπανίστασθαι κελεύουσι καὶ
Αἴγιναν αὐτόνομον ἀφιέναι καὶ τὸ Μεγαρέων ψήφισμα
καθαίρειν· οἱ δὲ τελευταῖοι οἶδε ἤκοντες καὶ τοὺς Ἕλληνας

¹ σφάλλομαι	zich vergissen, geen succes hebben
² μεταποιέομαι + <i>gen.</i>	aanspraak maken op
³ ἐνδέχεται	het is mogelijk
⁴ συμφορὰ	gebeurtenis
⁵ χωρέω	verloopen
⁶ διάνοια	plan
⁷ λόγος	rede
⁸ <i>acc. abs.</i>	
⁹ διαλύω	bijleggen

en ik vind het goed dat diegenen van jullie, die naar ons luisteren, de gemeenschappelijke besluiten te hulp komen, ook als we geen succes hebben of anders ook niet bij succes aanspraak maken op inzicht. Want het is mogelijk, dat toevallige gebeurtenissen niet minder dwaas uitpakken dan ook de plannen van de mens. Daarom zijn wij ook gewoon het lot de schuld te geven voor alwat in strijd met de rede gebeurt.

Voorheen was het duidelijk dat de Lakedaimoniërs ons belaagden en nu evenzeer. Want hoewel het de afspraak was elkaar rechtsingang te verlenen en te aanvaarden inzake geschillen en dat ieder van beide partijen houden, wat we hebben, hebben noch zichzelf dat ooit gevraagd noch aanvaarden ze het wanneer wij het geven, maar ze willen liever met oorlog dan met woorden beschuldigingen bij leggen en nu zijn ze aanwezig, terwijl ze bevelen uitdelen en niet meer vragen. Zij bevelen ons ons te verwijderen van Poteidaia en Aigina soeverein te laten gaan en het besluit betreffende de Megarensers te schrappen. En de laatsten, die gekomen zijn, gelasten ook de Grieken met zelf bestuur vrij te laten.

προαγορεύουσιν¹ αὐτονόμους ἀφιέναι. ὑμῶν δὲ μηδεὶς νομίση
περὶ βραχέος² ἂν πολεμεῖν, εἰ τὸ Μεγαρέων ψήφισμα μὴ
καθέλοιμεν, ὅπερ μάλιστα προύχονται³, εἰ καθαιρεθείη, μὴ
ἂν γίνεσθαι τὸν πόλεμον, μηδὲ ἐν ὑμῖν αὐτοῖς αἰτίαν
ὑπολίπησθε ὡς διὰ μικρὸν ἐπολεμήσατε. τὸ γὰρ βραχύ
τι τοῦτο πᾶσαν ὑμῶν ἔχει τὴν βεβαίωσιν⁴ καὶ πεῖραν τῆς
γνώμης. οἷς εἰ συγχωρήσετε⁵, καὶ ἄλλο τι μεῖζον εὐθύς
ἐπιταχθήσεσθε⁶ ὡς φόβῳ καὶ τοῦτο ὑπακούσαντες· ἀπι-
σχυρισάμενοι⁷ δὲ σαφὲς ἂν καταστήσαιτε⁸ αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ
ἴσου ὑμῖν μᾶλλον προσφέρεσθαι⁹. **141.** αὐτόθεν¹⁰ δὴ διανοήθητε
ἢ ὑπακούειν¹¹ πρὶν τι βλαβῆναι, ἢ εἰ πολεμήσομεν, ὥσπερ
ἔμοιγε ἄμεινον δοκεῖ εἶναι, καὶ ἐπὶ μεγάλῃ καὶ ἐπὶ βραχείᾳ
ὁμοίως προφάσει μὴ εἶζοντες μηδὲ ζῦν φόβῳ ἔζοντες ἃ
κεκτήμεθα· τὴν γὰρ αὐτὴν δύναται δούλωσιν ἢ τε μεγίστη

¹ προαγορεύω	gelasten
² βραχύς	onbetekenend
³ προέχομαι	als voorwendsel gebruiken
⁴ βεβαίωσις ἢ	verzekering, garantie
⁵ συγχωρέω	toegeven
⁶ ἐπιτάσσομαι	een bevel krijgen
⁷ ἀπισχυρίζομαι	zich fel kanten tegen
⁸ καθίστημι	tonen
⁹ προσφερομαι + <i>dat.</i>	omgaan met
¹⁰ αὐτόθεν	juist opgrond daarvan
¹¹ ὑπακούω	luisteren naar

Niemand van jullie moet menen, dat hij wel oorlog zal voeren om iets gerings, als wij het besluit van de Megarensers niet schrappen, juist wat zij als voorwendsel gebruiken, nl. dat als het geschrapt werd, er wel geen oorlog zou ontstaan en niet moeten jullie bij jullie zelf een schuldgevoel achterlaten, dat jullie om iets kleins oorlog hebben gevoerd. Want dat onbetekenende iets behelst alle zekerheid en proeve van jullie inzicht. En als jullie met hen tot overeenkomst zullen komen, dan zullen jullie ook onmiddellijk nog een groter bevel krijgen, omdat jullie ook daarin hebben gehoorzaamd uit angst. Als jullie je fel verzetten, dan zullen jullie het wel duidelijk maken aan hen jullie meer op gelijke voet te benaderen. **141**. Juist hierom moeten jullie besluiten hetzij te gehoorzamen alvorens enige schade opgelopen te hebben hetzij, als we oorlog zullen voeren, precies zoals het mij beter toeschijnt te zijn en niet om een belangrijke en evenzeer om een onbeduidende reden te zullen wijken en niet met angst te hebben, wat we hebben. De grootste en de kleinste vordering, die van de kant van gelijken aan hun naasten

καὶ ἐλαχίστη δικαίωσις¹ ἀπὸ τῶν ὁμοίων πρὸ δίκης τοῖς πέλας ἐπιτασσομένη.

Ἐὰν δὲ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐκατέρωθεν ὑπαρχόντων ὡς οὐκ ἀσθενέστερα ἔξομεν γινώσκοντες καθ' ἕνα ἕνα ἀκούοντες. αὐτουργοί² τε γὰρ εἰσι Πελοποννήσιοι καὶ οὔτε ἰδίᾳ οὔτ' ἐν κοινῷ³ χρήματά ἐστιν αὐτοῖς, ἔπειτα χρόνιων⁴ πολέμων καὶ διαποντίων ἄπειροι διὰ τὸ βραχέως αὐτοῖς ἐπ' ἀλλήλους ὑπὸ πενίας⁵ ἐπιφέρειν⁶. καὶ οἱ τοιοῦτοι οὔτε ναῦς πληροῦντες⁷ οὔτε πεζὰς στρατίας πολλάκις ἐκπέμπειν δύνανται, ἀπὸ τῶν ἰδίων τε ἅμα ἀπόντες καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν⁸ δαπανῶντες⁹ καὶ προσέτι καὶ θαλάσσης εἰργόμενοι¹⁰. αἱ δὲ περιουσίαι¹¹ τοῦς πολέμους μᾶλλον ἢ αἱ βίαιοι ἐσφοραὶ¹² ἀνέχουσιν. σώμασί τε ἐτοιμότεροι οἱ αὐτουργοί¹ τῶν ἀνθρώπων ἢ χρήμασι πολε-

¹ δικαίωσις	vordering
² αὐτουργός	kleine boer
³ κοινόν τό	de staat, de staatskas
⁴ χρόνιος	lang
⁵ πενία	gebrek
⁶ ἐπιφέρω	(oorlog) voeren
⁷ πληρόω	bemannen
⁸ τὰ ἑαυτῶν	hun eigen geld
⁹ δαπανῶ	besteden
¹⁰ εἰργω +gen.	uitsluiten van
¹¹ περιουσία ἢ	rijkdom
¹² ἐσφορά	oorlogsbelasting

in plaats van recht wordt opgelegd, kan dezelfde onderwerping betekenen.

Dat wij qua oorlog en qua hetgeen ieder van beide partijen ten dienste staat, niet zwakker zijn, moeten jullie gaan inzien door alles stuk voor stuk te horen. Wat de Peloponnesiërs zijn kleine boeren en noch hebben ze persoonlijk noch in de staatskas geld, verder hebben ze geen ervaring in langdurige oorlogen en oorlogen over zee, doordat zij kort tegen elkaar uit gebrek oorlog voeren. En dat soort lieden kunnen noch schepen bemannen en uitsturen en ook niet voetlegers vaak op expeditie sturen, omdat ze dan tegelijk van het eigen bezit afwezig zijn en uit eigen zak de kosten betalen en bovendien ook uitgesloten worden van de zee. Grote vermogens houden oorlogen langer overeind dan met geweld opgelegde oorlogsbelastingen. Van de mensen zijn de boeren meer bereid met hun lichaam dan met geld oorlog te voeren

¹ αὐτουργός

zelfstandige werker (een kleine boer)

μεῖν, τὸ μὲν πιστὸν ἔχοντες ἐκ τῶν κινδύνων κἄν περιγενέσθαι, τὸ δὲ οὐ βέβαιον μὴ οὐ προαναλώσειν¹, ἄλλως τε κἄν παρὰ δόξαν, ὅπερ εἰκός, ὁ πόλεμος αὐτοῖς μηκύνηται. μάχη μὲν γὰρ μιᾷ πρὸς ἅπαντας Ἕλληνας δυνατοὶ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἀντισχεῖν, πολεμεῖν δὲ μὴ πρὸς ὁμοίαν ἀντι-παρασκευὴν ἀδύνατοι, ὅταν μῆτε βουλευτηρίῳ ἐνὶ χρώμενοι παραχρῆμά τι ὀξέως ἐπιτελῶσι πάντες τε ἰσόψηφοι ὄντες καὶ οὐχ ὁμόφυλοι τὸ ἐφ' ἑαυτὸν ἕκαστος σπεύδη· ἐξ ὧν φιλεῖ² μηδὲν ἐπιτελῆς³ γίνεσθαι. καὶ γὰρ οἱ μὲν ὡς μάλιστα τιμωρήσασθαί τινα βούλονται, οἱ δὲ ὡς ἥκιστα τὰ οἰκεῖα φθειραί. χρόνιοι⁴ τε ξυνιόντες ἐν βραχεῖ μὲν μορίῳ⁵ σκοποῦσί τι τῶν κοινῶν, τῷ δὲ πλέονι τὰ οἰκεῖα πράσσουσι, καὶ ἕκαστος οὐ παρὰ⁶ τὴν ἑαυτοῦ⁷ ἀμέλειαν οἴεται βλάψειν, μέλειν δὲ τινι καὶ ἄλλῳ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τι προῖδεῖν, ὥστε τῷ αὐτῷ ὑπὸ ἀπάντων ἰδίᾳ δοξάσματι λανθάνειν τὸ κοινὸν ἀθρόον φθειρόμενον.

142. Ἐμέγιστον δέ, τῆ τῶν χρημάτων σπάνει¹ κωλύονται, ὅταν

¹ προαναλίσκω vantevoren uitgeven (voor het doel bereikt is)

² φιλέω plegen

³ ἐπιτελής voltooid

⁴ χρόνιος na lange tijd

⁵ μόριον stukje

⁶ παρὰ + acc. ten gevolge van

⁷ gen. subi.

enerzijds er vertrouwen in hebbend ook levend uit de gevaren te kunnen komen, maar het niet als zekerheid hebbend geen geld voor die tijd te zullen uitgeven, vooral ook als in strijd met de mening, juist wat logisch is, de oorlog voor hun uitloopt. De Peloponnesiërs en hun bondgenoten zijn immers in staat het in één gevecht uit te houden tegen alle Grieken, maar ze zijn niet in staat oorlog te voeren tegen een ongelijke legermacht, wanneer zij en niet met gebruik van één parlement onmiddellijk iets scherp tot een eind brengen, omdat allen een gelijke stem hebben en wanneer zij ieder van verschillende stammen het eigen belang najagen. Om die redenen is het gewoon dat niets voltooid wordt. Want sommigen willen iemand zo veel mogelijk straffen, maar anderen willen zo min mogelijk de eigen belangen om zeep helpen. Na lange tijd bijeen komend bekijken ze in een kort tijdbestek iets van de gemeenschappelijke belangen, maar doen in het grootste deel van de tijd de eigen zaken en iedereen denkt niet door de eigen zorgeloosheid schade te zullen berokkenen en het iemand anders ter harte gaat enige voorzorgsmaatregel voor hemzelf te nemen, zodat het verborgen blijft dat door diezelfde privé mening door allen het gemeenschappelijk belang in zijn geheel te gronde gaat.

142. Maar vooral door het gebrek aan geld zullen ze belemmerd

¹ σπάνις η

gebrek

σχολῆ¹ αὐτὰ ποριζόμενοι διαμέλλωσιν². τοῦ δὲ πολέμου οἱ καιροὶ οὐ μενετοί³. καὶ μὴν οὐδ' ἡ ἐπιτείχισις⁴ οὐδὲ τὸ ναυτικὸν αὐτῶν ἄξιον φοβηθῆναι. τὴν μὲν γὰρ χαλεπὸν καὶ ἐν εἰρήνῃ πόλιν ἀντίπαλον κατασκευάσασθαι, ἣ που δὴ⁵ ἐν πολεμῖα τε καὶ οὐχ ἦσσαν ἐκείνοις ἡμῶν ἀντεπιτετειχισμένων⁶. φρούριον⁷ δ' εἰ ποιήσονται, τῆς μὲν γῆς βλάπτειεν ἂν τι μέρος καταδρομαῖς⁸ καὶ αὐτομολίαις⁹, οὐ μέντοι ἰκανόν γε ἔσται ἐπιτειχίζειν τε κωλύειν ἡμᾶς πλεύσαντας ἐς τὴν ἐκείνων καί, ἥπερ¹⁰ ἰσχύομεν, ταῖς ναυσὶν ἀμύνεσθαι. πλέον γὰρ ἡμεῖς ἔχομεν τοῦ¹¹ κατὰ γῆν ἐκ τοῦ ναυτικοῦ ἐμπειρίας ἢ ἐκείνοι ἐκ τοῦ κατ' ἡπειρον ἐς τὰ ναυτικά. τὸ δὲ τῆς θαλάσσης ἐπιστήμονας γενέσθαι οὐ ῥαδίως αὐτοῖς προσγενήσεται. οὐδὲ γὰρ ὑμεῖς μελετῶντες¹² αὐτὸ εὐθύς ἀπὸ τῶν

¹ σχολῆ	met moeite
² διαμέλλω	uitstellen
³ μενετός	blijvend
⁴ ἡ ἐπιτείχισις	grensfort
⁵ ἣ που δὴ	zeker dus
⁶ ἀντεπιτειχίζω + <i>dat.</i>	een muur, verschansing oprichten tegen
⁷ φρούριον	wachtpost
⁸ καταδρομή	inval
⁹ αὐτομολία	desertie
¹⁰ ἥπερ	precies zoals
¹¹ <i>sc. πολέμου</i>	
¹² μελετάω	zich trainen in

worden, wanneer zij tot uitstel komen, omdat ze het zich met moeite bezorgen. De juiste momenten van de oorlog zijn niet blijvend. En heus noch hun grensfort noch hun vloot verdient het gevreesd te worden. Want het is moeilijk ook in vreedstijd die grenspost als gelijkwaardig in gereedheid te brengen, dus zeker in oorlogstijd en niet minder omdat wij tegenover hen een versterking hebben gemaakt. Als zij een garnizoen zullen maken, dan zullen ze van het land wel een deel schaden door invallen en doordat mensen zullen overlopen, maar het zal niet mogelijk zijn ons tegen te houden een fort aan te leggen, wanneer wij naar hun land gevaren zijn en hen te straffen met onze schepen, juist op welk gebied wij sterk zijn. Wij hebben meer ervaring in de oorlog op het land door onze vlootervaring dan zij uit hun ervaring met oorlog op het vasteland jegens de vloot. Het zal hun niet makkelijk te beurt vallen deskundig op het gebied van de zee te worden. Want ook jullie hebben geenszins, toen jullie je daarop toelegden, direct na

Μηδικῶν ἐξείργασθέ¹ πω· πῶς δὴ ἄνδρες γεωργοὶ καὶ οὐ θαλάσσιοι, καὶ προσέτι οὐδὲ μελετῆσαι ἐασόμενοι διὰ τὸ ὑφ' ἡμῶν πολλαῖς ναυσὶν αἰεὶ ἐφορμεῖσθαι², ἄξιον ἂν τι δρῶεν; πρὸς μὲν γὰρ ὀλίγας ἐφορμούσας κἂν διακινδυνεύσειαν³ πλήθει τὴν ἀμαθίαν θρασύνοντες, πολλαῖς δὲ εἰργόμενοι ἡσυχάσουσι καὶ ἐν τῷ μὴ μελετῶντι ἀξυνετώτεροι⁴ ἔσσονται καὶ δι' αὐτὸ καὶ ὀκνηρότεροι⁵. τὸ δὲ ναυτικὸν τέχνης ἐστίν, ὥσπερ καὶ ἄλλο τι, καὶ οὐκ ἐνδέχεται⁶, ὅταν τύχη, ἐκ παρέργου⁷ μελετᾶσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον μηδὲν ἐκείνῳ πάρεργον⁸ ἄλλο γίγνεσθαι.

143. Ἐἴ τε καὶ κινήσαντες⁹ τῶν Ὀλυμπίασιν¹⁰ ἢ Δελφοῖς χρημάτων μισθῷ μείζονι πειρῶντο ἡμῶν ὑπολαβεῖν¹¹ τοὺς ξένους τῶν ναυτῶν, μὴ ὄντων μὲν ἡμῶν ἀντιπάλων¹² ἐσβάντων¹ αὐτῶν

¹ ἐξεργάζομαι	voltoeien
² ἐφορμέω	bij iets blokkerend voor anker liggen
³ διακινδυνεύω προς + acc.	het opnemen tegen
⁴ ἀσύνετος	zonder begrip
⁵ ὀκνηρός	talmend
⁶ ἐνδέχεται	het is nodig
⁷ ἐκ παρέργου	als bijzaak
⁸ πάρεργος	terloops
⁹ κινέω + gen.	stelen van
¹⁰ Ὀλυμπίασι	te Olympia
¹¹ ὑπολαμβάνω	verleiden, wegkapen
¹² ἀντίπαλος	vijandig

de Medische oorlogen dat voor elkaar gekregen. Hoe dan zouden landbouwers en geen zeelui, terwijl die bovendien ook niet de gelegenheid zullen krijgen zich daarop toe te leggen, doordat zij door ons altijd met veel schepen van zee afgesloten worden, iets verdienstelijks doen? Want tegen een paar schepen, die blokkerend voor anker liggen zouden ze het wel durven opnemen, terwijl ze door menigte hun onkunde overvleugelen met onverschrokkenheid, maar wanneer ze met veel schepen worden opgesloten, zullen ze rustig zijn en zij zullen, terwijl ze niet oefenen, minder begrip hebben en daarom ook meer talmen. Zeevaart is een kwestie van vaardigheid, precies zoals ook een ander iets en niet is het mogelijk, wanneer het zich voordoet het als een bijzaak te beoefenen, maar het is eerder nodig dat niets verder daaraan terloops zich voordoet.

143. Gesteld dat zij ook na van het geld in Olumpia of Delfi gestolen te hebben het zouden proberen met een groter soldij dan wij de huursoldaten onder de matrozen weg te kapen, dan zou het

¹ εἰσβαίνω

aan boord gaan

τε καὶ τῶν μετοίκων δεινὸν ἂν ᾦ· νῦν δὲ τόδε τε ὑπάρχει, καὶ, ὅπερ κράτιστον, κυβερνήτας ἔχομεν πολίτας καὶ τὴν ἄλλην ὑπηρεσίαν¹ πλείους καὶ ἀμείνους ἢ ἅπασα ἡ ἄλλη Ἑλλάς. καὶ ἐπὶ τῷ κινδύνῳ οὐδείς ἂν δέξαιτο τῶν ξένων τὴν τε αὐτοῦ² φεύγειν³ καὶ μετὰ τῆς ἡσσοнос ἅμα ἐλπίδος ὀλίγων ἡμερῶν ἔνεκα μεγάλου μισθοῦ δόσεως⁴ ἐκείνοις ξυναγωνίζεσθαι.

Ἐκείνοι δὲ τὰ μὲν Πελοποννησίων ἔμοιγε τοιαῦτα καὶ παραπλήσια δοκεῖ εἶναι, τὰ δὲ ἡμέτερα τούτων τε ὧνπερ⁵ ἐκείνοις ἐμεμψάμην ἀπηλλάχθαι καὶ ἄλλα οὐκ ἀπὸ τοῦ ἴσου μεγάλα ἔχειν. ἦν τε ἐπὶ τὴν χώραν ἡμῶν πεζῆ ἴωσιν, ἡμεῖς ἐπὶ τὴν ἐκείνων πλευρούμεθα, καὶ οὐκέτι ἐκ τοῦ ὁμοίου⁶ ἔσται Πελοποννήσου τε μέρος τι τμηθῆναι⁷ καὶ τὴν Ἀττικὴν ἅπασαν· οἱ μὲν γὰρ οὐχ ἔξουσιν ἄλλην ἀντιλαβεῖν ἀμαχεί⁸, ἡμῖν δ' ἐστὶ γῆ πολλή καὶ ἐν νήσοις καὶ κατ' ἠπειρον· μέγα γὰρ τὸ τῆς θαλάσσης κράτος. σκέψασθε δέ· εἰ γὰρ ἦμεν

¹ ὑπηρεσία	roeiers
² <i>sc. πόλιν</i>	
³ φεύγω	verbannen worden uit
⁴ δόσις ἢ	gift
⁵ <i>casusassimilatie = ἅπερ</i>	
⁶ ἐκ τοῦ ὁμοίου	vergelijkbaar
⁷ τέμνω	plunderen
⁸ ἀμαχεί	zonder strijd

als wij niet hun vijanden waren, nadat zij en hun metoiken scheep
gegaan waren, verschrikkelijk zijn. Nu echter is dit de situatie en wat het
beste is, wij hebben als stuurlied burgers en we hebben verder meer en
betere roeiers dan heel de rest van Hellas. En niemand van de
huurlingen zal om gevaar te lopen er wel voor kiezen uit het eigen land
verbannen te worden en tegelijk met minder hoop wegens de betaling
van een groot loon van een paar dagen aan hun zijde te strijden.
En de situatie van de Peloponnesiërs schijnt mij ongeveer zo te zijn,
maar de onze is, dunkt me, ver van de punten die ik hun verweten heb
en heeft, zo schijnt me, andere belangrijke niet door hen geëvenaarde
voordelen. Als zij te voet tegen ons land optrekken, zullen wij naar hun
land varen en dan zal het niet meer tegen elkaar opwegen, dat een deel
van de Peloponnesos geplunderd wordt en heel Attika. Want zij zullen
niet in staat zijn een ander land zonder strijd ter vervanging in te lijven,
maar wij hebben veel land zowel op de eilanden als op het vasteland.
Want groot is onze macht op zee. Kijkt maar. Want als wij eilanders

waren, wie zouden dan onoverwinnelijker zijn? En nu moeten wij zoveel mogelijk als eilanders overwegen en het land en de huizen opgeven en de zee en de stad bewaken en niet met de Peloponnesiër, die met veel meer zijn, slag leveren uit woede op hen (want als we gewonnen hebben zullen we op onze beurt niet met minder strijden en als we verliezen, dan gaan de belangen van de bondgenoten, waarop onze macht berust, ook verloren, want zij zullen geen rust kennen, als wij niet in staat zijn tegen hen te velde te trekken) en om niet te klagen om onze huizen en land, om onze lichamen. Niet immers beziiten die zaken de mannen, maar de mannen die. Als ik zou denken jullie wel te zullen overreden, zou ik jullie zelf bevelen weg te trekken en land en woningen te vernietigen en de Peloponnesiërs te tonen, dat jullie je daarom in ieder geval niet aan hen zullen onderwerpen.

144. Ik heb nog vele andere zaken om hoop te geven te zullen overwinnen. Als jullie tegelijkertijd niet door oorlog te voeren jullie rijk willen uitbreiden en niet extra vrijwillige gevaren op jullie willen nemen. Ik heb veel meer angst voor onze eigen fouten dan voor de plannen van onze tegenstanders. Maar die zullen ook in een andere rede tegelijk met onze daden duidelijk gemaakt worden. Laten wij nu hen wegsturen na hun geantwoord te hebben, dat wij enerzijds de Megarensers gebruik

πέμψωμεν, Μεγαρέας μὲν ὅτι ἐάσομεν ἀγορᾶ καὶ λιμέσι
χρησθαι, ἦν καὶ Λακεδαιμόνιοι ξενηλασίᾳ¹ μὴ ποιῶσι μήτε
ἡμῶν μήτε τῶν ἡμετέρων ξυμμάχων (οὔτε γὰρ ἐκεῖνο κωλύει²
ἐν ταῖς σπονδαῖς οὔτε τόδε), τὰς δὲ πόλεις ὅτι αὐτονόμους
ἀφήσομεν, εἰ καὶ αὐτονόμους ἔχοντες ἐσπεισάμεθα, καὶ ὅταν
κάκεῖνοι ταῖς ἐαυτῶν ἀποδῶσι πόλεσι μὴ σφίσι [τοῖς Λακε-
δαιμονίοις] ἐπιτηδείως³ αὐτονομεῖσθαι, ἀλλ' αὐτοῖς ἐκάστοις
ὡς βούλονται· δίκας τε ὅτι ἐθέλομεν δοῦναι κατὰ τὰς ξυν-
θήκας, πολέμου δὲ οὐκ ἄρξομεν, ἀρχομένους δὲ ἀμυνούμεθα.
ταῦτα γὰρ δίκαια καὶ πρέποντα ἅμα τῆδε τῇ πόλει ἀποκρι-
νασθαι. εἰδέναι δὲ χρή ὅτι ἀνάγκη πολεμεῖν, ἦν δὲ ἐκούσιοι
μᾶλλον δεχόμεθα, ἢ σσον ἐγκεισομένους⁴ τοὺς ἐναντίους ἔξο-
μεν, ἔκ τε τῶν μεγίστων κινδύνων ὅτι καὶ πόλει καὶ ἰδιώτη
μέγιστα τιμαὶ περιγίγονται. οἱ γοῦν πατέρες ἡμῶν ὑπο-
στάντες⁵ Μήδους καὶ οὐκ ἀπὸ τοσῶνδε ὀρμώμενοι, ἀλλὰ καὶ
τὰ ὑπάρχοντα ἐκλιπόντες, γνώμη τε πλέονι ἢ τύχη καὶ τόλμη
μείζονι ἢ δυνάμει τόν τε βάρβαρον ἀπέώσαντο καὶ ἐς τὰδε
προήγαγον αὐτά. ὣν οὐ χρή λείπεσθαι⁶, ἀλλὰ τοὺς τε

¹ ξενηλασία	het verdrijven van vreemdelingen
² κωλύω	er is geen belemmering voor
³ ἐπιτηδείως	op gunstige wijze
⁴ ἔγκειμαι	in het nauw drijven
⁵ ὑφίσταμαι	verzet bieden tegen
⁶ λείπομαι + <i>gen.</i>	achterblijven bij

zullen laten maken van de markt en de havens, als ook de Lakedaimoniërs geen vreemdelingen zullen verdrijven noch ons noch onze bondgenoten (want er is in het verdrag noch voor het verdrijven van vreemden noch voor ons besluit betreffende de Megarensers een belemmering) en dat wij anderzijds de steden onder eigen bestuur vrij zullen laten, als wij ook met hen terwijl ze eigen bestuur hadden, een verdrag gesloten hebben en wanneer ook zij het aan hun eigen steden teruggeven zich zezelf te besturen, maar dan niet tengunste van de Lakedaimoniërs zelf, maar voor hen allen afzonderlijk zoals zij willen. Wij willen genoegdoening geven volgens de afspraken en wij zullen geen oorlog beginnen en wij zullen ons verdedigen tegen wie dat wel doet. Want dat is rechtvaardig en passend tegelijkertijd voor deze stad te antwoorden. Het is nodig te weten, dat we oorlog moeten voeren, en dat als we dat meer uit vrije wil aanvaarden, wij minder geconfronteerd zullen worden met vijanden die ons in het nauw zullen drijven en dat uit de grootste gevaren zowel voor stad als individu zeer grote eer voortkomt. Onze vaders in ieder geval hebben, toen ze verzet boden tegen de Meden en terwijl zij niet vanuit zo'n machtige positie opbraken, maar nadat ze wat ze hadden ook verlaten hadden, met groter inzicht dan geluk en met grotere durf dan hun legermacht de barbaar van zich afgestoten en hebben hun macht tot dit niveau gebracht. En wij moeten niet bij hen achterblijven, maar ons tegen onze

ἐχθρούς παντὶ τρόπῳ ἀμύνεσθαι καὶ τοῖς ἐπιγιγνομένοις
πειρᾶσθαι αὐτὰ μὴ ἐλάσσω παραδοῦναι.'

145. Ὁ μὲν Περικλῆς τοιαῦτα εἶπεν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι νομί-
σαντες ἄριστα σφίσι παραινεῖν αὐτὸν ἐψηφίσαντο ἃ ἐκέλευε,
καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀπεκρίναντο τῇ ἐκείνου γνώμῃ, καθ'
ἕκαστά τε ὡς ἔφρασε καὶ τὸ ζύμπαν, οὐδὲν κελευόμενοι
ποιήσιν, δίκη δὲ κατὰ τὰς ξυνθήκας ἐτοῖμοι εἶναι διαλύεσθαι¹
περὶ τῶν ἐγκλημάτων ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ. καὶ οἱ μὲν ἀπε-
χώρησαν ἐπ' οἴκου καὶ οὐκέτι ὕστερον ἐπρεσβεύοντο· **146.** αἰτίαι
δὲ αὗται καὶ διαφοραὶ ἐγένοντο ἀμφοτέροις πρὸ τοῦ πολέμου,
ἀρξάμεναι εὐθύς ἀπὸ τῶν ἐν Ἐπιδάμνῳ καὶ Κερκύρα· ἐπε-
μείγνυντο δὲ ὅμως ἐν αὐταῖς καὶ παρ' ἀλλήλους ἐφοίτων
ἀκηρύκτως μὲν, ἀνυπόπτως² δὲ οὐ· σπονδῶν γὰρ ξύγχυσις³
τὰ γινόμενα ἦν καὶ πρόφασις τοῦ πολεμεῖν.

¹ διαλύομαι

een schikking treffen

² ἀνυπόπτως

zonder argwaan

³ ξύγχυσις

vernietiging

vijanden op iedere wijze verdedigen en aan ons nageslacht geen kleiner rijk overhandigen.

145. Perikles sprak zo en de Atheners meenden dat hij hun het beste adviseerde en zij stemden voor hetgeen hij hun dringend verzocht en zij antwoordden de Lakedaimoniërs overeenkomstig zijn mening, in detail, zoals hij had gezegd en wat betreft de hele zaak, terwijl ze zich niet lieten bevelen iets te zullen doen, maar wel bereid waren volgens de overeenkomst door recht een schikking te treffen omtrent de aanklachten op gelijke en dezelfde voet. En zij gingen weg naar huis en zij stuurden daarna geen gezanten meer. **146.** Die beschuldigingen en geschillen hadden zij beiden voor de oorlog; zij waren onmiddellijk begonnen na de kwestie in Epidamnos en Kerkura. En toch gingen zij daarbij met elkaar om en gingen ze geregeld naar elkaar zonder herauten, maar niet zonder argwaan. Want de gebeurtenissen betekenden de vernietiging van het verdrag en aanleiding om oorlog te voeren.

